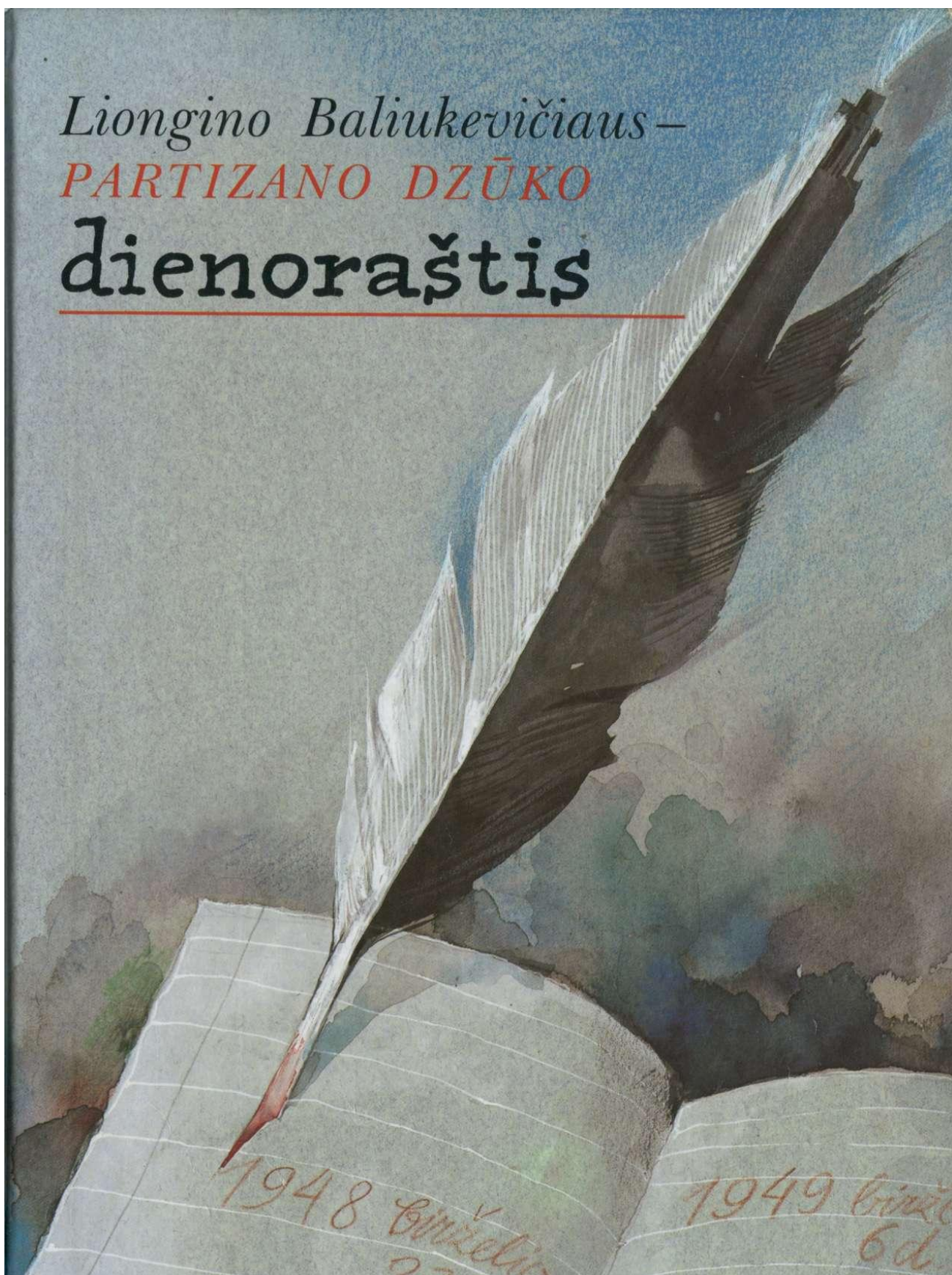

Liongino Baliukevičiaus –
PARTIZANO DZŪKO
dienoraštis

Liongino Baliukevičiaus

PARTIZANO DZŪKO

dienoraštis

1948 m. birželio 23 d.-1949 m. birželio 6 d.

LIETUVOS GYVENTOJŲ GENOCIDO IR REZISTENCIJOS TYRIMO CENTRAS

VILNIUS 2002

Parengė *Algis Kašėta*

Dailininkas *Romas Dubonis*

SBN 9986-757-50-9

© Įžanginis straipsnis, sudarymas, *Algis Kašėta*, 2002

© Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2002

© Meninis apipavidalinimas, *Romas Dubonis*, 2002

UDK 947.45.083 Ba239

Rezistencija <...> tai individo fundamentali laikysena prieš gyvenimą ir prieš mirtį, tai originalus įtemptas moralinis klimatas, kuriame tauta, istorijos supurtyta, įgauna naujų galimybių, savo naujo likimo sąmonę.

Algirdas Greimas

NEPALAUŽTAS LAISVĖS TROŠKIMAS

Dienoraščio autorius Lionginas Baliukevičius-Dzūkas gimė 1925 m. sausio 1 d. Alytuje. Jo tėvas Kostas Baliukevičius vedamas patriotinių paskatų buvo pasitraukęs iš lenkų okupuoto Vilniaus krašto. Alytuje jis vedė Joaną Petruškevičiūtę - ramaus būdo, išsilavinusią merginą. Alytuje, Margio gatvėje, šalia nuosavo namo Baliukevičiai įkūrė baldų dirbtuvę, kuri ir tapo pagrindiniu šeimos pajamų šaltiniu. Darbšti šeima gyveno pasiturinčiai, turėjo ir savo automobilį, kuris tuo metu daugeliui miestelėnų buvo neprieinama prabanga. 1926 m. gimė antrasis vaikas - Kostas. 1934 m. L. Baliukevičius pradėjo lankyti Alytaus valstybinę gimnaziją. Lionginas nuo vaikystės buvo judrus, labai mėgo sportą, priklausė gimnazijos futbolo komandai. Mėgo kariškus žaidimus, aktyviai dalyvavo gimnazijos šaulių ir skautų veikloje. Ilgametis gimnazijos draugas Vincas Lapinskas atsimena: „Lionginas šiaip buvo darbštus, draugiškas, sąžiningas, nemėgstantis melo, inteligentiškas moksleivis. Labai norėjo viską apimti, įsisavinti, visur dalyvauti, tačiau jam truputį trūko drausmės <...>. Buvo didelis Lietuvos patriotas“.

Bręstančios asmenybės negalėjo neveikti prasidėję istoriniai kataklizmai - pirmoji sovietinė okupacija, o ypač 1941-ųjų birželio trėmimai, kurie skaudžiai palietė ne vieną jų šeimos draugą. Baliukevičių baldų dirbtuvę, kaip ir visas privačias įmones, bolševikai 1941 m. nacionalizavo.

¹ V. Lapinskas, „Atsiminimai apie Lietuvos partizaną L. Baliukevičių-Dzūką“. 1998 05 10, *Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro Genocido aukų muziejaus mokslinis archyvas*.

Vokiečių okupacijos metais baigęs gimnaziją, 1943 m. Lionginas įstojo į Kauno universiteto medicinos fakultetą. Čia studijuoti jam buvo lemta tik vienerius metus. 1944 m. vasario 16 d. generolas Povilas Plechavičius per radiją pakvietė Lietuvos jaunimą stoti į Vietinę rinktinę. Su vokiečių okupacine valdžia buvo sutarta, kad lietuvių kariniai daliniai kovos su sovietų ir lenkų partizanais, terorizavusiais Lietuvos gyventojus, ir gins savo kraštą nuo artėjančios Raudonosios armijos. Vokiečiai pažadėjo nesikišti į Vietinės rinktinės veiklą. Pirmo kurso studentas L. Baliukevičius, patriotinių įsitikinimų vedamas, buvo vienas iš tų keliolikos tūkstančių jaunų vyrų, iškart atsiliepusių į kvietimą ir užsirašiusių į Vietinę rinktinę. Vokiečius išgąsdino savanorių į Vietinę rinktinę gausa, tuo tarpu jų organizuojamus SS batalionus Lietuvos vyrai boikotavo. Naciai sulaužė savo pažadus ir gegužės 9 d. įsakė visiems rinktinės batalionams pereiti jų dispozicijon - tapti pagalbiniais policijos batalionais. Vietinės rinktinės vadovybei nepaklusus, vokiečiams dalį batalionų pavyko nuginkluoti - apie 3500 vyrų buvo išvežti į Vokietiją darbams arba aerodromų

apsaugai. Didesnė dalis vyrų su ginklais spėjo pasitraukti ir išsislapstė kas kur galėjo - pas giminaičius, miškuose ir pan. 1944 m. liepos 11 d., aidint artėjančio fronto kanonadoms, po graudaus atsisveikinimo su tėvais (po kelių savičių, atsitiktinei bombos skeveldrai pataikius į smilkinį, tėvas vietoje mirė) L. Baliukevičius išvyko į Žemaitijoje steigiamus Tėvynės apsaugos būrius. Vėliau jis su nuoskauda prisiminė: „Iš tėvynės apsaugos" būrių nieko neišėjo. Mes visi tikėjom, kad tėvynę ginti galima ir su šlykščia vokiška uniforma. Bet vokiečiai nuo komunistų daug kuo nesiskyrė. Mus apgavo ir išnaudojo..."

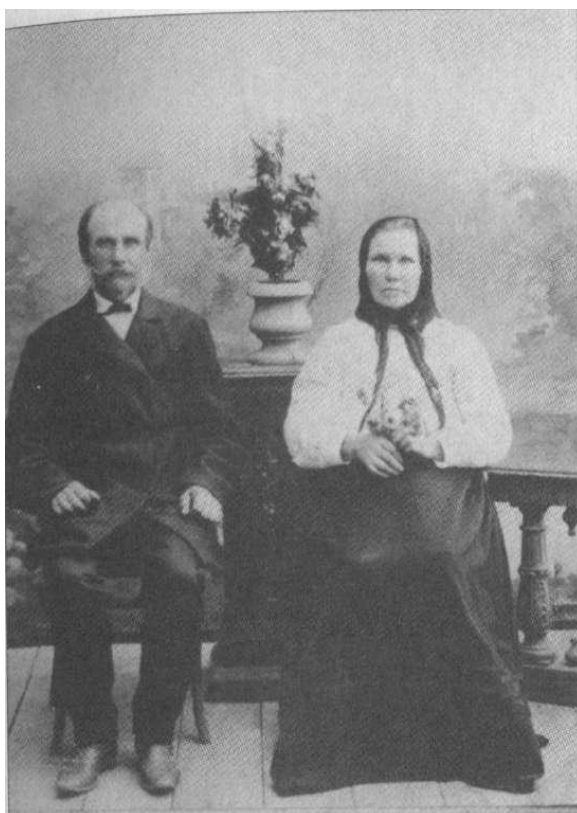
Su ginkluota apsauga L. Baliukevičius ir jo bendražygiai buvo išvežti į Čekoslovakiją vokiečių aerodromų apsaugai. 1945 m. gegužės 15 d. kaip vokiečių kariuomenės eilinis pateko rusų nelaisvėn. Dar metus buvo likimo blaškomas po įvairius belaisvių lagerius Čekijoje, Vengrijoje. Iš Ukrainos, Donbaso anglių šachtų, 1946 m. vasaros pabaigoje fiziškai išsekęs pagaliau parsigavo į gimtinę. Deja, jam, kaip bėgliui, grįžti į namus Alytuje buvo pernelyg rizikinga - sovietų saugumas jau ne kartą tardė šeimos narius ir domėjosi Liongino buvimo vieta.

Lietuvoje L. Baliukevičius gana greitai įsitraukė į ginkluotą pasipriešinimą sovietiniams okupantams. Jo vėlesnis bendražygis Adolfas Ramanauskas-Vanagas atsiminimuose rašė: „Dzūkas norėjo patekti į Vakarus, tačiau nepavyko. Kurį laiką slapstėsi pas gimines. Ten jis ir susipažino su partizanais Ūseliu, Tėveliu ir Geguže. Kaip jau minėjau, savo laiku šie trys partizanai padarė nusižengimų, už kuriuos vėliau buvo partizanų karo lauko teismo sprendimais nubausti mirties bausmėmis.

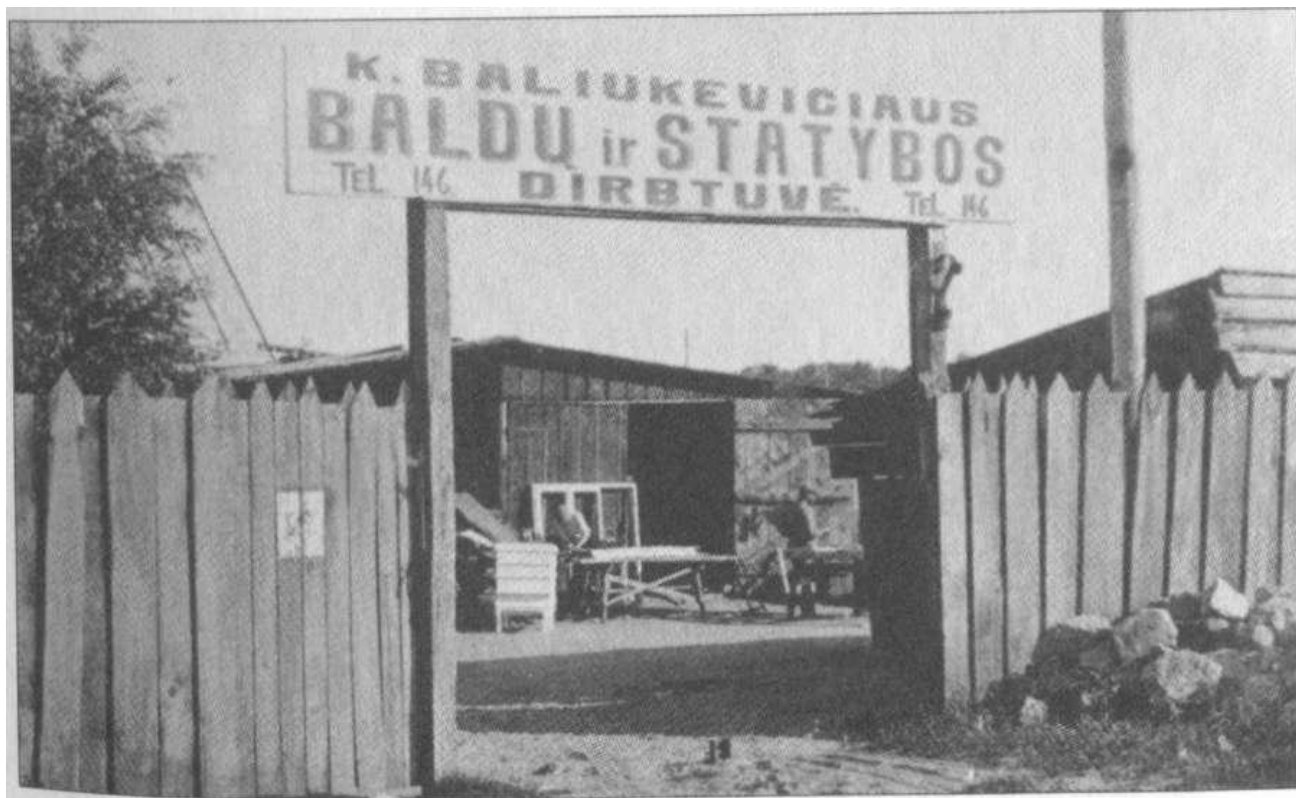
Dzūkui teko kurį laiką vaikščioti su šiais partizanais, nes dėl nuolatinių masinių rusų siautėjimų tuose veikimo rajonuose partizanai nebegalėjo laikytis didesnėmis grupėmis.

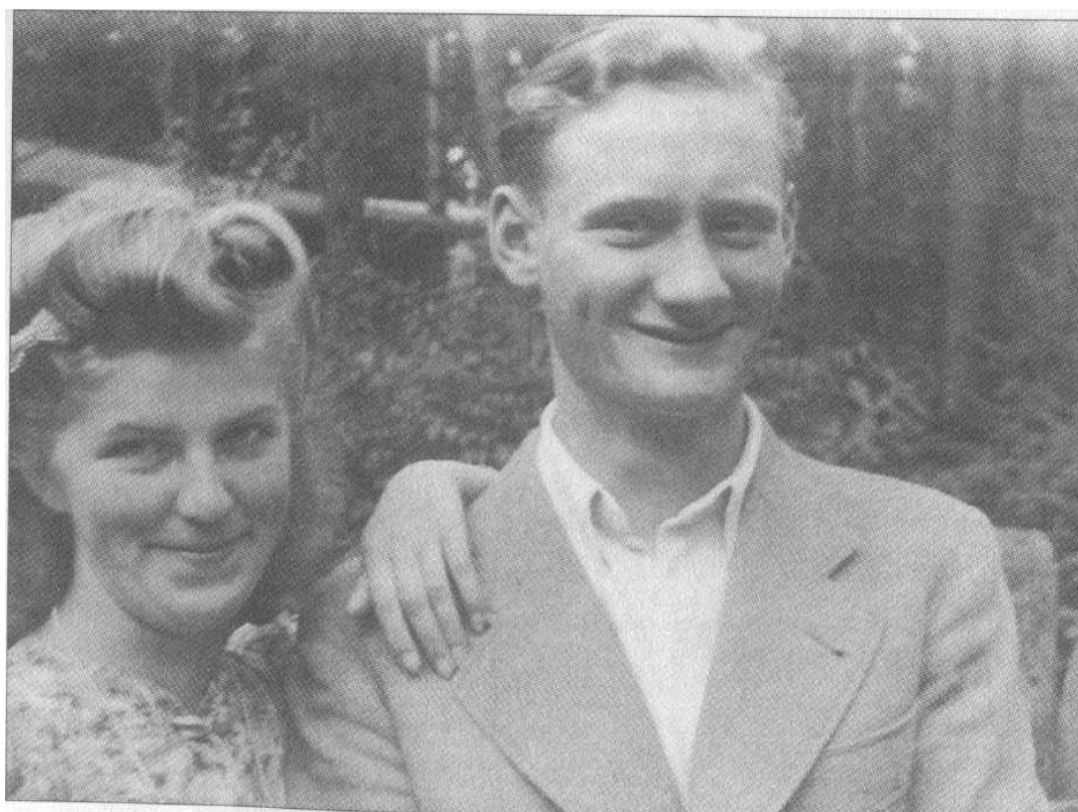
Joana ir Kostas Baliukevičiai. Alytus, 1927 m.

Liongino Baliukevičiaus seneliai Petruškevičiai. Alytus, XX a. pradžia

Kosto Baliukevičiaus baldų ir statybos dirbtuvė Alytuje

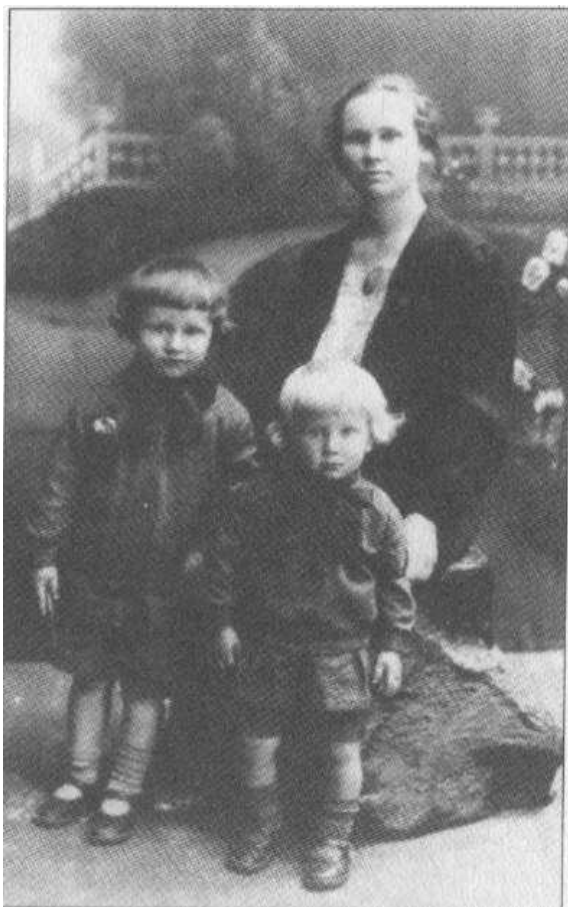
Lionginas Baliukevičius su Danute Aukselyte apie 1942-1943 m. Alytuje

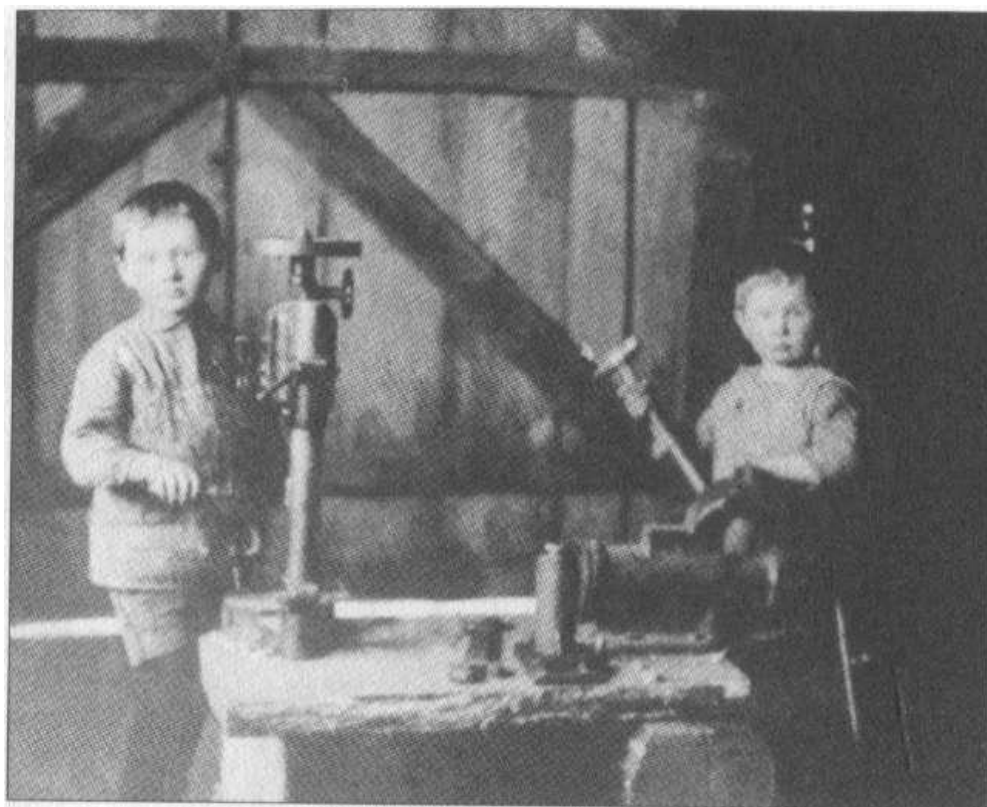
Kauno Vytauto Didžiojo universiteto medicinos fakulteto I kurso studentai prozektoriuje 1943 m. kovo 6 d. Lionginas Baliukevičius stovi pirmas iš kairės

Lionginas su tėvais savo namų kieme Alytuje. 1943 m. liepos 12 d.

Joana Baliukevičienė su sūnumis Lionginu ir Kostu. Alytus, 1928 m.

Broliai Lionginas ir Kostas tėvo dirbtuvėje. 1929 m.

Brolis Kostas (viduryje) Kaune su bendramoksliais Apie 1946-1947 m.

Lionginas, baigęs Alytaus gimnaziją. Apie 1942 m.

Brolis Kostas. Apie 1945 m.

Lionginas Baliukevičius -partizanas Dzūkas

Motina, grįžusi iš tremties Sibire. Vilnius, 1969 m.

Ūselis, Tėvelis ir Gegužė, kurie jau tuomet nepasižymėjo drausmingumu, leidosi daugiau gyventojų vaišinami degtine, ir dažni baliukai, ypač ten, kur buvo merginų, jiems buvo ne naujiena.

Dzūko būdui tokie dalykai netiko, nes jis gerai žinojo tikruosius partizanavimo tikslus ir uždavinius. Po kiek laiko jam pavyko sutikti Žaibą. Jam ir atidengė „trijulės“ žygdarbius. Žaibas trijulę išardė, o Dzūką pasiėmė pas save štabo darbui, kuriam šis visa siela atsidavė ir buvo nepaprastai patenkintas².

² A. Ramanauskas-Vanagas, *Daugel krito sūnų... (Partizanų gretose)*, Vilnius, 1999, p.395-396.

L. Baliukevičius įsiliejo į partizanų gretas naujame ginkluotojo pagrindžio kovų etape. Jau buvo praėjęs tas laikas, kai gausūs partizanų būriai drąsiai puldinėjo valsčių centruose įsikūrusią sovietinę administraciją, „stribus gaudydavo kaip peles“, o susidūrus su NKVD kariuomene būdavo stojama į atviras, ilgai trunkančias kautynes. Tokia veikimo taktika buvo atnešusi didelius nuostolius. Gausios kautynės, prieš pasalos, šnipų veikla - visa tai retino partizanų gretas, o naujokai nespėjo jų papildyti. (Alytaus apskrityje iki 1946 m. jau buvo žuvę apie 400 kovotojų.) Okupantai nusmaigstė visus valsčių centrus NKVD kariuomenės įgulomis, kurių gausios pajėgos operatyviai reaguodavo į bet kokį partizanų pasireiškimą. Jie buvo priversti vengti atvirų ir ilgalaikių susidūrimų su priešų pajėgomis, vis labiau slėptis ir maskuoti savo pėdsakus. Partizanai skirstėsi į mažesnius kovinius vienetus,

pradėjo stovyklauti skyriais. Atsirado būtinybė rengti požemines slėptuves - bunkeris pasidarė pagrindinė partizanų užuovėja. Miškų ir kaimų „šukavimai" vertė kovotojus lįsti vis giliau po žeme ir bunkeriuose praleisti ištisas savaites. Vis dėlto, nežiūrint sudėtingų veikimo sąlygų, nuo 1946 m. pavasario Dzūkijos partizanams pavyko susivienyti ir įkurti Dainavos apygardą, sudarytą iš karinių teritorinių vienetų - rinktinių, grupių (batalionų), būrių. Apygardos teritorija apėmė dabartinius Alytaus, Lazdijų, Varėnos rajonus bei greta esančių Marijampolės, Prienų, Trakų ir Šalčininkų rajonų dalį.

1946 m. rugsėjo 1-ąją L. Baliukevičius buvo priimtas į Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Geležinio Vilko grupę eiliniu kovotoju. Grupei vadovavo vienas narsiausių Dzūkijos partizanų vadų - Vaclovas Voveris-Žaibas, su kuriuo gan greitai L. Baliukevičius-Dzūkas tapo nuoširdžiausiais draugais. Šis partizanų junginys tuo metu turėjo per 30 kovotojų ir veikė Alytaus apskrities Daugų bei Alovės valsčiuose. Tos vietos L. Baliukevičiui nebuvo visiškai svetimos, kadangi Viesmūnuose gyveno jo mamos sesuo ir šiose apylinkėse vaikystėje teko su tėvais dažnai lankytis.

Dainavos apygardai ir Dzūkų rinktinei tuo metu vadovavo Lietuvos kariuomenės kapitonas Domininkas Jėčys-Ažuolis, žinomas L. Baliukevičiui dar iš vaikystės, nes 1935-1940 m. jis buvo Šaulių sąjungos Alytaus rinktinės vado pavaduotojas. Dainavos apygardos vadovybė 1946 m. vasarą įsakė koviniams daliniams vykdyti visą eilę uždavinių, tarp kurių svarbią vietą užėmė pasalų okupacinės valdžios pareigūnams ir kariškiams rengimas. L. Baliukevičiui-Dzūkui gangreit teko patirti pirmą kovos krikštą. Išlikusiame jo tarnybos lape lakoniški įrašai liudija apie dalyvavimą aršiose kautynėse bei susirėmimuose: 1946 09 04 Daugų valsčiaus Rimėnų kaime suruoštose pasalose partizanai 1 istrebitelį nukovė ir 1 sužeidė. Žuvo 1 partizanas ir 1 sužeistas. 1946 11 14 Daugų valsčiaus Rakatanskų kaime suruošta pasala buvo ypač sėkminga. Sunaikinta beveik visa Daugų įgula - nukauta 13 MVD-istų ir 5 istrebiteliai, nors vėl neapsieita be nuostolių: žuvo 1 partizanas ir 3 lengvai sužeisti. 1947 01 03 Alytaus-Daugų plento ruože, Gedimino miške kovotojai nupjaustė 2,5 km telefono stulpų, sunaikino 2 sunkvežimius, 1 lengvąją mašiną ir nukovė 1 priešo karininką. Tuo Dzūko kautynių sąrašas nesibaigia, tačiau kuo toliau, tuo didesne „prabanga" tampa dalyvavimas aktyviuose kariniuose veiksmuose. Jam vis dažniau tenka dirbti su kitu, politinės kovos ginklu - pogrindžio spauda. Partizanų vadai pastebi jo literatūrinius sugebėjimus, analitinį mąstymą bei pareigingumą. Partizanų štabai labiausiai stokojo inteligentų, raštingų ir kūrybingų žmonių. 1947 m. vasario 1 d. Dzūkas paskiriamas Geležinio Vilko grupės štabo viršininku, atsakingu už spaudą ir informaciją.

1947 m. pavasarį keliaudamas į D. Jėčio-Ažuolio šaukiamą pirmąjį didelį Dainavos apygardos vadų sąskrydį Punios šile, L. Baliukevičius-Dzūkas susipažino su Merkio rinktinės vadu atsargos leitenantu Adolfu Ramanausku-Vanagu. Pastarasis vėliau prisiminė: „Jis man atrodė užsidaręs, mažai kalbus ir truputį nerangaus būdo. Su juo į artimesnę pažintį suėjau tik tolimesnės kelionės pas Ažuolį metu. Mums buvo įdomu pasikalbėti ir apie Alytų, kur ir man paskutiniaisiais laisvo gyvenimo metais teko būti (A. Ramanauskas keletą metų dėstė Alytaus mokytojų seminarijoje - A. K. *pastaba*). <...> Tuomet kalbėdamasis su Dzūku negalėjau net numatyti, kad ateityje jis taps uoliausiu ir sąžiningiausiu mano

bendradarbiu"³. Išties po santūria, dažnai šaltumu dvelkiančia išvaizda slėpėsi iš prigimties aistringas charakteris ir jautri siela, net ir žiauriomis partizaninio karo sąlygomis išsaugojusi jaunystės idealus, meilę savajam kraštui ir jo žmonėms: „Aš dažnai pagalvoju, kas gi Tu esi, mano Tėvyne? Kodėl tavo vaikai tokie keisti, tokie savotiškai užsispyrę? Iš kur toji didelė pasipriešinimo jėga teka?

³ A. Ramanauskas-Vanagas, *Daugel krito sūnų...*, p. 395, 396.

Aš jaučiu, jog aš savo kraštą pamilstu vis labiau ir labiau. Jeigu man šiandien kas pasiūlytų laisvę Amerikoje, aš neišvažiuočiau. Geriau žūti čia garbingai kovojant, negu rankas sudėjus laukti kažko iš kažkur nukrintant".

1947 m. pavasarį L. Baliukevičių pasiekia skaudi žinia - į Sibirą ištremiami motina ir kartu gyvenęs motinos brolis Alfonsas Petruškevičius (žymus nepriklausomybės laikų agronomas). Visas šeimos turtas buvo konfiskuotas. Tremtinio likimas anksčiau ar vėliau laukė visų partizanų artimųjų. Apie kiekvienam miško broliui skaudžią temą - artimųjų likimą vėliau Dzūkas ne kartą mąstė: „ <...> nuolat ir nuolat susiduria dvi didelės pasiaukojimo rūšys: arba, įstodamas į mūsų eiles, paaukoti savo tėvus ir įsijungi į kovą, lengvini ją, padedi visai tautai, žadini ją; arba savo tėvų labui lieki iki tol gyventi, kol tave suima ir išveža, galimas daiktas, kartu su tėvais. Antruoju atveju sąjūdis nieko gero iš to negauna".

L. Baliukevičiaus dėdė mirė 1955 m. Tiumenės srityje, motina iš tremties į Lietuvą grįžo 1956 m. Mirė 1972 m., palaidota Naujojoje Vilnioje. Dar tremtyje gavusi žinią apie abiejų sūnų tragišką žūtį, savo skausmą laiške seseriai išliejo eilėmis:

*Mano likimo motinos, tik jos supras,
Kokis širdies mano skausmas.
Tik jos supras, tik jos supras,
Kokis širdies mano skausmas.*

L. Baliukevičiaus jaunesnysis brolis Kostas, studijuojantis Kauno valstybiniame universitete, mechanikos fakultete, nuo 1948 m. tapo partizanų ryšininku. 1949 m. balandžio mėnesį vengdamas suėmimo pasitraukė į partizanų gretas. K. Baliukevičius-Rainys, Tylius žuvo 1951 m. vasario 16 d., eidamas Pietų Lietuvos (Nemuno) partizanų srities štabo visuomeninės dalies viršininko pareigas.

Ženklesnės permainos partizaniškame Dzūko gyvenime įvyko, kai 1947 m. rugpjūtyje žuvus Dainavos apygardos vadui D. Jėčiui-Ažuoliui, rugsėjo mėn. 24-25 d. Varėnos apskrities Marcinkonių valsčiaus miškuose Dzūkas kartu su kitais kovinių junginių vadais naujuoju apygardos vadu išrinko A. Ramanauską-Vanagą. Pastarasis kreipėsi į Geležinio Vilko grupės vadą V. Voverį-Žaibą, kad šis leistų paimti L. Baliukevičių-Dzūką į naujai kuriamą apygardos štabą. Iš „grumstų" krašto (Daugų valsčiaus) Dzūkui teko persikraustyti į Merkinės valsčiaus šilus. Čia, už 5 km nuo Merkinės, prie Purplių kaimo, buvo įrengta

apygardos vadavietė. L. Baliukevičius paskiriamas apygardos vado A. Ramanausko-Vanago adjutantu, o netrukus ir spaudos bei propagandos skyriaus viršininku. Naujasis štabas atgaivino Dainavos apygardos partizanų laikraščio „Laisvės varpas“ leidimą. Dzūkas su Vanagu pakaitomis rašė straipsnius bei vedamuosius. Laikraštėlis buvo dauginamas būgniniu rotatoriumi. Tiražas siekdavo iki 1800 egzempliorių. Sąlygos leidybai buvo labai sudėtingos - spausdinti tekdavo ankštoje, dažniausiai drėgnoje požeminėje slėptuvėje, be to, nuolat trūkdavo priemonių ir medžiagų spaudiniams dauginti - popieriaus arba tušo. Gavę rašomąją mašinėlę rusiškomis raidėmis, štabo vyrai sumanė priešus paveikti ne tik ginklu, bet ir per spaudą - leisti laikraštėlį rusų kalba „Svobodnoje slovo“, skirtą okupacinės kariuomenės kariams. Jame aiškino sovietinės propagandos absurdiškumą ir komunistinės ideologijos žalą. Šis vieno lapo laikraštukas buvo naktimis išklijuojamas Dzūkijos miestelių aikštėse, platinamas Vilniuje ir Kaune. Pasak Vanago, „daugiausia rusų kalbą išmanė Dzūkas, nes jis jos buvo mokėsis ir gimnazijoje <...>. Dzūkui buvau pavedęs reguliariai klausytis radijo žinių vokiečių bei rusų kalbomis ir sudarinėti žinių santraukas, dedamas „Laisvės varpe“ ir „Svobodnoje slovo“ laikraštėliuose“⁴.

⁴ A. Ramanauskas-Vanagas, *Daugel krito sūnų...*, p. 506.

Pogrindžio spaudą partizanai laikė esminiu ginklu prieš sovietinės partinės spaudos liejamą melą ir brukamus bolševikinės ideologijos nuodus. A. Ramanauskas-Vanagas atsiminimuose rašė, kad temos buvo aktualios, faktai neišpūsti, žinios, kad ir nedžiuginančios, bet teisingos. Dėl to partizanų spauda įgijo visišką gyventojų pasitikėjimą. Kaimo gyventojai anuomet sovietinių laikraščių visai neskaitė, o gaudyte gaudė partizanų spaudą. Tai buvo nepakeičiama priemonė tautos dvasiai ugdyti ir sąmonei stiprinti. „Mūsų jėga glūdi mūsų sielose, mūsų širdyse, bet ne ginkluose“, - buvo įsitikinęs L. Baliukevičius-Dzūkas. Kiek vėliau jo mintis atkartojų ir priverstinėje emigracijoje esantis profesorius A. Maceina: „... Kova su bolševizmu bus laimėta ne tiek karo, kiek dvasios ginklais“.

Partizanai tikėjo tarptautine teise ir moralia politika. Jie, kaip ir daugelis Lietuvos žmonių, „dienomis skaičiuodavo, kada karas kils“. Blaiviau vertindami tarptautinę politinę situaciją, partizanų vadai neretai abejojo dėl greitos atomazgos - karinio konflikto tarp demokratinių Vakarų valstybių ir totalitarinės Sovietų Sąjungos. Abejones ir nusivylimą kėlė laisvojo pasaulio politikų neveiklumas pavergtų tautų atžvilgiu. „Ach, tie angliškieji politikai! Jie kalba ir kalba, perka ir parduoda viską, ištisas tautas,“ - su kartėliu rašė Dzūkas.

Dainavos apygardos štabas, vengdamas iššifravimo, dažnai keitė dislokacijos vietas. 1947-1948 m. žiemą štabas buvo įsikūręs Merkinės valsčiaus Dokučkos kaimo gyventojų kieme, 1948 m. vasarą - bunkeriuose prie Ilgininkų ir Meškučių kaimų, o 1948 m. rudenį vadavietė persikėlė į Daugų valsčiaus Kalesninkų mišką. Dzūkui tai buvo puikiai žinomos vietos, nes čia praėjo pirmieji partizanavimo metai.

1948 m. jam apygardos vadas suteikė partizanų puskarininkio laipsnį.

1948 m. lapkričio mėnesį A. Ramanauskas-Vanagas išvyko į Žemaitijoje rengiamą visų Lietuvoje veikiančių apygardų vadų pasitarimą. Vadovauti Dainavos apygardai jis pavedė Šarūno rinktinės vadui Benediktui Labenskui-Kariūnui. Siekdami pritraukti daugiau intelektualinių pajėgų ir sustiprinti informacinį propagandinį darbą visuomenėje, apygardos štabo pareigūnai į vadavietę pasikvietė dirbti ir du jaunos rašytojus - Kostą Kubilinską-Kapsą ir Algirdą Skinkį-Vilnį.

Dzūkas po kelių mėnesių įtempto darbo leidžiant pagrindžio spaudą ir sprendžiant kitus apygardos organizacinius klausimus kaip niekad pasigenda artimo bendražygio: „Gerokai pasiilgau Vanago. Aš su juo buvau geriau įsitraukęs į darbą negu su kuo kitu, ir vienas kitą gerai žinojom“.

1949 m. kovo 7-oji buvo ypatingai skaudi diena L. Baliukevičiui-Dzūkui ir visiems partizanams. Gudriai infiltruoti į partizanų gretas sovietinio saugumo agentai K. Kubilinskas ir A. Skinkys klastingai nužudė laikinai einantį Dainavos apygardos vado pareigas B. Labenską-Kariūną ir atvedė MVD kariuomenę prie Kazimieraičio rinktinės vadavietės, kurioje priešui pavyko sunaikinti rinktinės ir Geležinio Vilko grupės vadą V. Voverį-Žaibą su trim bendražygiais. L. Baliukevičius-Dzūkas atsitiktinumo, o iš dalies ir apdairumo dėka nelaimės išvengė, tačiau dėl įvykusios išdavystės ir artimų kovos draugų žuvimo labai stipriai išgyveno: „... įvyko tai, ko mes taip bijojom: žuvo abu mūsų bunkeriai, žuvo mūsų geriausi ir brangiausi vyrai. Mūsų planai subyrėjo taip ūmai ir taip smarkiai, kad mes to niekad nė nepagalvodavom. Krūtinėje atsivėrė naujos gilios žaizdos, o sieloje taip tamsu...“

A. Ramanauskas-Vanagas iš Žemaitijos grįžo už pusmečio, 1949 m. balandžio pradžioje. Gegužės 19 d. sušaukė visuotinį Dainavos apygardos vadų pasitarimą, kuriame dalyvavo 11 apygardos rinktinių ir grupių vadų. Vanagas dalyvius informavo apie Lietuvos partizanų sričių susijungimą ir Vyriausiosios vadovybės įkūrimą, supažindino su LLKS Tarybos nutarimais, kuriems buvo pritarta ir nutarta dėti pastangas juos įgyvendinti. Pagaliau įvykęs ginkluotojo pasipriešinimo organizacijų susijungimas sustiprino partizanų ryžtą tęsti jau penkerius metus trunkančią išsilaisvinimo kovą. Vanagas paskelbė LLKS Prezidiumo pirmininko Jono Žemaičio-Vytauto 1949 02 16 įsakymą, kad L. Baliukevičiui-Dzūkui suteikiamas partizanų leitenanto laipsnis. Kadangi Vanagas Vyriausiosios vadovybės buvo patvirtintas Pietų Lietuvos partizanų srities vadu ir turėjo suformuoti Pietų Lietuvos partizanų srities štabą, buvo nutarta išrinkti naują Dainavos apygardos vadą.

1949 m. gegužės 19 d. apygardos vadų posėdyje Dzūkas buvo vienbalsiai išrinktas Dainavos apygardos vadu, kartu pavedus laikinai eiti ir Kazimieraičio rinktinės vado pareigas. „Pustrečio šimto gyvų ir apie tūkstančio žuvusių partizanų vadas,“ - lakoniškai dienoraštyje įvertino savo naują pareigybę Dzūkas. Užgulė nauja didelės atsakomybės už visoje apygardoje veikiančius partizanus našta. L. Baliukevičiui šios pareigos buvo patikėtos neatsitiktinai. Kartu su A. Ramanausku-Vanagu vizituodamas apygardos partizanų būrius, jis puikiai žinojo padėtį koviniuose vienetuose, asmeniškai pažinojo daugelį partizanų, turėjo tarp jų autoritetą ir pasitikėjimą. Turėjo reikalingas vadui savybes - stiprią kovotojo valią, didelį pareigingumą, griežtus principus, tačiau kartu buvo geraširdis ir nuoširdus. Su

savanoriškai Dzūkijos miškuose susirinkusiais vyrais nebuvo lengva bendrauti, nes, pasak Dzūko, „jų charakteriai labai spalvingi, kieti. Visi ne kartą žiūrėjo mirčiai į akis. Mirti jie nebijo, tai ko jie bijos daugiau? Todėl reikia mokėti prie jų prieiti ir juos valdyti“.

L. Baliukevičius-Dzūkas perėmė vadovavimą apygardai ypač kritišku metu. Vilčių sulaukti pagalbos iš užsienio mažėjo. Vien per pirmuosius šešis 1949 m. mėnesius apygardoje žuvo 121 partizanas, t. y. trečdalis visų kovotojų.

Dzūkas energingai ėmė atkurti pairusias apygardos organizacinių struktūrų grandis. Vizituodamas dalinius, vietoj žuvusiųjų vadų skyrė naujus, aiškino organizacijai iškilusius uždavinius. Labai svarbu buvo kovotojus stiprinti moraliai.

1950 m. pradžioje rašydamas LLKS vadovybei apie padėtį Dainavos apygardoje, Dzūkas konstatavo, kad „gausūs partizanų žuvimai ir priešų spaudimas <...>, patyrusių partizanų vadų stoka daro padėtį neabejotinai sunkia. Tačiau noro, pasiryžimo ir valios nugalėti kliūtis netrūksta“. Nors apygardoje buvo juntamas intelektualinių jėgų trūkumas, apygardos štabas ir toliau sugebėjo leisti įvairių pagrindžio spaudą. L. Baliukevičius-Dzūkas išleido periodinį leidinį apygardos kovotojams „Dainavos partizanas“. Rašomąja mašinėle 10-ies egzempliorių tiražu leidžiamame sąsiuvinyje daug vietos buvo skiriama partizanų kūrybai. Dzūkas aktyviai prisidėjo ir prie Pietų Lietuvos sričiai skirto laikraščio „Partizanas“ leidybos. Apie leidybos sunkumus ir problemas Dzūkas pranešime LLKS vadovybei rašė: „„Partizanų“ buvo numatyta leisti kas mėnesį, bet ne visada pasisekė dėl priešų veiksmų įvykdyti. 1949 m. išėjo keturi numeriai. Dainavos partizanai 1949 m. patyrė du visiškus vadaviečių su visom spausdinimo priemonėm sunaikinimus - kovo 7 ir rugsėjo 23 dienomis“.

L. Baliukevičius-Dzūkas už pastangas ir nuopelnus stiprinant organizaciją 1949 m. gruodžio 24 d. LLKS vadovybės įsakymu apdovanotas II laipsnio Laisvės Kovos Kryžiumi.

Okupacinė valdžia, nepajėgdama sunaikinti kovotojų vien brutalia kovine jėga, per sovietinio saugumo organizacijas MGB-MVD rezgė vis naujas, slaptas operacijas. Joms buvo pasitelkiama dešimtys naujai užverbuotų šnipų ir agentų, kurių pagalba buvo siekiama palaužti organizuotą laisvės kovą. Svarbiausias taikinyš - partizanų vadai. Rugsėjo 23 d. Kalesninkų miške, priešui aptikus vadavietę, kautynėse žuvo Kazimieras Pyplys-Mažytis, kuris buvo LLKS įgaliotinis ryšiams su užsieniu ir 1949 m. gegužės mėn. desantu buvo grįžęs į Lietuvą. Kartu žuvo štabo pareigūnas Julius Makaravičius-Žilvitis. 1949 m. gruodžio 15 d. Lenkijoje, miškelyje prie Šlynakiemio, slėptuvėje žuvo Dainavos apygardos štabo ryšių ir žvalgybos skyriaus viršininkas Jurgis Krikščiūnas-Rimvydas. Jis apygardos vadovybės nurodymu buvo prasiveržęs per Lenkijos sieną (mūšyje žuvo šeši jį lydėję partizanai), siekdamas perduoti informaciją Vakaruose esančiam LLKS atstovui Juozui Lukšai-Skrajūnui. 1950 m. gegužės 17 d. žuvo kitas svarbus Dzūko talkininkas - štabo visuomeninės dalies viršininkas Mikas Babrauskas-Audrūnas, Vaišvilka. Nežiūrint skaudžių netekčių, L. Baliukevičius-Dzūkas LLKS vyriausiajai vadovybei apie Dzūkijos partizanų ateities planus rašė: „Kol yra partizanų, tol kova bus tęsiama toliau, galbūt ji nebus tokia, kokia buvo prieš kelerius metus, kadangi besitęsianti okupacija savaime nustatė naujas kovos formas ir

būdus, galbūt bus mažiau ginkluotų smūgių priešui suduota, bet tokiu atveju partizanas gyvu lietuvišku žodžiu stengsis palaikyti negęstančią meilę Tėvynei ir tikrosios nepriklausomybės troškimą savo tautiečių širdyse".

1950 m. birželio 24-osios naktis buvo lemtinga ir Dainavos apygardos vadui Lionginui Baliukevičiui-Dzūkui. Iš partizanų gretose infiltruoto agento Kazio Kalantos-Aido MGB vadovybė sužinojo, kad Dzūkas, lankydamas partizanų dalinius, žada apsistoti agentui žinomame bunkeryje Žaliamiškyje, Leipalingio ir Merkinės valsčių sandūroje. Antrą valandą nakties, nužudęs saugojusį priėjimą prie bunkerio partizaną Antaną Koknevičių-Švedrį, išdavikas atvedė MGB operatyvinę grupę prie apygardos vadovybės bunkerio. Netikėtai užklupti prieš, bunkeryje žuvo: Dainavos apygardos vadas Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, jo adjutantas Augustinas Babrauskas-Radvila, Švendrys ir Juozapavičiaus tē-vūnijos vadas Antanas Vailionis-Špokas. Partizanai bandė veržtis iš bunkerio, tačiau, greitai įvertinę padėties beviltiškumą, priėmė paskutinį lemtingą sprendimą. Jie liko ištikimi Lietuvos partizanų priesaikai - gyvi priešui į rankas nepasidavė...

1950 m. gruodžio 4 d. LLKS vadovybės nutarimu Dainavos apygardos vado L. Baliukevičiaus-Dzūko nuopelnai po mirties buvo įvertinti aukščiausiu partizano apdovanojimu - I laipsnio Laisvės Kovos Kryžiumi (su kardais).

1998 m. gegužės 19 d. Lietuvos Respublikos Prezidento dekretu jam suteiktas pulkininko laipsnis ir Vyčio Kryžiaus pirmojo laipsnio ordinas.

Žūties vietoje 2000 metais pastatytas atminimo ženklas.

Publikuojamas dienoraštis 40 metų dūlėjo Lietuvos TSR Valstybės saugumo komiteto (KGB) archyve (dabar - Lietuvos ypatingasis archyvas) Dainavos apygardos partizanų štabui skirtoje agentūrinėje byloje šalia kitų čekistinių operacijų metu paimtų partizanų dokumentų. Dienoraščio tekstas tvarkingai išspausdintas rašomąja mašinėle. Tikėtina, kad jis buvo pradėtas perspausdinti iš rankraščio 1949 m. balandžio 24 d., kadangi šia data Pažymėta dienoraščio įžanga. Kadangi mašinraštis nesiskiria nuo kitų byloje esančių Dainavos apygardos vado L. Baliukevičiaus-Dzūko spausdintų dokumentų (juose yra autoriaus ranka darytų pastabų), tai galima teigti, kad archyve išlikęs autentiškas dienoraščio tekstas. Publikuojamas tekstas apima vienerius partizaniško gyvenimo metus. Paskutinis įrašas padarytas 1949 m. birželį (metai iki autoriaus žūties), tačiau galima nuspėti, kad dienoraštis buvo tęsiamas, kadangi 1950 m. operatyviniuose MGB dokumentuose yra užsiminta apie L. Baliukevičiaus-Dzūko dienoraščio įrašus, darytus minėtų metų žiemą. Kitą, vélesnę, į MGB rankas pakliuvusią dienoraščio dalį (greičiausiai dar neperspausdintą, rašytą ranka) čekistai galėjo sunaikinti per eilinį MGB-MVD-KGB archyvo „valymą". Tiesa, kartais kai kurie partizanų dokumentai, kaip „neturintys operatyvinės vertės", buvo naikinami iš karto. Laimei, likimas buvo gailiausias šiai dienoraščio daliai - ji „saugiamė" KGB archyve išliko...

Pirmą kartą dienoraštis buvo išspausdintas 1993 m. žurnale „Laisvės kovų archyvas“ (Nr. 6). Leidėjai, būdami įsitikinę, kad šis dokumentas bus reikšmingas indėlis tiriant pokario ginkluotojo pasipriešinimo istoriją, išdrįso nusižengti autoriaus valiai - neskelbti dienoraščio viešai. 1994 m. dienoraštis dar kartą buvo išspausdintas kartu su Justino Lelešiaus-Grafo dienoraščiu. Greitai ištirpęs knygos tiražas bei puikūs atsiliepimai apie dienoraščio literatūrinę, istorinę bei auklėjamąją vertę subrandino poreikį išleisti L. Baliukevičiaus-Dzūko dienoraštį atskira knyga. Naujas leidinys papildytas Baliukevičiaus šeimos bei autoriaus bendražygių nuotraukomis. Detaliau iššifruoti tekste minimi partizanų slapyvardžiai, nurodyti jų gimimo ir žūties metai ir vietos.

Aplinkybės, kuriomis autorius rašė savo dienoraštį, lėmė tiek faktografinius, tiek ir literatūrinius jo teksto savitumus. Dėl nuolatinio pavojaus, kad rankraštis gali pakliūti į priešų rankas, L. Baliukevičius-Dzūkas tik prabėgomis užsimena apie kai kuriuos svarbius partizanų organizacinius planus. Pavyzdžiui, apie Dainavos apygardos vado A. Ramanausko-Vanago kelionę (trukusią beveik pusę metų) į Žemaitiją, kur buvo sprendžiami partizanų organizacijos sukūrimo klausimai, Dzūkas detaliau užsimena tik Vanagai laimingai iš kelionės grįžus. Beveik neminimi vietovių pavadinimai, partizanų ryšininkai įvardijami tik slapyvardžiais. Įrašai dienoraštyje nereguliarūs, kartais daryti po mėnesio pertraukos.

Autorius, turėdamas neabejotiną literatūrinį talentą, mintis dienoraštyje dėsto lengvai ir įtaigiai. Rengiant šį tekstą spaudai, daryti tik minimalūs taisymai, apsiribota gramatikos dalykų sunorminimu. Puslapių paraštėse slapyvardžiai iššifruojami: kai tekste slapyvardis paminimas pirmą kartą arba kai keli partizanai turi tą patį slapyvardį.

* * *

L. Baliukevičiui buvo lemta gyventi nepaprastai tragišku mūsų istorijos laikotarpiu. Sunkūs išbandymai, užgriuvę tėvynę, parodė brandžią jauno žmogaus pilietinę sąmonę, aiškius principus, pagal kuriuos laisvė suvokiama ne tik kaip laisvė sau, bet ir kaip laisvė kitiems.

Dienoraščio autoriaus pasaulėžiūros suformuota idėja sutapo su tautos idėja, tačiau, pasak Algirdo Greimo, tauta niekada neveikia visa; atskirais istorijos momentais ji įsikūnija ir pasireiškia per individus, grupes ar socialines klases. L. Baliukevičius yra chrestomatinis tokio istorinio tipo pavyzdys.

Dienoraštyje iškyla tragiška idealisto asmenybė, drįstanti tiesiai pažvelgti į pasaulį ir save. Šiame sielos veidrodyje atsispindi slapčiausios autoriaus mintys, abejonės ir viltys. Jo pasaulėžiūra, troškimai ir siekiai atsiskleidžia negailestingos kovos fone. Rašydamas L. Baliukevičius dažnai grįžta į praeitį: šviesius vaikystės atsiminimus, išgyvenimus belaisvių stovyklose, pirmuosius partizanavimo metus. Iš kasdienybės konteksto išsirutulioja ir nuodugnesni apibendrinimai esminiais tautos ir valstybės išlikimo klausimais. Karštas patriotizmas ir neapykanta okupantui netrukdo kritiškai pažvelgti į prieškarį Lietuvą, parodyti politikų trumparegiškumą, tarpusavio politines rietenas, pseudopatriotizmą ir bailią valdžios vyrų laikyseną kritiniu valstybei momentu.

Skausmingai ir taikliai įvardijęs priežastis, atvedusias Lietuvą prie 1940-ųjų katastrofos, L. Baliukevičius dienoraštyje analizuoja ir aktualiausias pokario politines, tautines ir moralines problemas. Stebina blaivus tarptautinės ir vidaus padėties suvokimas. Radijo bangomis dėmesingai sekdamas tarptautinių įvykių raidą, kaip visas kovojantis kraštas, jis laukia viltingų ženklų iš Vakarų demokratinių valstybių - jei ne karinių veiksmų, tai bent moralinės ir politinės paramos. Skausmingai išgyvendamas pasaulio galingųjų abejingumą kryžiuojamos tautos kančioms ir jausdamas savo artėjančią žūtį, L. Baliukevičius pasiryžęs kovoti iki galo. Ryžtas ir heroizmas susipina su svajonėmis sulaukti taikaus ir laisvo gyvenimo, sukurti šeimą... Dienoraštyje L. Baliukevičius išreiškia begalinę meilę gimtajam kraštui ir su užuojauta kalba apie skurde skęstančius kaimo žmones. Kurdamas nepriklausomos valstybės viziją, kaip teisingumo trokštantis žmogus, pasisako už socialiai orientuotą valstybę. Sunkiomis apmąstymų valandomis autorius įžvalgiai baiminasi dėl Lietuvos likimo tolesnės okupacijos sąlygomis: „Tauta paskendus kraujuose, ašarose, juodoje neviltyje, tik samagone tarytum atrado savo paguodą ir laikiną nusiramimą. Kiek idiotų, kriminalistų, išsigimėlių, išeikvotojų, prostitučių ir bukapročių atneš šitie prakeikti metai Lietuvai!" Kartu su egzistenciniais apmąstymais, kuriuose susipina amžinybės ir pasmerktumo motyvai, dienoraštyje atsispindi aktualiausios Dainavos apygardos partizanų problemos ir kasdieniai rūpesčiai. Autorius džiaugiasi sąjūdžio laimėjimais stiprinant organizaciją, sielojasi dėl nesėkmių - artimų kovos draugų žuvimo, gyventojų trėmimų ir t.t.

Esame įsitikinę, kad šiame dienoraštyje laisvo žmogaus, nebijančio mirti dėl savo idealų, išsakytos mintys ir toliau liks aktualios, neabejotinai skatins ir palaikys jaunų žmonių idealistinį nusiteikimą, padės jiems geriau pažinti laisvės kovas ir ano laiko dvasią.

Algis Kašėta

PARTIZANO DŽŪKO DIENORAŠTIS

Šis dienoraštis jokių būdu nėra skirtas viešumai. Aš rašiau jį tik sau. Tuo atveju, jeigu aš žūčiau, dienoraštį prašau perduoti mano mišiam broliui Kostui. Visų kitų, kuriems bus lemta gyventi ir rasti šį dienoraštį, aš prašau neskaityti jo, bet sunaikinti. Tai bus mano paskutinis pageidavimas.

Jeigu radėjas bus sulaukęs taip labai trokštos mūsų brangios Tėvynės laisvės, tada aš jam iš Anapus siunčiu karščiausius sveikinimus. O jeigu mūsų Lietuvai būtų skirta vergijai tęstis, tada lai jis nepabūgsta sunkios savo dalios, bet, priešingai, aš jam linkiu galingos dvasinės stiprybės.

Partizaniškas su Dievu
Džūkas

Rašyta bunkeryje 1949.IV.24, 6 val. 20 min. Bunkeryje buvo Vanagas - A. Ramanauskas, Vieversys - Julius Karpis, Guoba - Vaclovas Petrauskas ir Viesulas - Vitalius Kuzmickas.

1948

Birželio mėn. 23 d.

Prieš keletą dienų gavau iš brolio laišką... Jis... pažadėjo atvažiuoti, bet dabar aš pradedu bijoti dėl jo. O jeigu jį čia, kaime, kas atpažins? Jeigu sučiups rusai ir istrebiteliai?..

Kaip pasikeitė gyvenimas. Prisimenu, kaip mes visi dar namie gyvenom... turėjom, ko tik norėjom. Karas ir rusai sunaikino viską. Dabar mes tik benamiai kempininkai. Aš turiu nuosavybėje automatą ir pistoletą, su kuriuo niekad nesiskiriu, brolis - keletą knygų svetimame kambaryje, vargšė mama ir dėdė - Urale. Visiškai pagal partizanų dainą:

Tu Urale, motinėle,

Tėvas jau šaltuos kapuos...

Vakar pas mus buvo Vytas, Nemunas ir Genys. Aiškinomės jų nesusipratimus...

... Jau antra diena klausom Miko nupirkto radijo. Kol kas veikia neblogai. Nepaprastai sunku klausytis Ankaros. Barškėjimas, tarškėjimas daro klausymą sunkų.

Ruošiamės leisti laikraštėlį. Vedamasis bus mano, parašytas prieš mėnesį laiko.
[Minimas laikraštėlis - „*Laisvės varpas*“, Dainavos apygardos organas. - A. K.]
Popieriaus jau labai nedaug turime.

Vytas (Merkys) -Adolfas Baublys
Nemunas - Vincas Kalanta
Genys - Petras Vaitkus
Mikas (Audrūnas, Vaišvilkas) - Mikas Babrauskas

Žaibą prašėme, kad atsiųstų, bet apie tą nieko negirdėti. Jo, Rugio ir Vanago laukiam kiekvieną dieną pasirodant.

Šiandien ūkanota diena ir tarpais lyja. Savo dienoraštį rašau „žvyrduobėje“. Kažkur girdėti piemenų dainavimas. Dainuoja partizanišką (prt. Vilko) dainą. Tą dainą pirmą kartą išgirdau pavasarį prie Nemuno, vykdamas pas Ažuolį [1947 m. balandžio mėn. -A. K.]. Iš tadaėjusių šiandien jau nėra Jūrininko, Gandro, Vaitkaus, Ažuolaičio, Pakšto.

Pas Ažuolį vyko pirmas didžiulis (?) Dainavos apygardos vadų sąskrydis. Atmintinos dienos Punios šilė - „šaulių salė“ (taip buvo vadinamas bunkeris, kuriame mes posėdžiavom). Tada mes tris dienas vis vakarais susirinkdavome į tą bunkerį. Čia buvo ir daugiau pažįstamų: Klevas (Subačius), Aras (Petrauskas), na ir pats Ažuolis. Pas Ažuolį jautėmės kaip pas tikrą vadą. Mes visi tikom vadintis jo vaikais. Nuo to laiko, kai aš jį mačiau Alytuje, jis buvo žymiai pasenęs. Turbūt, kad su barzda. Rankas buvo apsibintavęs. Sako, egzema turėjęs. Gandras vėliau man pasakojo (jau po Ažuolio žuvimo), kad Ažuolis mane pažino dar iš ankstesnių laikų.

Žaibas- Vaclovas Voveris
Rugys -Jonas Jakubavičius
Vanagas - Adolfas Ramanauskas
Vilkas - nežinomas kovotojas
Ažuolis - Domininkas Jėčys
Jūrininkas - Albertas Perminas
Gandras - Kostas Šimelevičius
Vaitkus - Juozas Sarkus
Ažuolaitis-Jonas Cibulskas
Pakštas - Jonas Jusas
Klevas - Vytautas Subačius
Aras - Mykolas Petrauskas

Dainavos apygardos vadų sąskrydis Punios šile 1947 m

Nuo to laiko jau metai praslinko. Dabar ten Tėvukas sėkmingai tvarkosi. Tik tų žuvimų, žuvimų... Bet kur jų nėra!?

Lygiai prieš trejus metus - 1945 m. vasarą - sėdėjau belaisvių lageryje, Brno mieste. Ir nors tai buvo ir belaisvių lageris, bet aš ten buvau įsitaisęs kaip namie. Žinoma, tik lagerio negalima lyginti su namais. Maistas ten buvo puikus, nes aš buvau vyriausia galva maistu aprūpinant: prižiūrėjau gal penkias virtuves. Bet ten trūko laisvės, ir dėl to trūko visko. Kaip šiandien atsimenu, kaip dažnai sėdėdavau prie spygliuotos lagerio tvoros ir godžiai žiūrėdavau į gatvėje vykstantį laisvą gyvenimą. Tada pro mano akis praslinkdavo gražiai, elegantiškai apsivilkę čekės, jaunos merginos... Ir krūtinėje kažkas virdavo. Kildavo nepaprastas ilgesys tėvynės, pažįstamų vietų, draugų, merginų. Ach, kokios žavingos čekaitės atrodydavo! Prieš mūsų lagerį stovėjo keli dideli namai. Juose buvo pilna gyventojų. Pirmame aukšte gyveno graži mergina, ir aš dažnai per tvorą žiūrėdavau į jos langą. Mūsų akys dažnai susitikdavo. Bet argi čekaitėi gali rūpėti kažkoks balta jūrininko uniforma apsivilkęs belaisvis.

Niekas negali įsivaizduoti, kaip yra brangi laisvė belaisviui. Visos mūsų kalbos sukrovosi tik apie tai. Mes tiesiog fantazuodavom.

Tada mes patekom į lagerį apie 12, o gal ir daugiau lietuvių. Mūsų didžiausiai laimei, visi patekom į virtuvę iš pat pirmos dienos. O aš tapau net „viršininku“. Tad ir mūsų būklė buvo nepalyginamai geresnė negu visų kitų belaisvių. Tačiau vokiečiams

buvo blogai. Kokios jų eilės stovėdavo ties mūsų virtuvėmis ir prašydavo duonos! Nieko daugiau, tik duonos. Už tai galėjai gauti laikrodžius, fotoaparatus, auksinius žiedus ir t. t. Išdidieji vokiečių karininkai pasidarė tokie maži prie mūsų virtuvės po to, kai pabadavo keletą dienų.

Tėvukas (Antanaitis, Litas, Viltis)-Sergijus Staniškis

Domininkas Jėčys-Ažuolis (dešinėje)

Tame lageryje išbuvau apie tris mėnesius. Paskiau mus iškėlė į svetimšalių lagerį. Ten buvojau blogiau. Susitikom tokį K. ir dar vieną lietuvį, kuris jau buvo spėjęs pamiršti lietuvių kalbą. Bet, pabuvęs su mumis, vėl pradėjo kaip reikiant kalbėti.

Paskui išvažiavom į Vengriją, Budapeštą. Lageris buvo pilnas bjaurių rusų, su kuriais mes niekaip negalėjome sugyventi. Lageris stovėjo ant Dunojaus kranto.

Dar vėliau kelionė ant vagono stogo per visą Vengriją, Rumuniją, Moldaviją...

Jei kada turėsiu ūpo, būtinai reikėtų aprašyti visą tą kelionę.

Šiandien užteks rašyti. Reikia tiesti anteną ir klausyti radijo.

Šarūnas - Feliksas Daugirdas
Bevardis - Pranas Ivanauskas

Birželio mėn. 24 d.

Bjaurus lietus, kuris jau tęsiasi antra diena, pagadino man visai nuotaiką. Mūsų bunkeris padarytas senose žvyriaus duobėse ir ant lubų uždėtas nedidelis sluoksnis žemių. Dabar, kada pradėjo lyti, pro šitas lubas kaip pro rėtį vanduo varva ant mūsų galvų „lovų“, popierių. Ant antrame „aukšte“ esančios lovos išdėstom visas šeimininkų atneštas lėkštes, puodelius, bliūdėlius. Pamažu sušlampa visos lubos, nuplyšta popierius. Apie 1 val. naktį nukraustau pagalves ir antklodes į pirmą „aukštą“.

Tačiau bunkeryje „gražiau“ pasidarė, kai apie 2 val. nakties į bunkerį įvirto šlapi Rugys, Šarūnas ir Bevardis. Žaibas neatėjo. Jo kol kas niekur negalima surasti. Šiaip taip sulaukėm ryto. Aš nemiegojau: užleidau vietą atvykusiems. Šiandien bunkeryje kaip tvarte. Pilna visur šlapių popierių, vanduo vis tebevarva. Prie viso to prisidėjo tas, kad pradėjom spausdinti laikraštėlį. Taigi 6 vyrai 2x5 bunkerėlyje, vos galima būti. Taip tvanku ir drėgna!

Aš jau nuo pat ryto būnu lauke. Negaliu „atlaikyti“ bunkerio oro. Protarpiais pasižiūriu į dangų ir mintyse prašau Dievą, kad tik bent daugiau nelytų. Bet kur tau - visas dangus apdengtas storu pilkų debesų sluoksniu ir protarpiais purkšnoją smulkus lietus.

Šiandien Vanagas uždėjo 4 partizanams šampus, o aš pasus savo parašais „prailginau“ ir „išregistravau“. Kad turėtume geras priemones, kaip būtų galima žmonėms padėti. Dabar turime a. a. Armino kelis šampus, padarytus iš medžio, ir jais darome žmonėms pasus. Dirbame taip, kaip senovėje, Vytauto laikais.

Mikas Babrauskas. 1949 m.

Birželio mėn. 30 d.

Prieš porą dienų buvo atvažiavęs Mikas, ir mes jį parsivedėm į savo bunkerį. Tikimės, kad neišduos. Na, o pagaliau reikia juk kuo pasitikėti!

Kas žino, kur likimas yra paruošęs mums spąstus.

Mikas truputį nusivylė, bent man taip atrodo, mūsų bunkeriu. Po lietaus jis visai bjauriai atrodė. Popieriai buvo visur nuo lubų atplyšę. Be to, bunkeryje buvo tamsoka, nes Genys atėjęs sudaužė lempos stiklą. Bet mes jo nebarėm, nes jis buvo atsinešęs didelę pintinę uogų, pyragaičių ir lašinių. Su maistu mums buvo nekaip, tad šiandien turėjom geras vaišes.

Mikas pas mus neliko. Atvažiuos po kelių savaičių. Su juo susitarėm dėl vieno „rašytojėlio“, kuris, anot jo, galės rašyti vedamuosius, nes kadaise priklausęs Jaunųjų rašytojų sąjungai, o dabar provincijoje „užsimaskavęs“ mokytojaująs. Dabar tokie visi.

Be to, Mikas išplėš iš sanatorijos rotatorių ir rašomąją mašinėlę, bet prieš tai mes jau turim nusiųsti porą pistoletų „geresniam jo planų realizavimui“.

Prieš atvykdamas pas mus, gaus iš mūsų čemodaną su 25-30 kg užtaiso. Bandys sprogdinti NKGB būstinę. Jei viskas pasisuktų, būtų neblogas dalykas.

Mikas puikus vyras. Nuoširdus, mūsų judėjimui tiesiog pasišventęs. Jis mane atvedė pas Malonę. Sėdėjo metus kalėjime už tai, bet tai jo neatbaidė.

Parašiau laišką R., kad jis visur, kur tik reikalas bus, Mikui padėtų. Žinoma, paminėjau drąsą, pasiaukojimą ir t. t. Na, jis kadaise taip kalbėjo. Dabar teks įsitikinti, ar tai tiesa. Mikas sako, kad jis dabar esąs gerokai bailus. Aš manau, kad mano laiškas jį išjudins.

Pabaigėm spausdinti ir laikraštėlį. Gaila, kad negalėjom įdėti paskutiniųjų žinių apie Kominformo pasiųstą prakeikimą maršalui Tito. Šiomis dienomis malonu ir radijo klausytis, kaip tie velniai pradėjo tarp savęs pjautis. Nesinori tikėti, kad Tito atsispyrė Maskvai. Užvakar kažkoks austrų apžvalgininkas kalbėjo tema „Aš netikiu, kad bus karas“. Savo išvedžiojimus jis parėmė tuo, kad Rusija, girdi, bijanti karo ir dėl to vengianti per daug išsišokti. Be to, rusai yra toli pažengę bakteriologinių tyrinėjimų srityje, dėl to patys amerikiečiai esą smarkiai sunerimę. Atseit ir viena pusė bijo, ir kita. Nėra ką ir bekalbėti, ką turėtų jausti lietuviai, girdėdami tokias kalbas. Mane tokie dalykai kažkaip veikia labai abejingai. Aš esu įsitikinęs, kad turi būti konfliktas. Žinoma, apie šiuos metus aš negalvoju. Jeigu tai žinotų partizanai, mane eretiku apšauktų. Jie visi, kaip ir žmonės, dienomis skaičiuoja, kada karas kils.

Arminas - Bronius Balčius

Genys - Stasys Klimašauskas

Malonė - partizanų ryšininkė

R- (Radvila, Švendrys)-Augustinas Babrauskas

Kazimieraitis - Juozas Vitkus

Plk. Itn. Juozas Vitkus-Kazimieraitis

Liepos mėn. 2 d.

Vanagas pasakė, kad šiandien sueina lygiai dveji metai, kai žuvo pulk. Kazimieraitis. Prisiminiau, kad ir Ažuolio žuvimo metinės artėja...

Paskutinės dienos praėjo kažkaip gerai nusiteikus. Turbūt dėl to, kad radijas nuolat praneša apie Tito atkaklumą ir jo priešinimąsi Maskvai. Be to, šias dienas laukiau brolio atvažiuojant. Darbo dabar nėra taip daug. Aš perrašinėju užsienio žinias. Netrukus vėl leisim laikraštėlį.

Šiandien šeimininkė pranešė mums, kad ryto metą apie 3 km nuo jų partizanai nukovė 2 istrebitelius. Vienas istrebitelis su kulkosvaidžiu pabėgęs. Istrebiteliai šienavo partizano Žilvičio pievas, esančias pamerkyje. Mus perspėjo, kad ir čia gali pasirodyti rusai, kadangi ir pati įvykio vieta yra visiškai netoli nuo mūsų.

Žilvitis, Žilvis -Julius Makaravičius
Guoba - Vaclovas Petrauskas

*Kazimieraičio rinktinės Geležinio Vilko grupės partizanai valo ginklus. 1947 m. vasara.
Iš kairės: pirmas - Vaclovas Voveris-Žaibas, ketvirtas - Julius Makaravičius-Žilvitis,
penktas - Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, šeštas - Viktoras Kazlauskas-Vanagas*

*Dainavos apygardos štabas darbo metu 1948 m. liepos 6 d.
Iš kairės: sėdi Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Jonas Jakubavičius-Rugys,
stovi Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, Julius Makaravičius-Žilvitis, guli Viktoras Kazlauskas-Vanagas*

Liepos mėn. 7 d.

Pagaliau pas mus atvykęs Žaibas su Vanagu, o su jais Rugys ir Žilvis. Apie juos irgi buvau pradėjęs įvairiai spėlioti: mat iš jų apie 3 mėn. nebėgavome pašto. Žaibas su Vanagu būtų juk vis tiek parašę, kad ir dideli trukdymai vyktų. Taip mes priėjom išvadą: Vanagas greičiausiai bus užmuštas, o Žaibas sužeistas. Likęs tik Guoba. Na, o Žilvitis bus žuvęs su Rimvydu. Tačiau, didžiausiam mūsų džiaugsmui ir nustebimui, viskas pasirodė netiesa. Net ir mūsų Rimvydas gyvas. Valio! Žilvio pasakojimu, Rimvydas niekaip negalįs prasimušti į Tauro apygardą. Ten labai daug žuvimų. Partizanai gęsta greičiau už žvaigždes. Bet šiaip daug gerų žinių. Gavom iš Tauro apygardos vado pranešimą apie išvykusius į užsienį. Viskas pavyko laimingai. Vyras iš užsienio grįžo atgal. Atsiuntė visokių direktyvinių biuletenių, „Pro memo-ria“ ir t. t. Pasirodo, viskas vedama daug platesniu mastu, negu kad aš galvojau. Veikia ir mūsų diplomatiniai atstovai. Na, bet apie tai kitą kartą.

Vakar visi fotografavomės. Vaizdavom smarkius darbininkus, nes atsinešėm tam tikslui net dvi rašomąsias mašinėles. Atseit parodėm štabą darbo metu.

Šiaip niekas nerūpi, tik noriu brolio sulaukti, bet jis vis dar nesirodo. Jeigu šiandien ir ryt neatvyks, tada vargu ar teks susitikti.

Bevardis vis dar neparūpina pistoletų. Mikas prakeiks ten mane. Ir čemodanas su sprogstamąja medžiaga dar neparengtas. Tiesą pasakius, vienam Bevardžiui sunku visur ir aplakstyti. Jis neseniai atvežė mums mėsos - galima sakyti sribams iš panosės. Šiuo atžvilgiu jis tikrai apsukrus ir eina visur kaip arklys.

Šiandien per visą dieną rašiau apygardos mėnesinių žinių trumpą apžvalgą. Jau dvi dienos, kai nustojo lyti ir lauke toks gražus oras, taip saulė maloniai šviečia. Bet nebuvo kada išlipti iš bunkerio laukan. Taip beveik saulės ir netenka matyti.

Rimvydas- Jurgis Krikščiūnas
K. (Kostas, Rainys) -Kostas Baliukevičius

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas (kairėje) su Pranu Ivanausku-Bevardžiu

*Kostas Baliukevičius, Kauno Vytauto Didžiojo universiteto studentas (viduryje), su bendrakursiais
Kaune. 1947 m. (?)*

Liepos mėn. 12 d.

Mūsų gyvenimas toks turtingas įvairiais nuotykiais, kad aš jau nespėjau visko surašyti į dienoraštį. Mums dabar prasidėjo laimingosios dienos. Tiesa, yra keletas ir šešėlių, bet jie lieka nustelbti gerų žinių.

Pirmiausia tai sulaukiau brolio... K. nuo to laiko, kada aš jį mačiau, žymiai pasikeitęs... Jau ne tas, koks buvo prie 4-5 metus. Dabar jis visiškai suaugęs, subrendęs vyras. Ir aš, ir jis, man taip atrodė, iš pradžių jaudinomės. Bet tai buvo tik iš pradžių.

Jis mus visai kitaip įsivaizdavo. Galvojo, kad mes „pasileidę“ - atseit geriam, pas merginas einam, na ir šaudom be jokios tvarkos. Tačiau pas mus rado tikrai vienuolišką gyvenimą. Kaip krankliai, juodais Žaibo kombinezonais apsivilkę, mes tikrai buvom panašūs į vienuolius.

Aš stengiausi duoti K. tikrą mūsų partizaninio judėjimo vaizdą. Rodžiau įvairias bylas, net ir iš užsienio gautą medžiagą, fotonuotraukas ir t. t. Visa tai jį nepaprastai sudomino, kad net pats pradėjo siūlytis į partizanų eiles. Aš, tiesą pasakius, nenoriu to. Jeigu žūsiu, tai bent jis liks motinai suraminti, jai padėti. Aš neigiamai atsakiau į tokį naują sumanymą. Jeigu, žinoma, mongolai pradės kabintis, tada aišku.

Pabuvo jis pas mus apie 2 dienas. Aš jį stebėjau ir supratau, kad vis tik mūsų darbai jį paveikė. K. dar pas mus būnant, V. vakare atvedė ir Miką, kuris negalėjo sulaukti pistoletų ir čemodano ir todėl pats dviračiu atvažiavo. Sutarėm, kad žmogus jam visa tai pavėžės plentų iki sutartos vietos. Sutarėm ir sutartinius ženklus. Mikui daviau keletą šimtų, kad nupirktų nuorašinio popieriaus, ir jis tuoj išvažiavo.

K. rytojaus dieną apie 12 val. išėjo. Žadėjo atvažiuoti už mėnesio. Paprašiau, kad temą iš dabartinio studentų gyvenimo parašytų.

K. išėjus, mes su Vanagu likom dviese. Nuobodu. Kažkaip nesusiradome vėl grįžti prie seno darbo. Vieversys jau kelinta diena buvo išėjęs. Nunešė Vanago rašytą laišką pulkininkui, kuris kažkur apie Kauną vadovauja partizanams. Aš vėl pradėjau rašyti žinias. Vanagas pradėjo rinkti iš Užsienio Delegatūros biuletenio pernykščius sveikinimus.

Liepos 10 d. pradėjom spausdinti laikraštėlį. Vakare atėjo Bevardis ir kiek vėliau Strazdas. Atnešė nuo Rugio raštelį, kuriuo kvietė atvykti mane arba Vanagą. Pasirodo, dėl tos spausdinimo mašinos. Sekančią dieną aš su Strazdu išvykau. Radom Rugį tarp keturių sienų bunkeryje. Aš buvau visiškai šlapias. Pakeliui lijo ir - svarbiausia - reikėjo eiti per javus. Kojos visiškai permirko.

Nuėjom gulti. Rugys liko kambaryje sargybuoti. Apie 10 val. dienos mus pakėlė. Pavalgėm, ir į netoli esančius krūmus atvedė tą pilietį. Intelligentiškos išvaizdos, maždaug kokių 32-34 metų vyras. Juodi garbanoti plaukai, mažo ūgio ir, be to, atsargos karininkas.

Kalbam apie spaustuotę. Ji yra, bet reikia 2500 rb, o mes kaip tyčia vos keletą šimtų turim. Be pinigų mes tos mašinos negalim gauti, o, be to, ją reikia parsigabenti iš Vilniaus. Pilietis labai gudrus. Kalba miglotai. Rugiui primena kažkokių žinių rinkimą. Čia, žinoma, paaiškėja, kad jis dirba anglų žvalgyboje. Jiems vadovaujanti Anglijos pasiuntinybė Maskvoje. Skamba truputį neįtikėtinai. Apie tai jis vengia daug kalbėti, ir aš jo daugiau neklausinėju. Pasirodo, jis pažįsta Rimvydą. Sutariam kitą kartą susitikimą, į kurį atvyktų Vanagas. Greit persiskiriam, nes jam jau reikia išvažiuoti. Palinki „stiprybės“, atsisveikinam.

Aš lieku su Rugiu ir galvoju apie vieną piliečio duotą man klausimą: „Ar jūs klausėtės penktadienį žinių iš Vilniaus? Kaip, įdomu, pasibaigė rungtynės su Minsko „Dinamo“?“ Šiandien šeštadienis. Vadinasi, jeigu jis šnipas, tai tada neblogai ji vaidina. Aišku, jeigu būčiau jam pasakęs, kad klausiausi, tada jis gali puikiai suvokti, kad apygardos štabas yra 15-20 km atstumu nuo susitikimo vietos.

Pietauti einam pas kitą ūkininką. Vaikščiojam visur dieną: tokie geri čia žmonės. Jeigu kartais kur nors pasirodo rusai, tai žmonės virtinėmis plaukia su pranešimais. Rugys čia jau du mėnesius gyvena be slėptuvės. Rusai būna labai retai, nors partizanų čia knibždėte knibžda. Mato šimtai žmonių, ir jokio išdavimo.

Dar nesutemus einam per kaimą. Kažkur bernai traukia partizaninę dainą, ir pagalvoju, kaip sunku bolševikui sukomunistinti mūsų kaimą. Daug metų reikėtų, kol „perauklėtų“, kol jų sąmonėje sudaužytų „buvusios ideologijos likučius“.

Tigras ir naujokas Liepa mane palydi. Paskutinius kelis kilometrus einu vienas. Mūsiškiai miega. Grįžęs Vieversys.

Pasirodo, mūsiškius šiandien užtiko viena boba su dviem mergaitėm. Ir moteris, atrodo, bloga, nors diena jau praėjo ramiai. Bevardis šiandien atlėkęs smarkiai nugąsdino. Jis pasakė, kad mes negalim nei vienos minutės gaišti čia, o turim tučtuojau išeiti. Tos moters posūnis esąs istrebitelis, pagarsėjęs savo žiaurumu. Taigi, jei Bevardis teisybę pasakojo, mūsų padėtis kritiška. Aišku, jei ji ir praneš, tai mes bunkeryje dar galim nejudinti išbūti ir kokią savaitę laiko.

Šiandien mus rado antra moteriškė, bet ši, mūsų šeimininkų pasakojimu, esanti gera. Bevardis sako, kad ji plepė. Bevardžiu tikėti irgi negalima, nes jis žmones skirsto pagal savo pažiūras, kurios man labai keistai atrodo.

Jau 11 val., ir aš kažkaip keistai jaučiuosi. Bet dabar naktis, ir aš netikiu, kad kas įvyktų.

Apie 12 val. nakties atvažiuoja su vežimu ir mūsiškiai - Lakūnas, Girinis (kuris išsprogdino klubą Merkinėje 1948 m. pavasarį) ir Genys.

Vieversys - Julius Karpis
Strazdas - Jurgis Čaplikas
Tigras - Pranas Sviklas
Liepa - Jonas Šimelionis
Lakūnas- Alfonsas Kasiulynas
Girinis - Bernardas Navickas
Genys - Stasys Klimašauskas

Pranas Sviklas-Tigras. 1947 m

Dešinėje Bernardas Navickas-Girinis

Liepos mėn. 18 d.

Paskutinės trys ar keturios dienos praėjo įtempto darbo sąlygomis. Vanagas, Vieversys ir kiti išėjo naujo bunkerio daryti. Aš su Geniu likau baigti laikraštėlį išleisti. Po trijų dienų ir mažai miegotų naktų, visiškai sukandžioti blusų, baigėm darbą. Nusiprausėm vakare pirtyje. Bevalgant vakarienę, atėjo ir Nemunas su Ūla, Ėgliu ir Lapu. Dienavojom pas V. Nemunas atnešė pinigų ir batus man ir Vanagui (lenkiškus), keletą kelnų ir t. t. Na, jie vyrai tikrai malonūs. Stengiasi padėti iš širdies. Nemunas turėjo šiokių tokių reikalų, tačiau Vanago nesant nebuvo galima jų sutvarkyti. Pasirodo, Lapas nori grįžti į namus. Motina mat labai prašiusi, kad jį atleistų. Lapas, mano manymu, turi daugiausia 17 metų amžiaus. Dar beveik vaikas. Toks plonas, liesas, dar visiškai nesubrendęs vyrukas.] partizanus įstojo nei iš šio, nei iš to - šiaip sau. Užsidegė staiga, bet staiga ir atšalo. Taigi dabar jį paleidau namo. Sakė važiuosias į Vilnių ir ten gyvensias pas brolių. Aš jam išdrožiau „pamokslą“ apie partizaninių paslapčių slaptumą ir t. t. Atrodo, kad šiandien Lapas neišeis, nes nei Ūla, nei Genys nežino, kur jo namai.

Tiesa, Nemunas atnešė ir lenkų karininko parašytus apmokymo konspektus. Atrodo, kad aš neišversiu. Teks ieškoti vertėjo.

Apie 12 val. naktį staiga pasirodo ir Rimvydas. Jo tikrai čia nelaukiau, ir mes net pasibučiuojam.

Šią naktį mažai miegam. Tiek daug įspūdžių, kad aš guliu atsimerkęs, žiūriu į žvaigždes ir svajoju apie viską - apie savo tėviškę, apie žuvusiuosius, brolių, Sibire vargstančią mamą ir partizano dalį...

Išaušta rytas. Šiandien jau liepos 19 d. Kaip greitai laikas bėga. Juk netrukus bus dveji metai, kai aš partizanauju. Atrodo, kad nuolatinis įtempimas, pavojai padaro tai, kad mūsų gyvenimo įvykiai pro mūsų akis, sąmonę praslenka taip, kaip keleiviui lekiančiame traukinyje kaimai, kryžkelės, kalneliai...

Šiandien vėl perpakuoju mūsų daiktus. Juos vešim su rugių pėdais prikrautu vežimu ir dienos metu. Taip bus saugiau, nes tose vietose, kur mums reikės važiuoti, nakties metu belstis yra pavojinga - beveik kas antra naktis pasalauja rusai.

Vidurdienį atsisveikinam V. ir išslenkam link ūkininko „B“. Pas jį pavalgom ir, luktelėję keletą valandų, drožiam toliau. Mane jau kelios valandos kaip kankina „33“. Vos galiu eiti. Apie vakarą vienas ūkininkas atneša virinto kmynų vandens. Pasidaro truputį lengviau. Šiaip taip apie rytą pasiekiam ir tą vietą, kur mūsų kasa bunkerį.

Ūla - Juozas Lukšys
Ėglis - Juozas Alekševičius
Lapas - Algirdas Radzevičius

Kazimieraičio rinktinės DLK Vytauto grupės kovotojai. Antras iš kairės Algirdas Radzevičius-Lapas

Liepos mėn. 20 d.

Ties bunkeriu saviškių dar nerandam. Matyti, kur kluone miega. Aš taip nusikamavau, jog krentu ant žemės ir užmiegu, tačiau rytas šaltas ir po pusvalandžio pabundu. Jau visiškai išaušę, pasirodo mūsiškiai. Sužinom, kad jie nuo mūsų per šimtą metrų gulėjo, iširaušę į pievoje esančią šieno kupetą. Jie tęsia savo darbą, o aš atsinešu šieno ir atsigulu. Taip per visą dieną pramiegojau, nieko nevalgęs. Vakare bunkeris visiškai baigtas.

Šiandien susitinkam su tuo anglų „žvalgybininku“, tačiau iš mūsų mažai kas abejoja, kad tai NKVD siųstas šnipas, ir ne bet koks, bet labai gudrus, iš anksto apgalvojęs kiekvieną savo žodį, puikiai pažįstas mūsų sąlygas.

Vanagas, Rimvydas ir aš dar iš pat ryto aptariam, kaip su juo kalbėsime ir t. t.

Pagaliau nueinam pas jį. Apie jo atvykimą Strazdas mums prieš tai pranešė.

Random jį begulinti. Pasisveikinam. Pirmos minutės praeina įtemptoje ir nejaukioje atmosferoje. Jis aiškiai jaudinasi ir jo pirmas susitikimas su Rimvydu yra visai nenatūralus. Iš pradžių kalba jie abudu. Keliais sakiniais prisimena buvusius laikus. „Žvalgybininkas“ (Gelgaudas), be to, klausia Rimvydą, ar šis tebesąs toks „išlepus“ kaip kadaise.

Vėliau pradedam kalbėti apie reikalą. Vanagas Gelgaudą klausinėja apie jo „darbą“. Gelgaudas atsakinėja, pasakoja, bet taip suktai, neaiškiai. Kažkoks įvairių atsitiktinumų kratinys, bet ne atviras pasisakymas. Ir taip tęsiasi apie dvi valandas, kol mums praneša, kad pas ūkininką, kurio raistelyje mes sėdim, yra atėję rusai ir istrebiteliai. Pasikalbėjimą pertraukiam ir traukiamės truputį toliau. Už kokio puskilometro įsitaishom kituose krūmuose ir tęsiam pasikalbėjimą. Kalbamės dar kokias 4 valandas. Toks ilgas vaidinimas, žodžių rankiojimas mus galutinai išvargina. Sutariam susitikti su Gelgaudo „šefu“ dėl medžiagos (karinių žinių) „suteikimo“. Tačiau prieš tai Gelgaudas atgabensiąs iš Šilutės mums spaustuę, kurią iš Vilniaus turėsią paimiti mūsų vyrai.

Po to visi plepam apie įvairius dalykus. Iš tikrųjų kalba tik Gelgaudas: mes arba tylim, arba juokiamės, girdėdami jo anekdotus ir įterpdami retkarčiais vieną kitą žodį. Gelgaudas pila anekdotą po anekdoto.

Gelgaudas - MGB agentas Lauras

*Dainavos apygardos vadovybė su Kazimieraičio rinktinės kovotojais
Iš kairės: pirmoje eilėje sėdi Lionginas Baliukevičius-Dzūkas ir Adolfas Ramanauskas-Vanagas,
trečioje eilėje stovi Jurgis Krikščiūnas-Rimvydas*

Liepos mėn. 21 d.

Jis nejaukiai jaučiasi mūsų tylioje kompanijoje. Pagaliau atsisveikinam. Spaudžiam rankas, tarytum draugai būtume. Kad jis MVD-istas, 100 procentų garantuoti negalime, bet kaip drąsiai jis paima mūsų laikraštėlius vežti į Vilnių. Prisimenu Butk. iš Vilniaus. Tam buvo galima siųsti laikraštėlius paštu. Jis nebijojo. Šitas Gelgaudas nepaprastai panašus į jį.

Gelgaudui išvykus, mes svarstom pasakytus žodžius. Rimvydas pranašo balsu vis tvirtina, kad Gelgaudas - MVD šnipas. Aš pats pradedu tikėti, kad labai maža vilties gauti spaustuve.

Šiandien vakare parsinešam daiktus.

Liepos mėn. 24 d.

Mes jau galutinai susitvarkėm savo bunkerį. Gražiai jis atrodo. Blogiausia, kad negaliu radijo klausyti.

Kažkur liko antena, rotatorius ir mano darbo drabužiai. Kelias dienas iš eilės buvom nuėję pas tą žmogų, kur buvo atvežti mūsų daiktai. Iškrėtė visus šiaudus ir šieną, o mūsų daiktai taip ir neatsirado. Greičiausiai jie bus likę pas V. arba žmogelis atgal nusivežė. Tą dieną jie labai skubėjo iškrauti daiktus, nes netoliese buvo istrebiteliai ir rusai.

Mūsų kaime taip pat kelias dienas buvo apsistoję rusai. O mes net užsimaskavę nebuvom. Rusai krečia Varčios mišką, mat mūsiškiai Bogušiškių kaime susišaudė...

... Kai atėjo Rimvydas, pas mus juokų netrūksta... Vieversys jau kelinta diena be perstojo kikeną...

Rugpjūčio mėn. 1 d.

Vakar ir šiandien po mūsų kaimą siaučia rusai ir istrebiteliai. Būnam po keletą valandų užsidarę.

Liepos mėn. 27 d.

Vakar turėjom malonių ir nemalonių žinių. Gavom vėl naują paketą iš Tauro apygardos. Žuvo Lakūnas ir Sausis. Abu dar jauni partizanai. Bevardis vakar atėjęs pranešė, esą Lakūnas paimtas gyvas (sužeistas). Lakūnas žinojo mūsų bunkerį. Tai mus truputį neramina, bet iš bunkerio nutariam niekur neiti. Lakūnas neišduos. Iki

ryto dėl visa ko nutariam paeiliui budėti. Aš lieku pirmoje pamainoje. Rašau temą prie karikatūros. Nesilipdo...

Šiandien Vanagas, Rimvydas ir aš pasiskirstėm darbus. Aš perimu visą spaudos ir informacijos skyrių.

Šiandien daugiau negaliu rašyti. Labai miego noriu. Vos keletą valandų miegojau.

Šiandien bunkeryje taip tvanku, kad sunku išlaikyti. K. vėl atvažiuos pas mane.

Lakūnas - Juozas Eimanavičius

Sausis - Jonas Barysas

Geležinio Vilko grupės kovotojai. 1947 m. vasara

*Šarūno rinktinės Kar. Juozapavičiaus grupės kovotojai.
1947 m. vasara. Iš kairės: stovi antras Jonas Radziukynas-Karvelis, priklaupęs pirmas Antanas
Grušauskas-Siaubas*

Rugpjūčio mėn. ? d.

Mes ir vėl iškraustyti iš bunkerio. Prieš tai mus rado visi kaimynystėje gyvenantieji ūkininkai. Jų tarpe vienas buvo, tarybiniais žodžiais tariant, „vargingas valstietis“. Kai jis užtiko mūsų bunkerį, žinoma, nerimą mums kėlė ne jo vargingumas, bet tai, kad jis per visus trejus metus buvo visiškai nemokėjęs mokesčių ir neatlikęs jokių prievolių. Argi gali prie bolševikinės santvarkos kas mokesčių nemokėti ir kartu nenubaustas likti? Mūsų „gaspadoriaus“ išsireiškimu, turbūt būsiąs judošius, nors liežuviu jis labai didelis patriotas, karštas lietuvis.

Taigi minėtas pilietis prie mūsų greitai priprato. Bet mes - ne. Jo išvaizda, veidas ir kalba - tikro Judo. Prieš kelias dienas jis buvo atėjęs pas mus skūstis ir kartu lyg patarimo klausti dėl pyliavos reikalų. Esą jį jau verčią mokėti mokesčius. Bet kaip jis sumokės neturėdamas nei rublio? Pagaliau mes duodam jam 300 rb, už kuriuos jis nusipirksiąs bent 10 kg sviesto, nunešiąs partorgui kaip kyšį ir galbūt atsipirksiąs. Praėjus keletui dienų, pilietis atėjęs pasakė, jog partorgas girtas jam išsitaręs, esą pas kaimyną prausęsi partizanai. Be to, partorgas taip pat žinąs, kad pas jo kaimyną „užsilaiko“ partizanai. „Užsilaiko“... Šitą žodį pilietis atsinešė užsirašęs ant popieriaus gabalėlio - atseit jis nesupratęs jo prasmės. Veidmainingas asilas! Jis

turbūt nejaučia, kokį pavojingą žaidimą pradėjo. Nori ir vieniems geras būti, ir kitiems įtikti. Skundžia ir perspėjinėja. Šiaip ar taip, toliau čia būti negalima. Nutariam kraustyti. Yra ir K. Jis jau daugiau kaip savaitę laiko būna. Parašė temą. Yra ir Žaibas, ir Vanagas... Gaila su K. skirtis.

Daiktus tuo tarpu išveža pas Rugį, o mes tuo tarpu traukiam ieškoti naujam bunkerui vietos. Lauke lyja lietus. Naktis tamsi. Mūsų apie 13 vyrų. Gaila palikti tokį gerą bunkerį. Buvom išitraukę į darbą ir matėsi, kad padaryta nemaža pažanga. Dabar vėl kokiai savaitei ar daugiau darbas nutrūks. Persikeliam per ežerą pas Genį. Nedaug kelio, bet aš jaučiuosi visiškai pavargęs. Sėdėjimas bunkeryje sveikatą iščiulpia kaip ir kalėjimas.

Dienavojome kluone. Kartu su mumis ir Genio vyrai. Čia atvykęs ir Karvelis su savo vyrais iš Kar. Juozapavičiaus grupės. Dieną „padarom mitingą“. Vanagas prisaikdina naujokus. Rimvydas ir aš pasakom kalbas. Aš politinę apžvalgą papasakoju...

... Suradom jau bunkerui vietą. Truputį per daug atvira. Jeigu nepamatys, kaip kasim, bus gerai.

Išeinam į susitikimą su Studentu. Tas vyriokas per daug ilgai nekontroliuojamas gyveno. Su juo reikia baigti.

Vakarykštė ir ši diena man primena pirmas švelniąsias rudens dienas. Dangus truputį ūkanotas, ir oras toks vėsus, malonus. Ypatingai gražu, kai baigiasi diena. Atrodo, lyg tai būtų paskutinis atsisveikinimas su vasara. Šios dienos kažkaip veikia mano nuotaiką. Mane nuteikia truputį melancholiškai. Vėl kyla prisiminimai, ir darosi gaila praėjusių gražių dienų... Norėtusi, rodos, mokytis, dar ko nors daugiau pasiekti. Ach, šitos gražiosios, ramiosios ir kartu tokiu liūdnumu dvelkiančios dienos! O galbūt tik man jos tokios liūdnos!.. Aš bandau šias dienas palyginti su praėjusio gyvenimo dienomis, ieškau praeityje panašių. Prisimenu Vizgirdo miške matytus vaizdus nuo didelio kalno. Iš jo matyti aplink besi-driekią mišką ir tarp jų vingiuojąs Nemunas. Gražios Alytaus apylinkės, Kaunas šventadienio vakarą, Graco kalnai, Donbaso šachtos, Ukrainos lygumos ir niūri gamta - visa tai šiandien taip gražu atrodo ir taip toli, nepasiekiamą... Net tos prakeiktos Ukrainos šachtos šiandien lyg būtų pridengtos ne tokiu niūriu šydu. Rodos, ir dabar girdžiu tas ukrainiečių moterų vyriškais balsais traukiamas dainas. Jos yra savotiškai gražios, liūdnos ir sunkios, kaip ir visas gyvenimas tų, kurie tame krašte gyvena. Daug per šias dienas ateina man į galvą dingusių praeities vaizdų. Ir visi jie gražūs ir tokie brangūs. Nejauti, kaip širdį nejučiomis suspaudžia: bėga laikas, bėga jaunystė, bėga meilė - viskas bėga... Prieš mus nežinia, baisi nežinia. Tie anglosaksiškieji diplomatai Maskvoje sprendžia milijonų likimą. Vargiai ar jie mus (čia turiu galvoje ne tik partizanus ir Lietuvą, bet ir visą Rytų Europą) prisimena. Jie tikriausiai nepasidalina sferomis, o kuo galim rūpėti mes? Svarbu, kad imperiškasis britų liūtas nesuliesėtų, kad doleris būtų

tvirtas... Nenoriu aš tokios bjaurios prozos -ji nesiderina su šitomis gražiomis dienomis.

Žaibą, matyt, taip pat panašios nuotaikos užklumpa. Mes su juo prisimenam, kad jau esam vyrai: man 23 metai, jam - 26. Nejučiomis subrendom. Subren-dom per anksti - su šautuvu, su pavojais. Nejaugi mes jau vyrai? Rodos, dar taip neseniai buvom vaikai, gimnazistai. Kaip tas laikas bėga! Ketveri metai nuo tos dienos, kai apleidau Lietuvą. Po to viskas susimaišė. Kareivio duona, kelionės, nuotykių, belaisvių lageriai - vienu žodžiu, gyvenimo kratinys. Ir vėl Lietuvoj... Bet jau nebe ta Lietuva, žmonės tarytum nebe tie, pažįstamų beveik nėra, o draugai -jie visi dingę. Užteks prisiminimais gyventi, nors tai labai gera.

Studento nesulaukėm. Iš jo būrio atvyko tik Vieversys (Ūselio brolis) ir Tankistas. Pasirodo, Vieversys vakar vos išbėgo. Jie buvo susitikę su tariamais partizana. Na, ir tie, žinoma, visus išklojo. Pabėgo tik Vieversys. Tarzanas, Lakūnas ir dar vienas [partizanų ryšininkas Kazys Plauga - A. K.] žuvo...

... Vakare išvykstam. Aš su Geniu išeinu vėliau. Ėjom per tokį tankų raistą, kad ir savo „pilotę“ pamečiau. Savo draugus randam miegančius kluone. Vanagas skundžiasi, kad jį labai blusos kankinančios, o jų šitame priekluonyje milijonai. Vietos daugiau nėra, ir aš su Geniu nueinu gulti kitur.

Vos pradėjus aušti vėl keliaujam. Ilgiau pasilikti negalima, nes vakar čia visur pasalavo rusai. Pagaliau pasiekiam numatytą bunkerio vietą. Apie 10 val. pradedam kasti. Žemė vidutiniška. Iki vakaro visiškai iš-kasam, lieka tik lentas sustatyti.

Bevardis su Giriniu tuojau po pietų išvyko parvežti lentų. Bunkeris didelis, ir, atrodo, vieno vežimo lentų nepakaks. Aš, Genys ir Vieversys išeinam į kaimą taip pat lentų parvežti. Už kelių kilometrų randam pas žmogų „dilių“. Jas supjaunam, sukraunam į vežimą ir traukiame atgal. Šiandien nepaprastai šviesi naktis. Žmonės visur miega, tik šunės loja. Jaučia mus. Parvažiuojam pas savo „gaspadorių“. Bevardžio dar nėra. Netrukus pasirodo ir jis, bet pėsčias, pasirodo, jis su Giriniu buvo tiek prisikrovę lentų, kad bevažiuojant ratas lūžo. Iškraunam savo lentas ir važiuojam jiems padėti. Važinėjam, pagalvoju, po kaimus, tarytum visiškai rusų nebūtų. Perkraunam lentas į savo vežimą ir spaudžiam atgal. Kol supjaunam ir sunešam lentas, visiškai išaušta. Pradėjus statyti lentas mus užtinka vienas pilietis. Tai tas pats, kuris jau kelinta diena įkyriai prašo Genį priimti į partizanus. Jo brolis buvo partizanas ir žuvo.

Šis atsitikimas truputį sugadina mums nuotaiką. Apie 10 val. baigiam dirbti, ir šeimininko sūnus bunkerį užaria. Kad nesimatytų baltas smėlis. Kregždė pila ant vagų juodą žemę. Aš visiškai nesitikėjau, kad galima taip gerai bunkerį užmaskuoti. Angos padalyti nespėjam, nes praneša, kad už 1 km yra apsistoję rusai. Mes pasitraukiam į krūmus, o angą uždengiame šakom. Apie vakarą šiaip taip įrengiam ir

angą. Šiandien visi išsiskirstom. Rimvydas su Geniu eina pas Vyta, aš su Vieversiu ir Bevardžiu - daiktų parsigabenti, o Vanagas su Žaibu - pas Studentą.

K. (Kostas, Rainys)-Kostas Baliukevičius
Rugys -Jonas Ivanauskas
Karvelis-Jonas Radziukynas
Studentas-Alfonsas Bucevičius
Vieversys (Ūselio brolis) -Stasys Burneika
Tankistas - Julius Jarmalavičius
Tarzanas - Motiejus Dzidzevičius
Lakūnas - Juozas Eimanavičius
Vieversys-Julius Karpis
Kregždė - Petras Savickas

Kovos draugai Lionginas Baliukevičius-Dzūkas (kairėje) ir Vaclovas Voveris-Žaibas

Kazimieraičio rinktinės Vanago grupės partizanai, viduryje Alfonsas Bucevičius-Studentas

*Iš kairės: Pranas Ivanauskas-Bevardis, Adolfas Ramanauskas-Vanagas,
Lionginas Baliukevičius-Dzūkas ir Stasys Klimašauskas-Genys.
1948 m. vasara*

Rugpjūčio mėn. 20 d.

Mes jau trečia diena pas Banadą. Šiandien ir rytojaus dieną neišvyksim. Pas Banadą radau atvykusį BDPS Prezidiumo ryšininką Arūną. Pasirodo, man pažįstamas iš Alytaus laikų. Jis manęs neprisimena. Labai kalbus pilietis. Kadro karininkas - taip jis save vadina.

Bevardį išsiunčiu pas Vanagą su pranešimu. Jis išeina dienos metu. Pats nueinu pas „gaspadorių“ su Arūnu pasikalbėti. Keletą minučių plepam apie praėjusius laikus. Tuo metu, kai šeimininkas pakvietė medaus, kieme kažkas suriko, kad į kaimą eina aktyvas. Aš iš trobos išsinešdinau į raistą. Vieversys su Banado vyriokais lošia kortomis. Perspėju juos. Užmaskuoju bunkerį. Patys liekam viršuj. Aktyvas mums nepavojingas. Tuo tarpu žmonės su karvėmis neria į krūmus. Piemenys, vaikai siuva iš kampo į kampą su pranešimais. Namuose lieka seniai. Štai kokiomis sąlygomis vyksta išgarsintas aktyvo „aiškinamasis darbas“.

... Juo ilgiau būnu užsidaręs bunkeryje, juo daugiau jaučiu šito užsidarymo pasekmes. Norisi bent kurį laiką laisvam pabūti, t. y. paklajoti po kaimus. Aš dabar įsivaizduoju, koks sunkus turi būti vienuoliškas gyvenimas ir kaip sunku jaunam užsidaryti. Aš esu iš prigimties aistringas charakterio. To, žinoma, niekam neparodau. Mane daugiau laiko „šaltu angliu“. Deja, tie, kurie taip sako, labai apsirinka. Po šaltumu dvelkiančia išvaizda slepiasi tokia karšta širdis, kokia retai besutinkama...

... Svarbiausias dalykas, kad bent šiandien pirtis būtų iškūrenta. Tada nusipraustumėm, pasikeistumėm baltinius, o tai jau būtų laimė mūsų gyvenime ...

... Mūsų visų tikslas yra išlaikyti partizaninį judėjimą tokį, kad apie jį galėtų atsiliiepti tik su pagarba. Gaila, kad dar vis atsiranda dėmių, tamsių dėmių, kurios mus juodina. Tas, kuris gerai pažįsta Lietuvą, jos būdą, jos istoriją, jos kančias - tas supras ir mus. Mes taip daug kartais kenčiame. Žmogus nesi geležinis (ir geležis per trumpą laiką surūdija, sutrupa) ir todėl kartais pradedi dvejoti, argi neišseks mūsų jėgos? Kas iš tos Lietuvos, jeigu ji nustos geriausios savo dalies (turiu galvoje ne tik partizanus)? Kas bus išjos, jeigu, atėjus lemiamam momentui, nebus kam jos prikelti, išgydyti?.. Gal vėl atsiras smulkūs žmogeliai su savo politiniais „kromeliais“, su savo politinėmis rietenomis, pradės mus auklėti su devizu: „Tas nevertas laisvės, kas negina jos“... Liūdna tai pasaka, o jos galo dar nematyti. Tiek to. Šiandien atgabens popierių ir vėl leisime „Laisvės varpą“. Tegul siunta aziatas, o mes dar pakovosim!

„Buržuazinių nacionalistų likučiai“ dar taip greit nepasibaigs!

Banadas - Vladas Gavelis
Arūnas - MGB agentas Juozas Vizbaras

Partizanų vadai Juozas Gegužis-Diemedis (kairėje) Lionginas Baliukevičius-Dzūkas.

1949 m.

Rugpjūčio mėn. 22 d.

Sekmadienis. Graži ir karšta vasaros diena. Vakar naktį atvyko Vanagas su Giriniu, Šarūnu, Rugu ir kt. Pirmą BDPS siuntą paims Kostas. Po to nustatysim nuolatinį ir tiesioginį ryšį.

Mums bekalbant, žmonės praneša, jog netoliese apsistojo istrebiteliai ir MVD-istai. Mes savo pokalbį tęsiame toliau, nes „aktyvas“ kuls vieno žmogaus javus. Kaime didžiausias sąmyšis: žmonės su gyvuliais skuba slėptis į raistus. Raistai knibžda nuo partizanų ir žmonių. Netikėtai čia atkeliauja ir Diemedis, bet mes su juo susitinkam tik po pietų. Plačiau išsikalbėti su Diemedžiu neteko. Vanagas išvyko su visais atgal, o mes su Vieversiu likom. Atrodo, kad daiktų negalėsime dar kurį laiką išgabenti, nes sribai ir MVD-istai už pusės kilometro nakvoja. Mums su vežimu trankytis jų panosėje negerai. Šiandien nors ir sekmadienis, bet „aktyvas“ dirba. Šeši istrebiteliai buvo pasirodę visai netoli mūsų, maždaug per 100 metrų, tačiau jie mums nė kiek netrukdo.

Kelinta diena kaip būnam be jokio darbo. Nepaprastai nuobodu. Jei taip ilgiau reikėtų pabūti, pa-siustum. Partizanai turi užsiėmimą - kortas. Šiandien pila su Vieversiu ištisą dieną „tūkstantį“.

Palengva atslenka vakaras. Liūdna ir nuobodu. Nepajutau, kaip praėjo pavasaris ir vasara. Vėl prasidės ruduo, o po jo ateis žiema, pavasaris, vasara... *Tempora fugaces...* Širdyje šiandien taip tuščia... Mane vėl apima melancholija, apatija. Taip pasiilgau gyvenimo: ramaus, pilno, o čia... Čia negali būti jokios apatijos, jokių svajonių, bet kova. Kova kasdien žiauresnė, slaptesnė. Čia negalima svajoti, nes žūsi. Būk gudrus, atidus, budrus ir klastingas, tada gyvensi. Būtų gerai, kad taip užsimirštum, bet aš taip negaliu.

Vakar sužinojau apie mamą ir dėdę. Jie abu seni ir negauna darbo. Sakė, kad jie dabar ten elgetauja. Mama rašė, kad ji per dieną tesurinkusi pusę maišelio bulvių. Kas bus su jais, kai ateis žiema? K. studijuoti toliau negali. Jis taip pat neturi jokių lėšų pragyvenimui. Taigi nėra jokios kalbos, kad jis kuo nors pagelbėtų mamai.

Rugys - Jonas Jakubavičius
Kostas, Rainys - Kostas Baliukevičius
Diemedis - Juozas Gegužis

*Šarūno rinktinės kovotojai.
1948 m. vasara*

*Dainavos ir Tauro apygardų vadų susirinkimas. 1948 m.
stovi iš kairės: pirmas - Vaclovas Voveris-Žaibas, antras - Jurgis Krikščiūnas-Rimvydas,
ketvirtas - Adolfas Ramanauskas-Vanagas, penktas - Sergijus Staniškis-Litas*

Rugsėjo mėn. 13 d.

Šaltas pavakarys. Šiandien miegojom raiste, nes mūsų šeimininką „nubuožino“ ir bunkeryje nesinorėjo pasilikti.

Spalio mėn. 6 d.

Rašyti dienoraštį mažai turiu laiko. Vanagas su Rimvydu išvyko susitikti su Tauro apygardos vadu. Nuo jų išvykimo praėjo daugiau kaip mėnuo laiko. Kelionėje jis kelis kartus parašė. Tauro apygardos vadas žuvo. Vanagas su Rimvydu persiskyrė. Vanagas išvyko toliau ir parvyks greit.

Dirbu vienas su Vieversiu. Išleidom keletą numerių „Laisvės varpo“. Jau netoli žiema. Reikia ieškoti bunkerui vietos. Jau trečia žiema, o rodos, kad nuo praeities mane skiria milžiniški amžiai. Argi gali būti, kad aš tada gyvenau? Viešpatie, kokia sunki dalia. Nenoriu dejuoti, verkšlenti, bet bent sau galiu pasakyti, jog partizano dalia yra sunki.

Šiandien aš vienas. Vieversys su Geniu nunešė spaudą. Bunkeryje radijas groja kažkokią prancūzišką šansonetę. Buvau išlipęs į lauką. Aplinkui gili tyła. Vėl prasidės mėnesienos. Šiandien mėnulis jau pjautuvo dydžio. Ar gali kas įsivaizduoti, kad viduryje šitų laukų yra bunkeris, kuriame radijas groja prancūzišką dainušką?..

Rugio mūsų tarpe jau nėra. Vargšas žuvo, ir žuvo per išdavimą. Buvo pas žmogų užsisakęs batelius seseriai į Uralus. Tas žmogus jį išdavė, atsivesdamas pas save rusus. Kas dabar jį pakeis? Kito tokio nėra. Ten liks spraga...

Bunkeryje aš vienas. Vakar visą naktį lijo lietus, ir aš skaičiau vokišką romaną apie vyrą ir moterį, kurie buvo artistai, tačiau savo laimę pagaliau rado pradėję dirbti žemę. Žemė ir vaikai - aukščiausias tikslas, dėl ko suprato, jog verta gyventi. Žinoma, tai neturi nieko bendro su mūsų gyvenimu. Mes visiškai kiti žmonės. Mes turim tik vieną tikslą, tik vieną idėją - Laisvą Lietuvą, o visa kita išnyko. Taip, taip, šeima, vaikai... Kažin ar bus mums lemta sukurti šeimas? Aš galvoju apie save. Man vis dažniau kyla apie tai mintys, bet... Jeigu ne šis „bet“, galbūt tada ir būtų galima. Tame „bet“ paslėpti didžiausi mano vidaus sunkumai.

Mane (dažniausiai, kai būnu vienas) apima apatija. Aš žinau, jog reikia ką nors daryti, bet kartu negaliu pakelti rankų. Tada dažniausiai sėdžiu ir galvoju, galvoju. Kartais net negalvoju, sėdžiu, o mintys išsidraikiusios laksto visur.

Taip buvo ir vakar. Oras lauke buvo bjaurus. Pro bunkerio angą lašeno lietaus lašai. Girdėjosi, kaip vėjas medžius purtė. Kad bent radijas veiktų, bet kaip tyčia neveikia. Pagedo staiga.

Šiandien turbūt niekas neateis. Man dažnai pasigirsta, jog kažkas eina, bet tai tik varlės po langu šlepsi. Vieną kartą taip smarkiai kažkas viršuj subildėjo, jog aš net pistoletą buvau pasiėmęs. Greičiausiai vis varlės.

Šianakt visiškai išsigiedrino. Pilnatis. Rausvas mėnulis jau gerokai pakilęs. Per visą dieną pragulėjau. Negaliu nieko dirbti. Aš vis galvoju apie ateitį.

Vanagas prieš kelias dienas grįžo, tačiau ir vėl išėjo. Mat reikia su vyrais susitarti dėl žiemojimo. Šį kartą mes keliamės toli, bet kur, nerašysiu: mongolai gali sučiupti mano dienoraštį. Aš patenkintas ta vieta. Ten bus truputį linksmiau, ir aš, manau, nesijausiu toks vienišas. Vieversio ir Genio nėra taip pat. Jie išėjo parvilkti maišų supakavimui ir kirvių.

Rimvydas guli pas Myslinčių-Tigrą sužeistas. Pasirodo, jis, Žaibas ir dar keli vyrai buvo Alytaus ligoninėje. Norėjo išvaduoti ten gulintį Tigrą. Viskas buvo puikiai suplanuota. Bet čia Rimvydo klasiškas išsiblašymas viską sugadino. Į ligoninę buvo įėjęs ir Guoba. Iš pradžių susitiko vieną istrebitelį. Rimvydas užmezgė su juo pokalbį. Guoba nuėjo kito ieškoti, o Rimvydas, pamiršęs savąjį istrebitelį, nusekė paskui Guobą. Kai Guoba paklausė apie paliktąjį istrebitelį, Rimvydas tik tada jį atsiminė. Surado ir pa-' kišo pistoletą po nosimi. Su šitu pabaigė. Tačiau atsirado kitas. Rimvydas ir Guoba turėjo šokti pro langą, nes istrebitelis buvo užrakinęs duris. Baigėsi tuo, kad Rimvydas iš užpakalio buvo sužeistas į ranką ir stiklu persirėžė kelį. Žaibą būtų irgi nukovę, bet išgelbėjo žiūronai. Kulka pataikė į ant krūtinės kabojusius žiūronus ir juos suskaldė.

Tigrą sekančią dieną išvežė kitur. Aš įsivaizduoju, kokia turėjo būti vargšo Tigro nuotaika. Laisvė jau buvo prieš akis. Žaibas, matyt, sunkiai tai pergyveno. Kai man apie tai Vanagas papasakojo, aš negalėjau nusėdėti vietoje. Ach, tas Rimvydas, Rimvydas! Visur jam sekasi kaip tam septynių nelaimių broliui, o jo jau tas išsiblašymas tiesiog fantastiškas...

Myslinčius-Tigras - Stasys Raklevičius
Tigras - Petras Krišilevičius

Jonas Jakubavičius-Rugys. 1948 m. vasara

Petras Kriščiulevičius-Tigras. 1948 m. vasara

Spalio mėn. 29 d.

... Prieš kelias dienas buvo pas mane Mikas (Audrūnas). Sutarėm eilę dalykų...

Sėdžiu jau kelinta diena sename bunkeryje pas Žaibą. Šį bunkerį kasiau ir aš maždaug prieš pusantrų metų. Dabar iš jo pasidarė tikra ola. Sienos apipuvusios ir supeliję popieriai nusiplėšinėję. Bunkeryje spingsi žibalinė lempa, kuri nepaprastai rūksta. Visos bunkerio lubos nuo dūmų pajuodusios. Sakytum, tikras karcėris.

Taigi ta „naujoji vieta“, dėl kurios aš čia atvykau, nesiduoda surandama. Be paties Žaibo nieko negalima pradėti. Yra padarytas vienas bunkeris, bet apie jo patogumą reiktų dar pagalvoti. Devyni žmonės negalime kartu gyventi, o ypačiai žiemos metu. Vienas dalykas, daugybė pėdsakų, o, be to, sunkus maisto pristatymas.

Ištisas dienas galvoju, kaip čia mums įsikurti. Laimingi tie, kurie per daug nesirūpina ateitimi. Aš negaliu. Nuo to, kaip mes įsitaisysime, priklauso ir visas mūsų darbo sėkmingumas.

Aš vis galvoju sudaryti atskirą spaudos ir propagandos skyrių. Galbūt tada darbas eitų sklandžiau. Atsidėtum vienam darbui, tuomet būtų žymiai lengviau, ir pats darbas kitoks...

... Čia yra atvykę Litas, Myslinčius ir Lakštingala. Litas norėjo kuo skubiausiai išsišaukti Vanagą, bet tas išvykęs į Šarūno rinktinę. Pasirodo, Litas buvo susitikęs su naujai išrinktu Tauro apygardos vadu Faustu. Sako, jog tai jaunas vyrukas, nekariškis, mokytojavęs... Pasitarime, kuriame dalyvavo Litas, Faustas ir Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės vadas Tigras, Pietų Lietuvos vadu išrinktas Vanagas. Litas buvo Vanago įgaliotas tartis. Dabartinis reikalas, dėl kurio atvyko Litas, liečia susirišimą su Vakarų Lietuvos partizanais. Pasiunčiau ekstra laišką. O, kad įsivaizduotų tie, kurie yra laisvi užsienyje, kaip ir kokiomis sąlygomis mes dirbame! Kad jie bent mažutę dalelę žinotų! Neturiu kada rašyti apie tai, kas vyksta pas mus, partizaniniame gyvenime, kiekvieną dieną, kiekvieną valandą ir minutę. Čia lieka tik mažytė mano vidaus išgyvenimo dalelė...

Lauke oras šuniškas. Tamsu. Lyja lietus. Visur purvas - lauke ir bunkeryje. Tėvukas (Litas) miega. Gerai, kad jis miegoti gali. Aš negaliu. Per šias 5 dienas aš tiek prisikvaršinau sau galvą.

Burokas, Guoba ir Viesulas grįžo su bekonu. Į bunkerį atėjo tik Burokas. Dabar jis guli su Lakštingala apačioje ir kažką šnabždasi. Vanagas (Geležinio Vilko tėvūnijos Š[tabo] V[iršininkas]) išėjo su puodais pas šeimnininką.

Tėvukas garsiai knarkia, o aš nerimstu, nervinuosi, rūkau... Aš vėl rūkau. Bevalis iš manęs, visiškas bevalis.

Kartais pradedu save raminti: na, vis tiek bus gerai. Įsitaisysim spaustuvę, nes raides jau turim. Aš perimsiu visą spaudos skyrių. Paleisim savo propagandos mašiną visu tempu. Bet kaip tu ją paleisi, jeigu, sugedus radijo aparatui ar norint gauti bent kilogramą popieriaus, reikia dar pagalvoti, kaip visa tai sutvarkyti. Trūksta mažiausio dalykėlio, ir darbas stovi. Štai kad ir dabar: neturim bunkerio, o jį įrengti tokį, kad tiktų mūsų darbui, yra sunku. Bet kad tai suktųsi tik apie bunkerio įrengimą! Nėra žmonių, nėra inteligentų, o ir tie patys, kurie yra likę, palengva retėja. Naujų surasti į žuvusių vietą sunku, o tie, kurie ateina, neatstoja žuvusiųjų. Mūsų apygardoje žuvusiųjų jau apie 1000. Baisus skaičius! Sunku ir galvoti.

Darbą taip pat sunkina mūsų žmonių nevieningumas. Yra daug puikių ir pasišventusių žmogelių. Partizaninė kova davė šimtus didvyrių, to vardo šimtą kartų užsitarnavusių. Tačiau yra ir menkystų. Aš esu linkęs manyti, jog tai yra mūsų tautos mažo kultūringumo pasekmė. Štai mažas pavyzdys. Neseniai buvom užėję pas vieną žmogų maisto. Ūkininkas jis neblogas, bolševikiškai tariant, „buožė“. Paprašėm pas jį mėsos. Žmogus mums pasiūlė kriaukšlį duonos ir pradėjo dejuoti, jog visiškai nieko neturi. Pasirodo, turėjo 6 kiaules ir keliasdešimt paukščių. Žinoma, mes patys

paėmėm keletą kalakutų, tačiau reikia įsivaizduoti, kad jis savo širdyje mus prakeikė, pasmerkė, galbūt ir greito galo linkėjo. Šis apakęs žmogelis dreba dėl vieno kito kilogramo mėsos, kai mes, partizanai, nesijaudinam dėl savo gyvybės, dažnai pastodami kelią istrebiteliams ir NKVD-istams, atvažiuojantiems iš to žmogaus reikalauti pyliavų. Jis dreba dėl savo skatiko, kai mes paaukojam viską ir savo turtą numetėm kaip nudėvėtą pirštinę. Jis bijo prarasti bet kokio skuduro, nejaučia, kad ryt ar poryt aprašys jo turtą, nubuožins ir ištremis, kad jo turtas atiteks atėjūnams ir išgamoms. Kaipgi pagaliau vertinti tokį žmogų, kuris gaili saviesiems ir atiduoda svetimiesiems?

Aš prisimenu tą žmogų, kaip jis paniuręs ir nekalbus sėdėjo ant lovos. Ką jis tuo metu galvojo? Ne, jis nesupranta, kas tai yra tėvynė, kas tai yra Lietuva. Jam tėvynė - pinigų terba. Tikriausiai, jei jis nebijotų partizanų ir jei bolševikai būtų bent kiek žmoniškesni, jis būtų pirmas tarybinės santvarkos šlovintojas. Tokių žmonių pas mus yra nemažai. Botago jiems reikia, nes tik jo jie bijo ir klauso ir tik jo pliaukšėjimas yra vienintelė jiems suprantama kalba.

Šio bunkerio šeimininkai yra vargšai žmonės, tiesiog elgetos, tačiau jų širdys - auksinės. Jie nieko neturi, skarmalais apsilvėję, sukrypusioj, supuvusioj trobelėj (jei ją dar taip būtų galima pavadinti) gyvena, tačiau jie sutinka atiduoti mums paskutinį savo duonos kąsnį. Ir tai nėra kažkoks apsimetimas: ne baimės verčiami jie tai daro, nes per tiek metų išmokom žmogų pažinti ir vertinti iš pirmo pažvelgimo, iš balso intonacijos. Šiuos žmones jauti visa siela, kad jie tau tik gero linki, kad jie trokšta naujo gyvenimo taip, kaip kad mes, partizanai, trokštam. Kas gi pagaliau verčia šį žmogų tokiu būti? Juk jis galėtų būti pirmutinis „stribokas“ ar naujosios santvarkos „valdininkas“. Juk jis nieko neprarastų, nes ir taip nieko neturi?

Matyt, juo arčiau bažnyčios, juo toliau nuo Dievo, ir juo daugiau turto, juo labiau jį pamėgsta, prisiriša prie jo ir myli labiau už viską, net ir už tėvynę. Pasigailėjimo verti menkystos, dvasios skurdžiai!

Aš prisiminiau taip pat ir „kadro karininką“ BDPS ryšininką Arūną. Jis inteligentas, žmogus išsilavinęs, mokytojas, bet menkysta. Jam rūpi bizneliai, nusipirkti motociklą, kaimiečius partizanus diagonaliniais švarkais vilioti. Vaizduoja kažkokią didelę asmenybę, o iš tikrųjų toks mažas. Taip. Tik vargas, nuolatinė kova, amžinos kliūtys išryškina tikrąjį žmogaus veidą. Kiek nepriklausomo gyvenimo metais mes turėjome „didvyrių, asmenybių"! Kur jie dabar? Išnyko kaip muilo burbulai, vėjui papūtus. Iš kilo nauji žmonės, kurių pirmiau niekas negirdėjo, nematė...

Lakštingala - Motiejus Jaruševičius
Faustas - Aleksandras Grybinas
Tigras - Juozas Baltrušaitis
Viesulas - Vytautas (Vitalius) Kuzmickas

Burokas -Jonas Radžiūnas
Vanagas - Viktoras Kazlauskas

Kairėje Jurgis Krikščiūnas-Rimvydas

Sergijus Staniškis-Litas, Tėvukas (stovi dešinėje pirmas) su bendražygiais

Geležinio Vilko grupės partizanai.

Stovi: pirmas kairėje Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, antras — Vaclovas Voveris-Žaibas

Lapkričio mėn. 5 d.

Iš Maskvos radijo bangomis į naują mūsų bunkerį plaukia kažkokios rusiškos liaudies dainos. Melancholiškos, lėtos ir sunkios. Jose jauti kažką graudaus, jog net širdį veria... Aš jų negaliu ramia širdim klausyti ir kiekvieną kartą, kai jas išgirstu, mano širdyje atsinaujina žaizdos. Dieve, kaip arti Tavęs yra šios dainos ir kaip toli visas mūsų gyvenimas...

Mūsų naujas bunkeris yra gana didelis (2,3x3,3 m), tačiau šaltas. Nejaugi jis bus toks šaltas kaip skylė, kurią turėjome pas Kytrą. Visą pereitą žiemą teko pradrebėti. Ir dabar, rodos, matau, kaip aš; Rimvydas ir Vanagas tūpčiojam bunkeryje.

Paskutinės kelios dienos tikrai buvo sunkios. Oras nepaprastai bjaurus. Lyja ir visur purvas. Mano valiai tai geriausias bandymas. Buvau nuvykęs pas Banadą. Ten radau Vieversį, Kapsą ir dar vieną naujoką, kuris pasiryžo su mumis dirbti. Su jais perkraustėm visus mūsų daiktus apie 30 km. Nusivarėm visi nuo kojų. Mūsų naujokams nieko sau pradžia!

Žaibą radau grįžusį. Jis apie Onuškę susprogdino sunkvežimiu važiuosį visą Onuškių miestelio garnizoną - iš viso 19 žmonių. Paėmė 2 kulkosvaidžius, 10 automatų, 5 desantinius automatus ir 5 pistoletus. Visi apsiginklavo nuo galvos iki kojų. Bet ir be nelaimių neapsieinama: neseniai žuvo Vyckos (Viesulo) brolis Balandis ir kažkoks man nepažįstamas. Burokas buvo kažkur išvykęs ir išvengė mirties. Keisčiausia, kad bunkerį užklupo nakties metu. Matyt, kažkas užvedė. Visi

trys nusišovė iš pistoletų. Kasdieninė istorija. Vycka išviršiniai ramus. Kas žino, kas jo viduje dedasi.

Mane po truputį apima drebulys. Perkūniškai šalta. Kojos visiškai peršlapusios. Tuo tarpu sename bunkeryje, kuriame laikinai gyvenom, buvo nepaprastai tvanku, kaip tikram pragare. Bunkerėlis nedidelis, o gyvenom jame septyniese. Vietos nėra nei apsisukti. Pilna purvo ir blusų. Blusos kelias dienas neleido man užmigti. Paskui apsipratau - nuovargis nugalėjo ir miegojau kaip užmuštas. Net imi galvoti, ar gali būti kas blogesnio pragare. Šiandien, pavyzdžiui, su Guoba baladojamės per mišką. Tamsi ir lietinga rudens naktis, o mes, nešini visokiais kraus-tuliukais, klampojom skylėtais batais po purvą. Jeigu šitas vargas manęs nepražudys, turėsiu iš jo daug naudos. Na, bet tai tik smulkmena, kad tik sektųsi toliau. Darbo jėgos turim.

Šiandien pamiškėje visur pasalavo rusai. Matyt, bijosi, kad spalio švenčių nesutrukdytų.

Kytras - partizanų ryšininkas
Vanagas - Adolfas Ramanauskas
Kapsas - Kostas Kubilinskas, MGB agentas Varnas
Balandis - Jonas Kuzmickas

Benediktas Labenskas-Kariūnas

Lapkričio mėn. 10 d.

Grįžo Vanagas iš Šarūno rinktinės. Vaizdas joje Kariūno dėka visiškai pasikeitė. Jau nebėra to įsisenėjusio girtavimo „tradicijų“. Pavyzdžiui, ištisa tėvūnija, kuriai vadovauja Kalnius, visiškai negeria. Ilgos kovos ir karštuosius nutrūktasprandžius nuramino. Vyrai pamatė, kad girtavimas veda į pražūtį... Tokia pažanga, žinoma, verta džiaugtis. Mūsų jėga glūdi mūsų sielose, mūsų širdyse, bet ne ginkluose.

Vanagas vėl išvyksta. Šį kartą turbūt net į Žemaitiją. Liksiu vienas su visu „kromu". Galimas daiktas, kad atvyks Kariūnas padėti...

... Garbiniuotasis poetas (Kapsas) neapsisprendžia likti pas mus. Jis galvoja ir galvoja, bet prieina prie to paties punkto - pas mus jokių būdu nelikti. Kiekvienam brangus savas kailis. Retas iš mūsų intelektualų gali pasiryžti už tėvynės laisvės idėją mirti. Sumiesčionėjo jie kažkaip, susmulkėjo. Jie sutiktų geriau apspjauti dabar tėvynę, o paskui už tai atgailauti, kad tik dabar nežūtų.

*Ateisime visi lig vieno
Nuo Mūšos, Neries ir Lėvens,
Kol mūs arterijom ir venom
Prabočių kraujas dar srovens...*

Štai Kapsos žodžiai, bet dabar to įrodyti nesiryžta. Aš suprantu, kad negali visi išeiti į mišką, bet mums taip pat reikia inteligentinių pajėgų. Mums taip reikalinga nauja srovė, kuri papildytų mūsų gretas. Kas gi išeitų, jei visi imtų atsisakinėti. Ne veltui tad sakoma:

*Kur dabar, tėvyne, dainiai,
Kur dainas tau pynė...*

Taigi, kurgi dingo jie, kurie anksčiau skiepijo mums tėvynės meilę, kurie ugdė mumyse drąsą, kurie skelbė, jog malonu yra už tėvynę mirti? Nejaugi tai buvo tik tuščios statinės skambėjimas, ir daugiau nieko?.. Mūsų poetas teisinasi, jog jis noris išlaikyti savo kūrybą, savo šeimą. Bet juk yra aukštesnių idealų! Žinoma, galbūt mes nepajėgiame suprasti jo poetinių „polėkių". Tačiau yra žinoma, jog kaimas visada už tėvynę kovojo. Jis neklausė, kaina jam bus už tai atlyginta. Kai tėvynei kas nors grasindavo, kaimas išeidavo su savo tyra, paprasta ir kieta lietuviška širdimi kovoti. Jis žinojo, jog priešą reikia mušti, na, ir jį mušė - vyžoti savanoriai ir dabartiniai partizanai.

Aš dažnai pagalvoju, kas gi Tu esi, mano Tėvyne? Kodėl tavo vaikai tokie keisti, tokie savotiškai užsispyrę? Iš kur toji didelė pasipriešinimo jėga teka?

Aš jaučiu, jog aš savo kraštą pamilstu vis labiau ir labiau. Jeigu man šiandien kas pasiūlytų laisvę Amerikoje, aš neišvažiuočiau. Geriau žūti čia garbingai kovojant, negu rankas sudėjus laukti kažko iš kažkur nukrintant. Pagaliau mūsų kraujas nenueis veltui. Mes turėsime teisę visiems žiūrėti tiesiai į akis, nes mes savo tėvynės neapleidom. Na, ir kas gi mus nugalės, jei mes mirti nebijom, jeigu mes nugalėjome ir mirtį.

Bunkeryje visi miega. Tik aš vienas budžiu su savo nesibaigiančiomis svajonėmis. Mintys kaip paukščiai skraido, ir į krūtinę įsilieja karštos bangos...

Kariūnas - Benediktas Labenskas
Kalnius - Jurgis Gylys

*Dainavos apygardos vadas Adolfas Ramanauskas-Vanagas vizituoja Šarūno rinktinės kovotojus.
1948 m. Iš kairės: pirmas - Šarūno rinktinės vadas Benediktas Labenskas-Kariūnas, antras -
Adolfas Ramanauskas-Vanagas*

Lapkričio mėn. 12 d.

Vakar beveik visą dieną „pradiskutavome“ su Kapsu. Jis sakė nenorįs įstoti į mūsų eiles, bijodamas pražudyti savo šeimą. Deja, jo visi argumentai subyrėdavo, atsimušę į mūsų priekaištus. Jis, pavyzdžiui, sakėsi gyvenąs tik dėl kūrybos. Kūryba esanti aukščiausias jo tikslas. Įdomu, kaip būtų galima suderinti tą jo tikslą su tuo, jeigu jis, „prisitaikęs“ prie dabartinės santvarkos, imtų šlovinti tėvą Staliną ir jo kolchozus? Kaipgi sąmoningoji tautos dalis galės žiūrėti paskiau į tokį „poetą“, kuris didžiausią mūsų tautos žmogžudį garbino tada, kai tauta kraujais plūdo. Žinoma, kai jam negrės joks pavojus ir nebus, sakysim, bolševikų, jie vėl „giedos“ apie meilę, pasišventimą ir t. t., ir taip be galo. Visi jie tokie. Kai ateis laisvė, jie visi vėl taps patriotais ir išminčiais su savo ideologijom ir patarimais, tačiau, tėvynei pavojui esant, jie tegali tik niekingai ant kelių suklupti, baimingai dairytis, plaukti pasroviui, bet pasipriešinti neišdrįsta.

Kodėl jam gali būti šeima brangesnė už mūsų visų šeimas? Aš suprantu, ką reiškia motinos, brolių netekti. Bet juk reikia kam nors pasiaukoti! Vardan šventos kovos ir

ateities turi tam tikra mūsų dalis ryžtis viskam, net mirčiai. Galbūt šitomis aukomis bus pagrįstas geresnis ir šviesesnis Lietuvos gyvenimas. Galbūt tos aukos pamokys ateinančias kartas, kaip reikia ginti tėviškę, būti vieningiems ir t. t.

Abu poečiokai (Kapsas ir jo draugas) vakar skaitė savo kūrybą. Sunki, juoda kaip derva nuotaika trykšta iš kiekvienos jų eilėraščių eilutės. Tačiau viskas daugiausia sukasi apie individualius išgyvenimus, sielvartus. Nei vieno žodžio apie tai, kas žadintų jaunimą ir visą tautą ryžtingumui, nei vieno žodžio apie geresnio gyvenimo viltį, nei vieno žodžio apie kaimo didvyriškumą! Iš visų eilučių dvelkia miesčioniška sunki baimė, neviltis, desperacija. Ar su tokia kūryba galima tautą išjudinti, žadinti ir puoselėti tėvynės meilės ugnį? Jeigu visi užsikrėtę tokiu pesimizmu, kas gi būtų? Savaime aišku, kad mūsų tautos padėtis yra be galo sunki, tačiau tai nereikia, kad mes turime nuleisti beviltiškai rankas. Bolševikams tokių defetistinių nuotaikų skleidimas tik patarnauja. Žmonės kurį laiką nusimena, o paskui palengva ir taikytis pradeda. Galingas yra tas, kuris varge sugeba dainą niūniuoti. Šimtą kartų teisybė juk tai, kad Maironis, Kudirka ir kt. pažadino mūsų tautą iš amžių miego.

Kokios idėjos Kapsio galvoje švilpauja, aš nesuprantu. Jis svaičioja „išeisiąs į literatūrą“. Bet kaipgi tu į ją „išeisi“, jeigu dabar į savo sielą leidi kažkokio mėslo pridrebti? Pagaliau kokia nauda iš tavo kūrybos, jeigu tu ne dabar galingu žodžiu tėviškės vargus iškelsi, bet tada, kada visi bus laisvi. Tada daug kas sugebės rašyti ir kalbėti. Bet štai dabar išeik su savo kūryba, kada kiekviename mūsų gyvenimo žingsnyje viešpatauja mirtis ir kančia! Aš manau, kad Kapsas ne tiek savo kūrybą, kiek savo gyvybę brangina. Jeigu medinėmis kulkomis šaudytų, išeitų ir jis. Bet dabar kaipgi išeisi, kad užmušti gali...

Šiandien rankiojau raides mūsų spaustuvei. Deja, jų tik pusę turim. Taip ir tikėtis reikėjo, nes negi NKVD pasiųs mums spaustuvē. Būtų jie per daug kvaili. Leisime savo laikraštėlį ir toliau su rotatoriumi. Kapsas atgabeno mums naują rotatorių.

Jau kurį laiką nieko nežinau apie Kostą. Kaip ten jam vargšeliui einasi? Pinigų neturi, maisto taip pat. Svarbiausia, negali mamai pagelbėti. Ak, tu mano brangi mama, ar aš tave kada pamatysiu? Su tėvu taip staiga išsiskyriau, o tave dabar į Uralus išstūmiau. Tėvas žuvo, bet bent tu, mano miela mama, liktum. Aš niekad neužmiršiu 1944 m. liepos 10 dienos, kada pirmą kartą ilgesniam laikui buvau atskirtas nuo namų ir tėviškės. Tada buvo tokia žvaigždėta naktis, kokia tik gali būti vasarą. Tačiau kokia ji buvo liūdna, Viešpatie! Tą naktį tėvai išsikraustė iš namų, nes žinios apie artėjančius bolševikus buvo baisesnės ir baisesnės. Aš likau vienas visiškai tuščiuose namuose. Visą naktį negalėjau užmigti, gulėdamas lauke ant suolo. Tada dar nežinojau ir nenumaniau, ką reiškia man ateitis. Orą virpino lėktuvų dūzgas. Kažkur toli buvo matyti raketų šviesos: ten bombardavo mūsų miestus. Mano sieloje, ir ne tik mano, bet visų sielose buvo taip graudu ir nyku. Per mano tėviškę riedėjo nauja karo banga.

Rytojaus dieną susitikau su tėvu. Atsisveikinau. Aš jau buvau vokiška uniforma ir važiauvau į Žemaitijoje organizuojamus „tėvynės apsaugos“ būrius. Tėvas verkė, verkė taip labai, kad niekad nemačiau jo taip verkiant. Verkiau ir aš, tik ne taip labai... Po to mes persiskyrėm. Po kelių savaičių jis žuvo - bombos skeveldra pataikė į smilkinį, ir jis mirė taip tyliai, jog greta sėdėjusi mama to iš karto nepastebėjo. O aš? Aš trunkiausi po Lietuvą. Iš „tėvynės apsaugos“ būrių nieko neišėjo. Mes visi tikėjom, kad tėvynę ginti galima ir su šlykščia vokiška uniforma. Bet vokiečiai nuo komunistų daug kuo nesiskyrė. Mus apgavo ir išnaudojo...

Ir už ką gi milijonai žmonių taip kenčia? Dėl ko tame mažame pasaulyje tokia didelė neteisybė? Kodėl Tu, Dieve, skyrei žmogui tokią sunkią dalį? Kodėl gi žmonės krinta milijonais, gyvenime nieko nepasiekę ir gyvenimui nieko nedavę?.. Kurgi pagaliau glūdi visų nežmoniškų kentėjimų paslaptis?.. Ar mes tik tiek reikalingi, kad gimtum ir vėl žūtum, išnyktum, tartum mūsų visai nebūtų buvę?..

Bunkeryje ir lauke visiškai tylu. Visi miega, o aš, kaip paprastai, su savo kančia ir mintimis vienišas budžiu. Iš Londono kažkoks komentatorius šalta ir išmintingai dėsto apie Rūro pramonės likimą. Ach, tie angliškieji politikai! Jie kalba ir kalba, perka ir parduoda viską, ištisas tautas. O kad jie mažiau kalbėtų ar būtų kalbėję, galbūt šiandien kitaip būtų...

Bjaurus kosulys kankina mane jau ketvirta diena. Reikia eiti gulti...

Kazimieraičio rinktinės DLK auto grupės partizanų sąskrydis 1948 m. balandžio 23-25 d. Dainavos apygardos vadas Adolfas Ramanauskas-Vanagas teikia apdovanojimą grupės vadui Adolfui Baubliui-Vytui, Merkiui

Gruodžio mėn. 12 d.

Taip visą mėnesį neturėjau laiko ką nors parašyti į savo dienoraštį. Darbo turėjau iki kaklo. Vanagai išvykus, išleidom 2 lapų „Laisvės varpą“. Po to išlydėjau Kapsą. Su Rimvydu reikėjo ruošti medžiagą užsieniui. Pagaliau ir Rimvydas išvyko. Vėl išleidom 2 lapų „Laisvės varpą“, išspausdinom priešrinkiminių atsišaukimų. Taip prabėgo nejučiomis visas mėnuo.

Prieš kelias dienas mišką krėtė rusai. Apie 10 mongolų perėjo per Žaibo bunkerio angą. Žaibas buvo pasiruošęs su pistoletu...

... Per visą laiką tai šen, tai ten žūsta vyrai. Netoli mūsų žuvo keturi partizanai...

Prie bunkerio

*Kazimieraičio rinktinės Geležinio Vilko grupės kovotojai.
Guli Viktoras Kazlauskas-Vanagas (pirmas kairėje) ir Vaclovas Voveris-Žaibas*

Gruodžio mėn. 23 d.

Paskutinės dienos - tikros nedarbo dienos. Velniškai nuobodu taip sėdėti. Paprastai pasėdžiu prie radijo, o paskui einu gulti. Rašyti negaliu savęs priversti. Bunkeryje gana šalta. Vakar Žaibas atnešė elektrinį kapsulį. Padėsime viršų vieną pėstininkų skeveldrinę miną. Tuo atveju, jei rusai užtikų bunkerį, miną būtų galima susprogdinti iš vidaus baterijų pagalba. Miną padėsime, kai snigs, nes liktų pėdsakai.

Sniegas laikosi jau apie 10 dienų. Atrodo, kad daugiau jo nenuleis. P. kasdien atvažiuoja rogėmis maskuoti mūsų pėdsakų. Mes patys jokių būdų negalim užsimaskuoti...

... Vakar su Guoba pėsti padarėm nemažą ratą. Parsinešėm tinklelį rotatoriui ir pasiūtus baltus apsiaustus žiemai.

Norėjau susitikti su Miku. Tas neatvyko. Pasirodo, jo motina mūsų paketus sudeginusi. Ten kaip tik buvo ir apmokymo konspektai. Buvau velniškai įpykęs. Mikui parašiau šiurkštų laišką ir dabar pats gailiuosi, kad taip pasielgiau.

Šiandien einam į pirtį.

Ryt Kūčios... Penktos Kūčios, kurias aš praleidžiu Dievas žino kaip.

1944 m. Kūčių visai nešvenčiau. Graco aerodromeėjau sargybą. Buvo žvaigždėtas dangus, ir, į jį žiūrėdamas, mąščiau apie toli likusią Lietuvą ir namiškius.

1945 m. per Kūčias kroviau anglis Donbase. 1946 m. dieną prieš Kūčias išdavė mūsų bunkerį. Mes su Žaibu keletą valandų prieš išsikraustėm į gretimą bunkerį. Dieną jau liepsnojo trobesiai. Išlipęs iš bunkerio ir matydamas dūmus, aš iš pradžių pagalvojau, kad dūmai rūksta iš šeiminių dūminės pirkios. Pasirodo, kad ten rūko sudegęs kluonas. Tada žuvo Nykštaitis, Raktas, Lordas ir Vytenis. Lygiai dveji metai praėjo nuo to laiko. Mes su Žaibu tadaėjom visą naktį. Kaip tik pralaviravom pro rusus. Miegojom sename bunkerėlyje. Rytojaus dieną išsiprausėm ir Kūčias valgėm pas O. (dabar suimta ir sėdi kalėjime).

1947 m. Kūčias praleidau Šiluose.

Ir štai 1948 m. Šį kartą nutarėme Kūčias valgyti mūsų bunkeryje. Žadėjo Kapsas atvažiuoti. Šiandien reikės patikrinti.

Nykštaitis- Adomas Kamandulis
Raktas - Alfonsas Mikailionis
Lordas - Ričardas Golšteinas
Vytenis - Petras Plytnikas

Gruodžio mėn. 24 d.

Vakar išsiprausėm pirtyje. Savo „pečkuriams“ nunešėm dovanų.

Lauke oras nešaltas. Blogiausia, kad visą dieną snigo. Dabar vėl reikės pravažinėti naujus kelius. Krinta kažkokia migla ar lietus. Per keliasdešimt metrų nieko nematyti.

Kūčias vis tik nutarėme valgyti pas Baurą...

Vieversys su Žaibu išvažiavo Kapso laukti, bet, atrodo, jis neatvažiuos.

Šiandien su Guoba papuošėm bunkerį. Kalėdoms ruošiamasi ir po žeme! Ar ne keista?..

Bandžiau klausytis radijo. Berlynas kalba apie Kalėdas, iš Suomijos vaikų valandėlė, o iš Maskvos -skaičiai, pūdai, soclenktynės... Ir taip per ištisus metus - 30 su viršum metų!.. Visą laiką melas, šlykšti apgavystė. Tave migdo pasakom apie rojų, laimę, džiaugsmą, o čia, žemėje, sukūrė tokį pragarą...

Aš tiesiog negaliu įsivaizduoti, kam gi pagaliau skiriama bolševikų spauda. Juk jos niekas neskaito, o jeigu ir perskaito, tai vis tiek netiki tuo, kas ten parašyta. Kokie gi tie žmonės, kurie gali tokias nesąmones rašyti? Laikraščiuose - žydinti Lietuva, o iš tikrųjų - plūstanti kraujuose. Nėra žodžių visam tam išreikšti. Na, Stalinas tikras neraliuotas asilas. Visi puslapiai užversti laiškais, pasižadėjimais ir įsipareigojimais tam „brangiausiam, mylimiausiam..." Šlykštu skaityti. Aš netikiu, kad komunistų tarpe bent kiek protingesnis žmogus tikėtų tais svaichiojimais: Stalinas - genijus, korifėjus, tėvas, mokytojas...

Stalinas viską žino, jis mokė, jis pasakė tada ir tada taip ir taip, jis numato kelią šimtmečiams pirmyn, jis geriausias karvedys... Kažin ar Tibete ir Indijoje stabai labiau garbinami? Štai kodėl asilas tas Stalinas, kad taip save garbinti leidžia. Na, žinoma, kad jis tik asilas būtų, tai dar pusė bėdos, bet svarbiausia tai, kad su kvaila prigimtimi neatskiriamai susijęs aziatiškas žiaurumas.

Nieko sau išsiaiškinau, kas slepiasi Kremliuje! Mane patį juokas ima iš mano „filosofijos"...

5 val. vakaro. Per radiją perduoda Triugve Li ir Evato kalėdinius linkėjimus: „... tik SNO vienintelis pasaulyje taikos ramstis, kuris ir dabar turi padėti išvengti karo..." Ar ne ironija!?

Bauras - Petras Šerpenskas

1949 m. kovo 7 d. MGB suimtas Petras Šerpenskas-Bauras

Kazimieraičio rinktinės Dainavos apygardos vadovybė su Geležinio Vilko grupės kovotojais 1948 m. žiemą.

Iš kairės: stovi Jurgis Krikščiūnas-Rimvydas, Vaclovas Voveris-Žaibas, Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, nežinomas; priklaupę Jonas Turskas-Kudirka, Viktoras Kazlauskas-Vanagas, Jonas Radžiūnas-Burokas, Petras Savickas-Kregždė

Gruodžio mėn. 25 d.

Kūčias valgėm pas Baurą. Mes buvom aštuoniese: Žaibas, Vanagas [Iš Geležinio Vilko tėvūnijos. -A. K], Vieversys, Vilnis, Viesulas, Guoba, Žilvitis ir aš. Sukalbėjom malda, sugiedojom himną ir pradėjom valgyti. Po kelių valandų vėl grįžom į savo „bazes“.

Dar neišaušus prie mūsų „skylės“ ėmė kažkas bildėti. Pasirodo, Kregždė su P. atvažiavo pasiimti Guobos, kad šis parodytų jam Žaibo bunkerį. Pas P. Kregždė paliko Šamą su sužeistu Inžinieriumi. Kūčių naktį Inžinierius su Žvalgu vežė į ryšių punktą priešrinkiminius atsisaukimus. Atgal grįžo plentu ir užvažiavo ant patruliuojančių mongolų. Inžinierius juos pastebėjo tik iš kokių trijų metrų atstumo. Mongolams paklausus „kto jedit“, Inžinierius paleido į juos šūvį. Mongolai taip pat atidarė ugnį. Susišaudymas buvo labai menkas. Inžinierių sužeidė palei kirkšnį, atrodo, jog kulka bus kliudžiusi dubens kaulą. Žvalgas nudūmė savo keliais. Inžinierius vienas nuropojo pas vieną ūkininką, paėmė arklius ir parvažiavo „namo“. Tačiau ant kelio, kuriuo važiavo, liko kraujo pėdsakai. Bijodamas, kad rusai neatsektų, Inžinierius neliko „namuose“, bet tuojau išvyko pas Žaibą. Guoba išeina ir po kiek laiko grįžta su Žilvičiu. Žilvitis nakvos pas mus, nes pas Žaibą maža vietos.

Vakaras. Guoba su Viesulu išeina alaus parvežti. Pamažu pas mus sueina visi „žaibukai“ (Vanagas, Žilvitis, Viesulas) su savo „gaspadoriumi“. Klausomės radijo. Iš visų pusių skamba kalėdinės dainos. Perduoda Anglijos karaliaus, popiežiaus, Trumeno ir kt. kalėdinius sveikinimus. Muzika, dainos... Tenai atgijo gyvenimas. Mūsų bunkeiyje, po žeme, vienuolika vyrų susirinko praleisti Kalėdų. Kurgi tos Kalėdos dingo, kada viešpatauja šiluma ir jauki ramybė? Kalėdos po žeme!.. Rašau šias eilutes ir drebu iš šalčio.

Negalėčiau pasakyti, kad mūsų nuotaika būtų kalėdinė. Ji - dirbtinė. Visi susimąstę, tik retkarčiais pajaukautja...

... Pagaliau Viesulas ir Guoba atveža du bidonus alaus. Apie 2 val. visi išsiskirsto. Sugulam ir mes.

Šiandien mano nuotaika žemiau nulio. Aš vėl pradėdu įsitikinti, kad ateinančiais 1949 metais vėl nieko nebus. „Prieš bolševizmą reikia pastatyti naują gyvenimą Vakarų valstybėse, paremtą visuotine geroje, kuri būtų lyg magnetas, kuris palengva pritrauks ir Rytų valstybes“, - taip maždaug skamba Vakarų diplomatų žodžiai. Taigi jie ten dar pirma kurs naują gyvenimą. Kiek tai truks, nežinia. Galbūt penkerius metus, o galimas dalykas, kad dešimt ir daugiau metų. Sakysim, kad penkerius metus. Kažin ar liks kas nors iš Lietuvos po penkerių metų? Liūdna, pasiutusiai liūdna, kai pagalvoji, kad mes visi esam kaip tie nuteistieji myriop, kurie skaičiuoja savo

gyvenimo paskutines valandas ir minutes. Gyvenimo laikrodžio rodyklė slenka vis
lėčiau ir lėčiau. Mes dirbam ir kovojam...

Vanagas - Viktoras Kazlauskas
Vilnis - Algirdas Skinkys (Kapso draugas)
Šamas - Juozas Baranauskas
Inžinierius - Alfonsas Diksa
Žvalgas - Danielius Dabrovolskas

Dainavos apygardos vadas Adolfas Ramanauskas-Vanagas (priklaupęs viduryje) su Geležinio Vilko grupės kovotojais. Stovi trečias iš kairės Alfonsas Diksa-Inžinierius

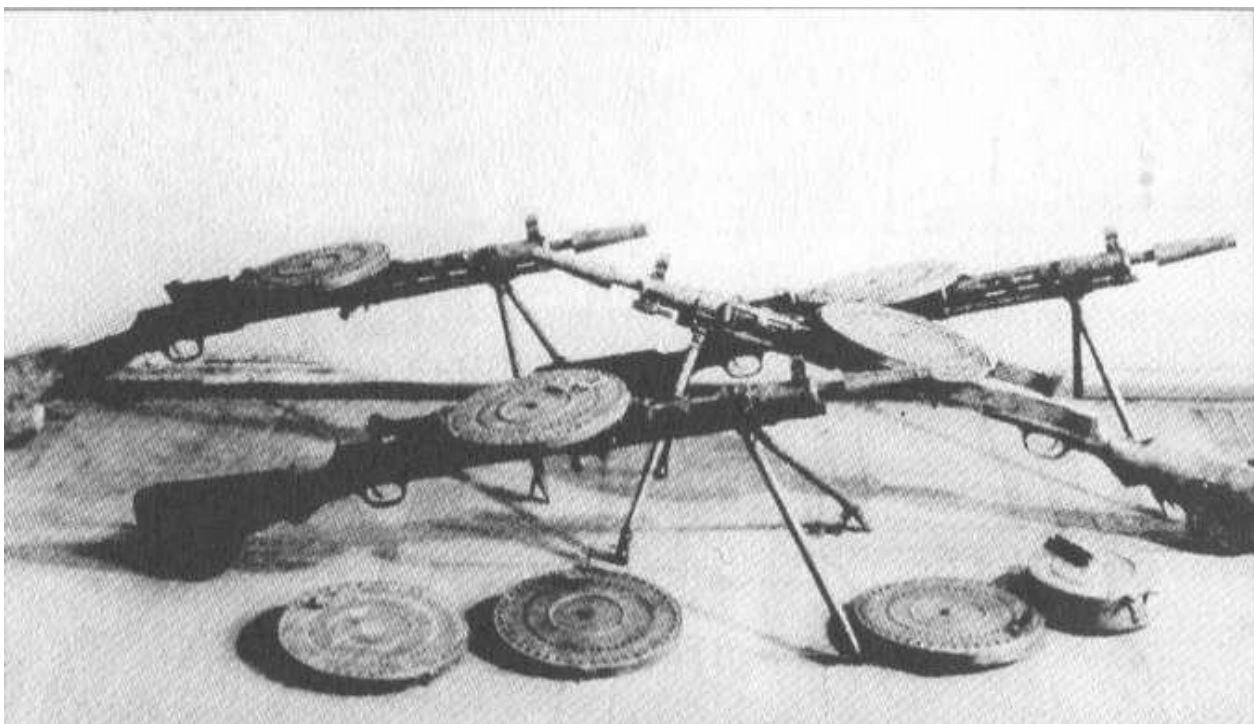
*Kazimieraičio rinktinės Geležinio Vilko grupės partizanai.
1948 m. vasara*

*Kazimieraičio rinktinės DLK Vytauto grupės kovotojai.
Rikiuotės priekyje Adolfas Baublys-Vytas, Merkys*

Okupantų išniekinti Dainavos apygardos partizanų kūnai

Į MVD kariuomenės nagus patekę požeminėje slėptuvėje sunaikintų partizanų ginklai, rašomosios mašinėlės bei nuvilktos nukautųjų uniformos

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas (stovi viduryje) su Kazimieraičio rinktinės Gardino grupės kovotojais. 1949 m. ruduo

*Kazimieraičio rinktinės Vanago grupės partizanai.
Viduryje Julius Makaravičius-Žilvitis*

Partizanų kasdienybė

1949 metai

Sausio mėn. 1 d.

*Neklausk, kam skambina varpai
-Jie skambina tau...*

Nauji metai. 1 val. 40 min. Naktis. Bunkeryje tik aš ir Vieversys. Vieversys miega, aš klausausi radijo. Neseniai perdavė Naujųjų metų linkėjimus. Kažin ką atneš šie metai?..

Bunkeryje šalta, ir negaliu susikaupti ir ruošti „Laisvės varpui“ žinių. Miegoti nenoriu. Laukiu Guobos su Vilnim. Jie bent kavos išvirs.

Aš vis jaudinuosi, kad mūsų per mažai nudirbta. Svarbiausia, tušo nėra. Galėtume bent propagandos pavaryti.

Aš nesuprantu, kas yra su manimi. Vis dažniau pasitaiko tokie momentai, kada aš nieko negaliu daryti. Net skaityti negaliu. Štai dabar tiesiog prievarta rašau į dienoraštį šias eilutes. Tačiau būna tokių kūrybinių valandėlių, kada aš su pakilimu rašau, dirbu...

Prisiminiau vieną dalyką. Per radiją girdėjau, kad Anglijos žemuosiuose rūmuose užsienio politikos klausimais debatų metu pasmerkė Franko „Mėlynąją diviziją“, kuri kovojo prieš bolševizmą. Ar ne keista? Pasmerkė, kad kovojo su bolševizmu. Na, ir politika! Bijojosi vokiečių, tai dabar tikrai gavo gerą velnią. Įdomu, kaip su juo tvarkysis?..

Šarūno rinktinės kovotojai. Viduryje rinktinės vadas Benediktas Labenskas-Kariūnas

Sausio mėn. 9 d.

„Balsavimai" vyksta „pilnu tempu". Žmonės visiškai nebalsuoja. Mūsų kaimuose mongolai su urnomis bijo pasirodyti. Vakar mongolai vienoje rinkiminėje apylinkėje užsakė 130 pastočių. Mat apskaičiavo, jeigu tiek užsakysi, tai 20 būtinai atvažiuos. Pasirodo, jog jie neapsiriko.

Prieš kelias dienas žuvo Banadas, Žvalgas ir Klevas. Pastarieji du buvo neseni partizanai. Atrodo, jog rusai po Inžinieriaus sužeidimo kraujo pėdsakais bus aptikę jų bunkerį. Pasakoja, kad visi trys prieš nusišaudami sulaužę ginklus, supjaustę batus ir drabužius. Man asmeniškai labiausiai gaila Banado. Visada kažkodėl labiau gaila seno partizano. Dar vieno nėra iš tų, kuriuos aš sutikau savo pirmomis partizanavimo dienomis.

Pagaliau atvyko ir „įpėdinis" Kariūnas. Jis turėjo ilgai „stovėti" - laukti. Pas Biliūną prabuvo daugiau kaip savaitę laiko, mat, žuvus Banadui, negalėjo toliau vykti.

Klevas -
Biliūnas - Gabrielius Turskas

Bronius

Paulauskas

*Kazimieraičio rinktinės Geležinio Vilko grupės partizanai 1948 m. žiemą.
Vidurinėje eilėje iš kairės ketvirtas stovi Vaclovas Voveris-Žaibas,
penktas - Dainavos apygardos vadas Adolfas Ramaičius-Vanagas, tarp jų viršuje - Lionginas
Baliukevičius-Dzūkas*

Sausio mėn. 14 d.

Po kelių dienų atsirado ir Kapsas. Jis, pasirodo, pametė lapelį su užšifruotom pavardėm ir susitikimo data ir dabar atmovė vienas...

Gerokai pasiilgau Vanago. Aš su juo buvau geriau įsitraukęs į darbą negu su kuo kitu, ir vienas kitą gerai žinojom. Su Kariūnu kol kas dar nesiėmėm jokio darbo. Na, bet šiandien pradėsime tvarkytis su apdovanojimais.

Mūsų šitas miško kampas tikra, anot rusų „banditų“ landynė. Jau kelias dienas dviejuose bunkeriuose būna apie 13-14 žmonių. Joks žmogus nenujaučia, kad čia, po žemėmis, tiek daug gyvų būtybių knibžda. Keista kartais, kai pagalvoji: štai žmonės viršų važinėja, malkas kerta ir nieko nenujaučia.

Apie mūsų bunkerį tikras jovalynas. Neseniai apie tris ištisas dienas kaimiečiai ant bunkerio lubų pjovė medžius. Kai su kaladėmis važiuodavo per angą, atrodydavo, kad net anga gali įlūžti.

„Balsavimų" dieną iškėlėm į viršų vokiečių pėstininkų skeveldrinę miną. Tai „draugams". Pas save bunkeryje turime lygiai tokias pačias dvi minas. Atrodo, jog mūsų taip pigiai nepaims.

Paskutines dvi naktis praleidom karštai diskutuodami įvairiausiais klausimais. Ir ko mes tik nepalietėm: ir religiją, ir visuomeninį gyvenimą, ir užsienio politiką, ir socialines problemas, ir t. t., ir t. t. Žinoma, viską sumaišėm su žemėm. Priėjom išvadą, kad krikščionybė su Vatikano politika, kaip kadaise rašė P. Jakas, išgyvenanti tragizmą. Ypačiai visi puolė „sumedžiagėjusius" kunigus, kurie rūpinasi daugiau pinigų kapšiu nei dvasios penu... Na, bet apie tai kitą kartą, nes parėjo mūsų škiečiai iš pirties. Dienoraštį rašyti prie kitų vengiu. Kažkaip neatviras tada būnu su savimi.

Vanagas - Adolfas Ramanauskas

Sausio mėn. 15 d.

Vakar parašiau vieną matricą. Reiks išspausdinti dar pakvietimų. Kariūnas su Vieversiu rašė pažymėjimus. Kapsas rašo toliau savo, kaip jis vadina, „drulįjadą". Žmonės bent juoko turės, kai išleisim.

Su poetu retkarčiais mes imame ginčytis. Kapsas, pats save teisindamas, gina rašytojus. Jo nuomone, reikia stengtis „išlikti", o kai išliksi, tada galėsi duoti tautai gero, t. y. savo kūrybą. Žinoma, dalis tiesos čia yra. Mano manymu, jie visi gali taikstyti, bet kartu ir veikti prieš okupantą. Kas iš to, jeigu, gelbėdamas savo kailį, padedi tik mongolams? Kas iš tokio rašytojo, jeigu jis tik laisvėje gali rašyti? Kas iš tokio poeto, jeigu jis tik laisvėje gali dainuoti apie tautos kančias ir minėti pasiaukojimą, didvyriškumą? Aš visados tvirtinau ir tvirtinsiu, jog vyras tas, kuris dabar žadina tautą, kuris dabar, nepaisydamas pavojaus savo gyvybei, kelia tautą savo galingu žodžiu. Kaip žiūrėti į tokį rašytoją, kuris okupacijos metais kinkom drebino, okupantui pataikavo, o nepriklausomybės metais vėl pradės giedoti apie kovas, aukas už tėvynę ir t. t. „Išverstaskūris" gali tik taip pasielgti.

Kapsas ir Vilnis dažnai šitaip tvirtina: štai, girdi, pražuvo Antanas Miškinis, ir kas iš to. Būtų geriau sėdėjęs ramiai ir laukęs, tai bent būtų ką parašęs, o dabar praeis daug metų, kol Lietuvai gims antras toks Miškinis. Bet Kapsas su Vilnim pamiršo, kad šitas žuves Miškinis tapo mums dar brangesnis. [Antanas Miškinis tuo metu buvo tremtyje. -A.K.] Jo pavyzdys liks amžinai šviečiančia žvaigžde, kuri ir ateinančiom kartom švies ir minės, kaip reikia gintis nuo užpuolikų. Tai gyvas pavyzdys. Ir šitokie

gyvi pavyzdžiai tik paskatina ir pamoko. Miškinis žuvo, bet ši veikla išjudina ir sustingusius neveiklume ir baimėje. Toji auka reikalauja keršto ir kovos. Ji primena mums mūsų kovos šventumą ir būtinumą.

Kas būtų, jeigu niekas nenorėtų pasiaukoti? Kas būtų iš tokios laisvės, jeigu ji būtų gaunama be kruvinų aukų? Tada niekas nemokėtų jos vertinti ir ginti. Kas pagaliau užgrūdintų tautą, jos valią ir kas sudarytų tautos charakterį? Ši kova bus skaudi pamoka ateičiai. Iš jos reikės daug pasimokyti. Ši kova mums rodo, ką lietuvis turi ir ko jam dar trūksta, kas yra ugdytina ir kas šalintina.

Aš per daug į ginčus nesikišu, bet daugiau klausau, nes, šiuo klausimu pradėjęs kalbėti, imu karščiuotis. Visa ši kova, visos tos skaudžios aukos taip suaugo su mano širdies skaidulomis, ir tas, kuris bando tą kovą niekinti ar bent kiek mažinti jos reikšmę, kelia pyktį ir įniršimą.

Dažnai kalbamės apie anksčiau buvusias partijas, partines rietenas ir pan. Čia pas mus du „blokai“: skautai ir ateitininkai. Vieni giria savo ir peikia kito organizaciją, kiti atvirkščiai. Kapsas ir Vilnis vis dėlto turi sutikti, jog ateitininkai buvo per siaura žmogaus dvasiai organizacija. Per daug joje buvo partiškumo, subjektyvumo, fanatizmo. Aš, žinoma, sutinku, kad tokia ateitininkų organizacija buvo naudinga ta prasme, kad ji vystė daugiau žmogaus vidų, darydama jį turiningesnį, bet gaila, kaip sakiau, kad subjektyviai. Daug kas buvo iškraipoma, sudarkoma. Iš jaunimo buvo daromi fanatikai. Skautai daugiau objektyvi organizacija. Skautai, lavindami kūną, drauge skiepijo tėvynės meilę, ugdė riteriškumą, mandagumą, blaivumą ir pan. O visa tai labai naudinga ir gera. Blogiausia, kad vadovai, būdami dideli ateitininkų priešai, nukreipdavo prieš juos ir jaunimą...

... Tokie „debatai“ vis dėlto mums labai naudingi. Jie pratina žmogų giliau galvoti, svarstyti, ieškoti ko nors naujo. Tai savotiškos dvasinės varžybos.

Čia vis negaliu praeiti pro šalį, neiškėlęs tų, kurie žaloja mūsų himną, vietoj „saulės“ nori įstatyti „Dievą“. Aš nesu indiferentas. Aš tikiu, jog yra aukštesnė Būtybė, kuri tvarko visatą, o taip pat ir mažičio tos visatos taškelio - žmogaus likimą. Tačiau tokio siauraprotiškumo negalima pakeisti. Čia kaip ant delno pastebi norą net į himną prakišti savo partinę liniją. Kam keisti Vinco Kudirkos žodžius? Nejaugi Dievas toks egoistiškas kaip Stalinas, kad visur jo vardą šauktum? Dievą turėk savo širdyje, bet ne lūpose. Kas ir būtų, jei visos Lietuvoje esančios partijos norėtų vis kitaip Kudirkos saulę pakeisti. Reikia stebėtis, kaip bolševikai dar Stalino vardo neįkiša.

Tigras (Myslinčius)-Stasys Raklevičius

Dzūkų rinktinės kovotojai. 1950 m. žiema

Sausio mėn. 16 d.

Vakar su Guoba buvau išėjęs į kaimą. Išėjau ne dėl to, kad būčiau turėjęs kokių nors svarbių reikalų, bet norėdamas prasiblaivyti. Perėjom abu per šešis kaimus. Buvom užsukę pas kelis ryšininkus. Tikėjausi rasti tušo, tačiau, išskyrus laišką nuo Tigro, nieko negavau.

... Aš kažkaip žiemą ne taip bijau užpuolimo ar susidūrimo su mongolais. Svarbiausia, prigulęs prie žemės, esi blogas taikyns. Vytis sniegu taip pat bloga. Žiemą blogiau ir atsišaudyti.

Šiomet mažiau negu bet kada partizanai užvažiuoja ant pasalų. Užtat daugiau randa bunkeriuose. Pas mus bunkeryje šiam atvejui paruoštos trys skeveldrinės minos. Gyvenam kol kas, nematydami jokio pavojaus. Tik per Žaibo bunkerį kartą rusai perėjo. Ir pėdsakų per daug nepaisom. Žinoma, iš to gali būti liūdnos pasekmės...

Sausio mėn. 30 d.

Kariūnas, Vieversys, Vilnis ir Guoba išėjo į kaimą. Mat šiandien kažkoks ūkininkas užsiprašęs „ant vakarienės“, Žaibo žodžiais tariant. Matyt, bus alaus. Aš nėjau. Vienam pabūti taip pat nemažas malonumas.

Kapsas prieš kelias dienas išvažiavo. Parašė apie 450 posmų „Raudonojo rojaus“. Už kokios savaitės žadėjo atvežti popieriaus. Iš jo vis dėlto neblogas vyras.

Iš Vanago negaunu jokio laiško. Kad jam nebūtų nelaimė atsitikusi? Pagal mano apskaičiavimą jis jau turėtų keliauti atgal.

Rimvydas, atrodo, per sieną žiemos metu nepersikraustys. Juo labiau, kad 6 vyrai, kaip girdėjau, prie pasienio žuvo. Savaime aišku, žiemą brautis per sieną - menkas malonumas. Pėdsakais rusai gali atsekti velnias žino kur. Kad jis būtų iš mūsų iškeliavęs koku mėnesiu anksčiau, tada būtų gerai, bet... vyras nuėjo į ligoninę ir gavo kulka į ranką...

Paskutiniu metu tokios darbymetės kaip pirmiau pas mus nėra. Vasario 16 proga žadėjom bent 4 lapų „Laisvės varpą“ išleisti, bet, atrodo, išleisim tik vieno lapo, nes nėra popieriaus. Kaip užkerėta: turim tušo ir matricų - neturim popieriaus, turim popieriaus - neturim tušo ar matricų. Kad taip turėčiau laiko porą savaitių pasibastyti, vis tiek rasčiau kur nors „skylę“ popieriui gauti.

Pereitą sekmadienį dienavojom su trimis mokytojais ir viena mokytoja. Vienas iš jų man gerai pažįstamas. Audrūnas rekomendavo jį kaip gerą vyrą, ir aš jį užverbavau. Radau jį tarpe ir vieną menininką. Pas jį užsakiau „Laisvės varpo“ klišės ir „Raudonojo rojaus“ viršelio projektus.

Mokytoja - suvalkietė. Sakėsi puikiai pažįstanti Tauro apygardos partizanus ir jų gyvenimą. Čia netikėtai paaiškėjo ir visa šios mokytojos istorija. Pasirodo, tauriškiai ją persekioja. Anksčiau ji buvusi tauriškių ryšininkė. Tvarkiusi net 44 kuopos raštinės darbus ir kt. Vėliau, žuvus keliems partizanams, tauriškiai ją įtarę. Kiek šioje istorijoje tiesos, sunku pasakyti. A. pasakojimu, mokytoja esanti patikima, daug padeda persekiojamiems, padirbdama jiems dokumentus. Mes apsiėmėm šį reikalą išaiškinti. Mokytoja tarp kitko pažadėjo prisiųsti poezijos rinkinį, kurį jai iš Sibiro atsiuntusi viena studentė.

Audrūnas - Mikas Babrauskas

*Kazimieraičio rinktinės DLK Vytauto grupės partizanų sąskrydyje 1948 m. kovo 23-25 d.
Iš kairės: Marytė Budėnaitė-Birutė, Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, Antanina Lukšytė-Milda,
Sofija Budėnaitė-Ramunė, Adolfas Ramarmuskas-Vanagas, Pranė Korkutytė-Akacija (partizanų
ryšininkė)*

Vasario mėn. 2 d.

DLK Vytauto grupėje žuvo 15 partizanų ir trys merginos partizanės. Žinia mus visus trenkte pritrenkė. Penkiolika vyrų! Penkiolika vyrų išbraukta iš mūsų negausių eilių! Viešpatie, už ką tu mus taip baudi?..

Gandai apie šiuos žuvimus mus pasiekė jau anksčiau, tačiau mes nenorėjom tikėti. Vakar pas Žaibą atvyko Nemunas, Šarūnas ir Girinis. Jie tą liūdną žinią tik patvirtino. Būtų žuvęs ir Nemunas, bet jis su Šilučiu buvo prieš kelias valandas išvykęs.

Kaip aš ir spėjau, Vyto-Merkio vyrus užklupo miegančius. Atrodo, jog kas užvedė, nes mongolai puolė bunkerį 12 val. nakties. Čia žuvo Vytas, Audra (lenkų karininkas), Marytė-Birutė ir kt. Tarzanas su savo vyrais taip pat buvo užkluptas. Išbėgo tik Giedrius ir Milda. Mildai sužeidė ranką. Vargšė, jai tai bent teko pergyventi! Du partizanus užmušė gudai. To tik ir betrūko, kad gudai mus pradėtų mušti!

Visos šios žinios taip pagadino ūpą, jog visiškai negalėjau dirbti.

Šiandien su Kariūnu buvom nuėję pasižiūrėti pas Žaibą. Nemunas atrodė visiškai prislėgtas. Sumenkęs kažkaip. Ką gi darysi. Pasitarėm, sudarėm naują veikimo planą. Tegul spaudžia rusai mus, kaip nori, bet mes nepasiduosim! Visa laimė, kad žuvo tik du seni partizanai: Vytas ir Tarzanas. Dar yra senų vilkų, kurie vairuos visą būrį ir toliau. Be jų tikrai būtų labai liūdnas vaizdas.

Dabar grupės priešakyje atsistos Nemunas. Jo pavaduotoju taps Balys.

Vyrams nušviečiau politinę padėtį. Man didžiausias vargas, kai aš turiu kam nors kalbėti apie politiką, juo labiau civiliams. Man atrodo, jog žmogus tarytum ir laukia, kada aš jam pasakysiu karo pradžios datą. Ką gali jiems pasakoti pagaliau? Apie konferencijas ar notas? Jie jų nesupranta. Politinę padėtį žmonės prarę vertinti pagal fantastiškus gandus. Sunku, pasiutusiai sunku pasakyti jiems ką nors raminančio. Jau daugiau kaip ketveri metai, kai juos mes guodžiam. Ne taip jau lengva kartoti tas pačias frazes. Štai ir aš, šiek tiek žinodamas padėtį, nerandu, ką žmogui pasakyti, o ką kalbėti apie eilinį partizaną...

Paskutinėmis dienomis kažkaip vėl „pagyvėjo“ politinė padėtis. Stalinas pradėjo taikos „ofensyvą“, bet Vakaram, tie „nevierni tamošiai“, nori darbų, ir gana. Ach, tie „politikieriai“! Kaip įgriso klausyti jų išvedžiojimų, tvirtinimų.

Į šiuos metus aš žiūriu su tam tikru nerimu. Aš vis prisimenu Trofimovo pranešimą „Dėl politinio darbo sustiprinimo kaime“. Alytuje pilna kariuomenės. Ar tik ji nepradės to „darbo“ stiprinti? Estijoje baigėsi komunistų partijos suvažiavimas. Suvažiavimo dalyviai pasižadėjo laiške Stalinui Estiją visiškai sukolektyvinti. Atrodo, kad ir Lietuvoje vidaus politika analogiška kryptimi bus varoma. Jeigu taip, tai mūsų žemelė bus paversta masiniu ubagynu ir kapinynu. Kapinynu, tiesą pasakius, ji jau beveik yra dabar.

Šilutis- Juozas Šilanskas
Audra - Vladas Novikevičius
Marytė-Birutė- Marytė Budėnaitė
Tarzanas-Stasys Stakutis
Giedrius - Adomas Bagdonas
Milda - Antanina Lukšytė-Garšvienė
Balys - Teofilis Valickas

Kazimieraičio rinktinės kovotojai. Iš kairės stovi: trečias - Vincas Kalanta-Nemunas, ketvirtas - Adolfas Baublys-Vytas, Merkys, penktas - Feliksas Daugirdas-Šarūnas, septintas - Teofilis Valickas-Balys, priklaupęs pirmas kairėje - Juozas Šilanskas-Šilutis, sėdi pirmas kairėje - Stasys Stakutis-Tarzanas

Vasario mėn. 10 d.

Kapsui išvažiavus, išleidom dar vieną „Laisvės varpo“ numerį, skirtą Vasario šešioliktajai. „Mizernas“ mūsų laikraštėlis. Nebuvo popieriaus, todėl išėjo tik vieno lapo. Tušo taip pat nepasisekė gerai atmiešti, todėl kai kurie laikraštėliai gavosi margi, tušui persigėrus. Tikras vargas. Jau kelinta diena sėdim be darbo. Leistum atsišaukimus, bet to popieriaus kaip nėra, taip nėra.

Buvau su Guoba išvažiavęs pas Nemuną. Deja, Kapsas popieriaus iki nustatyto laiko nepristatė. Audrūnas buvo Kaune ir Vilniuje ir, žinoma, matricų negavo. Vienu žodžiu, nors pasiusk! Visa laimė, kad Nemunas nupirko keturis akumulatorius. Dabar bent ilgesniam laikui atsargos turėsime.

Link Nemunoėjome pėsti. Žaibas perspėjo nevažiuoti, nes mongolai aplinkiniuose kaimuose stipriai pasalauja ir paryčiu daro dideles kratas. Šiuo atžvilgiu mongolai pasirinko gerą laiką. Paprastai tokiu laiku partizanai grįžta iš savo naktinių žygių, o nakčiai bunkeriai retai esti maskuojami. Aš dažnai galvoju, kad ir mums gali kliūti kada už tokį maskavimo būdą. Laimė, pasakysiu, mus dar lydi. Pavyzdžiui, pernai žiemą turėjome pas Kytrą bunkerį kieme. Per visą naktį bunkeris būdavo atdaras, o anteną laikydavom ištiesę per visą kiemą. Reikėjo, kad rusai netikėtai užeitų į kiemą, ir būtų baigta su mumis. Bet stebuklinga vieta: išgyvenom visą žiemą, o rusai nė

karto nebuvo užėję. Tik vieną kartą grėsė didesnis „pavojus“, kai pas gretimą ūkininką rusai buvo apsupę Bevardį ir Planetą. Planeta žuvo, o Bevardis išsiveržė. Po šio įvykio mes iš savo „tvirtovės“ išsikraustėm kelioms dienoms pas Jogailą. Bet čia jau visa istorija...

Taigi su Guoba mes iškeliavom pėsti. Buvo graži ir maloni žiemos naktis. Truputį ūkanota, bet eiti pakankamai šviesu. Kaimai skendėjo visiškoje tyloje, ir tik po mūsų kojomis girgždas sniegas ardė tą tylą. Kaip malonu tokiomis naktimis keliauti, o ypačiai man, praleidžiančiam bunkeryje ištisas savaites. Ištisos savaitės, mėnesiai ir metai po žeme - tai tikrai menki šposai. Ir kai tenka dienos, tai atpratusios nuo dienos šviesos akys bent porą valandų ašaroja.

Keliaujant Guoba buvo budresnis negu paprastai, kad ir mane perdėtu budrumu užkrėtė. Tik išėjus iš miško, Guoba pasakė:

- Su manim kažin kas yra. Galvą skauda ir, be to, toks ūpas...

Jis dar kažką sumurmėjo, ir aš supratau, kad Guoba „jaučia“ kažkokį susišaudymą. Tai mane labai veikia. Aš negaliu pakesti partizanų prietaringumo ir pats niekada neperkratinėju savo sapnų ir jų „nekomentuojau“. Tiesa, aš labai retai sapnuoju. Tai aš laikau puikia savybe.

Draugai dažnai kalbasi apie žuvusius draugus, juos paeiliui išskaičiuodami. Kada tai kalbamasi tarp savęs, aš dar galiu pakesti, bet kai tokia kalba eina tarp civilių žmonių - aš jaučiu tiesiog fizinį skausmą. Iš viso apie tokius dalykus prie civilių aš negaliu kalbėti. Man atrodo, kad žmonės pasibaisės dideliu aukų skaičiumi ir bijos ar vengs prisidėti prie partizaninio judėjimo.

Vienumoje aš dažnai galvoju apie žuvusius. Viešpatie mano, kiek jų daug! Mūsų tėvynė tokia maža, o žūva be mažų išimčių geriausieji vyrai: jauni, kupini pasiryžimo, drąsūs... Kaip bus reikalinga Lietuva jų ateityje. Ir širdį kartais taip pradeda skaudėti, jog į ateitį imu žiūrėti taip pesimistiškai, jog pradėdau niekuo netikėti. Žinoma, manyje to niekas nepastebi. Viskas lieka viduje giliai paslėpta.

Štai tik per vieną mėnesį apygardoje žuvo apie 50 vyrų!.. Jokie komentarai čia nereikalingi. Kas bent truputį apie tai pagalvoja, tam plaukai ant galvos šiaušiasi. Ir dėl to aš visai nenoriu kalbėti apie tokius dalykus. Geriausia visiškai nieko negalvoti. Tu-ri savo darbą, žinai savo tikslą ir dirbk, kovok tol, kol išmuš ir tau valanda. Jeigu bus lemta, liksi gyvas ir sulauksi laisvės dienų, jeigu ne - pasimatysime visi Anapus...

Tokios ir panašios mintys mane apima dažnai. Aš daugiau svajotojas negu veiklos žmogus. Bet pagaliau ar aš save pažįstu? Kas gi iš mūsų save gerai pažįsta?..

Nemunas - partizanų ryšininkas
Planeta - partizanų ryšininkas
Jogaila - partizanų ryšininkas

Kazimieraičio rinktinės Vanago grupės kovotojai. 1948 m. vasara

Vasario mėn. 16 d.

Šiandien Nepriklausomybės šventė - Vasario 16-oji. Tautos nepriklausomumas ir suverenumas „užtikrintas“ Vorkutoje arba gerai, labai gerai maskuotame bunkeryje. Kur Atlanto Charta? Radijo komentatoriai rimtu, pamokomu ir išdidžiu balsu aiškina, esą Vakarų valstybės matančios ir žinančios apie viską, kas čia darosi, ir jos, aišku, atnešančios išvadavimą, bet dabar... dabar dar reikia laukti, nes dar neatėjęs laikas. Kai dėl Lietuvos bylos, tai jos esą taip pat dabar negalima liesti; vėliau, galbūt po karo...

Mane apniko prakeiktos votys, ir šešias dienas negalėjau nė pajudėti - tiek daug jų buvo. Dabar vėl sėdžiu bunkeryje už stalo, nors kojų dar negaliu kaip reikiant sulenkti. Tačiau ne mažesnė velniava - tai nuolat šią žiemą besikartojantieji atolydžiai. Štai ir prieš kelias dienas prasidėjo atolydis, o tai visus mus varo į

pasiutimą ir „pesimizmą“, nes prasiskverbęs vanduo ėmė vis dažniau ir įkyriau ant mūsų galvų lašėti.

Mudu su Kariūnu miegame „viršutiniame aukšte“, tai vandens lašai pirmiausia pradėjo kristi ant mudviejų. Ant grindų jau bala, bet tai smulkmena. Ką daryti, kai ant mūsų „lovų“ balos susidarys? Šiandien visi svarstom, ką būtų galima padaryti, kad nevarvėtų. Tačiau nieko nesugalvojam. Du kartus išmušėm bunkerį toliumi, ir vis tiek nieko negelbsti.

Iš Kapso popieriaus dar negavom. Atsiuntė tik laišką. Galas žino, jis dar į tėviškę nuvyko, vietoj to, kad būtų pasistengęs mums greičiau popierių atgabenti.

Vanagas nieko nerašo. Užstrigo ir užstrigo pas savo „žemaičių tetulę“.

Visas šis neveikios periodas veikia tiesiog siutinamai. Vilnis parsinešė knygų. Visi dabar į jas įsigilinę. Neseniai perskaičiau Anatolio Franso „Dievai trokšta“ ir „Pingvinų salą“. Puikus rašytojas. Jo atvaizduoti personažai „Dievai trokšta“ primena man dabartinius partizanus. Šiaip man revoliucionierių fanatizmas visiškai nepatinka. Iki to prieiti, kad giljotina taptų „mieląja“, reikia tikrai būti dideliu apakėliu...

Kazimieraičio rinktinės DLK Vytauto grupės partizanai.

Iš kairės: Jonas Kalanta-Mindaugas, Julius Karpis-Vieversys, Teofilis Valickas-Balys, Vincas Kalanta-Nemunas

Vasario mėn. 19 d.

Apie mus MVD šnipai pradėjo ofensyvą. MVD-istai pradėjo įtarti tas vietas, kur mes gyvenam. Jau pernai K. kaime MVD sudarė platų šnipų tinklą. Mūsiškiai, perėję per kaimus su lazdom, kai kuriuos „atversdavo“. Šiomet vėl tas pats. Mūsų įtarimą didina ir ta aplinkybė, kad jau buvo visa eilė išdavimų, kurie MVD-istams patvirtino Žaibo buvimą K. kaime... Mūsų, matyt, nejaučia, nes priešingu atveju šitame miškelyje būtų ankšta.

Mūsų vasarinį bunkerį pas Jobą išdavė G. Tas pilietis išdavė viską, ką tik žinojo. Išduotas ir Rainys. Jam perspėti pasiunčiau specialiai žmogų...

Pas G. buvo labai didelė krata. Reikia įsivaizduoti, kokia tai galėjo būti krata, jei negyvenamą bunkerį kažkur laukuose ir, svarbiausia, po sniegu užtiko. Kieme buvo kitas bunkeris, bet to nerado. Tame bunkeryje tuo metu sėdėjo Biliūnas ir dar vienas

partizanas. Abu turėjo nemažai baimės, nes MVD-istai apie 12 val. su geležinėmis dalbomis badė visur žemę.

Lauke oras visiškai pavasariškas. Laukuose sniego nematyti, ir su chalatais jau negalima rodytis. Pilna purvo ir vandens. Nuo mūsų bunkerio sniegas nušilęs, tačiau miške yra ir daugiau juodumų, todėl dėmė ant bunkerio per daug nekrinta į akis.

Jobas - partizanų ryšininkas
Rainys - Kostas Baliukevičius

Vasario mėn. 21 d.

Šiandien mūsiškiai išėjo į šnipo medžioklę. Pasirodo, kad B. kaime pastebėtas kažkoks tipelis, kuris vakarais ir naktimis slankiojęs po langais. Mūsiškiai apsistos kokiose trijose ar keturiose sodybose ir lauks, kol šitas pilietis pasirodys.

Kovo mėn. 3 d.

Po trijų savaitžių išlindau ir aš grynu oru pakvėpuoti. Su Guoba drožėm pėsti pas Buroką. Yra kai kurių reikalų.

Įėjimas į Buroko bunkerį iš seno tvarto. Tvartas toli nuo trobesių. Šeimininkams valgyti reikia nešti apie 400 metrų. Bunkeriokas neblogas. Susilenkus galima ir vaikščioti. Sienos išmuštos maskvietiškais tapetais. Narai tvarkingi: yra čiužiniai ir antklodės. Atseit visai poniškai Burokas įsitaisęs.

Trims gyventi visiškai „erdvu“. Tačiau bunkeris nuobodus. Jokios knygos. Tiesa, turi dvi: Šekspyro „Hamletą“ ir „Makbetą“. Visi keikdamiesi jas peikia: girdi, nesuprantamos, visiškai neįdomios ir t. t. Duodu Žalgiriui paskaityti „Laisvės varpą“. Artojas prašo skaityti „girdalai“. Laukiu, kokį įspūdį sukels mūsų laikraštėlis. Kai Žalgiris ima skaityti, jog JAV statančios naujus lėktuvus, Artojas melancholišku balsu prataria:

- Dar cik stato... - ir atsidūsta. Po to priduria: -Karas pradėc - tai ne papirosas surūkyc.

Mane šis abejingumas šiek tiek jaudina. Nieko nepadarysi, 4 su viršum metų kovos - tai ne juokas. Iščiulpia ir iš idealisto entuziazmą, ypač kai savaitėmis nematai gryno oro ir šviesos.

Artojas į partizanų gretas pateko visiškai netikėtai. Kažkaip išsišifravo. Tai jau gana senas žmogus, turi apie 46 metus amžiaus. Be galo rūpinasi apie žmoną,

ištremtą į Sibirą, ir apie vaikus, likusius Lietuvoje. Visą laiką svajoja, jei jis galėtų vėl ramiai laukus dirbti, gyvulius šerti... Tai geras žmogelis, dievobaimingas, darbštus, mėgstantis pakalbėti, žodžiu, mūsų doro kaimiečio tipas...

... Apie 10 val. vakaro su Guoba ištraukiam atgal į namus. Lauke jau visa parašninga ir pusto. Brendam tiesiog per laukus. Eiti man dar sunku, nes votys dar neužgijo. Pakeliui užsukam pas vieną ūkininką mėsos, nes suvalgėm visą savo šeimininkų mėsą. Bijosi rusų. Nepripratę prie „banditų“...

Žalgoris— Juozas Šarkus
Artojas - Bronius Plytnikas

Kazimieraičio rinktinės Geležinio Vilko grupės partizanai. Viduryje Jonas Radžiūnas-Burokas

Kovo mėn. 4 d.

... Šiandien netikėtai per pusnis atpūškuoja ir Kapsas. Pasirodo, jam pavogę pinigų ir dokumentus, todėl negalėjęs gauti popieriaus. Gavęs mano laišką, pasiskolino pinigų ir pats ko greičiausiai atspaudė. Su savimi atsivežė „Švyturį“, naujai pradėtą leisti tarybinį žurnalą. J. Dovydaičio novelė ypačiai įsirėžia atmintin. Joje vaizduojama, kaip lietuvis pabėgėlis, suvargęs ir ligotas, grįžta iš Kanados miškų į tėvynę. Fabula maždaug kaip ir Vienuolio „Grįžo“. Aš neįsivaizduoju, kaip galima būtų labiau ir šlykščiau meluoti. Tik reikia įsivaizduoti: suvargęs, išbadėjęs ir ligotas pabėgėlis staiga patenka į „rojaus“ karalystę! O jam ten, užsienyje, kunigai melavę, koks teroras Lietuvoje siaučias. O čia juk „laimė"! Iljičiaus lemputės „žiba"

kaimuose... Stalinas asmeniškai „rūpinasi“ lietuvių gerove... Ar gali būti didesnis melas!?

Vilnis ir Kapsas tvirtina, esą Dovydaitis neblogas žmogus. Dovydaičio tėvas esą profesorius ir dabar sėdįs koncentraciniame lageryje.

Tėvas lageryje miršta, o sūnus apie bolševikinį rojų svaičioja! Tikras niekšas tas sūnus. Kai Lietuva vėl bus nepriklausoma, jis tikriausiai rėks visu balsu, kad bolševikai vertę jį taip rašyti. Negaliu tverti iš piktumo. Jei tas bjaurybė patektų man į rankas, aš jam padainuočiau apie „rojų"! Argi tai galima pavadinti prisitaikymu? Tai savo sielos pardavimas, savęs apspjaudymas. Kaip žmogus gali tapti tokiu šliužu, kirminu, aš tiesiog nesuprantu.

Šitas „Švyturys“, atrodo, bus platinamas ir užsienio lietuvių tarpe, nes abiejuose numeriuose rašoma apie lietuvių emigrantų gyvenimą. Kokia velniška klasta! Aišku, ne vienas lietuvis pabėgėlis dar gali pagalvoti, kad Lietuvoje „kitas“ gyvenimas prasidėjęs. Gerai, kad amerikiečiai uždarė Vokietijos tarybines repatriacijos misijas. Tuos melo lizdus seniai reikėjo išardyti.

Mus visus stebina politinės padėties vystymasis paskutinėmis dienomis. Visų šalių komunistų partijos kaip užsukti patefonai pradėjo kartoti Torezo pareiškimą, jog prieš TSRS komunistai nekariausią. Tikrai stebėtinas dalykas.

Aš esu linkęs manyti, jog komunistai rengiasi pereiti į aštrų puolimą, galbūt ir į karą, todėl jau iš anksto stengiamasi paruošti viešąją nuomonę. Šiandien per radiją pranešė dar vieną sensacingą žinią: Molotovas ir Mikojanas atstatyti iš pareigų. Molotovo vieton paskirtas Višinskis. Vadinasi, Molotovas jau nusigyveno, jau neteko Kremliaus malonės. Galimas daiktas, kad politbiuras pradėjo skilti į du blokus, ir Stalinas nuosaikiuosius pradėjo vaikyti. Tikrai įdomu, kaip čia viskas baigsis.

Kovo mėn. 6 d. vakarą aš, Vieversys ir Guoba išvykstam link Nemuno: mat Kapsas, vykdamas pas mus, popieriaus nepasiėmė, o paliko jį Alytuje pas Audrūną. Kadangi Kapso „Raudonasis rojus“ buvo jau seniai parašytas, taip pat iškaltos visos matricos, tad reikėjo nedelsiant, gavus popierių, jį išleisti. Kovo mėn. 9 d. nutarėm pradėti spausdinimą.

Pagaliau įvyko tai, ko mes taip bijojom: žuvo abu mūsų bunkeriai, žuvo mūsų geriausi ir brangiausi vyrai. Mūsų planai subyrėjo taip ūmai ir taip smarkiai, kad mes to niekad nė nepagalvodavom. Krūtinėje atsivėrė naujos gilios žaizdos, o sieloje taip tamsu...

Dainavos apygardos vadas Adolfas Ramanauskas-Vanagas (stovi antras iš dešinės) ir Kazimieraičio rinktinės bei Geležinio Vilko grupės vadas Vaclovas Voveris-Žaibas (stovi trečias iš dešinės) su grupės kovotojais. 1948 m. žiema

Kovo mėn. 13 d.

Paskutinėmis dienomis aš buvau ypačiai geros nuotaikos. Ir turėjau pagrindo, nes darbas sekėsi gerai, nors ir nėjo pilnu tempu, kaip aš norėjau. Mes jau turėjome pakankamai popieriaus ir matricų. Žaibas ir aš buvom padarę žygių, ir atrodė, jog ateityje su popieriumi neteks varžytis.

Mūsų štabas buvo turtingas ir išsilavinusiais žmonėmis, ir įvairiomis priemonėmis. O ateityje mes žadėjome dar save parodyti. Žadėjome...

Antai šeštadienį, kovo 5 d., naktį man pasiūlius, nutarėme kuo skubiausiai išleisti biuletenį, skirtą specialiai inteligentijai. Tai turėjo lyg ir būti mūsų pirmutinis ir atviresnis pasirodymas spaudos-propagandos srityje su savo organizacijos tikslais, idėjomis ir t. t. Biuletenyje turėjo būti paliesti įvairūs nesklandumai, pasitaikę partizanų gyvenime ir taip dažnai klaidiną mūsų žmones, įvairūs gandai ir pan. Visa tai turėjo būti nuodugniai išaiškinta. Turėjo būti išaiškinta, kodėl vis dar pasitaiko dėmių, juodinančių mūsų organizaciją. Turėjo būti paliestas ir kai kurių mūsų inteligentų abejingumas, pasyvumas, pataikavimas ir pernelyg didelė raudonojo stabo baimė. Turėjo būti pirmą kartą sviesta kruvinoji tiesa apie tai, kas dedasi mūsų organizacijos sąmonėje, sieloje, partizanų veteranų širdyse. Taip, ten daug kas turėjo būti pasakyta...

Tame pokalbyje dalyvavom Kariūnas, Vilnis, Kapsas ir aš. Visi kalbėjome su užsidegimu (bent man taip atrodė). Troškome savo užsidegimą perduoti ir inteligentijai ir tikėjomės savo žodžiu prisidėti prie jos išjudinimo, nes argi gali dar šiandien būti toks lietuvis inteligentas, kuris nesisielotų dėl savo tėvynės likimo. Ne, tokių būti negali.

Konkrečiai nutarėm: Kariūnas parašys įžanginį ir palies visos mūsų kovos idėjinį pagrindą, nesusipratimus ir pan.; Kapsas paruoš temą „Bolševikinė literatūra ir mūsų inteligentija“; Vilnis duos ką iš lyrikos; pagaliau aš - tarptautinės padėties įvertinimą.

Po visų „diskusijų“ nuėjau gulti, tačiau miegojau neilgai. Atsikėlęs radau Kapsą savo temą jau beveik parašiusį. Jis davė man perskaityti ir paprašė nurodyti, kokios, mano manymu, esančios silpnos vietos. Kelis kartus perskaičiau ir pasakiau jam tai, ką buvau pastebėjęs.

Kovo 6 d. vakarą pradėjom ruošti kelionę: aš, Vieversys ir Guoba. Dar nesutemus atvyko Kregždė. Jam padavėm tik ką „iškeptus“ prieškolchozinius atsišaukimus.

Atvežė Baurukas valgyti. Pavalgėm ir pradėjom atsisveikinti.

- Na, tai sudievu, vyručiai! Viso geriausio jums čia, - atsisveikindamas palinkėjau, liekantiesiems.

- Sėkmės... laimės... iki pasimatymo... - atsakė visi.

- Tik žiūrėkit, atsargiai, nes pavojinga, jeigu čia kur yra rusų, - lyg ir susirūpinęs pratarė Kapsas, sužinojęs, jog pamiškėje pasalauja rusai.

Pažadėjau dovanų parvežti: Kapsui dešros galą, o kitiems saldainių. Baurukui juokais pasakiau:

- Sudievu, galbūt jau nepasimatysim niekados.

Aš prisimenu tuos savo žodžius ir dabar. Tai, žinoma, nieko ypatingo. Dažnai juokaudami vienas kitam taip pasakom. Tačiau ar ne keistas mūsų likimas? Toks lengvas: pasakei, ir įvyko. Iš viso argi mes gyvename? Viskas vyksta kaip sapne, baisiame sapne...

Išėjome į antrą biržę. Oras šaltokas, bet miške bent nejauti šalto vėjo. Priekyje kažkas važiavo. Tai mūsiškiai. Rogėse sėdėjo Žaibas, Vanagas (Gel[ežinio] Vilko t[ėvūnija]), Žilvitis ir Viesulas. Aš, pagautas kažkokio švelnaus jausmo, paplojau

Žaibui per kepurę. Paklausėm, kur geriausia mums pastotę paimti, persimetėm dar keliais sakiniais ir išsiskyrėm.

Iš miško išėjus, pūtė žvarbus vėjas. Pustė. Šiaip taip gavome pastotę. Užvažiuom pas „moteriškus“, kur palikau pinigų tušui. Pakeliui aplankėm dar kelis pažįstamus, jų tarpe vieną ryšininką, kuris turėjo parvežti iš Alytaus popierių.

Į bunkerį, kuriame turėjome dienavoti, sulindom auštant.

Bunkeris šaltas ir drėgnas. Nuo drėgmės popieriai atsilupo ir kabo kaip kokie skarmalai. Brr... šalta...

Apie 11 val. dienos (pirmadienį) mus prikelia. Praneša, kad yra atvažiavęs Audrūnas. Su Guoba išlipu viršun. Lauke gražu: saulė šviečia, oras tyras ir nešaltas. Nuo šviesos net akys ima ašaroti. Pažvelgiame vienas į kitą ir nustembame: tokie išbalę veidai, kaip lavonų. Nenuostabu - kiekvienas toks būtų, jeigu kelerius metus bunkeryje pasėdėtų.

Štai ir Audrūnas. Ant palto užsivilkęs „gunčę“, jis atrodo kaip tikras „buožė“. Pasirodo, Audrūnas atvyko tiesiai iš B. Atgabeno rašomąją mašinėlę.

Bekalbant Audrūnas pastebi plentą važiuojant sunkvežimius su kariuomene. Žiūrim abu į plentą. Apie 150 metrų nuo mūsų plentu važiuoja nenutrūkstama virtinė sunkvežimių. Pirmutiniuose sėdi mongolai su baltais apsiaustais. Pašaukiu Guobą. Mašinos vis juda per 50 metrų atstumu viena nuo kitos.

- Aštuonios, devynios...dvylika... - skaičiuojam.

Visos pilnos mongolų. „Kurgi jie važiuoja?“ staiga pagalvoju aš. Mūsų dėmesį patraukia dvi šarvuotos mašinos, riedančios kolonos viduryje. Po to vėl sunkvežimiai. Mane apima nerimas. Jeigu šitie sunkvežimiai važiuoja, tai tik ant mūsų galvų! Mums arba šilams! Bet ne, jokių būdu ne šilams. Tai mūsų, Kalesninkų, miškui. Paskutinėmis dienomis prie Kalesninkų miško nušauti keli šnipai, be to, šis miškas dar nuo rudens nekrėstas. Pasižiūriu į laikrodį. Pusė pirmos. Vadinasi, šiandien būtų per vėlu krėsti mišką. Krata prasidės ryt, o šiandien mongolai apsupa visą mišką.

- Tai mums skirta, - sakau Guobai, rodydamas į važiuojančias mašinas. Iš viso pravažiavo apie trisdešimt sunkvežimių ir visi grūste prigrūsti mongolų. O kad jie žinotų, kad mes juos stebim!

Man tartum koks balsas kartoja, jog šitie rusai krės mūsų mišką. Nutariu šiandien likti dar čia. Su Audrūnu atsisveikinu.

- Žiūrėk, laikykis! - sako jis man.

- Laikysiuos! - juokdamasis atkerto.

Vėl sulendam į bunkerį. Vieversys su Guoba abejoja, kad šitie rusai galėtų krėsti mūsų mišką. Nusprendžiam vakare galutinai apsispręsti: važiuoti ar ne. Pareis nuo to, ar mūsų ryšininkas bus pargabenęs popierių.

Nuvažiuojam pas ryšininką. Pasirodo, popierius dar nepargabentas. Teks laukti dar vieną dieną. Guoba su Vieversiu išeina parsinešti chalatų. Aš tuo tarpu piliečiams aiškinu sudėtingą tarptautinę padėtį, komentuoju Molotovo atleidimą ir t. t. Dėstau kaip iš knygos. Raminu piliečius, įtikinėjau, jog taip būti negali, ir piliečiai man pritarinėja:

- Na, žinoma, šitaip būti ilgai negali. Bet vis tiek tie rupūžės anglai ir amerikoniai per daug ilgai laukia.

Grįžta Guoba su Vieversiu.

- Baigta!.. Ties Žemaitėliais žmonės girdėjo sprogimus ir šaudymus. Pasakoja, jog rado mūsų bunkerius, - prašnabžda Guoba.

Ši žinia tarytum perkūnu nutrenkia mane. Pasidaro silpna, ir kurį laiką tyliu. Dieve, Dieve, nejaugi rado mūsų bunkerius? Nejaugi visi žuvo, nejaugi mes netekom viso savo kelerių metų sunkaus darbo vaisių? Aš nepajėgiu galvoti. Susivaldau ir liepiu šeiminkui ir Nemunui palikti mus vienus. Guoba pasakoja tai, ką girdėjo. Visas miškas buvo gulte apgultas. Apie 4 val. vakaro prasidėjo sprogimai ir šaudymas. Vienas sprogimas buvo toks didelis, jog žmonės už 4-5 km matė išskylant iš miško dūmus. Įvykio kryptį beveik visi nurodydavo vienodai: vieni į Lelionių pusę, kiti - į Žemaitėlių. Viena ryšininkė buvo atbėgus perspėti mus, kad atgal nevažiuotume.

Aišku. Užklupo mūsų bunkerius. Bet kurį? Žaibo ar mūsų? O galbūt abudu kartu?

Į savo bunkerio ką grįžtam laidotuvių nuotaikos. Pakeliui užsukam pas Nemuną. Tylim, nes ką gi gali dabar kalbėti. Jau ir taip daug pasakyta. Į bunkerį lįsti neturim jokio noro. Nežinia apie tai, kas įvyko su mūsų šiais, velniškai kankina, kad mes negalim nusėdėti vietoje. Važiuoti kur, bet tik nesėdėti vietoje! Sėdėjimas - kančia.

Pasiimam Nemuną vadovu ir vykstam pas Studentą. Pas jį tikimės rasti Kregždę. Galimas dalykas, kad Kregždė, išgirdęs šaudymus ir sprogimus, vyks pas Studentą.

Mėnesiena. Šviesu kaip dieną. Važiuoti šalta. Mes visi tik su mundurais ir maskavimo chalatais...

Pasiekiam ir garsiuosius „studentus“. Gyvena tikrai „studentiškai“. Anga juoduoja iš keliasdešimt metrų. Jos nemaskuoja ir dieną. „Kam maskuoti, -sako jie, - jeigu čia

žmonės geri?" Tai bent „logika"! „O kas būtų, jeigu mišką staiga imtų krėsti rusai? Juk tokį bunkerį tikrai ras", - sakom mes. Tačiau „studentai" įsitikinę, kad rusai žiemą miškų nekrečia. „Stebuklingai" gyvena...

Pas Studentą Kregždės nerandam ir nieko nesužinotu... Vėl pas Nemuną. Ko nors tikresnio niekas nežino. Vien tik gandai:

- Septyni užmušti ir vienas paimtas gyvas.

- Penki užmušti ir trys pabėgo.

- Aštuoni užmušti.

- Vienas su barzda buvo.

- Ne, du su barzdom buvo, o du visiškai apdege ir sudraskyti, jog lavonų net atpažinti negalima...

Ir taip be galo. Kaip suderinti tuos pranešimus? Širdyje lyg koks kirminas glūdi ir nuodija visą kraują. Žuvo viskas. Išdavikai ilgai mus sekė, kol pagaliau susekė. Dažnas vaikščiojimas turbūt išdavė mus. Prieš akis stovi Žaibas ir juokiasi, liūdnas, susinervinęs ir ligotas Kariūnas, vos spėjęs įstoti į partizanus Vilnis, Kapsas, Vanagas (Gel[ėžinio] Vilko tėvūnija)... Vargšas Vanagas.

Važiuojam toliau. Gal Al. žinos ką? Tačiau ir čia: vienas žmogus sakė taip, kitas taip, o trečias dar kitaip. Betgi vienas dalykas atkreipia mūsų dėmesį. Žmonės pašnibždom kalba, kad pirmadienį apie 10 val. ryto Takniškių kaimo vieškelio matę bėgant du civilius Alytaus link. Abu buvę tik su švarkais ir labai skubėję.

Aš iš pradžių nieko neįtariu. Tačiau Vieversys tuojau pastebi:

- Ar negalėjo Kapsas ir Vilnis nušauti miegantį Kariūną ir pabėgti į Alytų?

Nenoriu tikėti, tačiau kažkas panašu į tikrovę. Ne, jie negalėjo išduoti ir, be to, taip niekšingai, kaip klastingos gyvatės. Juk jie abu poetai, abu inteligentai, abu sielojosi dėl mūsų tautos likimo. Norėdami sunaikinti apygardos štabą, jie, o ypač Kapsas, juk turėjo geresnių progų. Galėjo išduoti Vanagą ir mane, arba ir dabar, kai nebuvom dar išvykę. Aš nesu literatūros kritikas, tačiau tai, ką jie turėjo atsivežę, buvo sukurta širdies, bet ne liežuvio... Aš netikiu. Tokios niekšybės, tokio velniško išdavimo dar nebuvo partizanų istorijoje. Judas šiuo atveju būtų toli pralenktas. Juk Kapsas taip nuoširdžiai rašė „Raudonąjį rojų". Kam reikėjo rašyti, jeigu tada taip pat galėjo išduoti? Mintys, narpliojimai, svarstymai mane vėl apima. Kuo gi reikėtų pasitikėti, jeigu tokie žmonės išduoda?

Pas Al. parašau Kregždei laišką. Skiriu susitikimą. Mums neapsimoka pas jį važiuoti: viena, nežinom padėties, o antra, Kregždė gali būti išvykęs. Jeigu Kregždė su savo vyrais bus namie, tai, gavęs mano laišką, atvyks. Tik ta mėnesiena trukdo mūsų judėjimą. Kad bent kiek tamsiau būtų, o dabar viskas tiesiog kaip ant delno matyti. Net mūsų maskavimo chalatai čia nieko negelbsti. Mėnulis tarytum tyčiojasi iš mūsų.

Grižtam į bunkerį visiškai sukvailinti. Žinom tik tiek, kad rado abu mūsų bunkerius: vieną pirmiau, o antrą vėliau. Kodėl rusai nepuolė abiejų bunkerių iš karto? Juk mūsų šaukimai, išgirdę sprogimus ir šaudymus prie kaimyninio bunkerio, tikriausiai būtų iš savo bunkerio išbėgę. Čia vis tiek kažkas slypi.

Kitą dieną Kregždė neatvyksta. Nemunas buvo Alytų. Jis mums pasakoja, jog „tikrai“ girdėjęs, kad žuvo keturi partizanai, jų tarpe vienas su barzda. Vadinas, iš vieno bunkerio pabėgo. Žaibas taip pat. Nemunas sakosi girdėjęs, kaip vienas žmogus iš Ž. kaimo pamiškės tvirtinės, kad pirmadienio vakare matęs Žaibą ir dar vieną vyrą. O, kad tai būtų teisybė!

Vėl nutraukiam pas Al. Čia sužinom, kad ir daugiau žmonių matę Takniškių vieškelio einant du civilius. Abu civiliai pasiviję žmogų, važiuojantį į Alytų, ir privertę juos vežti. Tą žmogų vienas asmuo atpažino ir pažadėjo mums kuo greičiausiai sužinoti jo pavardę. Jeigu taip iš tikrųjų yra, tai įrodymai mūsų rankose. Pakanka mums tik keletas tų civilių bruožų ar jų drabužių nupasakojimo, kad būtų galima atpažinti Vilnį ir Kapsą. Pirma beveik netikėjau, kad abu mūsų „plunksnagraužiai“ taip pasielgtų, bet dabar abejonė, skaudi kaip pūvanti žaizda, įsismelkia į mano vidų.

Al. užsako mums pirtį, parūpina baltinius. Pirtin einu kaip robotas. Pradedu analizuoti Kapsą ir Vilnį ir vis tiek negaliu jokių būdu tuo patikėti. Tiesa, Vilnis pas mus visą laiką buvo surūgęs, apatiškas, neveiklus. Aš prisimenu, kaip jis mane kartą prašė išleisti jį namo motinos aplankyti. Aš tam griežtai pasipriešinau, ir jis daugiau tuo reikalu ne-beužsiminė. Galbūt jau tada jis norėjo išsprukti iš mūsų? Gal jis nusivylė, pamatęs partizanų gyvenimą, žiaurią jų kovą ir likimą? Galbūt anksčiau jis, kaip poetas, įsivaizdavo mūsų gyvenimą geresnį, gražesnėmis spalvomis nudažytą, o čia jis sutiko tik pavojų, kovą ir mirtį? Jokio kito kelio čia nebuvo: mirtis arba laisvė. Viskas arba nieko, lygiai kaip Ibseno „Brandte“. Geležinės valios, geležinių nervų, geležinės širdies čia reikia. Negali būti jokio nusivylimo. Kova iki mirties arba laisvės. Įstojai į partizanų eiles, tai tuojau pat atsisakyk nuo „kombinacijų“ „išlikti“. Gyvybė brangi ir ją saugok, bet to nedaryk kitų sąskaita.

Ar Vilnis buvo visam tam pasiryžęs? Sunku pasakyti, tačiau dabar man atrodo, kad jis buvo silpnavalis, nors pats jis tvirtindavo, jog mirti nebijęs. Ar Kapsas buvo taip pat toks? Tai komplikuotesnė asmenybė. Jo, kaip jis visada sakydavo, aukščiausias tikslas - kūryba, visa kita - šalutiniai dalykai. „Ką tu daugiau vertini: tėvynę ar

kūrybą?", - klausdavom mes Kapsą. Jis pradėdavo „filosofuoti“, tačiau mes jį visada suriesdavom į „ožio ragą“ taip, kad neturėdavo ką atsakyti. „Dėl kūrybos galima viską padalyti“, - kartojo Kapsas. Kapso nuotaika keisdavosi per dieną keletą kartų. Kartais, žiūrėk, jis linksmas, dirba noriai, o kartais krinta į tokį nusiminimą, jog sunku į jį būdavo žiūrėti. Atsigulęs ilgai neužmigdavo ir mąstydavo. Atrodė, tarytum nuolat su savimi kovodavo.

Aš vis galvoju apie Kapsą ir Vilnį ir vis dar negaliu sutikti su tuo, kad jie galėtų būti išdavikai, kurie nužudė miegantį Kariūną. Jų kūryba, kūryba... Aš skaičiau jų eilėraščius ir negaliu jokių būdu pasakyti, jog tai buvo atlikta mechaniškai. O, be to, Kapsas jau daug anksčiau mus žinojo, jis visus metus žinojo Gražuolį. Negaliu nieko sugalvoti...

Prieinam pirtį. Ji jau iškūrenta. Greitai nusirengiam ir prausiamės. Blogai, kad nėra vantų. Su Guoba bandom vanotis šiaudais, tačiau nieko neišeina. Po pirties pakeičiu pas žmogų batus. Malonus žmogus mielai juos atiduoda. Kad visi žmonės tokie būtų!

Kitą dieną sueinant su Kregžde ir Viesulu. Vadinasi, Viesulas gyvas! Sužinom, kad gyvas ir Žilvitis. Tuo būdu mūsų (apygardos štabo) bunkeryje žuvo Kariūnas, Kapsas ir Vilnis, o Žaibo bunkeryje (partizano Kazimieraičio rinktinės štabo) - Žaibas ir Vanagas. Gaila, nepaprastai gaila, bet lyg ir lengviau pasidaro, kad mūsų tarpe neatsirado išdavikų.

Truputį pasitariant. Pakeičiu atsišaukimų ir išspėjimų mokytojams platinimo laiką. Sutariam ryšį. Tuo tarpu reiks palaukti Vanago (Dainavos ap[ygardos] v[ado] ir e[inančio] sr[ities] v[ado] p[areigas]). Su savimi pasiimu dar Viesulą. Viesulas čia žino kelius, pažįsta žmones, ir mums bus lengviau: nereikės graibytis kaip tamsoje. Guoba šias apylinkes gerai žino.

Sutariam rytoj kurti pirtį: mat Viesulas seniai prausėsis, o mums, nors ir išsipraususiems, nepakenks. Tačiau pirties nekuriame, o ryžtamės važiuoti į įvykio vietą.

Žmonės atkalbinėja, prašo nevažiuoti, esą ten dabar kasnakt rusai siaučia. Bet mes nepaisom nei žmonių prašymų, nei mėnesienos ir, pasiėmę porinę pastotę, traukiam „moteriškų“ link.

Važiuojam budriai: žvalgomės aplink ir laikome paruoštus ginklus. Iki „moteriškų“ nieko ypatingo. Ramu, tarytum nieko nebūtų atsitikę.

Pas „moteriškus“ randu laišką iš Vanago, kuriame rašo, kad šio mėnesio antroje pusėje būsiąs pas Tėvuką.

Takniškių vieškelis. Važiuojam greitai ir į kiekvieną artimesnę sodybą įbedame akis. Bet rusų, atrodo, šiandien nėra, ir mes be jokių nuotykių įvažiuojant į Kalesninkų mišką. Dar pora šimtų metrų, ir pasiekiam Žaibo bunkerį.

Širdys ima smarkiai plakti. Mįslė palengva tampa aiški. Pas „moteriškus“ ryšininkė mums papasakojo, kad viename bunkeryje žuvę keturi partizanai, kitame - vienas. Aš nieko nepratariau, tik pajutau, kad tuo, kuo aš visiškai negalėjau tikėti, dabar reikės tikėti.

Visas miškas išbraidžiotas rusų. Pėdsakai, pėdsakai... Netoli bunkerio pastebim ilgus ištryptus takus. Čia, vadinasi, pradėtas supti bunkeris. Pirmoji linija nuo bunkerio per 150 metrų, antroji maždaug per 75 metrus, trečioji - per 50 metrų. Kur tik kelmas ar eglaitė, ten mongolo gulėta. Pro tokia masę prasiveržti buvo neįmanoma.

Štai ir toji vieta, kur buvo Žaibo bunkeris. Dabar juoduoja duobė ir aplink suverstos smėlio krūvos. Ieškom kraujo pėdsakų, galbūt rasim tą vietą, kur, išsiveržę iš bunkerio, kovojo mūsų kariai. Rusai patys pasakoję, jog čia buvę smarkiai gintasi. Tyrinėjam žemę, bet naktį kraujo pėdsakų negalim rasti. Kulų nukapotos pušelės liudija, jog čia virė kautynės, paskutinės garbingos ir mirtį atnešusios mūsų drąsiajam Žaibui kautynės...

Bunkerio lentos apdegusios ir išdraskytos. Tikras karžygiškumas: žuvo patys, kas tik bunkeryje buvo. Ant keliuko, vedančio į bunkerį, guli kažkoks skuduras. Pakeliam. Tai antklodės gabalas, visas permirkęs krauju ir apdegęs. Toliau matyti sulankstyti ir sušaudyti bidonai, kuriuose buvo laikomas vanduo. Bidonai pajuodę nuo ugnies ir dūmų. Visur valkiojasi popiergaliai. Vaizdas nykus. Mėnulio šviesa ir medžių šešėliai jį daro dar nykesnį.

Žaibe, mielas Žaibe, nejaugi tu žuvai? Nejaugi tau buvo lemta žūti dabar, kai mes kaip tik labiausiai esam tavęs reikalingi? Žiūriu pasilenkęs į duobės gilumą, tyrinėju akimis bunkerio angas ir stengiuosi įsivaizduoti, kaip vyko ši baisioji tragedija. Ir aš, rodos, matau tave, Žaibe, svaigantį pro bunkerio angas granatas. Tu paskutinį kartą nurodai vyrams, ką reikia daryti. Tai tu buvai tas, kuris išsiveržė į viršų su „pragaru“ ir kovėsi! Koks baisesnis turėjai būti savo priešams! Žaibe, brangus Žaibeli, tavęs jau nėra...

Ir mano viduje kaupiasi didžiulė neapykanta išdavikams. Prakeikti niekšai ir bailiai! O! Jeigu jūs mums patektute į rankas! Išstisus savo gyvenimo metus atiduotume, kad galėtume akis į akį susitikti. Pajustumėte savo kailiu, kaip miršta išdavikai.

Prisimenu, kaip prieš dvejus metus aš ir Žaibas apžiūrinėjom bunkerį, kuriame žuvo Vytenis, Lordas, Nykštaitis ir Raktas...

Einam prie savojo bunkerio, esančio per kilometrą nuo Žaibo bunkerio. Keista - pėdsakų čia daug mažiau. Bunkeris buvo visiškai neapsuptas. Lubos įsmukusios į vidų. Aišku, kad bunkerį išsprogdino patys rusai. Įšoku vidun ir kapstausi po lentgalius, tikėdamasis rasti dokumentų skiautelių ar šiaip kokių mūsų įrankių liekanų. Deja, visiškai nieko nerandu. Aiškus išdavimas ir lygiai toks pat, kaip minėjo Vieversys! Bunkerio sienos sukapotos mūsų paliktų minų šratų. Tai padaryta turbūt pačių mongolų mums apgauti, kad atrodytų, jog visi trys - Kariūnas, Kapsas, Vilnis - susisprogdinę patys.

Dabar aš jau turiu beveik pilną vaizdą, kas čia įvyko. Vilnis ir Kapsas sumanė grįžti atgal, tačiau tai buvo galima padaryti tik išdavus mus. Galimas dalykas, kad Kapsas su tokiu planu ir atvažiavo paskutinį kartą pas mus. Tai įrodo ir ta aplinkybė, jog Kapsas, vykdamas pas mus, pirmiausia užsuko pas Žiogą (Žaibo šeiminką), kad šis jį nuvestų pirmiau į Žaibo bunkerį. Matyt, jis dar gerai nebuvo įsidėmėjęs tos vietos, kur buvo Žaibo bunkeris, todėl norėjo geriau įsitikinti. Kol buvome bunkeryje aš, Vieversys ir Guoba, Kapsas ir Vilnis neišdrįso pradėti savo išdavikiško darbo. Bet kai jie liko vieni su Kariūnu, radosi puikusia proga.

Gal jie jau seniai buvo numatę šią niekšybę? Vargu. Kai mes trise išvykom, jie galėjo laisvai išsikalbėti ir aptarti savo veikimo planus. Kuris iš jų sumanė ir įkalbėjo kitą tai padaryti? Aš manau, kad Kapsas. Jis įtikinėjo Vilnį, kad partizanauti nėra prasmės, nes vėliau ar anksčiau žūsią kaip ir visi kiti. O išlikti gyvam vilčių maža, nes bolševikai prieš partizanus pradėsią sustiprintą ofenzyvą. Karas neteikia jokių vilčių, o jeigu jis ir bus, tai už kokių 20 ar 30 metų. Be to, čia, apygardos štabe, Vilnis vaidinąs nežymų vaidmenį, su juo niekas nesiskaitas. Geriau išduoti ir tokiu būdu grįžti į tarybinių rašytojų eiles, gi čia, turint šitiek gabumų, atsiveriančios plačiausios perspektyvos gerai uždirbti, gerai gyventi.

Toliau mąstau, kas Kapsą galėjo paveikti. Galėjo jis pasisakyti tokiam Mieželaičiui, kuriuo taip pasitikėjo. Apie santykius su mumis, gi Mieželaitis pranešė MGB. Ir galbūt MGB privertė Kapsą įvykdyti tą baisų planą. Iš pradžių Kapsas išdavė bunkerį pas G. Tai buvo pradžia, o toliau Kapsas jau buvo visiškai MGB rankose. Pasprukti nuo MGB negalėjo, nes MGB-istai būtų paskelbę, kad jis išdavė bunkerius pas Jobą ir pas G.

Žinoma, galėjo būti ir kitaip. Bet kaip ten bebūtų, progą savo išdavystei pradėti jie surado labai gerą. Kadangi sėkmadienį mes atsikėlėm apie 5 val. vakaro, tai Kariūnas nuėjo gulti visiškai išaušus. Miegantį Kariūną nušovė, Kapsas ir Vilnis kuo greičiausiai išdūmė Alytaus link. Kaip tik žmonės matė juos bėgant. Žmonių pasakojimu, vienas iš civilių buvo apsilvilkęs paltu, o kitas - tik švarku. (Vilnies paltas buvo paliktas pas Baurą, ir todėl jo nebuvo kaip paimti.) Štai kodėl mašinos važiavo taip vėlai (apie 1 val. Vid. Europos laiku), štai kodėl rusai taip skubėjo ir apsupo tik tą miško dalelę, kur buvo mūsų bunkeriai. Štai kodėl prie mūsų bunkerio nebuvo jokių kautynių, štai kodėl neradom jokių dokumentų likučių, nes rusai ramiausiai

bunkerį iškraustė, o paskui naktį mūsų minomis išsprogdino. Štai kodėl lavonai buvo griežtai saugojami nuo žmonių akių, leidžiant juos apžiūrėti tik partiniams. Gandai, kad buvo užmušti 7-8 partizanai, buvo paleisti pačių MGB-istų, norint mus suklaidinti. Tokiu būdu mūsų bunkeryje žuvo tik Kariūnas, o Žaibo - Žaibas, Vanagas, Šermukšnis ir Labutis (pastarieji du buvo atvykę pas Žaibą tik sekmadienio vakarą).

Tokios didelės niekšybės, tokios velniškos klastos mes jokių būdu negalim suprasti. Kokie žmonės pagaliau jiedu turėjo būti? Kur jų sąžinė? Ir tai padarė tie, kuriais mes pasitikėjome - inteligentai, šiokie tokie rašytojai, lietuviai, ateitininkai... Mes nerandam žodžių, kaip būtų galima visa tai apibūdinti. Ach, jūs niekšai, niekšai!.. Štai kokių žmonių pas mus dar esama!..

... Sužinojome, kad Bauro sūnų P. Vilnis ir Kapsas jau išdavė. Išdavė tą žmogų, kuris jiems tiek gero buvo padaręs, kuris jais rūpinosi ir saugojo daugiau negu pats save...

... „Aktyvas“ pasidarė iškart drąsus. Dabar į Būdos kaimą sribai eina nieko nebijodami. Ko gi jie dabar turi bijoti? Tie, kurių bijojo, jau negyvi...

Kiek Kapsas su Vilnim padarys dar išdavysčių? Daug jie nežino, tačiau Vilnis buvo pas kai kuriuos mūsų ryšininkus. Dabar tų ryšininkų gal ir nesuims, bet anksčiau ar vėliau vis tiek juos sutvarkys... Man net galvą pradeda skaudėti.

Šiandien dienavosim kur nors netoli Būdos. Pervažiuojame per visą kaimą. Sukame pas ūkininką, gyvenantį tarp krūmų. Tokiu būdu, jei mongolai kartais ateitų pas jį, mes lengvai, prisidengdami krūmais, galėtume trauktis miško link. Arklius neiškinę pastatome kluone.

Šeima tuojau atsikelia ir pakloja lovas. Trise atsigulam, o vienas lieka sargyboje. Aš praguliu iki ryto, tačiau užmigti negaliu.

Štai toji naujoji inteligentijos „srovė“, kuri turėjo papildyti praretėjusias mūsų gretas! Toji „srovė“ mūsų gretas dar labiau praretino pačiu niekšingiausiu būdu. Ką blogo Kapsui ir Vilniai padarė Kariūnas ir Žaibas? O Vanago tyliau būdu ir lakoniška kalba jiedu žavėjosi. Iš mūsų jie patyrė tik atvirumą ir nuoširdumą. Tokiam Kapsui visada stengdavosi padėti, rūpinausi jo saugumu, išleisdamas į kelionę, o jis, niekšas, mums štai kaip atlygino. O, kaip jis atlygino!

Diena palengva praslenka. Temsta. Mums praneša, kad pas gretimus ūkininkus buvo mongolų. Mongolai buvo ir pas Baurą atsilankę. Bauro mergaitės, pasakoja, verkdamos bėgiojusios po kaimą, ieškomos degtinės, mat priešingu atveju mongolai suimti grasinę. Na, žinoma, argi Bauras galėjo tam pasipriešinti? Dabar iš jo viską gali paimiti, ir jis privalo tylėti.

Tikėjomės sueiti Žiogą (Žaibo šeimininką), tačiau ten, kur manėm jį rasią, pilna mongolų. Mongolai jau iš ryto į Kalesninkų kaimą mašinomis suvažiavo. Vis dar po mišką slankioja ir ieško kažkokio trečio bunkerio - „ginklų sandėlio“.

Nesutikę Žiogo, nusprendžiam vykti pas Kregždę. Oras šaltas. Sninga ir pusto. Vėjas drebia mums į akis didelės snaigių krūvas. Važiuodami negalim matyti, kas yra priekyje, įvažiuojam į mišką. Čia ramu, pūgos nejaučiam, bet važiavimas labai prastas: savo porinėmis rogėmis kaip tik laviruojame tarp kelmų. Kas keletą šimtų metrų Viesulas „komanduoja“ išlipti, nes rogės nuolat užkimba už kelmų. Taip važiuojam daugiau kaip valandą. Sustojam ties Kregždės bunkeriu. Puikus maskavimasis: visur lygu, „auga“ nedidelės eglutės. Tik išdavimo pagalba galima rasti tokį bunkerį.

Bunkeryje randam 7 partizanus. Su mumis bus iš viso 11. Bunkeris didesnis kaip mūsų. Įrengtas panašiai, nes per angą eina kelelis.

Vanagas - Viktoras Kazlauskas
Nemunas - partizanų ryšininkas
Nemunas - Vincas Kalanta
Vanagas - Adolfas Ramanauskas
Nemunas - partizanų ryšininkas
Gražuolis - Stasys Jovaišis
Vanagas- Viktoras Kazlauskas
Vanagas - Adolfas Ramanauskas
Žiogas- Petras Ašmenskas
Šermukšnis - Jonas Kazlauskas
Vanagas - Viktoras Kazlauskas
Labutis - Petras Šilanskas

*Kazimieraičio rinktinės Geležinio Vilko grupės kovotojai.
Stovi kairėje Jonas Kazlauskas-Šermukšnis, guli (iš kairės): Lionginas Baliukevičius-Dzūkas ir
Vaclovas Voveris-Žaibas*

*Kazimieraičio rinktinės Geležinio Vilko grupės kovotojai.
1948 m. vasara*

*Iš kairės:
Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, Petras Savickas-Kregždė (priklaupę), Vaclovas Voveris-Žaibas,
Viktoras Kazlauskas-Vanagas (guli)*

Kazimieraičio rinktinės ir Geležinio Vilko grupės vadas Vaclovas Voveris-Žaibas. 1948 m. vasara

Kazimieraičio rinktinės ir Geležinio Vilko grupės štabo viršininkas Viktoras Kazlauskas-Vanagas

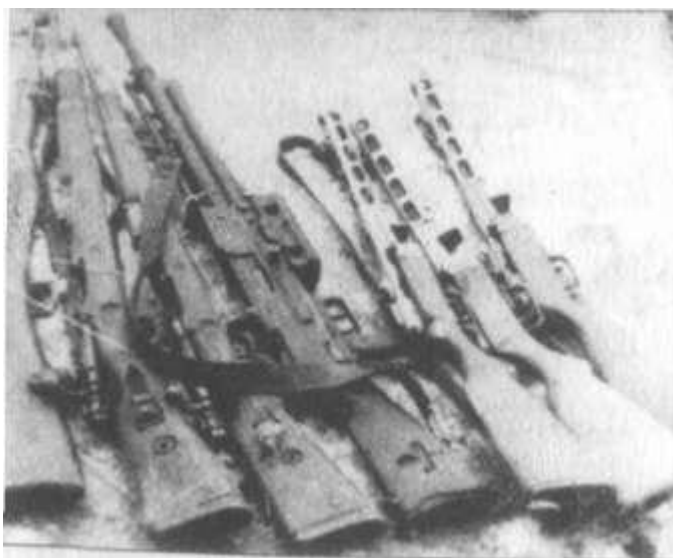
1949 m. kovo 7 d. MGB daryta žuvusio Vaclovo Voverio-Žaibo nuotrauka

1949 m. kovo 7 d. MGB daryta bunkerio, kuriame buvo klasingai nužudytas Benediktas Labenskas-Kariūnas, angos nuotrauka

Kairėje Jonas Kazlauskas- Šermukšnis

MGB „laimikis“ iš sunaikinto partizanų bunkerio

Kovo mėn. 14 d.

Bunkeryje tvanku. Nusivelku švarką ir megztuką, bet vis tiek karšta.

Papasakoju apie Kapso ir Vilnies išdavystę Kregždei, ir šis nutaria šiame bunkeryje daugiau nė dienos nebūti. Kapsas ir Vilnis šio bunkerio nežino, bet Vilnis galėjo kartais iš mūsų pokalbių suprasti, kad Kregždė laikosi šiame miško kampe. Būti čia tikrai rizikinga, nes rusai pajutę kaste nukastų visus takus.

Pas Kregždę bent nuotaika truputį pasitaiso. Vyrai visi malonūs, nuoširdūs ir juokauja. Jų juokai ir kaimo sąmojis išblaško mus. Tikrai malonūs vyriokai! Su tokiais partizanais lengviau kovoti, lengviau ir mirti!

Pro bunkerio angas matyti saulė. Angoje laša vanduo. Atolydis.

Į vakarą Kregždė mums išverda kavos. Išgeriam ir kraustomės laukan. Šiandien važiuoti rogėmis visiškai neįmanoma. Ėjimas sunkus, nes kojos klimpsta giliai į purvyną. Užsuku pas savo dėdę, tačiau iš savų dargi pažįstamų nieko nerandu. Dėdė jau pernai buvo „nubuožintas“ ir, nesumokėjęs 18000 rublių mokesčių, pabėgo ir tuo būdu išvengė 1948 m. gegužės mėn. 22-24 d. trėmimo.

Vykstam pas „moteriškus“ į susitikimą su Tigru-Myslinčiumi. Prieš tai užsukam pas Al. Al. mums pasakoja apie Z. ir R. kaimuose vykusias kratas. Mongolai su laužtuvais ir kirkomis išardė visų ūkininkų kiemus, išvertė iš klojimų šiaudus ir šieną, subadė grendymus, išvirtė pamatus. Sako, MVD-istai turėję specialius aparatus, kuriuos padėdavę ant žemės ir prikišę ausis kažko klausydavęsi. Aš manau, kad čia galbūt MVD-istai naudoja panašius į vokiečių naudotus aparatus, kuriais stengiamasi po griuvėsiais ar šiaip žemei užgriuvus ieškoti išlikusių gyvų žmonių. „Signal“ rašė, jog su šiais aparatais esą galima sugauti kiekvieną mažiausią garsą ar stuksėjimą po žeme. Iš tikrųjų, ir ko tie rusai prieš mus nepanaudoja: ir tūkstančius kareivių, ir tanketes, ir šarvuotas mašinas, ir šunis, o dabar, žiūrėk, ir tuos aparatus. Paskutiniuoju metu jie daro nepaprastas kratas, ieškodami bunkerių, pvz., vienoje apylinkėje apibadė ir išvertė visus didesnius akmenis laukuose.

Pas „moteriškus“ visi jau miega, nes nematyti jokios šviesos. Kaime pasiutusiai loja šunys. Turbūt kur netoli mongolai valkiojasi...

... Tigro ir jo vyrų, atrodo, nesulauksim...

Sėdu prie stalo rašyti Tėvukui ir Tigrui laiškų. Perspėju, kad Vanagas grįždamas dabar nesikeltų per Nemuną ir geriau manęs palauktų pas Tėvuką. Ten aptartume naujai susidariusią padėtį. Paminėjau, kad Vilnis ir Kapsas greičiausiai bus pastebėję Vanago laiške atvykimo datą ir pranešę MVD-istams, nes abu Nemuno krantai nusėti MVD-istais...

Kai grįžtam atgal, galvoju, kad gerai padarėm, neišdavę Vilniai ir Kapsui, kur kovo 6 d. aš, Vieversys ir Guoba išvykom. Kapsas manęs to primygtinai klausė. MVD-istai nuėjo priešinga kryptimi, link M. kaimo, kur aš anksčiau rengiausi vykti, o Vilnis apie tai buvo girdėjęs. Sako, kad ten dabar pasirodė apie 12 sunkvežimių MVD-istų ir darą kratas. Už-sukam pakeliui pas vieną savo ryšininką pavalgyti. Sužinom, kad čia Audrūnas teiravęsis laiškų nuo manęs. Audrūną Kapsas tikriausiai jau bus išdavęs, ir jeigu MVD-istai jo dar nesuims, tai tik dėl to, kad nori pačiupti *in flagranti*, be to, suėmus Audrūną, paaiškėtų, kad Kapsas išdavikas (to, galvoja MVD-istai, mes dar nežinom). Audrūnui parašiau laišką, patardamas stoti į partizanus. Bet kokia viso to kaina! Išveš tėvus, brolių, konfiskuos turtą. Ar jis tam pasiryš? Tačiau kas jam liko daryti? MVD-istai, jeigu paklius į jų rankas, išnarstys kiekvieną kauliuką. Pasiaukoti už tėvus arba pasiaukoti už tėvynę!.. Vienas iš dviejų...

Vanagas - Adolfas Ramanauskas

Dzūkų rinktinės vadas Sergijus Staniškis-Litas (kairėje) su Šarūno rinktinės vadu Juozu Gegužiu-Diemedžiu. 1950 m

Kovo mėn. 16 d.

... Bunkeris toks šaltas, kad mes negalim išlįsti iš po antklodžių. Kadangi bunkeris kieme, tai mes turime jame išbūti po 14-15 valandų per parą. Taip visą laiką prasnaudžiam. Svarbiausia, kad oro trūksta. Galbūt dėl to ir šalta. Naktį langą laikom atdarą.

Vartau „Trinitus“. Pilna juose patriotinių straipsnių, audringų kalbų ir vyrų, sėdėjusių prie valdžios vairo. Nepaprasta drąsa ir pasiaukojimu dvelkia pareiškimai. Dabar jau to nėra. Pabūgo didieji vyrai, maži pasidarė, vyžomis apsiavę karves gano, svetimomis pavardėmis dangstosi, pataikauja, klūpčioja, atgailas daro, nežino, ar persiorientuoti, ar ne, iš depresijos geria iki pasiutimo, skandindami degtinėje savo vargus, idėjas ir save...

Kovo mėn. 17 d.

Apie pietus šeimininko sūnus praneša, kad pereitą naktį netoli mūsų pas eilę ūkininkų pasalavę mongolai. Pas vieną ūkininką naktį krėtę, o paskui vėl rytą. Tai irgi Kapsio darbas. Tik turbūt pamiršo to ūkininko pavarde, kur liepėm popierių palikti, nes krėtė pas kaimyną. O gal kartais mus pajuto? Žmonės pasakoja, jog rusai pas kai kuriuos gyventojus klausinėję kažkokių pabėgusių partizanų. Vadinas, mūsų ieško.

Iki susitikimo su Tigru-Myslinčiumi dar trys dienos. Bunkeryje būti nenorime, nes čia tikri spąstai. Angos durelės tokios sunkios, jog, rusams radus bunkerį, nė nebandyk pats jų atsidaryti. Tačiau ir dienvoti sunku, nežinant gerai vietų ir nepažįstant žmonių.

Traukiam pėsti pas Kudirką... Nepaprastai šviesu. Loja šunys. Nepakenčiu, kai šviesią naktį šunys loja.

Pagaliau mes pas Kudirką. Gyvena kažkokiam iškirstam pušyne. Vietos man čia truputį pažįstamos dar iš 1946 metų rudens, kai čia su Žaibu vaikščiojome.

Bunkeris didelis. Grindys apsemtos vandeniu. Maskavimas blogas. Anga pridengta tik nukirstom eglaitėm. Nuklotomis eglių šakomis reikia eiti ir į patį bunkerį. Sakos apmindžiotos, ir nubyrėję spygliai aiškiai rodo kelią.

Čia randam ir pabėgusį Žiogą (Žaibo šeimininką). Žiogo žmona su vaiku taip pat netoliese slapstosi. Iš jų namų buvo daugiau suėmę, bet užverbavę paleido. Žiogo vienam švogeriiui MVD-istai liepė susekti patį Žiogą ir „bandą“. Kai suseksias „bandą“, Žiogą paleis. „Kam mums tavo švogeris reikalingas? Susek bandą ir mes jį paleisim... Abiem bus viskas dovanota“, -aiškinęs Žiogo švogeriiui „kilniaširdis“ MVD-istas tardytojas. Ta pačia proga tas pats tardytojas, vartydamas partizanų

nuotraukas, paleidęs keiksmų seriją Tigro-Myslinčiaus adresu: „A etot byk, zmeja, lošad mat, ... mat!" - keikdamasis riebiausiais „rinktiniais" rusiškais keiksmiais, tardytojas vartęs Myslinčiaus fotografiją. Matyt, Myslinčiaus „kapitalistiška" išvaizda bei storumas erzinęs MVD-istus. Paskui jam parodė Rimvydo nuotrauką. „Pažįsti šitą?" - „Ne, nepažįstu. Tai turbūt žydas?" - „Kur tau žydas! Eto Rimvydasas... Daug kartų jis pas tave buvo?"

Žiogas taip pat pasakoja, ką girdėjęs jo švogeris iš rusų apie Žaibo bunkerio puolimą. Pasirodo, kad rusai žinoję, kad bunkeris minuotas, todėl pradėję šaudymu provokuoti mūsiškius. Jiems tai dalinai pasisekė, nes sprogdamos minos nedaug žalos galėjusios padaryti už kelmų pasislėpusiems MVD-istams. Žiogo pasakojimu, iš bunkerio veržęsis tik vienas Žaibas, ir jį, vos tik spėjusį iki pusiaujo išlįsti, nukirtusi kulkosvaidžio serija. Likusieji viduje viską sudeginę ir patys nusišovę ar susisprogdinę. Lavonus iš Alytaus nuvežę į Vilnių. Niekas negali atpažinti Šermukšnio ir Labučio. Vilnis ir Kapsas jų beveik nepažinę.

Kudirka - Jonas Turskas

Jonas Turskas-Kudirka. 1949 m.

Kovo mėn. 18 d.

Pasirodo, vakar praėjome pro pat rusus, ir šie mūsų nepastebėjo. Šeši rusai pasalavo ūkininko troboje, prie vieškelio, kuriuo mesėjome. Šeimininkui liepė užspirti duris ir uždengti langus. Sargybiniui paliko vieną langą neuždengtą. Lauke jokio sargybinio nebuvo. Jeigu kas belstųsi ir klaustų, ar nėra svetimų, šeimininkui įsakė eiti ir atidaryti duris, ir pasakyti, kad viduj visi savi.

Matyt, sargybinis buvo užmigęs, kai mes pro trobąėjome.

Visoje apylinkėje smarkiai pasalauja. Kalbama, jog apie G[eidukonių] kaimą žuvo vėl šeši partizanai, jų tarpe ir Šarūnas. Šią žiemą tiesiog milžiniški nuostoliai.

Stovi (iš kairės): pirmas -Bronius Plytnikas-Artojas, trečias - Rytas. Sėdi: Šerpenskienė-Raketa, Šerpenskas-Žiogas

Kovo mėn. 19 d.

Iš Kudirkos žygiuojame pas Buroką...

... Pas Buroką pramiegam ištisą parą. Kelis kartus atlanko jo linksmoji šeimininkė.

- Jūs tikri svečiai, - pastebi ji mums. - Čia susitinkate kelioms dienoms, čia vėl išsiskiriate ir, kas žino, galbūt amžinai...

Taip, taip. Mes tikri svečiai. Visi partizanai svečiai šioje žemėje, ilgai nemėgstantieji viešėti ir todėl neįkyrūs. Pasirodė kaip meteoras, žybtelėjo ir sudegė. Taip sudega jų jaunos dienos, troškimai, idėjos ir svajos.

Burokui nurodau, kaip dabar turi laikytis jo būrys. Gel[ežinio] Vilko grupė tuo tarpu lieka be vado, iki grįš Vanagas.

Vakare traukiam atgal. Per visą parą pustė ir snigo. Sniego tiek daug, kad siekia kelius. Nepaprastai sunku eiti. Nusprendžiam pasiimti pastotę. Ir čia mus lyg kokia laimė lydi. Negavę arklio, išiname iš trobos. Tik staiga Viesulas stabteli ir sušnabžda:

- Rusai!

Apie 15 metrų nuo mūsų matome išsiskleidžiančius rusus. Kažkoks rusiškas balsas suskamba tamsoje - komanduoja.

Mes tyliai ir greitai sulinkę perbėgam kiemą. Laukiam raketų ir šūvių, tačiau, atrodo, rusai mūsų nepastebėjo. Užkopiam ant kalnelio. Čia patogi pozicija ir rusai mums nebaisūs. Kada tiek daug snigo, susišaudyti menkas malonumas. Bėgti neįmanoma. Vieversys bebėgdamas visiškai užduso.

Koks sutapimas! Jeigu šeimininkas būtų turėjęs arklių, būtinai būtume susišaudę su rusais. Greičiausiai dar troboje būtume apsupti.

Padarom didelį ratą apie sodybą ir klampojame tolyn. Pasiekiam Kalesninkų mišką. Mišku eiti dar sunkiau. Žingsnis po žingsnio iriamės pirmyn. Vieversys eina paskutinis ir tyliai keikiasi. Jis visiškai pavargo. Pavargom visi ir sustojam ant kalnelio pailsėti.

Užeinam pas „moteriškus“. Myslinčiaus nėra, bet atsiuntė laišką.

Pagaliau ir savo „namuose“.

Kovo mėn. 22 d.

Gavau laišką iš brolio Kosto-Rainio. Rašo, kad pasitraukė iš Kauno... Taip pasibaigė ir jo ramus gyvenimas. Ką reikės su juo daryti? Nejaugi reikės paimti jį partizanauti? Aš jo nenoriu matyti partizanų eilėse. Man atrodo, jog jis tokiam darbui nėra sutvertas. Jis negalės pakelti tokių sunkumų. Man gaila jo. Kad bent vienas iš mūsų liktų gyvas mamai ir dėdei padėti. Aš bent savo likimu nesirūpinu, bet jis turi gyventi.

Kitas laiškas skirtas Kariūnui. Rašo Ažuolas. Iš jo laiško sprendžiu, kad jis nepatenkintas pasitarimo su Litu rezultatais. Kad bent rasčiau Vanagą pas Litą, tada būtų galima tinkamai pasitarti.

Tigras-Myslinčius savo laiške šiandien paskyrė susitikimą. Reikia vykti.

Beveik po dvejų metų aš Punios šile. Čia atvykau vakar su Sauliumi ir Bijūnu.

Ažuolas - MGB agentas Tamulevičius

Saulius - Jonas Baranauskas

Bijūnas - Dominykas Balinas

Kovo mėn. 24 d.

Pas Saulių dienavojom troboje. Bunkeryje tik miegojom. Jų bunkeris šalia trobos, o anga įrengta troboje. Visa laimė, kad toje jų „skylėje“ neteko būti per dieną. Vietos joje labai maža. Vos ne vos visi sutilpome. Bunkerio lubos padengtos skarda, ir ja vanduo nuvarva į geldą, pastatytą ant žemės. Šiaudai, vandens pasemti, pūva. Bunkeryje gulėti šalta. Bandžiau galvą užsikloti antklode, tačiau kvapas toks bjaurus, jog galvą teko tuojau iškišti iš po antklodės.

Šitas bunkerio kas man visiškai nepatinka. Ir ne dėl to, kad jis mažas, neaukštas ir drėgnas, bet ir dėl to, kad blogiausiai atveju patiems angos jokiu būdu atidaryti negalima. Anga užstatyta statine su grūdais, o ant šios - maišai su miltais.

Šiaip taip prasikankinam per naktį. Ry tą prikelia mus šeimininkė. Lipam į viršų. Akys nuo šviesos raibsta. Diena slenka pamažu ir nuobodžiai. Paimu rašyti dienoraštį. Vėliau pasižymiu klausimus, kuriuos reikės su Vanagu ir Litu aptarti. Baigęs rašyti, sėdžiu prie stalo su savo nesibaigiančiom mintim. Stebiu šeimininkų šeimą. Kaip vis dėlto vargingai gyvena mūsų ūkininkai ir kiek daug dar reikia, kad jie galėtų gyventi kaip Vakarų ūkininkai. Štai ir čia: trobelė mažutė, joje tik vienas kambarys, kuris atstoja ir virtuvę, ir valgomąjį, ir miegamąjį, ir seklyčią. Langeliai nedideli. Sienos sukirmijusios, aptriušusios, lubos nuo dūmų pajuodavusios. Grindų nėra. Vietoj jų duobėta ir nešvari asla. Baldų beveik jokių. Stalas ir pasienyje ant kubilų padėtos lentos - tai ir viskas. Yra dvi grubiai sukaltos lovos. Tėvai užsikloja neaiškios spalvos marškom, o vaikai - jų čia penki - įvairiausiais drabužiais. Dieną

jais vilki, o naktį jie atstoja užsiklojimą. Pirkioje jokio pagražinimo. Tiesa, kabo keli šventųjų paveikslai, bet ir tie nuo laiko, dūmų ir musių nustojo seniai būti paveikslais, o tik juodais popiergaliais. Pati šeima, atrodo, nesveika. Ir tėvai, ir vaikai išblyškę, pageltusiais veidais ir pamėlusiais paakiais.

Tačiau ne tik ši šeima taip gyvena ir atrodo. Daug kas mato tokį gyvenimą. Galimas dalykas, kad anksčiau buvo žymiai geriau, tačiau aš to nemačiau. Bet dabar visuotinis skurdas! Jokių gražesnio gyvenimo prošvaisčių. Vienintelis pasilinksminimas - samagonas, o po to neretai ir muštynės. Samagonas kaimą tiesiog užvaldęs. Jį varo ir geria visi, net vaikai. Tauta paskendusį kraujuose, ašarose, juodoje neviltyje, tik samagone tarytum atrado savo paguodą ir laikiną nusiraminimą. Kiek idiotų, kriminalistų, išsigimėlių, išeikvotojų, prostitučių ir bukapročių atneš šitie prakeikti metai Lietuvai! Kai kas sako, jog bolševikinės okupacijos metai ir kovos užgrūdins tautą. Plienai, girdi, liks. Galbūt liks tokių kaip plienas, kurie lydėsi ir grūdinosi šioje kovoje. Bet tokių bus nedaug. Daug plieno kovoje bus sunaudota. Liks daug daug surūdijusios ir iškraipytos geležies gabalų, o dar daugiau liks molio. Štai įrodymas. Geriausia tautos dalis kovoja ir miršta arba baigia savo dienas ištrėmime ir kalėjimuose. Kovoja visi idealistai, gražiausias tautos žiedas, nebijęs už savo tėviškę galvą paguldyti. Kovoja ir žūsta, nes nėra kovos be aukų, lygiai kaip nėra laisvės be kovos ir pasišventimo. Lieka bailiai, pataikūnai, girtuokliai, bevaliai bolševikinio aparato klapčiukai, kombinatoriai, veidmainiai... Šie lieka visi. Tik ne visi liks tie, kurie kovojo už tėvynę ir visų likusiųjų gyvybę...

Užtenka pažvelgti į partizanines kovas. Kiek buvo vyrų kaip ažuolų ir drąsių kaip liūtų pirmomis dienomis! Iš tų šiandien savo tarpe tik vieną kitą tematome. Prieš akis slenka ir slenka žuvusiųjų veidai. Kiek jų daug! Ištisas mirusiųjų pasaulis. Kas supras ir aprašys šitą pasaulyje dar negirdėtą karžygiškumą? Ar ateitis mokės įvertinti šių žmonių karžygiškumą? Dalis tautos supras, bet bus tokių, kurie visa tai su purvais sumaišys. Šliužams tai nesuprasti! Per daug jie prie purvo ir mėšlo pripratę, kad galėtų ką nors kilnesnio vertinti. Parazitas gali tik imti, bet ne duoti.

Kaimas, mūsų mielas kaimas su savo šv. Jonu Nepomuku, Izidorium Artoju ir Panele Sopulingąja, kurios širdis perverta septyniais kalavijais, ir tas pradeda keisti savo veidą. Pavargo nuo tos velniškos klastos ir teroro. Blogėja žmonės, sako Saulius.

Žmonės ne blogėja, tik pavargo nuo per didelio nervų įtempimo ir ilgo laisvės laukimo. O tą galima pastebėti, kur partizanų mažiau.

Tik saulei nusileidus persikeliam valtimi per Nemuną. Keldamasis galvoju, kokia žiauri mirtis būtų, jeigu rusai staiga pradėtų šaudyti į mus nuo kranto. O kiek kartų mes taip jau kėlėmės per ežerus ir upes! Daug kartų ir vis laimingai!

Myslinčiau nerandam. Nervinuosi. Nejaugi jis pabūgo rusų, kurie už 1,5 km anapus Nemuno krečia miškus. Juk jis žino, kad aš atvyksiu. Teks visą parą praleisti

Buroko ir Žilvičio [turėtų būti Žilvino -A. K.] bunkeryje. Bunkeris senas, kastas dar pereitais metais. Jo vidus pajuodęs nuo rūkstančios žibalinės lemputės. Buroko ir Žilvičio iškart nerandam, tačiau apie 2 val. nakties pareina ir jie. Myslinčius kažkur kaime dienavoja. Sniegas išvijo jį iš bunkerio. Pasirodo, kad Žilvitis yra sūnus to šeimininko, pas kurį prieš dvejus metus, vykdam į Punios šilą pas Ažuolį, dienavojome. Pas juos, Nemuno krante, tada buvo įsitaisęs Myslinčius ir Pakštas. Linui išdavus bunkerį, Žilvičio šeima buvo suimta ir ištremta. Žilvičiui su seserimis pavyko pabėgti. Dabar Žilvitis partizanas.

Atsigulu. Burokas, užkūręs krosnelę, verda kruopas. Tie jo „kulinarijos prajovai“ tęsiasi iki pat ryto. Oras tyras ir nepaprastai gražus. Tai jau ir pavasaris. Jį tarytum ateinantį matau, o dar labiau jaučiu savo širdyje. Koks mielas tu esi, pavasari, po šitos negailestingos, mums tiek daug aukų atnešusios žiemos!

Į bunkerį lįsti nenoriu ir kurį laiką stoviu ties anga ir traukiu į plaučius gryną orą. Tai šiame šile prieš keletą metų virė partizaninis gyvenimas! Dabar jame kada ne kada gyvena 2-4 partizanai. Tada, prieš dvejus metus, mes buvom susitikę pas Ažuolį „Saulių salėje“. Iš toje „salėje“ pasitarimuose dalyvavusių partizanų telikom Vanagas, Lakštingala ir aš. Linas tapo išdaviku. Lapaitis ir Vyturys paimti gyvi, tačiau nieko neišdavė. Girinis, sako, prigėręs Nemune. Rugys žuvo nuo išdaviko. Žaibas žuvo per išdavimą, Labutis taip pat. Pakštas, Klevas žuvo Linui parodžius bunkerį. Gandras žuvo su Šmitu, Vilku, Liūtu ir Ažuolaičiu. Visi žuvo nuo išdavikų rankų. Tiek vyrų tada buvo, tiek sumanymų, svajonių, ketinimų, o dabar viskas po žeme. Tik tos pušys ir eglės kaip tada, taip ir dabar tebeošia. Bet ir tos negailestingai naikinamos. Medžiams ir tiems sunku išlikti!

Lendu į bunkerį. Viduj tamsu kaip pragare. Kad tik Myslinčius vakare atsirastų, tada trauktume pirmyn. Negaliu nusėdėti vietoje.

Žilvinas, Žilvitis — Jonas Kėdas

Linas - Antanas Macevičius

Lapaitis - Juozas Petraška

Vyturys - Vincas Juozaitis

Girinis - Juozas Puškorius

Klevas - Vytautas Subačius

Šmitas - Vladas Karpuška

Dzūkų rinktinės Margio grupės kovotojai. Iš kairės stovi : Konstantinas Kibauskas-Burokas ir Jonas Baranauskas-Saulius; guli: Stasys Piličiauskas-Vanagas, Dominykas Balinas-Bijūnas, Jonas Kedas-Žilvinas, Stasys Raklevičius-Myslinčius, Tigras

Iš 1947 m. rugpjūtyje MGB sunaikinto Dzūkų rinktinės Margio grupės štabo bunkerio ištraukti žuvusių partizanų ginklai ir štabo inventorių

*Prie atidaryto bunkerio angos stovi Dzūkų rinktinės Vaidoto grupės vadai Jonas Kučinskas-Tautmylis, Spyruoklis ir Juozas Petraška-Lapaitis, Patrimpas (dešinėje).
1947 m. pavasaris*

Kovo mėn. 27 d.

Sekmadienis. Virš Punios šilo pakilusi saulė maloniai kaitina. Savo dienoraštį rašau sėdėdamas ant kelmo, veidu atsigręžęs į saulę. Po ilgo sėdėjimo bunkeryje taip ramu jausti saulės spindulių šilumą ir gryną miško orą.

Su Myslinčiumi susitikau, tačiau pas Tėvuką prasiveržti ne taip lengva. Visur pilna mongolų.

Kovo mėn. 25 d. vėl prasidėjo trėmimas. Trėmimas vyksta „demokratiškiausiomis“ aplinkybėmis. Ar daug gyventojų palietė ši nelaimė, sunku dabar pasakyti, tačiau kulkosvaidžių kalenimas įvairiose miško pusėse rodo, jog bolševikai šį kartą plačiai užsimojo.

Traukiam Nemuno link. Tikimės rasti besislapstančių žmonių, kurie galėtų plačiau papasakoti apie tai, kas dabar kaimuose vyksta. Miško pakraštyje pamatom žmonių būrelį. Jie nusiminę ir prislėgti.

- Baigta, vyrai... Jeigu dar taip ilgiau tęsis - po mūsų - sako vienas.

Žmonės pasakoja, kurias šeimas išvežė. Daug žmonių vėl neteko tėviškės, savo turto ir savo artimųjų.

Nuo trėmimo žmonės stengiasi gelbėtis kaip įmanydami. Pamiškės gyventojai sulindo su visa manta į mišką. Visi kaip apkvaišę: nežino, nei kur eiti, nei ką daryti. Kaimuose žmonės iš vieno namų eina į kitus, kad tik namie neliktų, nors „kitur“ irgi tas pats. Ir taip per visą dieną Jonas eina pas Petrą, o Petras - pas Joną. Sunku žiūrėti į žmones - taip jie nusiminę. Daugelio akyse matau ašaras. Juk brolius, seseris, gimines tremia. Nerandu žodžių jiems suraminti. Ir ką gi aš jiems galiu pasakyti? Stoviu vienas, atsirėmęs į pušį, ir galvoju: „Kas liks iš mūsų Lietuvos, jei šis teroras ilgiau tęsis?“

Ateina pavasaris, bet ne į Lietuvą. Vėl prieinu prie žmonių, su kuriais kalbasi Vanagas (margėnų), Tigras-Myslinčius ir kiti. Klausausi jų kalbų. To, ką žmonės pasakoja, negali ramia širdžia klausyti. Štai vienas matė, kaip dvi merginos, ištrūkusios iš MVD-istų nagų, vos praeidamos basos bėgo per gruodą. MVD-istai jas vijosi apšaudydami keletą kilometrų. Merginų kojos buvo kruvinos ir žaizdotos. Mane lyg elektrizuoja kas: juk rytą taip šalta, o, be to, visur dar sniegas ir ledas. Kitas vėl pasakoja matęs, kaip sena moteris bėgusi su kūdikiu ant rankų ir verkusi. Nedidelis berniukas, matyt, taip pat pabėgęs nuo MVD-istų, vilko didelį maišą. Nuo bėgimo vaikas taip pavargo, kad sukniubo ant maišo ir gailiai pravirko. Jaučiu, kad gerklėje kartu pasidaro. Krūtinę spaudžia toks skausmas, jog vos galiu tverti. Mane apima pyktis, kad mes, partizanai, tokie bejėgiai. Kad taip daugiau būtų, tai mes iššaudytume tuos niekšus MVD-istus, o dabar trise... Kiekgi prikariausi su pora automatų, kurių apkabose sudėti supeliję šoviniai. Iš viso argi šioje apylinkėje trėmimą gali sutrukdyti tokia P[unios] K[unigaikščio] Margio grupė, kurioje yra likę 13 partizanų. Kokie mes bejėgiai likome? Turime miške lindėti ir laukti, kol mongolai atliks savo egzekuciją...

Anapus Nemuno jau sniego beveik nematyti. Saulė jį jau sutirpdė. Danguje jokio debesėlio. Laukai kažkokie pilki. Kažin ar bus šiais metais kam juos įdirbti? Tai šen, tai ten nuolat girdim kulkosvaidžių serijas. Matyt, žmonės bėga. Šaudo visais šoviniais ir be pertraukos. „Lietuvoje vyksta ramaus ir kūrybingo gyvenimo statyba, tautinė savo forma, socialistinė savo turiniu... „Tautinė forma“ - tai istrebiteliai, žmonių naikinime dalyvaujant. Socialistinis turinys - teroras.

- Bolševikai trėmimui parinko tokį laiką, kad žmonėms blogiausia slapstytis, - pastebi vienas žmogelis. - Miške daug sniego, pėdsakai aiškūs - nei gyvulį paslėpsi, nei turta.

Iš tikrųjų šiuo atžvilgiu MVD turi didelį patyrimą. Ši „garbinga“ įstaiga apgalvojo visas smulkmenas. Bet ir kurgi tie visi pabėgėliai pasislėps? Juk ir šiaip kaimuose pilna besislapstančių. Jaunimas, žinoma, norės stoti į partizanų eiles. Pasaka be galo: vienus tremia, kiti čia žūva.

Man paprašius, vienas ūkininkas atneša tarybinių laikraščių. Gerovė, džiaugsmas ir laimė trykšta iš kiekvieno puslapio. Kolektyviniai ūkiai, jų statyba, organizavimas... Lietuvaitės traktorininkės seka Pašos Angelinos pavyzdžiu... Puslapyje vidutyje kėpso storos ordinuotos „katiušos“ atvaizdas... Dar toliau - krizė Amerikoje, badas Anglijoje, streikai Italijoje ir Prancūzijoje... Demokratai persekiojami...

Kokia šlykštytė! Ką gi čia dar galima skaityti! Vis tas pats ir tas pats, ir būtinai Stalino vardas.

Atvažiuoja ryšininkas su Buroku (margėnu), ir mes sėdam į roges ir traukiam toliau pažiūrėti. Randam dvi merginas, ryšininkes, kurios, bijodamos, kad jų neištremtų, atbėgo čia į tnišką. Viena iš jų jau nuo seniau slapstosi ir savo pareigų neina. Neseniai ją buvo suėmę. Labai žiauriai kankino. Dar ir dabar negali atsigauti nuo sumušimų. Plaukai jos reti (MVD-istai [nudraskė? - A. K.]), veidas išblyškęs, visiškai be kraujo. Tačiau mergina nieko neišdavė. Tai pavyzdys ne vienam vyrui!

Aš prisimenu Nemuno Bangos pasakojimus, kaip MVD-istai tardydavo merginas. Išrengdavo jas nuogai ir kokie 3-4 tardytojai išniekindavo iš eilės. Daužydavo per krūtis, lytinius organus... Ir vis dėlto, kad ir kaip kankino, daugumas merginų ryšininkių nieko neišdavė! Nemuno Banga dabar vėl kalėjime. Tai didvyrė lietuvaite. Per ją nenukentėjo nei vienas žmogus. Ji buvo tiesiog pasišventus pagrindžio kovai. Rodos ir dabar matau, kaip ji mums 1947 metų žiemą per pusnis ir per rusus visa sušalus atvežė rašomąją mašinėlę. Dažnai ji mums atgabendavo matricų, popieriaus. Vilniuje ji suorganizavo spaudos platinimo tinklą, priklausė kažkokiai slaptai organizacijai, norėjo išleisti laikraštėlį. Atrodo, kad ji buvo veikliausia ir drąsiausia tos organizacijos narė. Ji mane ir Žaibą vadindavo „broliais“. Kiek daug ji rūpinosi ištremtųjų ir kalinių reikalais. Puiki tai buvo mergina!

Mūsiškiai kuria laužą. Prisimenu, kaip prieš metus laiko buvome pas Vyta-Merkį. Vyrai prie laužo vaidino, deklamavo, dainavo...

Vakare trise traukiam į Myslinčiaus bunkerį. Kiti lieka prie laužo. Jie čia ir miegos. Truputį šaltoka, bet ant eglių šakų jiems bus nebloga.

Myslinčiaus bunkeris neblogai įtaisytas. Vaikščioti galima stačiam. Yra maža krosnelė. Be to, turi primusą. Maisto pakankamai. Atseit visi patogumai. Gyvena dviese - Myslinčius ir Vanagas (margėnų). Man patinka, kad jie turi medaus. Taip mes kasdien 2-3 kartus verdam „kavą“. „Kavą“ atstoja padegintos duonos plutos.

Po „kavos“ dažniausiai prasideda įvairiausi pašnekesiai. Jiedu įrodinėja, kad mūsų tauta nėra vieninga, kad partizaninė kova būtų sėkmingesnė, jeigu inteligentija nebijotų pasiaukoti. Puola „buožes“, kad šie prie turto per daug prisirišę, kad varguoliai nuoširdžiau partizanams padeda.

Margio grupės vadas Tigras-Myslinčius - senas partizanas. Jau nedaug tokių liko. Paskutinėmis dienomis jo grupėje žuvo du partizanai - Gintaras ir Svajūnas. Kažkas susekė bunkerį. Rusai bandė juos gyvus paimti, todėl pro angą išovė raketą, tikėdamiesi, kad partizanai nuo dūmų ir liepsnos užtrokš. Tačiau abu spėjo nusišauti. Pasakojama, kad Gintaras, bijodamas, kad draugas gyvas nepasiduotų, pirma jį nušovęs, o paskui pats nusišovęs. Myslinčius labai gailisi Gintaro. Gintaras buvęs drąsiausias vyras grupėje. Neseniai jis su savo draugais puolė rusų sunkvežimį. Nukovė 5 kareivius. Paėmė 2 automatinius ir vieną paprastą šautuvus ir 2 automatus.

Tik dabar sužinau, kad žuvo Aras, Dzūkų rinktinės DLK Kęstučio grupės vadas. Tai paskutinis Adomo štabo vyras. Dabar jau nebeliko nei vieno. Adomas su Ramuniu prigėrė ežere. Negras taip pat žuvo, o dabar atėjo eilė ir Arui. Arą išdavė Radastas. Velniai griebtų tuos naujokus! Paskutiniu laiku vis daugiau ir daugiau atsiranda tokių, kurie pasiduoda gyvi ir paskui išduoda savo draugus. Rodos, paimtum tokį bailį ir sudraskytum į gabalus! Niekaip negali atsisakyti nuo gyvybės. Matyt, kombinavo kaip nors „išlikti“, o nė karto turbūt nepagalvojo, kad reikia kasdien save pratinti prie minties, jog vieną dieną reikės skirtis su šiuo pasauliu, o tada nebus kada svarstyti, kaip pasielgti, bet veikti trumpai. Sunku žmogui, kuris savo gyvybę per daug vertina.

Vilkas - Adolfas Trunsė

Liūtas - Pranas Baranauskas

Vanagas (margėnų) - Stasys Piličauskas

Burokas (margėnų)-Konstantinas Kibauskas

Nemuno Banga - partizanų ryšininkė Česnulevičiūtė

Gintaras -Juozas Beinoravičius

Svajūnas - Vladas Vancevičius

Aras - Pranas Baranauskas

Adomas - Vladas Baciūška

Ramunis - Vladas Rėklaitis

Negras - Jonas Grincevičius

Radastas - Juozas Bujanauskas

*Dzūkų rinktinės Margio grupės partizanai prie žuvusių draugų kapo.
Iš kairės: Dominykas Balinas-Bijūnas, Jonas Baranauskas-Saulius, Jonas Kedas-Žilvinas*

Kovo mėn. 28 d.

Šile pabūnu dar vieną dieną, o vakare vėl vykstu į susitikimą. Saulė jau nusileidus, bet dar šviesu. Sustojam laukti sutemos. Tyliai plaukia Nemunas, blizgąs, pilkas, lyg plieninis. Ant abiejų krantų dar tebestovi ledo luitai. Dangus šviesiai mėlynas, tik tame krašte, kur nusileido saulė, raudonuoja. Sužimba viena kita žvaigždė. Kitas Nemuno krantas jau skendi tamsoje. Aukščiau stūkso miškas. Jo tamsūs kontūrai ryškėja dangaus fone. Koks gražus reginys!

- Einam! - taria Tigras, pridurdamas: - Čia, šitoje pusėje, rusai pasalavo.

Ir rodo pirštu į storą ąžuolą ir krūmus.

Žiūrėk tu man, ir tokiose vietose pasalauja. Bet reikia pasakyti, kad šita panemune partizanai daugiausiai juda. Iš viso Punios šilas labai nepatogus partizanams. Jo plotas nemažas - apie 2500 ha, bet jį juosia Nemunas. Sąsmauka turi per 2 km. Todėl rusai šilą gali apsupti su mažomis jėgomis. Sąsmauka visada esti gerai apstojama.

Tigras pasakoja, kaip pirmomis partizanavimo dienomis jis priklausęs partizanų raitelių būriui. Dabar visa tai skamba kažkaip neįtikėtinai. O tada jie jodinėję ir dienomis, ir naktimis. Pačiame šile nuolat buvę apie 150 partizanų. Žmonės, juos matydami, skleisdavę fantastiškus gandus. „Apie šilą būriuojasi keli tūkstančiai partizanų... žada Alytų pulti... O kaip jie ginkluoti! Kulkosvaidžiais, minosvaidžiais..." - kalbėdavę žmonės. Partizanai visur judė-davę dideliais būriais. Rytais susirinkdavę visi šile. Liepsnodavę milžiniški laužai. Aidėdavusios partizanų dainos. „Argi rusai gali padaryti ką partizanams? Lai pabando - sužinos, su kuo reikalą turi! Juk ir taip rusai pamiškių vengia ir arčiau kaip per kelis kilometrus nedrįsta prie miško priartėti... Miškas -tai geriausi ir saugiausi namai".

Prisimenu, kaip Žaibas man pasakodavo apie pirmąsias savo partizanavimo dienas. Jie tada buvę padėties viešpačiai. Stribas - ne karys. Stribus gaudydavę kaip peles. Bet netrukus pasibaigė ir tas romantiškasis laikotarpis. Į kaimus suplaukė šimtai MVD-istų. Ofenzyva sekė ofenzyvą. Varčios kautynės įrodė, jog bastytis dideliais būriais neįmanoma. Teko skirstytis į mažesnes grupes. Laikas bėgo, kautynės, pasalos, priešas vis didino ir didino spaudimą, verbavo šnipus. Ir kiekvienais metais retėjo partizanų gretos, nes naujokai nespėdavo jų papildyti. Partizanai pradėjo vaikščioti dar mažesnėmis grupelėmis. Atsirado bunkeriai... Štai kaip „evoliucionavo" partizaninė kova.

Vakaras šaltas. Per dieną saulės sušildyta žemė apsitraukia kieta pluta. Girdėti, kaip kažkas varsto duris. Anapus Nemuno amsi šuo. Kažkas atkaukši panemune. Keli vyrai, garsiai kalbėdamiesi, nustumia valtį. Toks tylus vakaras, jog girdime subtiliausius garsus.

Traukiame vienas paskui kitą panemune tolyn. Mus pajutusios, surinka pempės. Jos nepaprastai jautrios. Partizanai iš pempių rėkimo kaip ir iš šunų lojimo sprendžia apie rusų buvimą.

Pagaliau pasiekiam ūkininką, kur lauksim Tėvuko partizanų. Šeimininkė pasakoja apie trėmimą. Žmonės lakstę, pasak jos, iš vienos Nemuno pusės į kitą. Ir taip visą dieną plaukioję tai į vieną, tai į kitą pusę, nes abipus buvę sribų ir rusų. Suimtuosius vežę į Alytų, kur garsiakalbiais buvę transliuojami ausi rėžę maršai. Muzika ir ašaros. Tremia, bet su muzika palydi. Tokia jau visos tautos dalia: Komunistų partijos propagandos muzikai palydint, tremia ir šaudo žmones.

Pagaliau atvyksta Ramunis ir mus išsiveda. Su Ramuniu eidami, tuojau pajuntam Tėvuko „režimą": Ramunis per laukus eina tiesiog ant galų pirštų, kad tik šunys nesulotų. Ir mes visi einame atsargiai ir stengiamės nepalikti jokių pėdsakų. Ramunis net keliuku vengia eiti, nes šalnos sutrauktas sniegas labai girgžda po kojomis.

Štai ir bunkeris. Įsmunku į vidų. Pasisveikinu. Tėvukas nepasikeitęs. Toks pat pabalęs veidas ir nosies galas papurtęs, pamėlynavęs. Jis tik šiandien į tą bunkerį

atsikraustė. Su juo bunkeryje dar yra Balandis, jo adjutantas, ir Gailius. Dalis vyrų išėina, ir bunkeryje liekam trise - Tėvukas, Balandis ir aš.

Papasakoju apie mūsiškę tragediją. Tėvukas mano, kad Kapsas ir Vilnis jau buvo užverbuoti, kai pradėjo su mumis dirbti. Apie tai aš jau anksčiau dažnai pagalvodavau. Juk žmonės kalbėjo, kad Kapso išdavimu, jam dar Lynežeryje gyvenant, buvo nukauti 5 partizanai, Gražuolio vyrai. Žinoma, mes tada netikėjom. Po to, kai Gražuolio vyrai buvo išblaškyti, buvo dingęs ir Kapsas. Atsirado jis daug vėliau ir staiga pas Vyta-Merkį. MVD-istai, pastebėję, kad mes neįtariam, pavedė Kapsui kitą, svarbesnį, uždavinį. Savo niekšystės Kapsas nesiskubino vykdyti, delsė, nes Vanagas buvo išvykęs, Rimvydas - taip pat. Laukė geresnės progos. Kad įsigytų geresnį pasitikėjimą, įkišo į mūsų eiles Vilnį, atgabeno rotatorių, matricų ir kt. Kapsas sakėsi, kad buvęs „su triukšmu“ pašalintas iš Jaunųjų rašytojų sąjungos ir dėl to, kad vokiečių okupacijos metu rašęs antitarybinius eilėraščius, satyras ir pan. Jau tada jį galėjo užverbuoti ir duoti specialų uždavinį, kad atitaisytų savo praeities „klaidas“. Man taip pat neaiški Kapso ankstyvesnė draugystė su Cvirka.

Be to, dabar prisimenu, kaip Kapsas kartą man pasakojo, jog jį vertę parašyti į „Tiesą“ viešą „išpažintį“. Jis tada su tam tikru pasididžiavimu pabrėžė, jog „išpažinties“ nerašęs, bet nulindęs, anot jo, į užkampį mokytojauti. O gal kaip tik jį pasiuntė į tą užkampį su uždaviniu sekti partizanus, suartėti su jais ir pan.?

Man vis dar pasiliko neaišku, kodėl Kapsas ir Vilnis nušovė tik Kariūną, o mūsų visų iš karto „nesutvarkė“, nors turėjo geriausių progų. Matyt, juos privertė kokios aplinkybės. Na, žinoma, tik ne žmoniškumas. Kelias dienas prieš išdavimą aš Kapsui į akis buvau pasakęs, kad girdėjau gandus, esą Kapsas išdavęs Vyta-Merkį ir bunkerį pas G. Ar tai jam negalėjo sukelti įtarimo, kad mes kažką jaučiam. Be to, Kapsas paskutinį kartą parsivežė su savimi visus laiškus, kuriuos per jį siunčiau į Kauną. Kai paklausiau, ar jis galėsias tuos pačius laiškus antrą kartą nuvežti į Kauną, Kapsas paprašė duoti jam kelis adresus, girdi, tam tikslui, kad jeigu nerastų vieno asmens, kuriam reikia laišką įteikti, galėtų įteikti kitam. Čia galėjo būti ir savotiškas manevras, norint susekti platesnį mūsų ryšininkų tinklą. Pagalvojęs tada Kapsui atsakiau neduosiąs laiškų vežti. „Kodėl? Jau nebijok. Gali manim pasitikėti. Jeigu vieną žinau, tai tas pats galas, jeigu ir du žinosiu," - spyrėsi Kapsas. Aš nieko neatsakiau. Kitą dieną vykdamas pasiėmiau su savimi tuos laiškus. Kai Kapsas paklausė, kur aš vykstu ir ar ilgam, atsakiau, jog jam tai nesvarbu, o aš vis tiek grįšiu. Po to atsisveikinom. Ai" negalėjo toks mano elgimasis pasirodyti jam įtartinas? Gal jis manė, jog mes išėinam rinkti apie jį žinių? Galėjo juk kokios nors, jo manymu, aplinkybės susidaryti, kad staiga paaiškėtų kuri nors niekšystė? O jeigu jis visa tai pajuto, tai pasiryžo veikti staiga. Kapso ir Vilnies aš nelaikau drąsuoliais, todėl jų planams geriausiai tiko ta proga, kai jie su Kariūnu pasiliko vieni. Taip miegantį Kariūną ir nušovė.

Tėvukas mano, jog Kariūnas galėjo ką nors pastebėti, kas privedė prie susidūrimo. Bet aš tuo netikiu. Kariūnas, kaip ir mes visi, jais pasitikėjo, todėl negalėjo nieko ypatingo pastebėti...

Na, žinoma, dabar visko negalima išaiškinti, bet ilgainiui daug kas paaiškės.

Kai visa tai papasakoju, man vėl pasidaro sunku. Tokie dideli nuostoliai mūsų apygardai ir tokiu kritišku laiku! Kas pakeis šiuos puikius partizanus, mūsų viso judėjimo žiedą?..

Tigras - Juozas Baltrušaitis
Ramunis - Romas Sadauskas
Balandis - Vincas Ambrazevičius
Gailius - Pranas Malinauskas

Du partizanai atokvėpio minutę

*Dzūkų rinktinės Margio grupės kovotojai. Iš kairės:
Romas Sadauskas-Ramunis, Pranas Malinauskas-Gailius*

Balandžio mėn. 7 d.

Pas Tėvuką bunkeryje tikrai sunku. Angą jie atidaro tik apie 6 val. vakaro. Dažnai trūksta oro. Blogiausia tai, kad kelionėje neteko pirtyje išsiperti. Čia pagyvenęs, „užsiveisiau“ utėlių kolchozą, kuris man nei dieną, nei naktį neduoda ramybės.

Kiekvieną dieną laukiam sugrįžtant Vanago. Su Tėvuku aptarėm, kaip bent laikinai atitaisyti pašlijusią padėtį apygardoj. Kazimieraičio rinktinei teks man vadovauti. Būčiau taip ir iškeliavęs atgal, bet, visa laimė, gavom iš Tauro ap[ygardos] Geležinio Vilko rinktinės vado Tigro laišką apie Vanago atvykimą. Nutariu dar palaukti. Per tą laiką išleidžiani Dzūkų rinktinės laikraščelio „Už tėvų žemę“ 62 nr.

Pagaliau atvyksta ir Vanagas. Po ilgos kelionės išsiilgom vienas kito, kad pasibučiuojam. Gerai, kad...

Aš jo tikrai labai laukiau.

Praeina pirmosios jaudinančio susitikimo minutės. Truputį tylim. Pagaliau Vanagas pradeda kalbėti. Rodo parsineštus įvairiausius „fetišus“. Įvairiausių raštų ir

kitų apygardų laikraštėlių prisikrovęs pilną kuprinę. Keletą valandų kalbamės apie mus ištikusią nelaimę, apie jo kelionę ir kelionėje pasiektus rezultatus.

Netrukus Vanagas nueina gulti. Aš greitomis per-verčiu Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio statutą, LLKS Tarybos deklaraciją, atsisaukimus į gyventojus ir partizanus ir kt. Nuo šio laiko mes nebesivadinsim partizanais, bet laisvės kovotojais partizanais.

Vanago kelionė nenuėjo veltui. Po ilgų kovos metų, sudėjus daugybę aukų, pagaliau pasiektas visų kovojančių dalinių susivienijimas. Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdis visoje Lietuvoje! Bet kokia kaina!.. Man lyg baugu pasidaro, prisiminus tą ilgą ilgą žuvusiųjų eilę...

... Vanagas daug pasakojo apie žemaičius partizanus. Žemaičiai bunkerių beveik nežino ir vaikščioja būriais. Žmonės labai geri. Dienavojant keli kaimai žino dienavojimo vietą, ir, pasirodžius kur rusams, žmonės iš įvairių kampų bėga partizanams pranešti. Tai, mat kokie žemaičiai. Bravo vyrai, jeigu iš tikrųjų taip yra!

Labai smarkiai žemaičių partizanai nukentėjo nuo Erelio. Sunku ir atpasakoti visas tas klastingiausias provokacijas, avantiūras, kurių ėmėsi MGB jįer Erelį, kad likviduotų partizaninį judėjimą. Daug kas netikėjo, kad Erelis - provokatorius; tik gavę savo kailiu patirti, įsitikino. Žemaitijoje spėjama, kad Erelis dar 1941 metais buvo politbiuro numatytas Lietuvos pagrindiniam judėjimui suskaldyti. Prisidengęs patrioto vardu, Erelis sutelkė nemaža inteligentijos. Vėliau suėjo į sąlytį su partizanais. Ir taip, dirbdamas pagal MGB iš anksto paruoštą planą, Erelis iššifravo daugybę mūsų pagrindinių veikėjų. Jis net ryšį su užsieniu palaikydavo. Siųsdavo savo specialius biuletenius, žinias, turėdamas tikslą užsienio lietuvius dezorientuoti, sukelti pesimistines nuotaikas partizanų atžvilgiu, sudalyti įspūdį, jog Lietuvoje nėra jokio bolševikinio teroro ir pan. Eilinių partizanų Erelis dažnai nekliudydavo, kad ir žinodavo jų slėptuves. Priešingai, didesniame pasitikėjime įgyti net gydydavo sužeistus partizanus Kaune, Vilniuje, o išgydytus vėl paleisdavo. Kiek tokiu būdu veikdamas Erelis pakenkė mūsų organizacijos centralizavimo reikalui, kiek išdavė, suėmė, nukankino veikėjų, ryšininkų, žmonių, kiek išprovokavus žuvo partizanų vadų, - sunku tai nusakyti. Erelio veiklos pasekmes jaučiame dar ir šiandien, dargi labai smarkiai.

Dainavos apygarda palyginti nuo Erelio nedaug nukentėjo. Čia tenka dėkoti Ažuolio išvalgumui ar galbūt jo nusistatymui nepasitikėti bet kuriomis kuriamomis aukštesnėmis institucijomis.

Vanagas, nuvykęs į Žemaitiją, iš karto irgi buvo palaikytas provokatoriumi. Tenyškščiai partizanų štabai beveik nieko nežinojo apie Dainavos apygardą. Sužinoję apie Vanago atvykimą, daugelis nenorėjo vykti į susitikimą. Pagaliau pats Žaltys (Vytautas) ryžosi vykti. Susitikęs su Vanagu, Žaltys netikėjo ir patarė Vanagui geriau grįžti atgal. Taip tardė tris dienas, kol pagaliau patikėjo. Būdinga to „tardymo“ viena

smulkmena. Vienas partizanas, pamatęs, kad Vanagas turi naują desantinį automatą, patikrino apkabose esančius šovinius. Rados 1947 metų gamybos šovinių, kilo įtarimas, iš kur partizanas tokiu metu gali gauti šovinių. Nežinau, kaip Vanagas pasiteisino ir kaip juo patikėjo. Tą desantinį automatą Vanagas mainais buvo gavęs iš Šermukšnio, kuris jį kaip trofėjų paėmė iš sunkvežimio, Žaibo susprogdinto prie Onušio 1948 metų rudenį.

Su Vanagu buvome nuvykę į Balbieršgirę. Čia susitikau su Kostu. Jau kelios savaitės, kai Kostas bandė su manim susitikti. Jis nutarė stoti į partizanus. Jokių iliuzijų jis neturi. Anot jo, įstojai partizanauti, tai „išlikti“ ir negalvok! Aš ir nebandau jam prieštarauti.

Tegul velniai griebia tą Balbieršgirę! Dar nemačiau tokio bjauraus miško. Jame tiek daug raistų ir drėgmės, kad su geriausiais batais sušlapsi kojas. Iš pradžių dar saugojausi, taikiau eiti sausesnėmis vietomis, bet mano batai tiek skylėti, puspadžiai atsilupę, kad nėra prasmės aplenkti raistus. Todėl drožiu tiesiog per balas ir su širdgėla galvoju apie smėlėtuosius šilus ir garbinu juos.

Dar einant per Balbieršgirę, pradėjo snigti. Snigo beveik visą naktį, ir mes nerimavom, kad mongolai neatsektų mūsų pėdsakais, nes ten, kur tik pereidavom, likdavo juodžiausi takai...

Pas Kirvį Balbieršgirėje praleidžiam kelias dienas. Miegam visą laiką lauke prie laužo. Virš galvų ištiestas brezentas. Tarpais lyja lietus. Visiems truputį šalta, o ypač man su permirkusiais batais. Bet mes su Vanagu juokaujame, tarytum didžiuojamės ir kartu džiaugiamės galį gyventi tokį pavojingą ir įvairų gyvenimą. Tai bent gyvenimas!

Motiną mums atstoja Uošvė. Ji partizanams padeda jau penktus metus. Anksčiau ji gyveno pamiškėje su vyru ir vaikais ūkyje. Radastas ją išdavė, ir taip pasibaigė legalus jos gyvenimas. Vyra ir dukterį ištrėmė. Ji liko tik su vaikais. Pradėjo slapstytis. Ir dabar visą laiką praleidžia miške su Kirvio vyrais. Vyrams verda valgyti, lopo jų drabužius, pakloja guolius ir t. t. Tai puiki moteris. Ir niekšo Radasto išdavimas jos nusistatymo partizanų atžvilgiu pakeisti negalėjo!

... Kosto dabar pasiimti negaliu. Sutariu su juo data, kada jis turės pas mus atvažiuoti. Dabar Kostas vyks į Kauną, nupirks mums radijo aparatą ir kai kurių reikmenų...

Erelis-MGB agentas Juozas Markulis
Vytautas, Žaltys-Jonas Žemaitis
Kirvis - Stasys Vasiliauskas
Uošvė - Valerija Valukonienė

Klonė - Adolfas Gecevičius
Klevas (girininkas)-Vytautas Vitunskas

*Pietų Lietuvos partizanų vadai kelionėje į Žemaitiją 1949 m. pradžioje.
Antras iš kairės Tauro apygardos vadas Aleksandras Grybinas-Faustas, trečias -Adolfas
Ramanauskas-Vanagas*

Balandžio mėn. 17 d.

Vėl pas Tėvuką. Sutariam, kad Vanagas ir aš vyksim savo laikinosios bazės link, o Tėvukas čia likęs išleis LLKS Tarybos deklaraciją, nutarimus, taip pat „Laisvės varpą“. MVD-istai bent pajus, kad mes dar nesumušti.

Atvykęs radau laišką iš Vieversio. „Šarūnas, - rašo jis, - nežuvęs, tačiau žuvo visi geidukoniškiai, jų tarpe ir Klonė“. Ačiū Dievui, kad bent Šarūnas liko. Kiek nedaug iš Tavęs, Dieve, reikalaujame!..

Beje, Vieversys rašo, kad priėmęs į partizanus kažkokį Klevą, girininką, kuris pas juos atbėgęs su visa girininkijos kasa. Mudu su Vanagu pradedam įtarinėti, ar kartais Klevas nebus koks prisidengęs provokatorius kaip Kapsas ir Vilnis. Vanagas pasakoja, kad jam kelionės metu teko girdėti, jog bolševikai partizanams likviduoti paskyrę milžiniškas pinigų sumas. Galbūt bolševikai dabar stengsis mus palaužti ne mongolų masėmis, bet siunčiamais šnipais, provokatoriais. Jie bandys į partizanų eiles įstumti išdavikų, kad galėtų mūsų organizaciją išsprogdinti iš vidaus. Tokių atsitikimų jau yra buvę ir mūsų apygardoje, pvz., partizano Alūno byla Šarūno

rinktinėje arba Kazimieraičio rinktinės Gel. Vilko grupėje atsitikimas su vienu ryšininku. Reikia tikėtis, kad gyventojų tarpe bolševikai atras išdavikų, kurie susigundys už dideles pinigų sumas parduoti savo brolius. Aš manau, kad mūsų apygardai dabar atėjo pats kritiškiausias momentas. Jeigu mūsų ne-sugniuždys artimiausi mėnesiai, tada galbūt atsistosis ant tvirtesnių kojų.

Tiesa, žuvo Bevardis, paskutinis iš „Peliksukų“. Taip krito keturi broliai... Ką jaučia šiuo metu jų motina? Jai liko vienas sūnus, bet ir tas Uraluose. Šturmas žuvo su Jūrininku ir Linu bunkeryje, Gegutis paguldė galvą kautynėse su MVD-istais. Rugys, trečiasis Bevardžio brolis, MVD-istų buvo užkluptas kaime. Bandė bėgti, bet, būdamas nesveikų plaučių, greitai užduso. Matydamas, jog nėra vilties išsigelbėti, nusišovė. Ir štai dabar atėjo eilė Bevardžiui...

Šiandien bandėm išvykti, tačiau mongolai sutrukdė, ir turėjom grįžti atgal. Kaip velniškai trukdosi laikas!

Grįžę randam bunkeryje merginą. Ji atnešė velykinių lauktuvių. Tėvukas ant primuso verda kiaušinius.

Tai, vadinasi, rytoj Velykos. Och, jūs Velykos, šviesios ir džiaugsmingos Velykos, kur dingot jūs!

Na, bet ar tai pirmos tokios Velykos? Jau daug tokių Velykų praleidau.

Taip, tai ne tos Velykos, kokių taip laukdavau, namie būdamas. Kažkur labai toli liko tos džiaugsmingosios Velykos namuose, kad viskas atrodo kaip sapnas, kaip vien gražus vaizduotės padarinys...

Nėra nei tėvo, nei mamos, nei dėdės. Tėvą žemė pas save pasiėmė. Gal mes netrukus pasimatysim. galbūt mes ten laimingesni būsimė?

Kokios tavo, mamyte, Velykos nesvetinguose Uraluose? Tu verki, gailiai verki, mus prisimini... Kokia sunki tavo, motin, dalia, koks negailestingas sūnus aš turėjau būti, kad tave į tokį vargą įstūmiau! Mama, tu mano mama, bet ką gi aš turėjau padaryti? Vienas Dievas težino, ar aš teisingai pasielgiau, tačiau dėl tavo likimo aš nuolat jaučiu sąžinės graužimą...

Dėdė vis tiek neišlaikys, nesulauks jis laisvės. Per daug jis jau senas ir per daug ligotas, kad Uraluose vargą galėtų vargti...

Kiaušiniai jau išvirė, ir Tėvukas užgesina primusą. Nuo vidurnakčio pradėsime švęsti. Tėvukas pasiima maldaknygę ir kviečia pasimelsti.

Mano mintys toli nuo maldų. Jos kaip paukštės tai šen, tai ten šmėkščioja, bet niekur nenutopia... Baigus maldas, sugiedam tautos himną ir sėdam prie „stalo“.

Pas Tėvuką gerokai prisibadavom. Jo kruopos ir pašvinę lašiniai įgriso iki gyvo kaulo. Tad dabar merginos atneštus skanumynus tašom, net ausys linksta.

Šturmas - Antanas Ivanauskas
Linas - Pranas Svirskas
Gegutis - Vincas Ivanauskas
Rugys - Jonas Ivanauskas

*Kazimieraičio rinktinės Vanago grupės Šarūno būrio partizanai.
Centre sėdi Feliksas Daugirdas-Šarūnas*

Vytautas Vitunskas-Klevas (girininkas)

Balandžio mėn. 21 d.

Iš Tėvuko iškeliu jam balandžio 19 d. ir kitą naktį pasiekiam savo „bazę“. Iš šeimininko sužinom, kad bunkeryje yra šeši partizanai. Yra atvykęs Kregždė su Samu.

Balandžio mėn. 25 d.

Ties bunkerio anga auga ieva ilgomis nukarusiomis šakomis. Sprogsta lapai. Vasarą sužaliavusios šakos bunkerį visiškai uždengia. Keletą metrų žemiau vingiuoja mažutis upelis. Jo abu krantai apaugę tankiais krūmais. Žydi žibutės ir purienos. Šitas bunkeris -tikra vasarvietė.

Visa gamta ir oras kvepia pavasariu. Deja, mes juo negalime pasidžiaugti. Turime tenkintis tuo, kad pro mažą angos plyšelį matome ievos šakelę, keletą prasiveržusių saulės spindulių ir girdime čiulbant lazdynų krūmuose paukščius ir čiurlenant upelį.

Kokios puikios dabar naktys! Taip maloniai šiltos, mažučio vėjelio gaivinamos. Eini per laukus ir stengiesi kvėpuoti pilna krūtine.

Koks puikus galėtų būti žmogaus gyvenimas, jeigu ne šitas velniškas teroras! Širdį protarpiais sugelia kažkoks nerimas. Ir visada jis mane, o gal ir visus kitus aplanko tada, kai mūsų gyvenime pasirodo truputį laimės ir sėkmės. Tada tarytum kas viduje šnibžda, jog mums negali sektis, jog turi kas įvykti, kas mūsų planus apverstų aukštyn kojom. Ir lauki kažko... Bet ko? Tik nelaimės, tik nepasisekimo...

Vanagas, Viesulas ir Guoba išvyko naujo bunkerio kasti. Aš su Vieversiu likau sutvarkyti paketų persiuntimo. Taip pat reikia parūpinti Rainiui pistoletą ir pakeisti savo batus, nes dabartiniai vos ant kojų laikosi...

... Mūsų apylinkėje priviso gana daug šnipų. Po Žaibo ir kitų žuvimo visokie gaivalai vėl pakėlė galvas. „Aktyvas“ vėl gieda seną giesmelę esą partizanų jau nelikę ir todėl nesą ko bijotis.

Kolchozinės propagandos būgnas dunda vis garsiau ir garsiau. Kur tik mažiau partizanų, tas būgnas tiesiog apkurtino žmones, ir šie, nerasdami išeities, stoja į kolchozus. Neseniai man pasakojo, kad kai kur sribai palikę žmonėms tik gyvenamuosius trobesius, o žemę atėmę ir pradėję arti badą nešančiais savo traktoriais.

Kolchozai - viena iš opiausių partizanų pasikalbėjimų temų. Visi svarsto, kas būtų, jeigu tokia būklė tęstųsi ilgiau.

Iš tikrųjų šiai kolchozinei baidyklei, remiamai ginkluotų MVD-istų ir sribų gaujų, ilgainiui negalėsime priešintis. Galėsime ūkių sukolektyvinimą užvilinti.

„Kažin ar mes išsilaikysime, jeigu visur bus kolchozai?“ - samprotauja ne vienas iš mūsiškių. Išsilaikyti būtų galima, tik reikia nepaprastai apskrios veikimo taktikos. Daug gerų žmonių ir tuose pačiuose kolchozuose, bet privis nemažai ir šlamšto...

O žmonės neduoda ramybės. Kaip sunku žmogui atsakyti į klausimus: „Kas bus, vyrai, kai mus visus į kolchozus suvarys? Sakyt, ką jūs manot, ar gali šiais metais karas būti, ar ne? Sako, kad Amerikoje labai komunistus persekioja... Vienas iš Kauno šnekėjo, o jam pasakojo vienas tarnautojas...“ Ir taip kasdien, ir taip be galo. Ramini žmogų kartais kaip įmanydamas, pasakoji, ką tik geresnio sugalvoji, o kartais nieko nepasakai. „Nieko, gaspadoriau, taip ilgai negali būti,“ - bendra fraze atsakai. „Aš ir taip manau, bet pakol kas bus, tai mus čia visus išdusys. Anava prie Šiaulių, Joniškio, sako, jau visur kolchozai“. Pasakai žmogui, kad tai laikinas dalykas, bet širdy esi abejingas viskam.

Žmonės žiūri į Vakarus, ieško mažiausios prošvaistėlės, džiaugiasi mažiausiom smulkmenom, iškraipo ir keletą kartų padidina visokius faktelius... Bet Vakarai šalti. Pabaltijo tarytum nėra buvę. Jei esi didelis ir galingas - teisė tavo pusėje. Tada tave mato ir apie tave kalba. Kinijos komunistai subombardavo anglų laivą, užmušdami 44 jūreivius, ir koks baisus skandalas! O mes kasdien daugiau netenkame, ir nė žodžio. Galbūt tai pakenktų Anglijos - T. Rusijos prekybiniams santykiams?..

Balandžio mėn. 26 d.

PARTIZANO MOTINAI

*Dainai kartoja mano lūpas
Tą brangų žodį „mama tu“.
Bet tyli lyg negirdėtum
Už durų amžiams užvertų.*

*Mamyt, ar dar nepailsėjai
Nuo taip sunkių, nuožmių kančių?
Krūtinė ar dar nesudrėko
Nuo mano ašarų karčių?*

*Nuo tavo ašarų, našlaiti,
Kiečiausios uolos sudrebės,
Tik neprikels mamos iš kapo -
Ir nepaguos, neprakalbės...*

*Mamyte, kodėl tavo lūpas
Papuošė laimės šypsena?
Ar tau saldi kančia nuo priešo,
Vardas „bandito motina“?*

*Ir juo toliau, brangi mamyte,
Tavęs labiau pasigestu.
Pievas, miškus jau išklajojau,
Sakyk, kada ir kur rasiu?*

* * *

*... greit žydės žilvičiai, baltosios vyšnios,
tik negrįš jaunystė iš anų dienų...*

* * *

*Tyliai gęsta pasrūvusi saulė...
Aš pro gimtąjį sodžių einu
Galbūt viską pamiršiu pasauly,
Tik tavęs aš pamiršt negaliu.*

*Liūdna grįžus į gimtąjį sodžių,
Matos krūva tiktai pelenu.
Liūdnas vaizdas širdies nepaguodžia -
Daugel ašarų krinta gailių.*

*Susimąstęs ir klevas senelis,
Matęs daugel sunkių valandų,
Matė vežant į Sibirą žmones,
Matė sodžių jis pilną gaisrų.*

*Šaltuona tiktai šnara iš tyko,
Glosto galvas plikas akmenų.
Daugel matė karių ji už laisvę
Ir ne kartą pasruvo krauju.*

** * **

*Kai buvau mažytė, pasaką man sekė
Mylima mamytė vakarais tyliais -
Apie marių paukštę, mėlyną plaštakę
Į dangaus žydrynę panašiais sparnais.*

*Sakė, kad kažin kur pieno upės teka,
O saulutė maudos vyno ežere,
Ant kiekvieno stiebo baltas žiedas supas -
Tų žiedų daugybė lyg plati giria.*

*Aš kasdien patekti ton šalin norėjau,
Kur auksinė saulė, vyno ežerai...
Bet svajonės mano nulėkė su vėjais,
Palikau našlaitė žemėj purvinoj.*

*Supratau, kad vandens visom upėm teka,
Pasakas kad sekti moka tik mama.
Supratau, kad nėra mėlynų plaštakių,
Kad auksinė saulė - nepasiekiama.*

Miškas - partizanų prieglobstis

Balandžio mėn. 29 d.

4 val. ryto. Saulė dar nepatekėjus. Rytuose dangus šviesiai rausvas. Dar pusvalandis - išlįs ir saulė. Kol jos nėra - šalta.

Aštuoniese dienavojom K. miške. Jau antra diena kaip kasame bunkerį ir dar nebaigėme. Naktį kasti yra nepaprastai kvaila. Badau kastuvu žemę ir vis į tą pačią vietą pataikau. Bet ir taip sunku kasti. Slapias molis iščiulpia visas mūsų jėgas. Molis limpa prie kastuvų, kurie kaskart vis sunkesni darosi ir vis labiau lenkia prie žemės. Su pavydu prisimenam šilų partizanus, kuriems bunkerį iškasti vieni juokai, nes visur smėlis kaip vanduo.

Pagaliau pro eglių liemenis pasirodo didelis ugninis saulės skritulys. Graži ta saulė. O aš anksčiau niekad nepastebėdavau jos grožio.

Paukščiai visais balsais jau traukia sutartinę. Ir gegutė kažkur toli kukuoja. Pirmą kartą šį pavasarį ją užgirstu. Sakoma, kas turi pinigų gegutei užkukavus, tam visus metus jų nestigs. O aš dabar jų turiu.

Girdėti, kaip kaime be pertraukos gieda gaidžiai. Kaimas jau keliasi. O mums dabar prasideda „naktis“. Per visą naktį pakasėjus, norisi prigulti. Mano draugai jau miega.

Šalia manęs kūrenasi nedidelis laužas. Jo liepsna veikia migdančiai, kad aš vos išlaikau plunksnakotį. Bet miegoti dar per šalta. Be to, neturiu kuo užsikloti. Geriausiai čia iš mūsų jaučiasi Viesulas. Tai tikras Vingių Jonukas: krito žemėn - ir jau miega. Šamas, kai tik pradeda blėsti ugnis, atsikelia, prirenka glėbį šakų ir užmeta ant laužo. Jam, matyt, taip pat šalta. Prisimenu, kai mudu su Šamu dar 1946 m. rudenį miegojom Varčios miške. Visas mūsų už-siklojimas buvo trumputė milinė. Naktis buvo šalta, kad kėlėmės kokius penkis kartus laužo kurti. Truputį apšilę, vėl guldavom, iki plaukai ant galvos nuo šalčio pasistodavo ir dantis ant danties nesueidavo.

K. kaime pradėjo šunys smarkiai ambryti. Gal jau „aktyvas“ su savo obligacijomis pasirodė?

... Saulė jau sulig medžių viršūnėm, bet miegoti vis tiek šalta. Kregždė, nusnūdęs valandą, atsikėlė ir šildosi prie ugnies. Net ir Viesulas buvo atsikėlęs sušilti, bet po minutės jis jau vėl miego karalijoje. Ne taip lengva balandžio rytą miške užmigti, o eglės šakos šilumos per daug neteikia.

Netoli genys taukši. Kaip iš kulkosvaidžio kalena. Ir galvos gi jam neskauda nuo tokio trankaus taukšeno.

Šamas tikras kulkosvaidininkas. Jo ir automatas pastatytas ant apkabos šalia eglės kaip kulkosvaidis. Juokingai šaudė iš kulkosvaidžio Šiukščiakalnyje, kai patiesėm 6 ar 7 stribus. Pila stačias iš savo „afeno“, o tas toks sunkus, kad Šamas vos negriūva atgalias. Turbūt visus langus Dievui sušaudė. Ir man tada porą serijų pro kojas paleido.

Jau trečia diena kaip mano brolis Rainys (jį dar Tabaku vadina) partizanas. Antra diena kaip jis padeda kasti bunkerį. Sunkios, oi sunkios jam bus pirmos partizanavimo dienos. Iš pradžių tiesa, linksma ir įdomu būna. Viskas nauja, neįprasta, viskas stebina. Bet praeina viena kita savaitė, ir kiekvienas naujokas pradeda galvoti. Aš irgi kadaise galvodavau apie savo tolesnį likimą, apie galimą mirtį. Bet paskui įsilieji į naują gyvenimą ir galvoji mažiau. Kas bus - tas bus. Prasideda tarytum azartinis lošimas, į kurį palengva įsitrauki su kūnu ir su siela.

Dainavos apygardos vadas Lionginas Baliukevičius-Dzūkas 1949 m. rudenį

Žvalgyboje

Balandžio mėn. 30 d.

Bunkerį šiaip taip užbaigėm kasti. Labai sunkus buvo darbas. Naktis trumpa ir tamsi, reikia skubėti, nes nepabaigto ir neužmaskuoto bunkerio dienai juk nepaliksi. Pastebės kas, tai jau ir negyvenk tame bunkeryje. Dirbom lyg kokie pasakų plėšikai prie lobio: be garso, vogčia, dairydami, įsiklausydami į šunų lojimą... Bunkerį iškasėme neaukštą: kaip tik susirietęs gali vaikščioti. Būtume gilesnį kasę, bet pasiekėme vandenį.

Galutinai įrengti bunkerį lieka Vanagas, Guoba ir Rainys. Aš, Viesulas ir Vieversys išvykstam daiktų parsigabenti. Pakeliui aplankom savo seną pažįstamą. Skundžiasi moteriškė dabartiniu gyvenimu.

- Jau geriau ir ta gegutė nekukuotų ir ta saulė mums nešviestų, - apatiškai kalba ji.

Ir tikrai, tas žavingas pasaulis, pasipuošęs žaliomis pievomis, atnešęs nerimastingą gegutės kukavimą ir melancholiškas bernų ir merginų partizanines dainas, lyg dar labiau išryškina mūsų krašto tragediją. Koks milžiniškas kontrastas tarp pavasario gamtos ir žmonių gyvenimo! Gamta atgyja, visur bunda gyvybė, tik žmonių gyvenime nieko gražaus, nieko gero nerasi, tik pelėsiai, merdėjimas, kankinantis kažko laukimas... Kaipgi žmonėms nesikankinti, žinant, kad šis gražus pavasaris ne jiems skirtas, ne pas juos atėjo...

... Ryt taip vadinama darbo žmonių jėgų peržvalgos diena - gegužės pirmoji. Komunistiniams gaivalams tai džiaugsmo diena. Gers iki pasiutimo ir garbins savo „tėvą“. Žmonės varys į mitingus, lieps dalyvauti eisenose, šaukti visa gerkle „ura“, nešti transparantus su VKP(b) CK nustatytais lozungais... Ir žmonės darys viską, ką jiems įsakys: rėks „ura“, eis koja kojon pro tribūnas ir t. t. Tegul tik pamėgina kas pasipriešinti partijai!

*Stovi (iš kairės): Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Kostas Baliukevičius-Rainys.
Sėdi: trečias iš kairės Sergijus Staniškis-Antanaitis, Litas, ketvirtas - Lionginas Baliukevičius-Dzūkas*

Gegužės mėn. 3 d.

Prieš kelias dienas teko sutvarkyti visą eilę reikalų.

Turėjau susitikti su Audrūnu, bet nepavyko. Pasirodo, Audrūnas buvo atvykęs penktadienį. Matyt, mano laiško, kuriame susitikimas buvo skirtas pirmadienį, jis negavo. Išeiti partizanauti, atrodo, jis nesirengia. Aš gerai suprantu jį: jam gaila savo tėvų. O gal ir savęs, bet vargiai.

Dabartinis Audrūno gyvenimas lygus gyvenimui ant parako statinės, kurios dagtis jau paruoštas uždegti. Kapsas, aišku, išdavė jį. Be to, MVD-istai pas mus bunkeryje rado jo pranešimą. O pagal rašyseną jie lengvai iššifruos tapatybę. Audrūnas, žinoma, naiviai galvoja, pasikliaudamas vien tuo, kad MVD šiuo momentu nekliudo. Aš garantuoju 100%, kad MVD žino, jog aš su Audrūnu palaikau ryšius. Jeigu jo dabar nesuims, tai tik dėl to, kad laukia puikesnės progos, kad galės jį tiesiog už rankos nutverti, arba - greičiausiai taip ir bus - jį nuolat seka ir tikisi užėti ant mano pėdsakų.

Audrūnui dabar yra pati geriausia proga stoti į mūsų eiles. Gaila, kad jis to nenori padaryti. Daug yra tokių, kurie laukia, delsia, kol MVD-istai juos suima ir ištremia. Vietoj to, kad mūsų sąjūdį stiprintų, įneštų naujos jėgos, iniciatyvos, sumanymų, atsiduria Uraluose ir ten anglis kasa... Tai lyg stručio „politika“, kuris, jausdamas pavojų arba bėgdamas nuo jį persekiojančių medžiotojų, staiga sustoja, įkiša smėlin galvą - atseit niekas nemato, pavojus praėjo, galima būti ramiam...

Visur ir visais laikais buvo kalbama apie pasiaukojimą, tačiau darbais įrodyti pasiaukojimą yra didelis dalykas. „Tepajaučia kiekvienas pasiaukojimo didingumą...“ - sakoma mūsų LLKS kreipimesi į kovotojus. Kas moka visiškai ir šventai pasiaukoti, tas, aš laikau, yra laimingas žmogus, nes jis nugalėjo save, t. y. didžiausią kliūtį pasaulyje; todėl jis jaučia tikrą laimę, tikrą pasiaukojimo, kančios saldumą, didingumą, ir visa tai jį iškelia aukščiau kitų.

Šioje kovoje aš matau tik vieną vienintelį tikslą -laisvę arba mirtį. Bet mirtis nėra visada pilnas pasiaukojimas. Aš noriu ir stengiuosi eiti visiško pasiaukojimo keliu, bet, deja, tebesu tik pusiaukelėje. Jau daug ko išsižadėjau, tačiau dar toli gražu ne visko. Aš vis dar tebesu prisirišęs prie savo asmeninių patogumų, prie savęs... Na, aš nemoku to rašalu išreikšti...

Audrūnui aš jau nurašiau daug laiškų, kuriuose kviečiau pereiti pas mus, bet, deja, jis man aiškaus atsakymo nedavė. Jis turi tvirtą kozirį rankose - tai jo tėvai, ir aš nieko negaliu atsakyti. Aišku, gaila senų tėvų. Jeigu jis išeis, tėvus ištremis, ir jie kažin ar galės pakelti tuos vargus Uraluose. Kitaip sakant, pasidarei tas, kuris tėvų mirtį priartina. Aš toks jau tapau, ir dėl to man sunku, pasiutusiai sunku kartais būna. Iš kitos pusės, aš jaučiu, kad mano meilė brangiai, nuvargintai smūtkelių Lietuvai diena iš dienos taip didėja, jog aš galbūt net per daug mažai apie tėvus pagalvoju. Gal aš sunkiai nusidedu, bet Dievas, kuris vienas mato mano vidų, gal nesmerks manęs, nes tai, ko aš siekiu, apima ne vien tik mano šeimą, bet daug lietuviškų šeimų, motinų, tėvų, brolių...

Būtų gerai, kad Audrūnas stotų į mūsų eiles, nes inteligentas mums atstoja dešimtį partizanų, jei jis į bendrą darbą įdeda dalį savo sielos. O Audrūnas galėtų toks būti...

Per šias kelias dienas daug laiko sugaišau, kol susiradau anteną, izoliuotos vielos ir izoliacijos. Tai menkniekiai, bet kaip sunku juos įsigyti. Kažin ar kas supras, kad daug partizanų tik dėl tokių „menkniekių“ galvas padėjo...

Šiandien susipakavome visus daiktus ir ruošėmės paimti pastotę ir vykti, bet atbėgo ryšininkė ir pranešė, kad ten, pro kur mums reikia važiuoti, mongolai daro kratas. Taigi teks dieną palaukti...

... Grįžtam į savo „vasarvietę“ prie upės. Pakeliui užsukame pas vieną „šlėktą“. Jis mums padovanoja automatą. Trūksta kai kurių dalių, bet žadėjo rytoj surasti likusias.

Automatas gerokai parūdijęs, bet Rainys, pasėdėjęs porą dienų, padarys jį baltą. Svarbiausia, kad vamzdis neišsišaudęs.

„Šlėktelė" kaip ir visi žmonės skundžiasi kolchozais. Jau yra savanoriškai pasirašiusių pareiškimus stoti į kolchozus. Beveik visi šie savanoriai yra sribai, gyvenantieji miesteliuose ar prie miestelių.

Paskutiniuoju metu partinis aktyvas jau kitaip pradėjo žmones įtikinėti kolektyvinių ūkių santvarkos „pranašumu". Į valsčių susišaukia ūkininkus ir čia po vieną išsikviečia į atskirą kambarį, kur kokie 4-6 „aktyvistai" keiksmiais, grasinimais ir kumščiais įrodinėja „pranašumą". Kartais žmogelį šiais „įrodinėjimais" taip suglumija, jog šis neištveria ir pasirašo. Na, ką gi - ir pats Stalinas yra pasakęs, kad valstiečių negalima jėga versti stoti į kolektyvinius ūkius, bet tik gražumu. Anot jo, patiems žmonėms reikia leisti įsitikinti tos naujosios ūkinės santvarkos pranašumu. Na, ir „stropiai" vykdo Stalino įsakymą „aktyvistai". Tik tie lietuviai: ir mažazemiai, ir vidutiniokai, ir „buožės" vis tokie kietasprandžiai! Pripratę prie seno, „naujovių" nelabai paiso.

Nežinomas Dzūkų rinktinės kovotojas

Vanago grupēs Šarūno būrio kovotojai „žvalgosi”

Gegužės mėn. 7 d.

Nors naktis buvo šviesi ir apylinkėse netrūko mongolų ir sribų, kurie šiomis dienomis „rinko“ paskolas, man, Viesului ir Vieversiui pavyko su vežimu ir daiktais prasmukti į naujai parengtą vadavietę.

Jei būtų tekę dar vieną dieną laukti, būtų ėję kad ir trise suruošti X kaime sribams pasalų. O pasaloms buvo tokia palanki naktis - šviesi kaip diena. Sribų buvo 7 ir dvi moterys. Šios gaujos tarpe buvo ir Rudžionis, Alovės valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininkas. Tai būtų buvęs puikus laimikis. Galimas daiktas, kad visų būtume nesugriebę, tačiau pusė būtų likę ant vieškelio tysoti. Būtume visą šitą gaują prisileidę per 10-20 metrų ir traukę tiek, kiek apkabose yra šovinių. Jeigu likusieji atsišaudytų, tada po granatą... To jiems pakaktų.

O kad ne šitos pareigos ir visokie uždaviniai, kurie suėda visą laisvą laiką, už Žaibą, Kariūną, Vanagą ir kitus mes dar ir keliese sugebėtume atkeršyti! Kaip žmonės laukia partizaninių veiksmų, galima spręsti iš skleidžiamų gandų. Pavyzdžiui, vienas žmogelis pasakojo, girdi, partizanai Daugų miestelyje į salę įmetę bombą, kažkur už Daugų užmušę 8 sribus, o už Valkininkų visą MVD-istų įgulą ištaškę. Nieko panašaus, aišku, nebuvo. Žmonės bent gandais raminasi. Kaip sunku tokių gandų klausyti! Aiškiai žinai, kad taip nebuvo, ir, rodos, imtum ir pats tuojau eitum tokios velniavos iškrėsti. Bet argi visur spėsi. Reikia ryšį nutiesti, reikia bunkerius iškasti, reikia priemones įsigyti, reikia maisto, batai nuplyšo - reikia batų ir taip be galo. Man tiesiog sunku, širdį skauda, kai girdžiu pasakojant, kad ten ir ten sribai vaikščioja po 3, po 4. Nėra Žaibo, o jis būtų iki šiol jiems jau davęs pamoką.

Iš kaimo X išdardam su triukšmu. Vieversys sėdi vežime. Mudu su Viesulu žygiuojam priekyje per 1 km. Traukiam vieškeliais, visur sukeldami šunis. Retkarčiais pasiklausom, ar dar girdėti ratų dardėjimas, ar Vieversys kartais nesulūžo su ratais. Bet kelionė kol kas vyksta be kliūčių. Pakeliui užsukam pas „Moterišką“. Sužinom, kad tuo vieškeliu, kuriuo vykstam, ir ta pačia linkme pavakare praėjo 12 iki dantų apsiginklavusių mongolų. Na, bet sykį jau išvažiuavome, tai negi dabar grįši atgal. Vieversį per-spėjam, jei aš su Viesulu susišaudytume su mongolais, apsigręžti ir mauti, kiek arklys įkabina, atgal. Deja, iki miško nieko neatsitinka. Bet pro trobas, esančias prie vieškelio, einam palengva, su automatais rankose, atleidę atsargas. Aš net gaiduką laikau nuspaudęs. Belieka tik spyną truktelėti... Taip kadaise mane Žaibelis išmokė...

Na, bet miške mūsų Vieversiui prasidėjo tikras vargas. Išsinarstė vežimas. Šiaip taip su viela suraišiojo. Gal kaip nors pasieksim savo „namus“. Su Viesulu vėl išeinam į priekį. Bet netrukus vėl reikia grįžti atgal, nes Vieversys švilpia, šaukdamasis pagalbos. Pasirodo, vežimas vėl išsinarstė dalimis. Kad jį kur galas! O čia jau aušta. Viesulas griebiasi taisyti, bet nieko neišaina. Aš ir Vieversys nieko

nenusimanom apie vežimo „mechanizmą“, todėl mūsų pastangos Viesului pagelbėti yra daugiau negu juokingos. Visi pykstam ir juokiamės. Kad kiek, ir mūsų kelionės finalas būtų išėjęs visai tragiškas. Viesulas norėjo pastumti į šalį arkli, o šis brinkt - ir nugriuvo. Vos at-kėlėm už uodegos. Mat arklys nuo pavasario darbų ir ilgos kelionės šią naktį vos kojas kelia.

Vežimo, atrodo, nebepataisysim, todėl nubėgam pas gretimą ūkininką paimti kitos pastotės. Bet čia nerandam vežimo. Paimam tik arkli. Ūkininkas ateina taip pat kartu. Jo padedami šiaip taip sutvar-kom vežimą ir, nepakeitę nei arklio, skubame toliau. Jau visiškai šviesu, bet žmonės dar neatsikėlę. Prilaikydami arkli ir vežimą, pagaliau pasiekiam ir savo „namus“.

Mūsiškiai bunkerio vidų šiek tiek aptvarkė, bet reikia kasti papildomą bunkerį „raštinei“. Kitą naktį iškasam, uždedam lubas, užpilam žemėm, o mūsų šeimininkas rytą užakėja ir pasėja žirnius. Žirniai čia jau kartą buvo pasėti, tad dabar teko dar pakartoti. Tai bent pavasario sėja!

Vakar naktį galutinai užbaigėm bunkerio įrengimą. Su mūsų „stalioryste“ išėjo tikri kuriozai. Stalą darėm keturkampį, o išėjo kažkoks daugiakampis su įvairiausiom išpjovom. Labai nesisekė matuoti: vis per ilgas lentas atpjaudavom. Taip ir pjovėm po du kartus.

Šiame bunkeryje bent oro netrūks. Vanagas parnešė iš Žemaitijos naują angų orui kasimo metodą. Tuo metodu pasinaudojome ir dabar. Puikus dalykas. Iš kastuvo padaromas gražtas, kuris užmaunamas ant ilgo koto su rankena. Tokiu gražtu angas orui galima gręžti 5-6 metrus, ir jos yra tokios didelės, kad šuo gali lengvai pro jas pralįsti.

Rainys dirba kartu, tik fizinis darbas jam per sunkus, bet jis darbą pajvairina visokiom frazėm, moksliskais posakiais, kurių per keletą savo studijavimo metų nemažai prisirinko. Tiesa, Rainys pasirinko sau dar sakytinį slapyvardį - Tylius. Slapyvardį rinkosi iš žodyno, nors pasiūlymai iš šalies buvo gausėsi nei žodyne surašyta vardų. Vienas per kitą siūlė Rašti-kį, Vorosilovą, Trumpabukį, Turką ir t. t. Aš iš Tyliaus tuojau padariau Kilą...

Šiandien jau klausėmės radijo. Berlyno blokada nutraukiama. Anglai su amerikonais lyg ir bando triumfuoti, bet, jų nelaimei, Tolimųjų Rytų padangė smarkiai niaukiasi. Komunistai žengia vis pirmyn. Tuo pat metu vyksta kažkokios derybėlės, tačiau komunistams „naplevat“ į jas. Kaip čia gali taikytis, jeigu sekasi. Tiesą pasakius, gera taktika: muša priešą ir atsikvėpti neduoda. Visa tai anglams ir amerikiečiams smarkiai nuotaiką gadina, o komunistai puikų grobį jaučia... Juk Azija - tai ne menkniekis. Geltonųjų masės prieš baltuosius imperialistus! Tai komunistų troškimas. Tamsi Azija, sužavėta komunistinių lozungų ir apginkluota modernia ir rafinuota technika, sukurstyta eina prieš Vakarus. Politbiuras žino, ką daro...

Na, o Vakaruose vėl prasidės keturių ministrų konferencijos, taip sakant, tąsymasis. Galas juos žino, kiek jie ten dar prišnekės. Tų komentatorių nuvalkioti aiškinimai mane į snaudulį varo.

Beje, rusai anglams ir amerikiečiams paskelbė „eterio“ karą. Visų BBC ir „Amerikos balso“ radijo stočių transliacijos rusų kalba smarkiai trukdomos. Kokia čia „uždanga“ buvo iki šiol, jei dar žmogus, ausį prikišęs prie aparato, galėjo klausytis eteriu siunčiamų kapitalistinių šmeižtų... „Draugai“ moka tvarkytis. Jie taip padarys, kad žmogus ne tik užmirš, ką girdėjęs, bet ir girdėti nenorės. Tai bent demokratija! Niekas nieko neklauso, niekas nieko kitam nepasakoja, visi bijo, dreba, dargi visi bijoti bijo. Taip ir gyvena šia diena. Pavalgei, pasigėrei, nesuimtas likai - ir tvarkoj. Toliau vėl gali gerti (jei, žinoma, turi už ką), valgyti (jei turi ką), vogti (jei esi komunistas) ir t. t., iki kokiam lageryje atsidursi. Bet ir ten gali gyventi, tik reikia mokėti kaip kitus sekti, skusti, kaip lagerio „načalnykams“ vogti padėti...

Vanagas - Viktoras Kazlauskas

Vanagas - Adolfas Ramanauskas

*Kazimieraičio rinktinės DLK Vytauto grupės partizanai Adolfas Baublys-Vytas, Merkys (kairėje) ir Julius Karpis-Vieversys.
1948 m. pradžia*

Iš kairės: antras - Lioinginas Baliukevičius-Dzūkas, trečias -Sergijus Staniškis-Antanaitis, Litas, ketvirtas - Adolfas Ramanauskas-Vanagas, penktas -Kostas Baliukevičius-Rainys

Gegužės mėn. 8 d.

Lygiai prieš ketverius metus, tą patį mėnesį ir dieną, Čekoslovakijoje patekau rusams į nelaisvę. Atmintina diena, ir aš jos, kol gyvas būsiu, neužmiršiu...

...Saulė, rodos, dar buvo nepatekėjusi, kai mes iš vieno nedidelio Čekoslovakijos miestuko pradėjome trauktis Prahos link pasiduoti amerikiečiams.

Aušo puikus rytas. Dangus, žydras kaip rugiagėlė, žadėjo puikią dieną. Buvo gana šalta, ir mes vilkėjome milinėmis. Truputį virpėjome nuo šalčio ir paskubomis rijome cigarečių dūmus.

- Los! Abmarch! - skambėjo kietai ir griežtai feldfebelių komandos.

Mes, dauguma lietuvių, važiavome gurguolėmis kartu su vengrais. Susidarė ilgiausia kolona, bet į priekį judėjome tvarkingai, be jokio grūdimosi. Privažiavom puikų asfaltuotą kelią. Tai autostrada, jungianti Prahą ir Brno.

Arkliams vienas malonumas traukti sunkias gurguoles tokiu keliu. Mes dairėmės į šalį. Čekoslovakija - kultūringas ir civilizuotas kraštas. Tai matai iš pirmo žvilgsnio.

Koks bus toliau mano ir mūsų visų likimas? kažkas turėjo įvykti neįprasto. Pro šalį nuolat zujo lengvosios mašinos, ropojo šarvuočiai, tankai, tarškė motociklai, sunkvežimiai...

Na, dabar gaus ruskiai per nosį, nes vokiečiai jau sugniuždyti. Taip tada daugumas galvojo. Anglai ir amerikiečiai, padedami likusios vokiečių kariuomenės dalies, pradės naują karą. Ir tai turėjo būti, kaip mes galvojome, neilgas karas... Skaičiavome mėnesius ir sakėme, jog greit pateksime į savo išsiilgtą tėvynę. Vyruose išiziebė atsiminimai, visi pradėjo gyventi tėviškės vaizdais, išgyventais jausmais, kūrė ateities planus... Aš galvojau apie paliktus namus, namiškius. Kažin ar jie gyvi?..

Po gero pusvalandžio visos viltys sudužo...

Pro šalį pralėkė nepaprastu greičiu kelios lengvosios mašinėlės. Netrukus praūžė keli motociklai su priekabom. Visi buvo paskendę savuose atsiminimuose, tad į pravažiuojančius nekreipė per daug dėmesio. Staiga vėl pralėkė keli motociklai su kažkokiais baltais skudurais ant stiebų.

- Rusai! - staiga riktelėjo kažkur lietuviškai, ir aš staiga iš pilkų kalinių milinių ir bintuotų kojų atpažinau dar Lietuvoje taip dažnai matytus raudonarmiečius.

Keli mūsų puskarininkiai nusikeikė ir sugriežė dantimis. Visi buvo balti kaip drobė. Turbūt ir aš toks buvau. Visi vieną akimirką pamatė, kas mūsų netolimoje ateityje laukia.

- Mums galas, vyrai, - tyliai ištarė Petras P.

O pro mus jau riedėjo dideli grubiai nukalti tankai, iš kurių kyšojo mongoliški nešvarūs, pikti veidai.

- Voina kaput! - nuolat šaukė mums rusai.

Vengrai, iškėlę rankas, sveikino mongolus. Mes paskubomis sumetėme į balą pistoletus. Dienoraštį suplėšiau ir pabėriau ant kelio. Žiūronus sviedžiau į akmenį. Vokiečiai plėšė antpečius, pasižymėjimo ženklus ir t. t.

Apie pasipriešinimą negalvojome, nes nebuvo prasmės. Visur buvo pilna „nenugalimosios“. Kad bent civilinius drabužius turėtume, tada gal lengviau būtų laviruoti. Bet ir drabužiai turi mažai reikšmės, jei nėra atitinkamų dokumentų.

Mongolai pradėjo knistis po mūsų gurguoles. Triaukščiai rusiški keiksmi skambėjo be paliovos...

Tuo metu atsitiko tikra tragikomedija. Ore zvimbė keliasdešimt tarybinių bombonešių. Mongolai pradėjo šaudyti į viršų žaliomis ir raudonomis raketomis, bet tarybiniai lakūnai tarytum nepastebėjo saviškių signalų. Pasigirdo ausį rėžiantis švilpimas.

- Bombarduoja!

Vos spėjome užbėgti už kažkokio namo kampo ir sugriūti vienas ant kito, kai pasigirdo pirmųjų bombų sprogimai. Viena bomba sprogo per keletą metrų nuo mūsų. Pradėjo byrėti stiklai. Girdėti ir sužeistųjų dejavimas. Rusai dar bandė duoti ženklus raketomis, tačiau iš lėktuvų sprogstamųjų ir padegamųjų bombų serijos byra be paliovos. Keiksmas su vaitojimais maišėsi išvien.

- Kas per velniava!? - galvojam mes. - Kodėl rusai saviškius bombarduoja?..

Ant plento liepsnojo uždegti sunkvežimiai su amunicija. Sprogimai kurtino ausis. Arkliai su gurguolėmis kaip pašėlę lakstė po laukus. Daug jų krito.

Pagaliau lėktuvas nuskrido. Tik dabar pastebėjome pakelėje gulinčius užmuštuosius. Daugiausia tai tie patys rusai. Vienam ruseliui skeveldra sužeidė galvą. Jis plovė ją baloje ir, skuduru apsirišęs, numojo į viską ranka. Kažkoks ukrainietis aiškino, jog jiems dažnai tenka nuo saviškių, kai priešakiniai fronto daliniai greitai pasistumia pirmyn.

Šito netikėto bombardavimo įspūdį pakeitė kiti įspūdžiai. Rusai su keiksmiais, grūmodami kumščiais, grąžino mus ant kelio.

- Kuryt u tebia jest?

- Davai časy!

- Ur, ur, ur, ur!.. - apspitę mus, lojo raudonieji.

- Ko jie nori, po velnių! - galvojau, nesuprasdamas jų mekenimo. Vienas parodė į ranką. Acha, jie laikrodžių reikalavo. Kurie spėjo, tie paslėpė, gi kitiems tuojau nuo rankų numovė. Iš manęs taip pat norėjo paimti, bet aš pasakiau, kad neturiu, ir parodžiau rankas.

- Kitas jau paėmė, - pasakiau.

- Vrioš!.. mat... mat! - ir tuojau apkrėtė.

Vienas, taip bekrėsdamas, laikrodžio kišenėlėje rado vieną 8 mm šovinį.

- Gde revolver, pistolet?... mat... mat...! - šoko ant manęs su kumščiais rusai. Pradėjau aiškintis, teisintis, kad pistoletą atidaviau, tik šitas šovinėlis netyčia užsiliko.

- Ty vlasoviec?

- Ne, lietuvis.

Rodžiau rusui savo studijų knygelę ir lietuvišką pasą ir pastebėjau, kad šis visiškai analfabetas. Gerai pataikiau! Ruskis susiglumijo, pamatęs geltonais viršeliais studijų knygelę, ir, kažką sumurmėjęs, nuėjo.

Pažiūrėjus išilgai plento, vaizdas kaip didžiausiam turgui.

- Snimai sapagi... davai časy... - aidėjo visuose kampuose.

Taip visus apkrėtę, rusai liepė mums grįžti autostrada atgal. Paaiškino, kad kažkur pakeliui būsiąs lageris. Pasiėmę kuprines, žygiavome atgal. Mūsiškiai aptiko gurguoles su maistu. Prisikrovėm į katiliukus marmelado, sviesto, medaus ir, taip apsirūpinę maistu, traukėm tolyn.

Keliu nenutrūkstama srove važiavo rusiškos tanketės. Tai tikros „tačenkos“: mažos, iškrypusios. Jose patrankos keli sviediniai maišėsi su, matyt, kažkur pavogtais moteriškais bateliais, pusbačiais, čemodanais...

„Tačenkos“ riedėjo be jokios tvarkos, viena kitą pralenkdamos. Sunkvežimiai dėl tokios netvarkos negalėjo pravažiuoti. Šoferiai keikė vežimais važiuojančius kareivius, grūmojo jiems kumščiais.

- Argi čia kariuomenė? - nustebęs pats savęs klausiau. Jokios tvarkos, jokios drausmės, atrodė, kad galvijų banda Azija veržiasi į pasakų šalis. Proletarai skuba pasiplėšti. Kas pirmesnis, tas geresnį grobį ras.

Mūsų adresu, be abejo, grūmojimų ir keiksmų netrūko. Mes, lietuviai, susitarėm rusiškai neatsakinėti. O rusiškai prakalbėti pavojinga, nes tuojau „vlasovcu“ palaikys. „Vlasovcu“ likimą iškalbingai rodė pakelėse gulį lavonai. Taip į kiekvieno ruso paklausimą atsakydavome:

- Verstehe nicht.

- Ech ty, prakliatyj niemec! - nusikeikdavo vis mongolai, išgirde vokišką atsakymą.

Iš kiekvieno ruso dvelkė gili neapykanta vokiečiams. Ji lygiai teko ir mums. Mes stengėmės visi būti drauge ir kalbėti retai ir pašnibždomis, kad neįtartų lietuviais esant.

Palengva prie rusiškų keiksmų, tardymų bei grasinimų pripratome ir per daug dėmesio nekreipėme. Mus stebino rusiškų lozungų gausumas ant sunkvežimių:

- Vperiod na Berlyn!

- Smert niemieckim zachvatčikam!

Ir taip toliau...

Kažkokiam miestelyje prie bažnyčios šventoriaus ant žalios vejų sugulėm pailsėti. Girtas rusas ko neužjojo ant mūsų. Sprukom į šalį. Mūsų laimei, atsirado kitas rusas, kuris įtūžusį girtą jojiką nuvijo šalin.

Į bažnyčią ėjo kunigas. Išgirdęs kalbant svetima kalba, sustojo ir pradėjo mus klausinėti. Sužinojęs, kad mes lietuviai, nustebo, kodėl mes prieš komunistus kovojome. Pasitikėdami mes kunigui papasakojome, kas įvyko Lietuvoje 1941 metais. Kunigas jokių būdų nenorėjo tikėti. Juk Tarybų Rusija - tai demokratinė šalis. Toks atsakymas mus lyg verdančiu vandeniu apipylė. Štai tau ir kunigas: komunizme demokratiją įžiūrėjo! Tuos kunigo žodžius aš dar ir dabar puikiai atsimenu. Atsimenu jo susižavėjimą raudonąja armija. Manau, jog dabar tas kunigas jau visiškai kitokios nuomonės. Taip, čekai dabar pamatys, kas yra komunizmas. Jie tikėjo pasaka, o dabar išgyvena juodą tikrovę, be jokių spalvų, be pagražinimų.

Tai buvo įspūdinga kelionė į Brno miestą. Brno mieste čekai mus apmėtė akmenimis ir lazdomis, nes mes buvome traktuojami kaip vokiečiai. Mums, lietuviams, sunku buvo iškęsti tokią panieką už tai, kad kovojome su didžiausiais savo tėvynės priešais - bolševikais. Fašistai padarė daug nuostolių, bet jokių būdų ne tiek, kiek tie, kurie šiandien demokratijos vardu taiką „gina“ ir yra SNO nariai.

Ką gi turėjo lietuviai pasirinkti, jeigu ne kovą? Juk mes žinom, kas įvyko Raimi miškelyje, Pravieniškėse. Gal mes turėjome padėti komunistams kovoti prieš vokiečius, kad vėl panašūs dalykai kartotųsi? Jokių būdų ne! Vokietis mums toli gražu ne brolis, bet bolševikas buvo ir bus pats didžiausias priešas.

Argi ne ironiškas likimas tų lietuvių, kurie vokiškosios okupacijos metu nuoširdžiai stėjo kovon prieš bolševizmą? Galbūt tie lietuviai buvo naivūs politikai, tikėdami, kad, kovojant prieš bolševizmą, galima dėtis į sąjungą su vokiečiu, - pagaliau ir su pačiu velniu, nes ir šis nėra toks baisus kaip bolševikas. Jie troško atsimokėti, atkeršyti už 1941 metų aukas, o visa kita prieš tai nublanko. Šių lietuvių tarpe buvau ir aš...

Plechavičiaus batalionai ir vadinamoji karo mokykla Marijampolėje - tai puikiausias ano meto lietuviškojo jaunimo nuotaikų veidrodis. Kas privertė jaunuolius taip gausiai stoti į Vietinės rinktinės eiles? Gal meilė Hitleriui, o gal

prisirišimas prie „fa-terliando?.." Deja, ne! Hitlerininkų šunaujai čia virė taip pat neapykanta, bet ją nustelbė dar didesnė neapykanta bolševizmui. Kas gali pasmerkti tokius jaunuolius, kurių buvo tūkstančiai? Kas gali pasakyti, kad jie buvo hitlerininkai, nors galbūt ir prisidėjo prie vokiečių vedamos kovos? Kodėl lietuviai nestojo į SS legionus ir kodėl vokiečiams nepavyko suformuoti gausių SS pulkų Lietuvoje, kaip kad jie tai padarė Latvijoje ir Estijoje? Bet ir estai, ir latviai buvo tūkstantį kartų teisūs, nes kur jie galėjo dingti, kai komunistinis žvėris jau buvo ant jų tėvynės slenksčio. Visi į Vakarų išbėgti negalėjo, o likti ir pasiduoti aklai komunistinei tironijai buvo daugiau negu beprasmiška. Prieš niekšus bolševikus gali nekovoti tik tas, kuris pats niekšas yra.

Pabaltijiečiai galbūt buvo menki politikai. Jie nemokėjo pirkti ir parduoti savo tėvynės. Jie nemokėjo prekiauti savo jausmais. Užtat jie buvo geri kariai, kurie pavojui ištikus nebijojo paguldyti savo galvų už tėvynę.

Ta moralinė [skriauda - A. K.], kurią mes patyrėme Brno mieste, kaip žaizda degino krūtinę. Bolševikinis žvėris triumfavo, o mes... mes buvome laikomi „kariniais nusikaltėliais"! Čekai spjaudė į belaisvius, bet apspjovė patys save. Jie dabar tikriausiai tai pajuto. Žinoma, jie nepažino bolševikų, bet užtat dabar žinos, kad dažnai pasmerkti yra labai lengva. Nesmerkime lengvabūdiškai kitų, kad patys nebūtume pasmerkti...

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas

Gegužės mėn. 10 d.

Iš savo naujai įrengto bunkerio turėjome išsinešdinti, nes mūsų šeimininką suėmė rusai. Suėmė jį ne už politiką, tačiau, gerai jo nepažindami, negalime rizikuoti pasilikti. Pasitikėti gali tik tuo, kuris yra išbandytas. Neseniai patirtos pamokos parodė, kad visiškai pasitikėti gali nedaug kuo.

Dabar vėl miegame miške prie laužo...

Gegužės mėn. 12 d.

Šiandien vos ne vos pabaigėme kasti antrą bunkerį. Visa laimė, kad galėjome dirbti dienos metu. Vidaus dar „neišbudavojom“, nes negavome lentų. Žemėms išžarstyti panaudojom dar vieną „patobulinimą“ -šūpelį, kuriuo lyginamos pievos.

Bunkerio maskavimas tuo tarpu labai blogas, mat su šūpeliu išrausėm didžiausius kelius. Gi šitoje vietoje visur auga gėlės ir želia žolė. Maskavom sausais pernykščiais lapais. Tokios lapais maskuotos vietos skiriasi nuo bendro paviršiaus, ir įgudusi akis tuojau pastebės tokį nenormalumą. Rudenį, kada lapai kris, čia bus pirmos rūšies bunkeris. Tuo tarpu juokais visi siūlo ant bunkerio pasėti žirnių ar pasodinti jurginų, gvazdikų... Viesulas pasiūlė ant bunkerio viršaus padaryti balą ir šalia pririšti kiaulę. Po tokio „pasiūlymo“ visi plyšta juokais.

Bunkeris didelis. Mes jį vadiname „sale“. Na, ir ką gi, mūsų sąlygomis tai tikra salė - 3,5 m ilgio, 2,5 m pločio ir apie 1,8 m aukščio. Kai aš prisimenu, kokius bunkerius anksčiau partizanai kasdavo, tai dabar padaryta didžiulė pažanga. Ištisa evoliucija.

Dar 1946 metais dažniausiai buvo kasami „kiauliniai“ bunkeriai, kuriuose galima tik sėdėti, o pro angą reikia tiesiog šliaužte šliaužti. Tada apie jokus patogumus nebuvo galvojama ir buvo tenkinamasi tik landynėmis-slėptuvėmis, kuriose buvo tik miegama. „Ventiliacijos“, arba „dišnykai“, kaip margėnai vadina, tada buvo praduriamos paprasta plona lazda, dėl to visada trūkdavo oro. Būdavo atsitikimų, kad, pavyzdžiui, rusams apsistojus sodyboje, kur įrengtas bunkeris, partizanai dėl oro trūkumo netekdavo sąmonės. Bunkeris, kuriame gyvenome pereitą žiemą, buvo puikus vien tik dėl savo „ventiliacijų“. Neatidarius angos, jame buvo galima būti ištisas dienas.

Dabar partizanai daugiausiai kasa didelius (žinant mūsų partizanavimo sąlygas, tikrai didelius) bunkerius. Juose jau nereikia ropomis šliaužioti, ir stačiam vieną kitą žingsnį galima žengti. Atsirado staliukai, suoliukai, šiukšlių dėžės ir kt. Kregždė ir Bevardis bunkerį įrengimu pralenkė visus.

Bet ne visur partizanai gali iškasti gilius bunkerius. Apie Simną ir daugelyje Tauro apygardos vietų greitai pasiekiamas vanduo. Tokioj Balbieršgirėj, atrodo, neįmanoma padoresnį bunkerį įsirengti...

Būtų įdomus dalykas, jeigu kada nors išleistų knygą vien apie tai, kaip partizanai kasdavo bunkerius. Kiek panaudota įvairiausių gudrybių, kiek parodyta savotiško išradingumo!.. XX amžiuje žmogus gyvena žemėn įsiknisęs! Kombinuočiausios angos, įvairiausi maskavimo būdai. Ir kur tik partizanai neturėjo įsirengę bunkerį! Turbūt nėra jau tokių vietų. Bunkeriai po tvartu, po klojimo grendymu, po sąslavynu ar skiedrynu, po malkinėm, avidėse, paukštidėse, raistuose įkastose statinėse, dvigubos sienos, dvigubos palėpės, po krosnimis, po slenksčiais... Į vienus bunkerius reikia lipti pro duonkepį, į kitus - užpečkiu... Fantastiškai atsiveriančios sienos, balkiai, šulai...

Bunkeriai prie upelių, mergaičių darželiuose, krūmuose, javų laukuose, prie keliukų, vieškelį, bulvių duobėse, kapinėse, šventoriuose, šuliniuose ir prie šulinių,

bažnytkaimiuose... Visur ir visur bunkeriai, pradedant „šilais“, kur dar ir dabar partizanai gyvena atviruose bunkeriuose, ir baigiant lygumomis, kur bunkeriai visiškai slapti, kur ant bunkerio užpila daugiau kaip vieno metro sluoksnį žemės, kur angos durelės tokios storos ir sunkios, kad jas gali tik keli vyrai iškelti...

Įdomi bunkerių istorija. Kas ją žino, tas žino, kaip sunku buvo kovoti. Ir vis dėlto kovojo!

Šiandien jau mažai liko tokių bunkerių įrengimo būdų, kurių nežinotų MVD. Tai vis išdavikų ir provokatorių darbai. Tačiau kad ir kiek žino MVD bunkerių rengimo būdų, vis tiek labai retais atsitikimais kratų metu bunkerius randa, jei išdavikas ar provokatorius bei šnipas neišduoda ir neatveda rusų prie pat angos.

Partizanai sodyboje kasa bunkerį (išnešioja smėlį)

Gegužės mėn. 16 d.

Jau antra diena, kaip mes trise dienavojame Y kaimo krūmuose. Šitie krūmai - tai kelių metrų ilgio ir pločio jaunų alksnių salaitės, išsimėčiusios po dirvonuojančius laukus. Čia rusai dar nėra atkreipę savo „revoliucinio budrumo“, tad mes jaučiamės gana patogiai.

Apskritai šitose apylinkėse mes leidžiame jau penktą dieną. Dvi naktis prabuvome savo vasarvietėje prie ievos krūmo. Ten dabar labai gražu: ievos žydi ir naktį jose be pertraukos čiauškia lakštingalos.

„Vasarvietėje“ sužinojom, kad netoli Nemuno ir jo kaimynų pastebėti pasalaujantieji rusai. Apie tai mums pranešė mūsų slapukai. Mus ši žinia gerokai

nustebino, nes rusai čia paskutinį kartą pasalavo daugiau kaip prieš metus laiko. Tiesa, vieną kartą žiemą, sunaikinus dvi mūsų vadavietes, rusai taip pat čia buvo pasisukę, tikėdamiesi užėti ant mūsų pėdsakų. Bet daugiau niekad jų čia nebuvo. Vadinasi, čia turėjo kažkas mus susekti. Tačiau užverbuotų šnipų iš aplinkinių gyventojų mes nesitikim. Pasalos tokioje vietoje - keistas dalykas. Nejaugi čia dar atsiliepia Kapso ir Vilnies išdavystės? O gal mane kas iš aplinkinių gyventojų pastebėjęs pranešė MVD? Mano ypatinga žymė - rudi plaukai - yra pakankamai ryški, kad rusai iš pranešimo susigaudytų, kas čia toks pasirodė ir kokių tikslų. Reikės būti atsargesniems.

Buvau susitikęs su Audrūnu. Savaitė prieš susitikimą Vanagas, Rainys ir aš buvome jam pasiuntę laiškus ir oficialų raštą, kviesdami pereiti dirbti pas mus, į pagrindį. Audrūnas sutiko, tik dar bandys savo tėvus iškraustyti į Kauną. Palikti senus tėvus -tai didelė auka, bet turėjome pareikalauti iš jo ir šios aukos, norėdami pastatyti savo apygardą vėl ant kojų.

Audrūnas man papasakojo, jog jis kartais net norėdavęs, kad jo tėvus ištremtų, - tada jam kelias būtų atviras, galėtų nesiskaityti su savo išsišifravimu, o tėvai tokiu atveju jo nekaltintų.

Aš gerai suprantu jo tą vidujinį išgyvenimą - kovą su savimi, kovą tarp pareigos sustiprinti mūsų sąjungą ir meilės senučiams savo tėvams. Kai kam galbūt labai žiauru atrodys linkėti savo tėvams ištrėmimo, bet lai pagalvoja tas apie sielą, visomis jėgomis trokštančią prisidėti prie kovos su aršiausiais tėvynės priešais, ir kada to negalima įvykdyti, kančia pasidaro labai didelė. Atsisakyti tėviškės, kada ji reikalauja tavo pagalbos, ir atsisakyti tėvų - tai du skirtingi dalykai. Ir Hugo nedaug tokių kontrastų davė savo romanuose.

Sutarėm dieną, kada Audrūnas galutinai pas mus atvyks. Audrūnas norėjo, kad susitikimas kiek vėliau įvyktų, bet mes negalime laukti, nes reikia dirbti, o, be to, kiekvienu momentu jį gali suimti. Įduodu jam 3600 rb. nupirkti dar vieną radijo aparatą, rašomąją mašinėlę ir kt.

Atsisveikindamas pastebėjau, kad Audrūnas giliai atsiduso.

- Na L[ionginai], - pasakė jis man, - pradėsim naują gyvenimą.

- Pradėsim... - atsakiau ir pagalvojau, kad jis kaip ir daugumas jaunų partizanų, o ypač iš inteligentų tarpo, neišvengs sunkios vidujinės kovos, sunkių apmąstymo valandėlių. Aš mačiau tai iš jo akių, iš gilaus atodūsio supratau, kad jis eina lyg į ešafotą. „Sudiev, gyvenime! Kad ir koks bjaurus anksčiau tu buvai, bet vis tik gyvybė pulsavo gyslose. O dabar... dabar Dievas žino..." - įskaitau aš Audrūno akyse.

- Tik, žiūrėk, bunkeriu gerą vietą parink, - atsigręžęs dar pasakė jis man.

- Hm... pamatysim...

Aš labai džiaugiuosi, kad Audrūnas ateis pas mus kaip naujas ginklo brolis. Su juo bus žymiai lengviau, o sunkios valandos nebus tokios sunkios.

Jau dvi dienos, kaip laukiam atvykstant Lito ir jo artimiausių bendradarbių. Mat netrukus turės įvykti apygardos vadų sąskrydis. Sužinojom, kad Diemedis, Sakalas ir Šarūnas jau atvyko.

Sis mūsų sąskrydis, palyginus su 1947 metais įvykusiū sąskrydžiu, bus labai negausus. Tada posėdžiavo per 30 dalinių vadų, o dabar - žymiai mažiau. Dzūkų rinktinei atstovaus Litas, Tigras ir Balandis, Kazimieraičio rinktinei - Šarūnas, Kregždė ir, jei atvyks, Girinis, Šarūno rinktinei - Diemedis ir Sakalas. Iš mūsų tarpo bus Vanagas, Vieversys, Rainys ir aš. Taigi iš viso vos 12 žmonių. Rimvydas neatvyko...

... Šiandien mes dienavojome pas vieną labai vargingą ūkininkę. Vargas čia įleidęs visas savo šaknis. Šeimininkės vyras miręs. Ji likusi viena su šešiais vaikais, kurių vyriausias vos 12 metų. Šioje gausioje šeimoje tas 12 metų berniukas pagrindinis darbininkas: jis arija, akėja, šeria gyvulius. Kitas berniukas pas svetimus gano. Už visą vasaros sezoną gaus puspenkto pūdo rugių. Kiti vaikai dar maži. Jauniausia mergaitė turi trejus metus. Visa šeima vilki skudurais. Sunkus vaizdas!

Šeimininkė pasakoja mums apie savo gyvenimą. Ji nesiskundžia, bet jos balso gaidoje girdėti didelis skausmas, nusivylimas gyvenimu, o tai mano širdį lyg replėmis gniaužia. Ji laiko ant rankų mergaitę ir kalbasi su mumis tokiu abejingu, tokiu pavargusiu balsu... Dieve tu mano, kokia ji suvargusi!

Pusę jos žemės sudaro raistai. Gyvulių beveik jokių nėra. Karvutę turėjo vieną, bet ir ta neseniai padvėsė. Arklys toks menkas ir apšepęs kaip šeimininkė. Pagrindinis jų maistas dabar - kiaušiniai, kuriuos dar deda kelios vištos.

Prie Smetonos, pasakoja šeimininkė, buvę geriau. Turėjusi dvi melžiamas karves, kiaulių... Vėliau prasidėjęs tikras vargas. Vyras pradėjęs sunkiai sirgti. Nieko dirbti negalėjęs. Ji visus ūkio darbus pati dirbusi!

Tas pasakojimas mus giliai sukrečia. Štai koks esti žmogaus gyvenimas!

Šeimininkė dar bando atsiprašyti, kad negalėsianti mūsų pavalgydinti, bet mes ją suraminam, kad tuo nesirūpintų.

Pereitais metais ši šeima gyveno kluone, nes pirkutė sugriuvo. Kluonas buvo vienintelis padorus trobesys, jei taip galima jį pavadinti. Kluonas atstojo gyvenamąjį namą ir tvartą, ir svirną. Šiaip taip pavyko pasistatyti naują pilkutę.

Vienintelė visos sodybos puošmena - tai didelė šalia trobos kriaušė, dabar baltais žiedais pasipuošusi. Trobelė tarytum skęsta jos šakose.

Namų apyvokos daiktų, išskyrus keletą puodų, nėra. Norėjome pasiskolinti kibiros, bet, deja, jo čia neturėjo. Rankšluosčio neprašėme - nenorėjom šeimininkei širdies užgauti, nes tikėjom, kad rankšluosčio neturi...

Lietuvai atgavus nepriklausomybę, tokios šeimos turėtų būti šelpiamos, globojamos; priešingu atveju - tai dirva nepasitenkinimui, burnojimams prieš valdžią, nusikaltimams ir pan. Argi šitokiam skurde užaugęs lietuvis gali būti geras patriotas? Vargiai. Jis bus arba komunistas, arba bet kam ryšis, kad gautų vieną kitą grašį. Kaip jis galės įgauti sveiką lietuvišką susipratimą, jei rupios duonos bus mažai ragavęs? Socialinė parama ir globa, pačiai valstybei vadovaujant, sumažintų tą didelį „nesusipratusių“ lietuvių skaičių.

Aš palengva susidariau įspūdį, jog į mūsų kaimą valstybė kreipė labai mažai dėmesio. Kiek talentų čia dingo, kiek gabių žmonių be jokios naudos tautai ir pražuvo!..

Lygiai dvylikta valanda nakties. Dienoraščio puslapius marginu, būdamas pas N. ūkininką. Viesulas vartos ant suolo. Blusos jam neleidžia užmigti. Aš taip pat negaliu ramiai nusėdėti, nes jaučiu, kaip jos po mano kūną šuoliuoja. Vieversys nuo blusų į kluoną miegoti pabėgo. Na, ko, ko, bet blusų mūsų kaime vasarą netrūksta. Tūkstančiais jos po trobas siautėja. „Gaspadorius“ ir šeima ramiai sau knarkia ir blusų visai nejaučia.

Šiomis dienomis pasidariau tikru invalidu. Pradėjo sukti kulną, ir batą turėjau pakeisti kaliošu. Ant nugaros išimetė dvi didelės votys, kad negaliu nei petnešų užsidėti, nei planšetės persimesti. Automatą nešu ant kairiojo peties, bet taip man nepatogu, nes apkabos bematant iškrinta į smėlį...

Žmonės vėl pradeda kalbėti apie naują trėmimą. Daugumas nemiega namuose, bet eina pas svetimus. Spėja, kad trėmimas prasidėsias 15-tą ar 20-tą. Šiandien Alytuje buvo sumobilizuotas beveik visas „aktyvas“. Mašinų judėjimas plentais taip pat labai didelis. Kaune ir Vilniuje esą privažiavo daugybė sunkvežimių...

Visi ryškiausi simptomai bolševikų ruošiamo antplūdžio. Tačiau prieš tai galima tikėtis ir masinio partizanų valymo, o paskui tomis pačiomis jėgomis ir žmones tremti. Du kiškius šauna vienu šūviu! Kai kas mano, kad kariuomenė atvykusi tik partizanų persekioti, ir nusiramina. Galbūt MVD-istai tikisi tuo partizanus įbauginti, kad šie ir nosies trėmimo metu iš bunkerių neiškištų. Patogus manevras, bet mums žinomas. Per tiek metų instinktyviai nujauti, ką bolševikas ruošia.

Nemunas - partizanų ryšininkas
Sakalas - Jurgis Jurelionis
Tigras (Myslinčius)-Stasys Raklevičius
Girinis - Bernardas Navickas

Mikas Babrauskas-Audrūnas, Vaišvilka su Lionginu Baliukevičiumi-Dzūku. 1949 m. vasara

Kairėje Julius Karpis-Vieversys. 1948 m. žiema

Gegužės mėn. 22 d.

Lito, Balandžio ir Tigro vis dėlto pavyko sulaukti. Šiaip taip nušlubavome į sąskrydžio vietą. Ir štai šiandien jau po sąskrydžio. Visi atvykusieji išsiskirstė, nuaidėjo atsisveikinimai, linkėjimai.

- Viso geriausio! Sudievu!

- Laimingai! Saugok galvelę, nes jau nedaug mūsų liko.

- Sėkmės ir laimės!..

Kažin ar po kokių metų liks bent pusė šiame sąskrydyje dalyvavusiųjų? Iš 1947 metų apygardos sąskrydžio telikom Vanagas, Lakštingala ir aš, - visi kiti žemėn nuėjo.

Posėdis - šaltu oficialumu dvelkiantis žodis. Jį ištarus, prisimeni nejučiom senus archyvus, nuobodžiais raštais ir bylom apkrautus stalus, prisimeni dulkėtas sales ir įvairiausio plauko plunksnagraužius su nublizgintomis alkūnėmis... Posėdis... ir matau prieš save ant nosies galo pakabintus akinius, girdžiu popieriaus šnabždesį ir monotonišką skaitančiojo balsą... Posėdžio metu būtinai turi marinti miegas: mat jau tokia atmosfera... Mūsų posėdis vyko visiškai kitomis sąlygomis... Dulkėtos salės nebuvo, ir ją atstojo miškas, kuriame buvo pilna įkyrių uodų, nuo kurių puolimo visi gynėsi medžio šakutėmis. Nebuvo čia per daug ir popieriaus, bylų, raštų... Tik tiek, kiek planšetėje kas atsinešė. O kiek jų ten galėjo būti, lengva įsivaizduoti, jeigu kiekvienoje planšetėje buvo pilna šovinių, apkabų, granatų, vaistų, kai kurių asmeninių dalykėlių, nuotraukų... Raštams ir byloms vietos nebuvo. Visa tai tilpo galvoje. Tik Vanagas atsinešė kuprinę, prigrūstą popierių.

Posėdį pradėjo ir jam pirmininkavo Vanagas. Aš ir Diemedis sekretoriavome. Posėdis truko dvi dienas. Pirmąją dieną buvo aiškinami LLKS Tarybos nutarimai bei naujieji organizaciniai potvarkiai. Naktį visi miegoti lauke nepasiliekam, nes netoli mongolai, atvažiavę su 30 sunkvežimių, krėtė aplinkinius kaimus ir krūmynus. Apie kratas sužinojome tik per pietus. Posėdžiaudami stengiamės kalbėti ir laikytis kiek galima tyliau. Kelis kartus pirmąją dieną buvo paskelbtas lyg ir aliarmo stovis. Subraškėjus šakoms, visi griebdavomės už ginklų. Laimė, kad mongolams neatėjo į galvą krėsti šito miško. Priešingu atveju būtų sunkiai išvengę ugnies.

Kitą dieną buvo ramu. Prasidėjo apygardos vado rinkimai. Tiesa, iš pradžių buvo renkamas sr. atstovas į Vyr. Vadovybę. Kandidatai į ApV postą buvo trise: Rimvydas, Diemedis ir aš. Diemedžio kandidatūra savaime atkrita, nes be jo nebuvo kito asmens, kuris galėtų vadovauti Šarūno rinkinei. Slaptu balsavimu ApV buvau išrinktas aš. Taip pat man buvo pavesta laikinai eiti ir Kazimieraičio RnV pareigas. Šarūno RnV liko Diemedis, Dzūkų RnV - Balandis.

Palietę visą eilę klausimų, surašėm protokolą, pasakėm baigiamąsias kalbas ir išsiskirstėm.

Taigi dabar aš pustrėčio šimto gyvų ir apie tūkstančio žuvusių partizanų vadas, gyvųjų ir žuvusiųjų „valdovas"... Nuo manęs pareis visas apygardos veikimas, ant manęs guls visa atsakomybė, ir jeigu atsiras kaltinimai, tai man galbūt jų bus šimtai.

Po visų tų ceremonijų aš pasijutau be galo pavargęs ir toks vienišas kaip niekada. Taip, rodosi, norėtusi atsidurti kokioj nors ramioj ramioj vietoj, kur visiškai nėra žmonių, o tik žydintieji sodai su dūzgiančiom bitėmis, vijokliuose paskendę namai, pilni gražių raminančių knygų... Ach, jūs auksinės pasakos, kodėl tik jumyse gyvas toks gyvenimas, bet ne žemėje?.. Koks velniškai bjaurus tas žmogus! Kam jis turi būti, skandinti, žudyti kitus vien vargą kenčiančius žmones? Kam jis pasėjo neapykantą ir klastą, veidmainingumą?.. Vergilijau, Vergilijau, kada grįš tavo apdainuotas auksinis amžius?..

Kvailas aš svajotojas. Nėra pasaulyje žydinčių sodų su dūzgiančiom bitėmis, jei tų sodų tyro grožio ir raminančio bičių dūzgimo pirmiausia nejauti savo sieloje. Kas žmogaus viduje glūdi, tas ir išoriniame pasaulyje atsispindi.

*Pietų Lietuvos partizanų vadų susitikimas. 1950 m. vasara.
Viduryje stovi Sergijus Staniškis-Antanaitis, Litas, dešinėje klūpo Kostas Baliukevičius-Rainys*

Iš kairės: pirmas - Juozas Gegužis-Diemedis, trečias - Bernardas Navickas-Girinis, penktas - Julius Makaravičius-Žilvitis

Gegužės mėn. 24 d.

Aš vėl su devyniais vyrais kasu sau vadavietę. Iš laukų į mišką lengvas ryto vėjas atneša šventų giesmių garsus.

- Žmonės į kryžius eina, - pastebi Šamas.

- Žmonės į kryžius eina, o mes žemėn knisa-mės, - juokdamasis kalba Biliūnas.

Tikrai, pas mus visada viskas vyksta priešinga linkme...

Jau vakar suruošėme bunkerui medžiagą: supjo-vėm lentas, šulelius, balkius, nusipirkom toliaus, vinių, sienoms apmušti popieriaus ir kt. Atseit statybinė „medžiaga“ paruošta - beliko tik iškasti.

Šiandien atsikėlėm apie 3 val. ryto, truputį užkandom ir pradėjom darbą. Dabar 9 valanda, ir iš-kasėm daugiau kaip pusę bunkerio. Svarbiausia, kad gera darbo nuotaika. O gerai nuotaikai susidaryti buvo ir tam tikro pagrindo. Prieš pradėdami kasti bunkerį, partizanai visada spėlioja, kokia žemė bus: ar smėlis, ar molis, ar skala, ar šlynas... Jei smėlis -darbas lengvas, mažai jėgų reikalauja. Jei molis ar skala - darbas sunkus, ir reikia panaudoti kirtiklius. Šiandien, mūsų laimei, pasitaikė smėlis su molio priemaišom. Tokiu būdu kasimas dar lengvesnis negu ten, kur grynas smėlis. Gryname smėlyje gero kastuvo nepaimsi, o čia joks trupinėlis atgal nenukrinta.

„Šilų" partizanai greit iškasa bunkerius. Žemės ten lengvos, smėlynai, ir kasant nuolat griūva sienos. „Grumstų" partizanai visada pavydi šiliečiams lengvos, „geros" žemės. Tačiau ir šiliečiai ne mažiau pavydi „grumciniam": mat šie gyvena turtingesniuose kraštuose, na, ir dėl to dažniau mėsos, pieno ir sviesto gali pavalgyti. Iš kitos pusės, šiliečiai dažnai su tam tikru pasibaisėjimu pagalvoja apie „grumci-nių" lygumas. Miškas šiliečiams - ir tėvas, ir motina. Jis juos saugo, slepia ir kitokių patogumų teikia. Todėl šiliečiai savo šilų nemainytų net į turtingąją Suvalkiją. Geriau mažiau valgyti, kad tik savuose miškuose likti galėtum, - toks jų obalsis.

Aš save laikau daugiau „grumciniu", tačiau, kasdamas bunkerius, nuolat prisimenu šilų lengvą, purų smėlį ir galvoju, kodėl čia, „grumstuose", tokia sunki žemė, kad kastuvą taip sunku įsmeigti. Vis dėlto, man taip atrodo, kalneliais, miškeliais, krūmais nusėta Dzūkija sudaro geresnes partizanavimo sąlygas negu plikos Suvalkijos lygumos.

Didelio miško nemėgstu. Visados jame jaučiuosi kaip maiše. Dideliame miške sunku pajusti, kada gresia pavojus, ir kada jis ateina, tai ateina netikėtai, padarydamas daug žalos. Svarbiausia tai, kad dideli miškai mažina budrumą, o nemiškingos vietovės pripratina prie pavojų, su jais susigyveni ir įvairioms nelaimėms esi pasiruošęs. Gal kaip tik tai ir veikia žmogaus būdą, nes aš pastebėjau, kad „grumciniai" visados yra narsesni nei „šiliniai". Pirmieji nevengia gausių susidūrimų, pasalų rengimo, užpuldinėjimų, o pastarieji daugiau „snaudžia" savo miškuose. Čia, žinoma, yra ir išimčių, pavyzdžiui, perlojiš-kiai, kurie šiluose trankosi. Matyt, jau toks savotiškas perlojiškių charakteris: kovoti su visom valdžiom.

Pagaliau ir „šilinių" negalima kaltinti bailumu, priešingai: jie narsūs, tik jų vadai per daug „užsitupėję". Narsus vadas savo spinduliuojančia drąsa visus išjudina.

Šilų nepatogumas yra tas, kad gyventojai gyvena kaimuose, o ne viensėdžiuose. Daug yra vietų, kur kaimai po vieną ar du yra išiterpę į miškų masyvą. Tokiu būdu rusams labai patogu pasalauti. Pakanka vienos grupelės rusų, ir į kaimą neprasmuksi. O „grumcynuose", eidamas visokiomis ežiomis, per javus, papieviais, pakrūmiais, aplenkdamas sodybas, nesunkiai išvengsi ir rusų.

Apie šilus ir „grumcynus“ galima būtų dar daug ką parašyti, bet aš to nesiimsiu, nes ir taip jau nuo bunkerių kasimo nusipasakojau iki galas žino ko...

Šiandien puiki diena, ir ji primena vasarą. Kaip greitai bėga laikas! Dar, rodos, neseniai gyvenom žieminiuose bunkeriuose, bet vakar, eidamas laukais, pastebėjau, kokie jau dideli javai, ir net nenoromis krūptelėjau: prabėgs mėnuo kitas - ir vėl ruduo... Šiais metais turi būti puikus ruduo, nes kur tik eini, žydi sodai - seniai jie taip žydėjo, - o iš gausaus vaismedžių žydėjimo žmonės sprendžia, jog viskas turi „ant gero“ pasibaigti.

Dainavos apygardos vadas Lionginas Baliukevičius-Dzūkas su Šarūno rinktinės kovotojais 1949 m. vasarą. Stovi iš kairės: antras - Mikas Babranskas-Audrūnas, Vaišvilka, trečias - Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, ketvirtas - Juozas Gegužis-Diemedis

Šarūno rinktinės partizanai valo ginklus

Gegužės mėn. 26 d.

Bunkerį iškasėme ir užmaskavome. Žemes pavyko išsklaidyti gerai, ir nematyti jokio pakilimo. Bunkerį maskavome sausais pernykščiais lapais ir eglių spygliais. Vakar lijo, ir mes, naudodamiesi lietum, pasodinom miško gėlių ir žalumynų. Ant paties bunkerio [užmetėm] kelis senus kelmus ir lazdynų krūmus. Įrengėme ir vidų. Vidaus įrengimas nesiskiria nuo kitų mūsų bunkerių, tik narus sukalėme trejus.

Šiandien nakvojome sename Kregždės bunkeryje. Vakar čia atėjome pasiimti kai kurių daiktų. Galvojom, kad daiktus patys pajėgsim nusinešti, tačiau, pasirodo, reiks imti pastotę.

Iki sutemos dar dvi valandos laiko. Susipakavę daiktus, laukiam pastotės. Vieversys kaip tikras vieversys niūniuoja dainą. Jis turi neblogą balsą, ir jo dainos mane kažkaip liūdnai nuteikia ir sukelia vis naujus prisiminimus.

- Greit pušų tankmėj tu dingai kaip sapne...

Tai Lordo mėgstamoji daina. Su Lordu kaip tik vaikščiojau savo pirmomis partizanavimo dienomis šiose vietose. Tada čia buvo stebuklingai ramu, o dabar kiekvieną naktį pasalauja rusai. Atrodo, jog priviso šnipų.

Šiandien pagaliau jau visiškai susitvarkyta. Bunkerio vidus, atnešus vakar čiužinius, pagalves ir antklodes, pasidarė gana jaukus.

Šiame bunkeryje gyvensim septynios: aš, Kregždė, Vieversys, Šamas, Audrūnas (jeigu atvyks) ir Kregždės žmona. Pastaroji pas mus šeimininkaus. Šiuo atžvilgiu mums bus gal ir geriau, nes maistą nešti reikia gana toli ir per ilgą laiką gali išsišifruoti. Bloga, kad negalėsime išsivirti sriubos, bet ką padarysi -ją atstos kava...

Vakar gavau iš Radvilos, Audrūno brolio, laišką, kuris mane gana nemaloniai paveikė. Radvila rašo, jog jis ir Audrūnas „nutarę laikytis tol, kol galima“. Taip pat priduria, esą mes visiškai nereaguoją į jų tėvus. Štai ir vėl gaunasi keblumas: ar kartais Radvila neprivers Audrūno apsigalvoti? O gal Audrūnas pasirinko vilkinimo taktiką, tai yra savo įstojimą į mūsų eiles uždelsti ko tolesniam laikui?

Keistai atrodo ši padėtis. Mūsų sąjūdis gali laikytis tol, kol jame yra pakankamai inteligentinės pajėgos; jai išsekus, sąjūdis žlugs. Tuo tarpu mūsų inteligentai tik tada ryžtasi įstoti į partizanų eiles, kada tiltai ir lieptai į legalų gyvenimą jau visiškai sudeginti. Bet visa nelaimė, kad jie tiksliai negali atspėti, iki kol būtent galima laikytis. MVD-istai nepraneša, kada suims, o savo aukai galą paruošia tada, kada ji mažiausiai to tikisi. Pagaliau visi laikosi „kol galima“, t. y. iki suėmimo, o suėmus „laikytis“, aišku, negalima ir ką nors gero sąjūdžiui padaryti nebeįmanoma.

Ir čia nuolat ir nuolat susiduria dvi didelės pasiaukojimo rūšys: arba, įstodamas į mūsų eiles, paaukoji savo tėvus ir įsijungi į kovą, lengvini ją, padedi visai tautai, žadini ją; arba savo tėvų labui lieki iki tol gyventi, kol tave suima ir išveža, galimas daiktas, kartu su tėvais. Antruoju atveju sąjūdis nieko gero iš to negauna. Priešingai, Tarybų Rusija tavo jėgomis stiprina savo galią. Tėvų netekti ar juos įstumti į vargą - didelis dalykas, nusikaltimas, bet dar didesnis nusikaltimas, jeigu tautai nieko neduodi, jeigu tėvynę apleidi tada, kada ji labiausiai tavęs reikalinga. Tėvynės gerovei jokia auka nėra per didelė. Kiekviena auka yra teisinga ir reikalinga, jeigu ji prisideda prie tėvynės kančių palengvinimo.

Kregždės žmona-Bronė Diksaitė-Savickienė (slapyvardis Gražina)

Broliai Mikas (Audrūnas, Vaišvilkas) ir Augustinas (Radvila, Svendrys) Babrauskai pas tėvus Alytuje, V. Krėvės g. kieme, 1948 m.

Gegužės mėn. 28 d.

Su Viesulu vėl dienavojame „vasarvietėje“. Per kelias mūsų nebuvimo savaites ji užžėlė žolėmis. Ievos krūmas taip sužaliavo ir tarytum gyva siena uždengia įėjimą į bunkerį.

Atvykau čia pasiimti Vyr. Vadovybės siuntos. Vakar tą siuntą aš apžiūrėjau. Daugiausia tai VD nurodymai, instrukcijos ir pan. Pasirodė ir pirmas „Prie rymančio Rūpintojėlio“ numeris. Truputį silpnokas. Vedamasis per daug filosofinis, sunkaus stiliaus ir reikia gerai įsiskaityti, kad suprastum, ką Merainis nori pasakyti. Žemesniesiems vadams bus sunku susigaudyti. O vis dėlto kažkaip labai malonu, kad dabar darbas vyksta planingai, organizuotai. Pavartęs tuos kuklius raštus, aš pajutau, kaip jie man įpylė naujos jėgos dirbti ir dar kartą dirbti! Galbūt mane paveikė autorių

straipsniuose atsispindįs karštas ir tyras užsidegimas, meilė savam kraštui, savam sąjūdžiui. Duok Dieve, kad likimas būtų jiems visiems palankus.

Na, apie Kapsą ir Vilnį žinojau visa Lietuva. Mano rašytas šių provokatorių „charakteristikas“ Vyr. Vadovybė padaugino ir paskleidė po visą sąjūdį. Tie šunpalaikiai jau niekur negalės kenkti.

Ypatingai mane sudomino Žadgailos informacija apie tai, kad bolševikai paskutiniu metu Lietuvoje paskleidę apie 500 provokatorių, kurių tikslas, sueinant į sąlytį su gyventojais, susekti vietas, kuriose laikosi partizanai. Taip pat pranešama, kad po tokios provokatorių „atakos“ apie birželio 10 d. galys prasidėti masinis MVD-istų siautėjimas. Nieko sau bolševikai dirba!

Kolchozinimo akcija pasiekė savo viršūnę. Gyventojai dėl jos visiškai nenakvoja namuose, bet laukuose. Mitingai kaimuose vyksta ištisas paras. Ir kiek čia visokių kuriozų pasitaiko - sunku ir aprašyti! Štai kaip vyksta „savanoriškas“ įsirašymas į kolchozą: stribas, jėga pagriebęs žmogaus ranką, ima vedžioti po pareiškimu to žmogaus parašą. Tai bent metodas!

Vakar sužinojome, kad kažkur Butrimonių valsčiuje partizanai sušaudė keletą per daug uolių kolchozų propaguotojų. Tai neišvengiamas dalykas. Reikia būtinai ginkluotų veiksmų ir bausmių, nes kitaip gyventojai neturi kuo pasiteisinti „aktyvistams“ savo nestojimo į kolchozus. Ir kur tie partizanai „valdžiai“ nekenkia: ir kolchozų neleidžia „tverti“, ir rinkimų boikotą organizuoja, gyventojus kursto pyliavos nepilti, miško prievolės neatlikti...

Na, jei tik pavyks laimingai su Buroku susitikti ir sutvarkyti Geležinio Vilko tėvūniją, mes dar bolševikui parodysim, kaip kolchozus steigti reikia!

Merainis - Juozas Šibaila
Žadgaila - Petras Bartkus
Burokas - Jonas Radžiūnas

Dainavos apygardos vadas Lionginas Baliukevičius-Dzūkas (sėdi viduryje) su Kazimieraičio rinktinės Gardino grupės kovotojais 1949 m. rudenį

Partizanų pietūs. Viduryje Lionginas Baliukevičius-Dzūkas

Birželio mėn. 1 d.

Pagaliau su Vanagu buvom nuvykę ir pas Buroką. Vyrai sakėsi vadovybės laukę kaip nežinia ko - taip jiems buvo įgrysusi laikina netvarka, Žaibui žuvus.

... Sudarėm laikiną Geležinio Vilko tėvūnijos vadovybę. Buroką paskyrėm tėvūnijos vadu, Kregždę - jo pavaduotoju, Kerštą - š[tabo] v[iršininku], Žalgirį - Keršto pavaduotoju. Vieno būrio vadas bus Siaubas, kito Kregždė.

Burokas - puikus karys, tačiau, mano manymu, organizaciniams dalykams tvarkyti jis netinkamas. Vyrai jį gerbia kaip seną ir drąsų kovotoją. Buroko konkurentas - Kregždė. Kad Kregždė būtų vadas, vyrai nelabai nori; mat jaunas dar. Vis tiek Kregždė, kaip man atrodo, sugebėtų tvarkyti tėvūnijos reikalus daug geriau negu Burokas. Tačiau reikia skaitytis ir su vyrų nuomone, nes kas iš tokio vado, jeigu jis autoriteto neturės.

Kerštas - jaunas vyrukas, baigęs keturias gimnazijos klases. Drąsus, sumanus, pasižymėjęs kautynėse, geros orientacijos. Galbūt iš jo bus kada geras vadas. Dabar tegu po truputį pratinasi. Keršto ir išvaizda sakyte sako, jog šis vyras tinka kitiems įsakinėti. Tiesa, jame dar daug žalios jaunystės bruožų, tačiau partizaninis gyvenimas žmogų greit subrandina.

Siaubas - taip pat puikus vyras. Drąsus, malonus, atviros širdies. Stambus, tikras kalvis. Pasirodo, anksčiau jis kalviavo. Siaubas nuoširdžiai papasakojo mums, kaip jis iki šiol tvarkėsi, kaip buvo antrą kartą sužeistas.

- Dėl vyrų aš nieko negaliu pasakyti - klausio... Kur pasakysi, ten nueina, - kalbėjo Siaubas.

O kas link kautynių, tai, anot jo, vyrai kautynių net labai pageidauja.

Bravo vyrai! Juose gyva Žaibo kovingumo dvasia. Jokios panikos, ir ginklas visados atsuktas į priešą mirčiai.

Žemaitis irgi bandė reikšti savo pretenzijas. Girdi, senas partizanas, nukentėjęs nuo priešo, brolio ir visų senųjų draugų netekęs, pasižymėjęs didele drąsa, ir liko neišskirtas iš kitų tarpo. Tuo jis norėjo prikišti, kodėl ne jis, o Siaubas, jaunas partizanas, paskirtas būrio vadu. Ką gi atsakysi į tokį klausimą? Žemaitis drąsus kaip velnias, bet nesveikas, nepaprastai nervingas, serga nuomariu. Suraminom ir jį, pasakydami, kad jo nepamiršom, atžymėsim ir pan.

Kas gali pasakyti, kad partizanams tvarkyti nereikia diplomatijos. Oi reikia ir dar kiek reikia! Čia laisvai susirinkę vyrai, ne taip kaip kariuomenėje. Priežiūros nėra, o

jų charakteriai labai spalvingi, kieti. Visi ne kartą žiūrėjo mirčiai į akis. Mirti jie nebijo, tai ko jie bijos daugiau? Todėl reikia mokėti prie jų prieiti ir juos valdyti.

Kerštas - Vladas Šarkus
Siaubas - Vladas Dabrovolskas
Žemaitis - Jonas Žideckas

Iš kairės: Mikas Babrauskas-Audrūnas, Vaišvilka, Lionginas Baliukevičius-Dzūkas ir Juozas Gegužis-Diemedis.

1949 m. vasara

Birželio mėn. 2 d.

Pavakarys. Tvanku. Ties anga zirzia begalė uodų.

Šiandien išvykstu parsigabenti Audrūno. Kažin ar jis atvyks?..

Leidžiamės per laukus. Dabar trumpos ir šviesios naktys. Mėnulis jau gana didelis. Šilta. Mus pila devintas prakaitas, net baltiniai šlapi. Kregždė ir Vieversys nespėja ir stabdo vis skubiai žygiuojantį Viesulą. O Viesulas - tikras tankas. Jis visada eina „tiesiog“, neaplenkdamas balų, pievų ar krūmų - mauna stačiai ir per juos. Užpakalyje vis girdisi keiksmų serijos jo adresu.

Viesulas - įdomus partizanas. Jis negali ramiai sėdėti, bet turi nuolat judėti. Mėgsta daug vaikščioti, todėl tūnojimas bunkeryje - jam tikra kančia. Nepatinka jam darbai, kurie reikalauja bent kiek kruopštumo ar atidumo. Sunkiai dirbti - kitas reikalas. Gerokai išsiblaškęs, užuomarša, pramuštgalvis, bet iš esmės - vyras geras.

Birželio mėn. 6 d.

Šaltas, truputį ūkanotas rytas. Tokia pati ir mano nuotaika. Jau trečia diena kaip bausi su Kregžde, Viesulu ir Vieversiu po X apylinkes, nesulaukdamas Audrūno. Minėjo, kad 3, 4 ar 5 d. atvyks būtinai, tačiau neatvyko. Darbas nepaprastai trukdosi, neina taip, kaip norisi, o laikas bėga, ir gana. Svarbiausia, neturiu tinkamo padėjėjo, o taip pat jokių priemonių: nei rašomosios mašinėlės, nei popieriaus, nei padoraus radijo aparato - vienu žodžiu, nieko. Galvojau įsibrauti į miestą ir nutverti iš N. mokyklos raš. mašinėlę, bet pasirodė, kad ten jos nėra. Mašinėlių yra miesto centre, bet dabar, vasaros metu, kada tokios trumpos naktys, paimti jas sunku, be to, Nemunas kliudo...

Šiomis dienomis užsakiau popieriaus, kalkės ir kitokių dalykų nupirkti. Galgi nupirks. Raš. mašinėlė kainuoja per 8000 rb. Didelis pinigais, ir jo mes neturim. Apgalvojau visokius būdus ir nieko gero sugalvoti negalėjau. Neturiu žmogaus mieste, kuris šiuo reikalu galėtų padėti.

Kodėl gi Audrūnas neatvažiuoja? Toks betikslis bastymasis man iki gyvo kaulo įkyrėjo. Lauki ir, svarbiausia, nežinai, ar sulauksi. O gal jis apsigalvojo nevažiuoti?..

Panosėje bastosi šnipai, provokatoriai, sribai, ir pikta darosi, kad dėl begalės reikalų negali tų niekšų sutvarkyti. Mūsų „vasarvietės“ šeimininkas pasakojo, kad mums tik išvykus, pas jį buvo užėjęs vienas provokatorius. Vaizdavo iš kažkur pabėgusį ir besislapstantį žmogų ir prašė pinigų. Negavęs, ko norėjo, pradėjo grasinti kolchozais. Seimininkas nubėgo mums pranešti, tačiau mūsų jau nebuvo. Gaila! Būtum parodę jam kolchozus!

Mano draugai, užsikloję galvas marškomis, knarkia. Vieversys net žemę drebina. Miega jis visada kietai ir kokioj padėty atsigula, tokioj ir atbunda. Atsigulė su kepure, ir ši dabar taip juokingai karo ant ausies. Nesusilaikau nenusijuokęs.

Viesulas neknarkia, bet miega giliai, retkarčiais taip smarkiai pasijudindamas, kad net mane į šalį nubloškia. Kregždės iš po antklodės kyšo tik plaukai ir batų galai.

Ši ryt mes stovyklą įsitaisėme stačiai skardžiuje, nedidelėje 2x2 m aikštelėje. Čia mes vos sutelpam, bet geresnės vietovės šiame skardžiuje nerasi. Jei ne ši aikštelė, tektų už medžio prisirišus miegoti - kitaip nuriedėtum į upelį.

Šalta... Reikia užsirūkyti, nes miegas marina. Pasirodo pirmieji saulės spinduliai. Diena gal bus giedra ir šilta.

Papiroso dūmai mane truputį prablaivo. Pasižiūriu žemyn. Už upelio pro medžių šakas matyti pieva. Nejučiom prisimenu savo pasikalbėjimą su „Dzie-domoku“. „Dziedomokas“ - tai senas, apie šešiasdešimt metų amžiaus žmogus, pas kurį pernai Žaibas iškasė bunkerį. Pas jį mes gyvenome paskutiniąsias šios žiemos savaites, kada mūsų „namus“ išsprogdino MVD-istai. Jei ne šis bunkeris, būtum turėję eiti pas ūkininkus dienavoti.

Šitas „Dziedomokas“ - taip jį praminė Guoba -savotiškas „politikierius“. Kada pas jį neužėjai, jis vis pradeda kalbėti apie „česą“, keikti valdžią, amerikonus ir anglus, girti Hitlerį ir t. t. Ir jo kalboms, išvedžiojimams, samprotavimams ir dejavimams nebūna galo.

- Nu, jūs sakysit man, vyrai, ar nieko nenujau-ciat? Kap čia dar su česu, ar jau tep pasiliks?.. - taip maždaug visada pradeda „Dziedomokas“.

Na, ir aš pradedu savo politinės padėties „įvertinimą“. Senis klausosi, pakši pypkę ir dejuoja.

- O Jėzus, o Jėzus, tokis rašcinis gyvenimas... Kad jie svietelio nežinotų, ciej anglai ir ciej amerikantai... Jei tep Hitleris, tai jau seniai karų būt jiems paskelbįs! - nirsdamas kalba senis.

Aš jam aiškinu, kad, girdi, negalima karo taip greitai pradėti. Pirma reikia gerai pasiruošti. Ir visas pasaulis taip daro, visi ginkluojasi ir laukia progos. Hitleris greit pradėjo, greit laimėjimų sulaukė, bet iki galo neištvėrė ir prakišo.

Po ilgų mano išvedžiojimų senis, rodos, lieka įtikintas, tačiau tuojau vėl klausia:

- Kap jūs manot, ar šiais metais bus kas?

Į šį klausimą vengiu tiesiog atsakyti. Pasakęs, kad karas bus, senio nesuraminsiu. Reikia įrodyti. Ir vėl aiškinu, kad karas nežinia kada prasidės, tačiau jis bus netrukus, o dėl to, kad... ir t. t., ir t. t.

Ir „Dziedomokas“ vėl pradeda skūstis gyvenimu:

-Tai gyvenimas, tai gyvenimas... Ir kas jų išmis-lijo, tų prakeiktų valdžių. Nieko žmogui nepačina, bet skūrų paskucinį numauna. Kad ir va šie kol-kozai... Džievas žino, jei tep dar trauksis ir šiemet karo nebus, visus žmonis į kolkozus suvaris. Ir tos duoklės! Kad jie svietelio nežnot! Nežnai žmogus, nei kū daryc, nei kur aic, nei rankas pakeli, nei kojas panėši, galva ūžia nuo klapatų... Kol miegi žmogus - dar

nieko, ale kai cik užsikeli ir vėl pradėdzi mislyc, galvoc, ir nežinai, kas pradėc... Kad nor tos žemės ciek nebūt, tai dar dar... Bet dar visus raistus, revus supylė, suteškino, supyškino...

Čia senis, matyt, norėjo pasakyti, kad visus jo raistus ir griovius įskaitė į dirbamos žemės plotą. Kalbėdamas senis taip susijaudina, kad jo balsas tampa plonas, kartais pereidamas net į spiegimą.

Senio būdą žino ir visi kaimynai. Štai jis aria, staiga užsigalvoja, atsisėda ant žemės ir mąsto. Pamatęs pirmą pasitaikiusį kaimyną, meta arklius ir bėga pas jį. Iš pradžių kalba apie orą, javus, gyvulius, apie įvairius gandus, na ir pagaliau:

- Kap tu manai, ar cia kas išeis ant gero, ar ne? Velniai cia žino, žmonės visap kalba...

Saulė jau leidžiasi ir pasiekė medžių viršūnes. Šalta vėsuma dvelkia nuo Nemuno. Medžių viršūnėmis pralekia lengvas vėjas. Miškelis tai šlama, tai vėl nutyla, kad girdėti tik paukščių čiulbėjimas.

Jau nuo pat ryto mongolai drebina orą, šaudydami iš savo tankų. Patrankų gaudimas aidi Nemuno slėniais. Komunistai nesnaudžia. Kaip būtų malonu girdėti tą gaudimą iš Vakarų ateinant...

Į mano vidų įsismelkė lengvas nerimas. Iš kur jis - nežinau. Juk jokio pavojaus nėra. Priešingai -čia taip ramu. O tas nerimas mane visada apima, kai būna ramu, kai neturi darbo. Kaip koks neprašytas, įkyrus svečias jis visada trukdo mano ramybę. Nuotaika tada kažkokia suniukusi. Sėdžiu, rodos, galvoju, bet mintys nieko nesiekia. Beprasmiškai stebiu vėjo judinamas šakas, girdžiu, kaip kažkur ūkininkai šnekasi... Toks jau gyvenimas. Sielą užgulė kažkokia sunki našta, tarytum su krauju suaugo melancholija. Sunkiu atodūsiu noriu visu tuo atsikratyti, bet neįmanoma. Per šešerius metus suaugo toji melancholija su visomis mano širdies skaidulomis...

Šiandien baigiau skaityti Tolstojaus „Prisikėlimą" ir apysaką „Kaukaze". Koks puikus rašytojas ir kokios geros, malonios jo knygos! Autoriaus jau seniai nėra gyvo, o jo knygos liks gyvos amžinai...

Dešinėje stovi Kostas Baliukevičius-Rainys, priklaupę: pirmas iš kairės -Feliksas Daugirdas-Šarūnas, trečias - Juozas Gegužis-Diemedis, sėdi Bronė Diksaitė-Savickienė ir Petras Savickas-Kregždė

Nemuno srities Tauro ir Dainavos apygardų vadų susitikimas. 1950 m. Iš kairės stovi: trečias - Sergijus Staniku-Antanaitis, Litas, ketvirtas - Adolfas Ramanauskas-Vanagas, penktas - Kostas Baliukevičius-Rainys

Lioginas Baliukevičius-Dzukas

IŠPLĖSTINĖ ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ*

*Rodyklėje iššifruoti tik L. Baliukevičiaus-Dzūko dienoraštyje minimi slapyvardžiai.

Adomas - Vladas Baciūška, g. 1910 m. Alytaus apskr., Miroslavo vlsč., Cibiliekų k., žuvo 1947 07 Alytaus apskr. ir vlsč., Luksnėnų ežere - 119

Antanaitis, Litas, Tėvukas, Viltis - Sergijus Staniškis, g. 1899 m. Marijampolės apskr., Padovinio vlsč., Geležinių k., žuvo 1953 02 03 Prienų šile - 24, 51, 52, 98, 105, 110, 111, 115, 121, 122, 124, 128-130, 156, 159

Aras - Mykolas Petrauskas, g. 1910 m. Lazdijų apskr., Leipalingio vlsč., Sankonių k., žuvo 1947 08 11 Alytaus apskr., Butrimonių vlsč., Punios šile - 23

Aras - Pranas Baranauskas, g. 1922 m. Alytaus apskr., Balbieriškio mstl., žuvo 1949 02 13 Miroslavo vlsč., Sapatiškių k. - 119

Arminas - Bronius Balčius, g. 1926 m. Lazdijų apskr., Leipalingio vlsč., Ringėliškės k., žuvo 1948 02 22 Varėnos apskr., Marcinkonių vlsč., Kapiniškių k. - 26

Artojas - Bronius Plytnikas, g. 1903 m. Alytaus apskr., Daugų vlsč., Žvirgždėnų k., žuvo 1949 m. Daugų vlsč., Viečiūnų k. -86, 87

Arūnas, BDPS Prezidiumo ryšininkas -**Juozas Vizbaras**, MGB agentas - 44, 54, 129

Audra - Vladas Novikevičius, g. 1910 m. Trakų apskr., Kalesninkų vlsč., žuvo 1949 01 25 Varėnos apskr. ir vlsč., prie Palkabalio k. - 80

Audrūnas, Mikas, Vaišvilka - Mikas Babrauskas, g. 1924 m. Alytuje, žuvo 1950 05 17 Varėnos apskr., Perlojos vlsč. - 22, 26, 27, 30, 31, 50, 63, 79, 82, 89, 91, 92, 106, 138-140, 155, 156, 165, 170, 171

Ažuolaitis - Jonas Cibulskas, g. 1914 m. Alytaus apskr., Butrimonių vlsč., Gervėnų k., žuvo 1947 09 22 Varėnos apskr. ir vlsč., Panedzingio k. - 23, 115

Ažuolas - Tamulevičius, MGB agentas - 110

Ažuolis - Domininkas Jėčys, g. 1896 m. Biržų apskr., Vabalninko vlsč., Medžiūnų k., žuvo 1947 08 11 Alytaus apskr., Butrimonių vlsč., Punios šile - 23, 24, 27, 113, 114, 126

Balandis - Jonas Kuzmickas, g. Alytaus apskr., Daugų vlsč., Būdos k., žuvo 1948 10 Daugų vlsč., Junčionių k. - 55

Balandis - Vincas Ambrazevičius, žuvo 1951 05 02 Punios šile - 122, 156, 159, 161

Balys - Teofilis Valickas, g. 1921 m. Alytaus apskr., Varėnos vlsč., Babriškių k., žuvo 1949 11 10 Varėnos vlsč., Paručių miške - 80

Banadas - Vladas Gavelis, g. 1924 m. Alytaus apskr., Daugų vlsč., Melnytėlės k., žuvo 1948 12 31 Alovės vlsč., Pocelonių k. - 44, 55, 73

Bauras - Petras Serpenskas, g. Alytaus apskr., Daugų vlsč., Būdos k., suimtas 1949 03 07 - 64, 90, 102, 103

Bevardis - Pranas Ivanauskas, g. 1925 m. Alytaus apskr., Merkinės vlsč., Masališkių k., žuvo 1949 03 12 Ežeraičių k. -25, 30, 31, 33, 38, 43, 44, 82, 129, 153

Bijūnas - Dominykas Balinas, g. 1925 m. Alytaus apskr. ir vlsč., Strielčių k., žuvo 1951 08 15 Alytaus r., Takniškių k.⁴ -110

Biliūnas - Gabrielius Turskas, g. 1917 m. Alytaus apskr., Daugų vlsč., Žvirgždėnų k., žuvo 1952 03 17 Alytaus r., Alovės apyl., Varčios miške - 73, 85, 162

Birutė - Marytė Budėnaitė, g. 1923 m. Varėnoje, žuvo 1949 01 25 Varėnos apskr. ir vlsč., prie Palkabalio k. - 80

Burokas - Jonas Radžiūnas, g. 1919 m. Alytaus apskr., Daugų vlsč., Žvirgždėnų k., žuvo 1950 04 Daugų vlsč., Čižiūnų k. -52, 55, 86, 109, 113, 1 14, 168, 169

Burokas (margėnų) - Konstantinas Kibauskas, g. 1922 m. Alytaus apskr. ir vlsč., Bundorių k., žuvo 1949 06 06 Prienų apskr., Birštono vlsč., Trakelių k. -117

Diemedis - Juozas Gegužis, g. 1923 m. Alytaus apskr., Seirijų vlsč., Gervėnų k., žuvo 1951 09 27 Lazdijų r., prie Demeniškių k. - 46, 156, 160, 161

Ėglis - Juozas Alekševičius, g. 1928 m. Alytaus apskr., Merkinės vlsč., Raibučių k., žuvo 1949 m. - 34

Erelis - Juozas Markulis, MGB agentas -125, 126

Faustas - Aleksandras Grybinas, g. 1920 m. Šakių apskr., Lukšių mstl., žuvo 1949 09 28 Jankų vlsč., Šunkarių miške - 51

Gailius - Pranas Malinauskas, g. 1928 m. Alytaus apskr., Butrimonių vlsč., Pievagalių k., žuvo 1951 01 Skraičionių k. -122

Gandras - Kostas Šimelevičius, g. 1922 m. Alytaus apskr., Butrimonių vlsč., Punios k., žuvo 1947 09 22 Varėnos apskr. ir vlsč., Panedzingio k. - 23, 114

Gegutis - Vincas Ivanauskas, g. 1915 m. Alytaus apskr., Merkinės vlsč., Masališkių k., žuvo 1947 09 16 Varėnos apskr., prie Perlojos - 129

Gelgaudas - MGB agentas Lauras - 36, 37

Genys - Petras Vaitkus, g. 1910 m. Varėnos apskr. ir vlsč., Mergežerio k., suimtas 1952 05 17, sušaudytas 1953 m. - 22

Genys - Stasys Klimašauskas, g. 1925 m. Alytaus apskr., Merkinės vlsč., Kurmiškės k., žuvo 1949 01 04 Kurmiškės k. -26, 33, 34, 40, 42-44, 48, 50

Giedrius - Adomas Bagdonas, g. 1930 m. Alytaus apskr., Rudnios vlsč., suimtas 1949 01 23 Varėnos apskr., Kašėtų k. -80

Gintaras - Juozas Beinoravičius, g. Prienų apskr., Birštono vlsč., Tauliukų k., žuvo 1949 03 08 Jiezno vlsč., Paverknių k. - 118, 119

Girinis - Bernardas Navickas, g. 1930 m. Alytaus apskr., Merkinės vlsč., Gelovinės k., žuvo 1949 11 26 Alovės vlsč., Varčios miške - 33, 43, 45, 80, 156

Girinis - Juozas Puškorius, g. 1917 m. Vilkaviškio apskr., Kybartų mstl., suimtas 1947 08 11 Alytaus apskr., Butrimonių vlsč., Punios šile - 114

Gražuolis - Stasys Jovaišis, g. Alytaus apskr., Rudnios vlsč., Grybaulios k., suimtas 1950 05 11, sušaudytas - 97, 122

Guoba - Vaclovas Petrauskas, g. 1926 m. Alytaus apskr., Daugų vlsč., Melnytėlės k., žuvo 1950 06 22 Daugų vlsč., Būdos k. - 21, 28, 50, 52, 55, 63-66, 72, 77, 78, 82, 83, 86, 87, 89-93, 98, 101, 105, 131, 137, 173

Inžinierius - Alfonsas Diksa, g. 1926 m. Alytaus apskr., Alovės vlsč., Bogušiškių k., suimtas 1949 11 26 Alovės vlsč., Varčios miške - 66, 73

Jobas - partizanų ryšininkas - 85, 101

Jogaila - partizanų ryšininkas - 82

Jūrininkas - Albertas Perminas, g. 1923 m. Alytuje, žuvo 1947 11 08 Varėnos apskr., Merkinės vlsč., prie Mantvilų k. - 23, 129

Kalnius - Jurgis Gylys, g. 1920 m. Lazdijų apskr., Veisiejų vlsč., Gaištų k., žuvo 1949 09 20 Lazdijų apskr. ir vlsč., Klepočių k. - 56

Kapsas - Kostas Kubilinskas, rašytojas, MGB agentas Varnas - 55, 56, 58-60, 62, 64, 74-76, 78, 81, 82, 84, 87-90, 94-98, 100-108, 122-124, 128, 138, 154, 167

Kariūnas - Benediktas Labenskas, g. 1918 m. Lazdijų apskr. ir vlsč., Staidarų k., žuvo 1949 03 07 Alytaus apskr., Daugų vlsč., Kalesninkų miške prie Ze-maitėlių k. - 56, 73-75, 78, 80, 84, 90, 94, 97, 98, 100-103, 110, 123, 124, 141

Karvelis - Jonas Radziukynas, g. 1927 m. Alytaus apskr., Merkinės vlsč., Kudrėnų k., žuvo 1949 11 Seirijų vlsč., Panemunės k. - 40

Kazimieraitis - Juozas Vitkus, g. 1901 m. Mažeikių apskr., Skuodo vlsč., Ketūnų k., žuvo 1946 07 02 Lazdijų apskr., Leipalingio vlsč., Žaliamiškyje - 27 Kerštas - Vladas Sarkus, g. Alytaus apskr., Daugų vlsč., Rimėnų k., žuvo 1949 m. rudenį Daugų vlsč., Viečiūnų k. - 169

Kirvis - Stasys Vasiliauskas, g. 1924 m. Alytaus apskr. ir vlsč., Kriaunų k., žuvo 1949 07 07 Balbieriškio vlsč., Sūkurių k. - 127

Kytras - partizanų ryšininkas - 55, 82 Klevas - Bronius Paulauskas, g. 1928 m. Alytaus apskr., Daugų mstl., žuvo 1948 12 31 Alovės vlsč., Pocelonių k. -73

Klevas - Vytautas Subačius, g. 1920 m. Alytaus apskr., Navasodų vlsč., Gelovinės k., žuvo 1947 08 12 Alytaus apskr. ir vlsč., prie Strielčių k. - 23, 114

Klevas (girininkas) - Vytautas Vitunskas, g. 1930 m. Pivašiūnuose - 128

Klonė - Adolfas Gecevičius, g. 1918 m. Alytaus apskr., Varėnos vlsč., Druckūnų k., žuvo 1949 03 16 Daugų vlsč., Gūdžių k. - 128

Kostas, Rainys, Tylis - Kostas Baliukevičius, g. 1926 m. Alytuje, žuvo 1951 02 16 Prienų r., Jaunonių k. - 21, 30, 31, 39, 45, 47, 60, 85, 110, 127, 128, 131, 136, 137, 140, 143, 155, 156

Kregždė - Petras Savickas, g. 1924 m. Alytaus apskr., Daugų vlsč., Žvirgždėnų k., žuvo 1949 11 26 Alovės vlsč., Varčios miške-44, 66, 90, 93-96, 98, 103, 104, 130, 136, 153, 156, 165, 169-172

Kregždės žmona - Bronė Diksaitė-Savickienė (slapyvardis Gražina), g. Alytaus apskr., Alovės vlsč., Bogušiškių k., žuvo 1949 11 26 Alovės vlsč. Varčios miške - 165

Kudirka - Jonas Turskas, g. 1916 m. Alytaus apskr., Daugų vlsč., Zvirgždėnų k., žuvo 1951 01 21 Daugų r. Atžalyno k. -107, 109

Labutis - Petras Šilanskas, g. Alytaus apskr., Daugų vlsč., Skabeikių k., žuvo 1949 03 07 Daugų vlsč., prie Žemaitėlių k. - 102, 108, 114

Lakštingala - Motiejus Jaruševičius, g. 1920 m. Alytaus apskr., Butrimonių vlsč., Plasapninkų k., žuvo 1951 02 16 Prienų r., Jaunonių k. - 51, 52, 114, 159

Lakūnas - Alfonsas Kasiulynas, g. 1927 m. Alytaus apskr., Daugų vlsč., Rokančių k., žuvo 1948 m. - 33

Lakūnas - Juozas Eimanavičius, g. Alytaus apskr., Alovės vlsč., Meškasalio k., žuvo 1948 08 15 Alovės vlsč., Valėniškių k. - 38, 42

Lapaitis - Juozas Petraška, g. 1916 m. Alytaus apskr., Balbieriškio vlsč., Mardosų k., suimtas 1947 08 11 Alytaus apskr., Butrimonių vlsč., Punios šile - 114

Lapas - Algirdas Radzevičius, g. 1932 m. Lazdijų apskr., Druskininkų vlsč., Baltašiškės k., suimtas 1949 m. - 34

Liepa - Jonas Šimelionis, g. 1927 m. Alytaus apskr, Varėnos vlsč, Mikniūnų k, žuvo 1949 04 - 33

Linas - Antanas Macevičius, g. 1915 m. Alytaus apskr. ir vlsč, Panemuninkų k. suimtas 1947 08 11 Butrimonių vlsč, Punios šile - 114

Linas - Pianas Svirskas, g. Varėnos apskr, Marcinkonių vlsč, Šklėrių k, žuvo 1947 11 08 Merkinės vlsč, Mantvilų k. - 129

Liūtas - Pranas Baranauskas, g. 1925 m. Alytaus apskr. ir vlsč, Mieliūnų k, žuvo 1947 09 22 Varėnos apskr. ir vlsč, Panedzingio k. - 115

Lordas - Ričardas Golšteinas, g. Alytaus apskr, Daugų vlsč, Juozapavos dvare, žuvo 1946 12 23 Daugų vlsč, Mikalavo k. -63, 100, 165

Malonė - partizanų ryšininkė - 27

Merainis - Juozas Šibaila, g. 1905 m. Alytaus apskr, Vadenių k, žuvo 1953 02 11 Ramygalos r, Aukštadvario k. - 167

Mikas - Mikas Babrauskas (žr. Audrūnas)

Milda - Antanina Lukšytė-Garšvienė, g. 1924 m. Varėnos apskr. Perlojoje, suimta 1949 01 - 80

Myslinčius, Tigras - Stasys Raklevičius (žr. Tigras)

Negras - Jonas Grincevičius, g. 1920 m. Tauragės apskr, žuvo 1948 01 17 Alytaus apskr, Miroslavo vlsč, prie Ūdrijos k. - 119

Nemunas - partizanų ryšininkas - 82, 93, 96, 154

Nemunas - Vincas Kalanta, g. 1924 m. Varėnos apskr. Perlojoje, žuvo 1949 06 19 Varėnos apskr. ir vlsč, prie Žiūrų k. -22, 34, 80, 93, 94

Nemuno Banga - partizanų ryšininkė Česnulevičiūtė - 117, 118

Nykštaitis - Adomas Kamandulis, g. 1915 m. Alytaus apskr, Daugų vlsč. Bukaučiškių k., žuvo 1946 12 23 Daugų vlsč., Mikalavo k. - 63, 100

Pakštas - Jonas Jusas, g. 1913 m. Alytaus apskr. ir vlsč., Strielčių k., žuvo 1947 08 12 Strielčių k. - 23, 114

Planeta - partizanų ryšininkas - 82

Plauga Kazys - **partizanų ryšininkas** - 42

Radastas - Juozas Bujanauskas, g. 1929 m. Alytaus apskr., Miroslovo k., suimtas 1949 02 13 Balbieriškio vlsč., Vaivos k. - 119, 127

Radvila, Švendrys - Augustinas Babrauskas, g. Alytuje, žuvo 1950 06 24 Varėnos apskr., Merkinės vlsč., Žaliamiškyje -27, 165

Rainys - žr. Kostas Raktas - Alfonsas Mikailionis, g. Alytaus apskr., Daugų vlsč., Žvirgždėnų k., žuvo 1946 12 23 Daugų vlsč., Mikalavo k. -63, 100

Ramunis - Romas Sadauskas, g. 1920 m. Prienų apskr., Birštono vlsč., Tauliukų k., žuvo 1951 04 24 Alytaus r., Punios šile - 122

Ramunis - Vladas Rėklaitis, g. 1923 m. Alytaus apskr. ir vlsč., Kaniūkų k., žuvo 1947 12 Alytaus apskr. ir vlsč., Luksnėnų ežere - 119

Rimvydas - Jurgis Krikščiūnas, g. 1919 m. Rusijoje, Gorkyje, žuvo 1949 12 15 Lenkijoje, Šlynakiemyje - 29, 32, 35-38, 40, 44, 47, 50, 55, 62, 78, 108, 123, 156, 161

Rugys - Jonas Ivanauskas, g. 1916 m. Alytaus apskr., Merkinės vlsč., Masališkių k., žuvo 1948 m. vasarą Merkinės vlsč., Norulių k. - 40, 129

Rugys - Jonas Jakubavičius, g. 1918 m. Alytaus apskr., Varėnos vlsč., Druckūnų k., žuvo 1948 09 Varėnos apskr., Merkinės vlsč., Lankininkų k. - 23, 25, 28, 32, 45, 48, 114

Sakalas-Jurgis Jurelionis, g. 1922 m. Alytaus apskr., Seirijų vlsč., Paserninkų k., žuvo 1951 02 06 Seirijų apyl., Bestraigiškės miške - 156

Saulius - Jonas Baranauskas, g. 1924 m. Alytaus apskr., Butrimonių vlsč., Punios k., žuvo 1951 11 17 Alytaus r., Pa-dvariškių k. - 110, 111, 113

Sausis - Jonas Barysas, g. Alytaus apskr., Merkinės vlsč., Kasčiūnų k., žuvo 1948 08 15 -38

Siaubas - Vladas Dabrovolksas, g. 1927 m. Alytaus apskr., Daugų vlsč., Kančėnų k., žuvo 1949 12 Trakų apskr., Onuškie vlsč. - 169

Strazdas - Jurgis Čaplikas, g. 1923 m. Alytaus apskr., Merkinės vlsč., Norulių k., žuvo 1948 09 Merkinės vlsč., prie Sa-mūniškių k. - 31, 32, 36

Studentas - Alfonsas Bucevičius, g. 1920 m. Alytaus apskr., Alovės vlsč., Vabalių k., 1949 04 11 partizanų karo lauko teismo sprendimu sušaudytas -40, 42, 44, 93, 94

Svajūnas - Vladas Vancevičius, g. 1931 m. Sokonių k., žuvo 1949 03 08 Prienų apskr., Jiezno vlsč., Paverknių k. -119

Šamas - Juozas Baranauskas, g. 1922 m. Alytaus apskr., Alovės vlsč., Mieliūnų k., žuvo 1949 11 26 Alovės vlsč., Varčios miške-66, 130, 136, 162, 165

Šarūnas - Feliksas Daugirdas, g. 1910 m. Alytaus apskr., Daugų vlsč., Geidukonių k., žuvo 1949 06 20 Varėnos apskr., Merkinės vlsč., Utiekos k. - 25, 45, 80, 109, 128, 156

Šermukšnis -Jonas Kazlauskas, g. 1919 m. Trakų apskr., Onušio vlsč. Varlių k., žuvo 1949 03 07 Alytaus apskr, Daugų vlsč, prie Žemaitėlių k. - 102, 108, 126

Šilutis - Juozas Šilanskas, g. 1920 m. Alytaus apskr, Varėnos vlsč, Marcinkonių k, žuvo 1949 06 19 Varėnos vlsč, prie Žiūrų k. - 80

Šmitas - Vladas Karpuška, g. 1912 m. Alytaus apskr. Merkinės vlsč, žuvo 1947 09 22 Varėnos apskr. ir vlsč, Panedzingio k. - 114

Šturmas - Antanas Ivanauskas, g. 1921 m. Alytaus apskr. Merkinės vlsč, Masališkių k, žuvo 1947 11 08 Merkinės vlsč, prie Mantvilų k. - 129

Tankistas - Julius Jarmalavičius, 1949 04 11 partizanų karo lauko teismo sprendimu sušaudytas - 42

Tarzanas - Motiejus Dzidzevičius, g. 1917 m. Alytaus apskr, Alovės vlsč, Meškasio k, žuvo 1948 08 15 Alovės vlsč, Valėniškių k. - 42

Tarzanas - Stasys Stakutis, g. 1925 m. Alytaus apskr, Rudnios vlsč, Jausų k, žuvo 1949 01 23 Varėnos apskr, Rudnios vlsč, prie Stoniūnų k. - 80

Tėvukas - žr. Antanaitis

Tigras - Juozas Baltrušaitis, g. 1926 m. Marijampolės apskr, Prienų vlsč, Mikali-nės k, žuvo 1949 09 20 Kauno apskr. Veiverių vlsč. Kuprių k. - 51, 124

Tigras - Petras Krisiulevičius, g. Alytaus apskr, Daugų vlsč, Vėžionių k, suimtas 1949 m, - 50

Tigras - Pranas Sviklas, g. 1924 m. Alytaus apskr. Merkinės vlsč, Kaibučių k, žuvo 1949 m. Merkinės vlsč. - 33

Tigras, Myslinčius -Stasys Raklevičius, g. 1904 m. Alytam apskr, Butrimonyse, žuvo 1949 06 07 Prienų apskr, Birštono vlsč, prie Trakelių k. - 50, 51, 77, 105, 107, 108, 110, 113-116, 118-120', 156, 159

Ula - Juozas Lukšys, g. 1912 m. Alytaus apskr, Varėnos vlsč, Perlojos mstl, suimtas 1949 06 19 Varėnos apskr. ir vlsč, prie Žiūrų k. - 34

Uošvė - Valerija Valukonienė, g. 1904 m. Alytaus apskr, Balbieriškio vlsč, Mac-kių k, žuvo 1949 07 07 Balbieriškio vlsč. Sūkurių k. - 127

Vaitkus - Juozas Šarkus, g. Alytaus apskr, Butrimonių vlsč, Jociškių k, žuvo 1947 08 12 Alytaus apskr. ir vlsč, Strielčių k. - 23

Vanagas - Adolfas Ramanauskas, g. 1918 03 06 JAV, Niubritene, suimtas 1956 10 12 Kaune, sušaudytas 1957 11 29 Vilniuje-21, 23, 26-28, 31-34, 36, 38-40, 42, 44-47, 49-51, 55, 56, 61, 74, 78, 85, 95, 98, 105, 109-111, 114, 123-128, 131, 137, 143, 155, 156, 159, 160, 168

Vanagas (margėnų) - Stasys Piličiauskas, g. 1920 m. Alytaus apskr. ir vlsč, Panemuninkų k, žuvo 1950 m. Panemu-ninkų k. - 116, 118

Vanagas - Viktoras Kazlauskas žuvo 1949 03 07 Alytaus apskr, Daugų vlsč, Kalesninkų miške, prie Žemaitėlių k. -52, 65, 66, 91, 94, 98, 102, 103, 141

Viesulas - Vytautas (Vitalius) Kuzmickas, g. 1924 m. Alytaus apskr, Daugų vlsč. Būdos k, žuvo 1950 06 20 prie Būdos k.-21,52, 55, 65, 66,91,98, 104, 109, 131, 136, 137, 141-143, 152, 158, 166, 170-172

Vieversys - Julius Karpis, g. 1927 m. Alytaus apskr., Varėnos vlsč, Mergežerio k., žuvo 1949 11 26 Alovės vlsč., Varčios miške - 21, 31, 33, 38, 43, 44, 46, 48, 50, 55, 64, 65, 72, 75, 78, 89, 90, 92-94, 100, 101, 105, 109, 110, 128, 131, 137, 141, 142, 156, 158, 165, 170-172

Vieversys - Stasys Burneika, g. 1929 m. Alytaus apskr., Alovės vlsč., Meškasalio k., 1949 04 11 partizanų karo lauko teismo sprendimu sušaudytas - 42

Vilkas - Adolfas Trunsė žuvo 1947 09 22 Varėnos apskr. ir vlsč., Panedzingio k. - 115

Vilkas - nežinomas partizanas - 23

Vilnis - Algirdas Skinkys - 65, 72, 76, 78, 85, 88, 90, 94, 96-98, 100-106, 108, 122-124, 128, 155,167

Vytas, Merkys - Adolfas Baublys, g. 1913 m. Alytaus apskr., Varėnos vlsč., Perlojos mstl., žuvo 1949 01 25 Varėnos apskr. ir vlsč., miške prie Palkabalio k. - 22, 44, 80, 118, 122, 123

Vytautas, Žaltys - Jonas Žemaitis, g. 1909 m. Palangoje, suimtas 1953 05 30, sušaudytas 1954 11 26 - 126

Vytenis - Petras Plytnikas, g. 1922 m. Alytaus apskr., Daugų vlsč., Žvirgždėnų k., žuvo 1946 12 23 Daugų vlsč., Mikala-vo k. - 63, 100

Vyturys - Vincas Juozaitis, g. 1922 m. Alytaus apskr., Butrimonių vlsč., Paliepių k., suimtas 1947 08 11 Butrimonių vlsč., Punios šile - 114

Žadgaila - Petras Bartkus, g. 1925 m. Raseinių apskr., Pakapurnio k., žuvo 1949 08 13 Radviliškio apskr., Užpelkių miške - 167

Žaibas - Vaclovas Voveris, g. 1922 m. Trakų apskr., Onušio vlsč., Bakaloriškių k., žuvo 1949 03 07 Alytaus apskr., Daugų vlsč., Kalesninkų miške, prie Žemaitėlių k. - 23, 25, 28, 30, 39, 41, 44, 50, 51, 55, 62-66, 78, 80, 82, 85, 89, 91, 93, 94, 96, 98-103, 107, 108, 114, 118, 121, 126, 131, 141, 142, 168, 169, 173

Žalgiris - Juozas Šarkus, g. 1927 m. Alytaus apskr., Daugų vlsč., Rimėnų k., žuvo 1951 01 21 - 86, 169

Žemaitis - Jonas Žideckas, g. 1928 m. Trakų apskr., Onušio vlsč., Pakalninkų k., suimtas 1949 08 22 Užubradės k., nužudytas Lietuvoje, grįžęs iš lagerio -169, 170

Žilvinas, Žilvitis- Jonas Kedas, g. 1929 m. Alytaus apskr., Strielčių k., suimtas 1949 06 07 Prienų apskr., Birštono vlsč., Trakelių k. - 113, 114

Žilvitis, Žilvis - Julius Makaravičius, g. 1927 m. Alytaus apskr., Varėnos vlsč., Panedzingio k., žuvo 1949 09 23 Daugų vlsč., Kalesninkų miške - 28, 29, 65, 66, 91, 98

Žiogas - Petras Ašmenskas, g. Alytaus apskr., Butrimonių vlsč., Jau-nonių k., suimtas 1952 02 25 Alytaus r., Židonių k., sušaudytas 1952 m. - 101, 103, 107, 108

Žvalgas - Danielius Dabrovolskas, g. 1923 m. Alytaus apskr., Daugų vlsč., Kančėnų k., žuvo 1948 12 31 Alovės vlsč., Pocelonų k. - 66, 73

Sudarė *Algis Kašėta*

THE DIARY OF PARTICIPANT OF THE RESISTANCE MOVEMENT DZŪKAS

The summer of 1944 saw the outset of the second Soviet occupation. Thousands of Lithuanian patriots joined up the resistance movement for the restoration of the statehood of Lithuania. The attempts of the Lithuanian nation, without any outside support, to resist the brutal Soviet occupation extended over an entire decade. In the course of this movement, ca 20 thousand participants perished or were tortured to death, more than 120 thousand were arrested or imprisoned in concentration camps, the same number deported to Siberia. The resistance movement developed numerous prominent personalities who made their mark in the history of postwar Lithuania. One of them was resistance's commander Lionginas Baliukevičius alias Dzūkas.

The diary of L. Baliukevičius-Dzūkas, killed while participating in the resistance movement, that is published here, has been stored in the former KGB archive in Vilnius for almost half a century.

The diary reveals an idealistic personality of tragic destiny who was courageous enough to look into the world and oneself. The mirror of the soul reflects the author's most secret thoughts, doubts and hopes. The author's outlook, desires and aspirations are framed against the background of the resistance fights. L. Baliukevičius' diary contains frequent flashbacks: memories of the light childhood, feelings experienced in the prisoners' camps, events of the first years of the resistance. The description of the daily routines leads to far-reaching generalisations regarding issues crucial to the survival of a nation and a state. Ardent patriotism and hatred to the occupants do not get in the way of a disapproving assessment of the pre-war Lithuania and the short-sightedness of its politicians, internal political quarrels, pseudo-patriotism and the cowardly stance of power men at a moment critical to the state.

Alongside the painful and accurate identification of the causes of the 1940 catastrophe in Lithuania, L. Baliukevičius's diary analyses the severest ethnic and moral problems of the post-war period, as well. L. Baliukevičius, underscoring the value of duty and responsibility, favours an uncompromising fight. He feels disillusioned by the indifference and passiveness of some members of the intelligentsia, as he is convinced that creative work and family are far from the highest ideals. He gives the example of the rural community, which was the greatest power in the resistance. The reader of the diary may

be surprised by the sober understanding of the international and domestic situation. Following the international developments by radio waves, he, like the entire country involved in the resistance lights, waits for the Western democracies to give some signs of hope: at least moral or political support, or even military actions. Anguished by the indifference of the global powers to the suffering of the crucified nation and

sensing the approach of his death, L. Baliukevičius is determined to fight up to his last breath. Determination and heroism are intertwined with dreams to reach a peaceful and free life, to start a family. In his diary, L. Baliukevičius expresses his endless love to his native land and sympathy to rural people living in poverty. While contemplating on the vision of an independent state, he, as a person craving justice, favours a state oriented towards social welfare. In the moments of deep contemplation, the author feels a far-sighted fear about the future of Lithuania under the conditions of occupation. Dzūkas's existential thoughts combining motives of eternity and doomed future are expressed next to the daily problems and concerns of resistance participants in Dainava district. The author is pleased by the achievements of the resistance movement in consolidating the organisation and is deeply disturbed by the defeats: the fate of his brothers-in-arms, deportation of the population, etc. We are convinced that the ideas expressed in this diary by a free person, brave enough to die for his ideals, will not lose their value in future, they will encourage and sustain the idealistic mind-set of young people, and contribute to deeper understanding of freedom fights and the spirit of that time.

TAGEBUCH DES PARTISANEN DZŪKAS

Im Sommer 1944 begann die sowjetische Okkupation. Tausende von Patrioten haben den Kampf für die Wiederherstellung des litauischen Staates aufgenommen. Obwohl das litauische Volk von außen von niemandem unterstützt wurde, hat es zehn Jahre lang gegen brutale Sowjetokkupation gekämpft. In diesem Krieg sind '20 000 Widerstandskämpfer gefallen oder gefoltert worden, über 120 000 wurden verhaftet, in den Konzentrationslagern und Gefängnissen eingesperrt, ebensoviele wurden nach Sibirien verschleppt. Die Widerstandsbewegung hat mehrere Persönlichkeiten hervorgebracht, die für die Geschichte Litauens der Nachkriegsjahre von Bedeutung waren. Eine dieser Persönlichkeiten ist der Führer der Widerstandskämpfer Lionginas Baliukevičius mit dem Decknamen Dzūkas.

Das jetzt veröffentlichte Tagebuch des gefallenen Partisanen L. Baliukevičius-Dzūkas lag ein halbes Jahrhundert im ehemaligen KGB-Archiv in Vilnius.

Aus dem Tagebuch spricht die Tragik einer idealistischen Persönlichkeit, mit einem mutigen direkten Blick auf die Welt und sich selbst. In diesem Spiegel des Geistes sieht man die geheimsten Gedanken, Zweifel und Hoffnungen des Autors. Seine Weltanschauung, die Erwartungen und Ziele werden im Rahmen des erbarmungslosen Partisanenkrieges dargestellt. Oft ruft L. Baliukevičius die liebliche Kindheit, die Erlebnisse im Gefangenenlager, die ersten Jahre des Partisanenkampfes in die Erinnerung zurück. Aus dem Kontext des Alltags werden auch gründlichere Überlegungen über die bedeutendsten Fragen der Erhaltung des Volkes und des

Staates deutlich. Feuriger Patriotismus und der Haß auf die Okkupanten ist für ihn kein Hindernis, einen kritischen Blick auf das Vorkriegslitauen, die Kurzsichtigkeit und Zwietracht der Politiker, den Pseudopatriotismus und die feige Haltung der Staatsmänner in der kritischen Zeit zu werfen.

Schmerzhaft und präzise schildert L. Baliukevičius die Voraussetzungen, die Litauen in die Katastrophe 1940 geführt haben. Er analysiert ebenfalls die aktuellen politischen, nationalen und moralischen Probleme der Nachkriegsjahre. Der Autor hebt die Bedeutung der Verantwortung sowie der Pflicht hervor und tritt entscheidend für den kompromisslosen Kampf ein. Er ist von manchen Intellektuellen wegen ihrer passiven Haltung und Gleichgültigkeit enttäuscht, weil es seiner Meinung nach höhere Ideale als

die Familie und das Schaffen gibt. Als Beispiel dafür dient für ihn das Dorf, eine unerschöpfliche Quelle der Widerstandskraft. Beeindruckend ist seine Fähigkeit die internationale Situation und die innere Lage des Staates unvoreingenommen einzuschätzen. Per Rundfunk verfolgte er aufmerksam die Entwicklung der internationalen Ereignisse, und wie das ganze kämpfende Land wartet er auf die hoffnungsvollen Zeichen aus den westlichen Demokratien - wenn nicht auf militärische Handlungen, dann mindestens auf moralische und politische Unterstützung. Besonders schmerzvoll empfand er die Gleichgültigkeit der großen Weltmächte über die Leiden seines gequälten Volkes. L. Baliukevičius fühlte seinen nahenden Tod, kämpfte aber entschlossen bis zum letzten Augenblick. Entschlossenheit und Heldentum sind bei ihm mit den Träumen auf ein friedliches und freiheitliches Leben, mit der Gründung einer Familie verflochten... Aus seinem Tagebuch ist eine unermeßliche Liebe für sein Vaterland und wahres Mitleid für die armen Menschen im Dorf zu fühlen. Er grübelte über die Vision eines unabhängigen Staates, und als ein auf Gerechtigkeit eingestellter Mensch, sprach er sich für einen sozial orientierten Staat aus. In seinen tiefeschürfenden Überlegungen befürchtet der Autor weitsichtig die weitere Okkupation für das Schicksal Litauens. Die existenziellen Gedanken von Dzūkai, voll von Motiven der Ewigkeit und der völligen Hoffnungslosigkeit, sind eng mit den aktuellen Problemen von Partisanen des Bezirks Dainava und den einfachen alltäglichen Sorgen verbunden. Der Autor freut sich über die Bemühungen der Volksbewegung, die Organisation für den Widerstandskampf zu stärken, und trauert über Mißerfolge, über das Schicksal der ihm nahestehenden Kampfkameraden, über Vertreibung der Einwohner usw. Es ist zu hoffen, daß die Gedanken aus dem Tagebuch eines freien Menschen, der sein Leben für seine Ideale aufzuopfern bereit war, auch weiter aktuell bleiben und die idealistische Einstellung der Jugend sowie die Erkenntnis der Freiheitskämpfe und des Geistes jener Zeit fördern werden.

TURINYS

Algis Kašėta. Nepalaužtas laisvės troškimas 3

PARTIZANO DZŪKO DIENORAŠTIS 21

Išplėstinė asmenvardžių rodyklė 179

The Diary of Participant of the Resistance Movement Dzūkas 189

Tagebuch des Partisanen Dzūkas 190

Ba239 Liongino Baliukevičiaus - partizano Dzūko dienoraštis : 1948 m. birželio 23 d.-1949 m. birželio 6 d. - Vilnius : Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2002. - 188 p. : iliustr. ISBN 9986-757-50-9

Publikuojamas žuvusio Dainavos apygardos partizano Liongino Baliukevičiaus-Dzūko dienoraštis pusę amžiaus išgulėjo buvusiame KGB archyve Vilniuje.

Dienoraštyje iškyla tragiška idealisto asmenybė, drįstanti tiesiai pažvelgti į pasaulį ir save. Autoriaus pasaulėžiūra, troškimai ir siekiai atsiskleidžia negailestingos partizanų kovos fone. Iš kasdienybės konteksto išsirutulioja ir nuodugnesni apibendrinimai esminiais tautos ir valstybės išlikimo klausimais.

L. Baliukevičiaus-Dzūko dienoraštyje atsispindi ir aktualiausios Dainavos apygardos partizanų problemos bei kasdieniai rūpesčiai...

UDK 947.45.083+355.42(474.5)+888.2-94

LIONGINO BALIUKEVIČIAUS -PARTIZANO DZŪKO DIENORAŠTIS 1948 m. birželio 23 d.-
1949 m. birželio 6 d.

SL 2015. 2002 01 29. 11,75 sp. 1. Užs. Nr. 2.114

Išleido Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, Didžioji g. 17/1, LT-2001
Vilnius

Spaudė AB spaustuvė „Spindulys“, Gedimino g. 10, LT-3000 Kaunas www.spindulys.lt

Kaina sutartinė

Publikuojamas žuvusio Dainavos apygardos partizano Liongino Baliukevičiaus-Dzūko dienoraštis pusę amžiaus išgulėjo buvusiam KGB archyve Vilniuje.

Dienoraštyje iškyla tragiška idealisto asmenybė, drįstanti tiesiai pažvelgti į pasaulį ir save. Autoriaus pasaulėžiūra, troškimai ir siekiai atsiskleidžia negailestingos partizanų kovos fone. Iš kasdienybės konteksto išsirutulioja ir nuodugnesni apibendrinimai esminiais tautos ir valstybės išlikimo klausimais.

Įvardijęs priežastis, atvedusias Lietuvą prie 1940-ųjų katastrofos, L. Baliukevičius analizuoja ir aktualiausias pokario politines tautines bei moralines problemas. Kurdamas nepriklausomos valstybės viziją, kaip teisingumo trokštantis žmogus, pasisako už socialiai orientuotą valstybę.

Ryžtas ir heroizmas susipina su svajonėmis sulaukti taikaus ir laisvo gyvenimo, sukurti šeimą...

L. Baliukevičiaus-Dzūko dienoraštyje atsispindi ir aktualiausios Dainavos apygardos partizanų problemos bei kasdieniai rūpesčiai...

ISBN 9986-757-50-9